

॥ अथ श्रीनागोजीभट्टकृतव्याख्यासहिता दुर्गासप्तशती प्रारभ्यते ॥

अत्र च सटीकांगषट्कं सभाष्यं देवीसूक्तं रात्रिसूक्तं च निवेशितमस्माभिः ।

प्रस्तावना।

इयं च देवीमंत्रसप्तशती मार्कण्डेयपुराणस्था तत्पुराणं चाष्टादशमहापुराणान्तर्गतमिति हि व्यासप्रणीतत्वान्यशंकापिन एतत्स्तोत्रं च काव्यालंकारैरलंकृततया वीररसादिभी रसवत्त्वेनचातीवसुरुचिरतरं रोचते परंच शाक्तानांगायत्रीमन्त्रवत्पूज्यम् अस्मिन्स्तोत्रे महालक्ष्मीदेवताया मुख्यतयावर्णनमिति ज्ञायत एव अत्रच वेदान्तदर्शनसुदृष्टानां श्रीमद्भगवद्गीतायामिव शक्त्युपासकानांसुविचारांचितानि गुप्तवत्यादिव्याख्यानानिविद्यन्तेतेषुचेदंपदवाक्यप्रमाणपारावारीणनागोजीभट्टप्रणीतमनेकतन्त्रप्रमाणकंप्रगण्यते विद्वद्भिः योग्यमेवैतत् परं च तत्रभवद्भिर्नागोजीभट्टैरन्तेऽनेकतन्त्रप्रमाणको मन्त्रनिर्णयः प्रयोगविधिश्च सुविहितोऽस्ति इमेनागोजीभट्टाश्च दाक्षिणात्या महाराष्ट्रदेशीयाएव एतेषां कालेकुलावतंसानामत्रावतरणकालस्तु स्वकीयग्रन्थे कुत्रापिनोक्त इतिज्ञातुं न शक्यते परन्तु शालिवाहनशकस्य षोडशतमशतकस्य परार्धेन भवितव्यमितिभाति तथाहि पंडितकुमुदकलाधरसिद्धान्तकौमुद्याद्युत्पादकानां भट्टोजीदीक्षितानां जन्म पञ्चदशशततमे शाके इति सुप्रसिद्धमाख्यायिकया तेषां पौत्राः हरिदीक्षितास्तएवैतेषां व्याकरणाद्यशास्त्रगुरवइति उक्तंचैभिः स्वकृतमहाभाष्यप्रदीपोद्द्योतारंभे हरिदीक्षितपादाब्जसेवनावाप्तसन्मतिः तथाचश्रीमद्भिर्हरिदीक्षितैः स्वकीयलघुशब्दरत्नान्ते विस्तरस्त्वस्मत्कृतशब्दरत्नेमदन्तेवासिकृतशब्देन्दुशेखरे मञ्जूषायाञ्चेति। प्रथमतश्चैभिरत्रमहाराष्ट्रे सांगोपांगवेदोधीतः इत्यनेनाध्ययनेच्छापूर्णतयाअपूर्तद्रव्यतयावा श्रीकृष्णावेणीकूलविलसितम् श्रीवैराजक्षेत्रमिदानीं (वाई) इत्याख्यम् समूष्य तत्रत्यपाठशा

लायां संस्कृतभाषाव्युत्पत्त्यर्थम् काव्याध्ययनमकारि ततः श्रीकाशीक्षेत्रं संप्राप्य श्रीमद्धरिदीक्षितगुरूणां व्याकरणादिशास्त्राध्ययनेना न्तेवासित्वम् स्वीकृतमितिज्ञायत एवोपरितनोक्त्या। एभिःप्रायः शक्त्युपासकैरेवभवितव्यम् यथैषां प्रत्येकं ग्रन्थारंभे साम्बंशिवमिति मं गलम् तथा च महाभाष्यप्रदीपोद्द्योते नत्वासाम्बं शिवं देवीं वागधिष्ठानिकां गुरूनिति अत्रसप्तशतीटीकान्तेप्रयोगविधौ ज्ञानिनाम पिचेतांसीतिजपमात्रेणसद्योमोहनमित्यनुभवसिद्धमित्यनुभवोपिदर्शितः। आस्ताम्। एतेषां पितुर्नाम शिवभट्टइति मातुःसती इतिच उपनामकाळेइत्युक्तप्रायमेव। उक्तम् ग्रन्थारंभे शिवभट्टसुतोधीमान्सतीदेव्यास्तुगर्भजः सतीतितस्यानामैवेत्युक्तम् सतीत्यस्यनित्यस्त्रीलिं गविषयेपुंवद्भावाशंकायाम् विषमवोधिन्यां सतींदिव्यतीतिविग्रहइत्युक्तम् सतीतिनामैवेति काशीपरंपरापाठः महाराष्ट्रेषु (सई) इत्युच्य ते महाभाष्यप्रदीपोद्द्योतेपितरौचसतीशिवौ इतिच। इमेकाश्यामुक्तगुरुकुलेछात्रत्वेनाधीत्याध्यापकत्वेन शृंगवेरपुराधीशरामराजस्याश्र यंसम्पाद्य शेखरादीन्ग्रन्थान्प्रणिन्युः उक्तम् शेखरादौभाष्यप्रदीपोद्द्योतादौच याचकानांकल्पतरोररिकक्षहुताशनात् शृंगवेरपुराधीशाद्रा मतोलब्धजीविकइति तेनराज्ञारामेणस्वकृताध्यात्मरामायणटीकायांच तेनश्रीरामभक्तेनसर्वविद्याप्रजानता शृंगवेरपुरेशेनरिपुकक्षदवाग्नि ना अर्थिनांकल्पवृक्षेणविद्वज्जनसभासदा भट्टनागेशशिष्येणवध्यतेरामवर्मणा सेतुःपरोपकृतयेइत्यादि । एतत्प्रणीताः प्रसिद्धग्रन्थाःसप्तश तीव्याख्यानम् भाष्यप्रदीपोद्द्योतः (भाष्यकैय्यटविवरणम्)बृहच्छब्देन्दुशेखरः लघुशब्देन्दुशेखरः (सिद्धान्तकौमुदीव्याख्ये) परिभा षेन्दुशेखरः (व्याकरणपरिभाषाज्ञापनव्याख्यानादि) वृहन्मञ्जूषालघुमञ्जूषा (शब्दार्थविचारः) प्रायश्चितेन्दुशेखरः (प्रायश्चित्तनि र्णयः) आशौचनिर्णयः (जननाशौचमृताशौचविचारः) पातञ्जलसूत्रवृत्तिश्चेति शब्दरत्नः (मनोरमाव्याख्यानम्) अयंचैभिरेवनिर्मायत

त्रगुरुनाम्ना प्रकाशित इतितदध्येतारः। एतत्क्रमनिर्णयश्चविस्तरभियानात्रक्रियते पातञ्जलमहाभाष्यतत्त्वज्ञातृष्वनन्याएवेमे इत्येतत्कृतग्रंथपठनेन ज्ञायते ग्रन्थारंभे च पातञ्जलमहाभाष्येकृतभूरिपरिश्रमः नागेशभट्टोनागेशभाषितार्थविचक्षण इत्याद्युक्तम्। एवंग्रन्थान्प्रकुर्वतामेतेषांवार्धक्यात्तौअजातपुंस्पर्शफलां भार्यां दृष्ट्वा खिन्नमनोभिर्नागोजीभिः लघुशब्देंदुशेखरम् पुत्रत्वेन मंजूषांकन्यात्वेन च विधाय तस्या मनःसमाधानंकृतमिति शब्देंदुशेखरःपुत्रोमंजूषाचैवकन्यका स्वमतौसम्यगुत्पाद्यशिवयोरर्पितौमयेति शेखरान्तिमश्लोकेनाख्यायिकयाचज्ञायते एवंकीर्त्यात्र प्रकाशिता नागोजीभट्टाः स्वकीयवयसो द्विषष्टितमे नश्वरमिमम् देहमत्र त्यक्त्वेश्वरलोकमगच्छन् सेयं तैः कृता सप्तशतीटीका द्विवारं शिलामुद्रणेमुद्रितासीत् सात्वतीवाशुद्धा तत्पुस्तकतएव मया सम्यक्संशोधयित्वासीसाक्षरैर्मुद्राप्य प्रकाश्यम् नीता संशये (?) इतिचिह्नेनतथैवस्थापितमन्यतमपुस्तकाभावात् कुत्रचित्स्वाभाविकएवदृष्टिभ्रमस्तत्रक्षमंतांसुधिय इति प्रार्थ्यते इति सर्वसिद्धिः ॥ छ ॥

सज्जनोंका–कृपापात्र

खेमराज श्रीकृष्णदास,

“श्रीवेङ्कटेश्वर” यंत्रालयाध्यक्ष–मुम्बई.

जाहि- ॥ २ ॥

श्रीमद्वाल्मीकीय रामायण भाषाटीका।

श्रीपं० ज्वालाप्रसादमिश्रकृत भाषानुवाद।

भक्तगणो! अति उत्तम टीका सरल पदोंमें हरेक देशोंके समझने योग्य कराई गई है और रुचिर स्थलोंमें मधुर दृष्टान्तों और उदाहरणोंसे अर्थ पुष्ट किया है किन्तु गूढ़ाशयोंका अर्थ तो विशेषही दरशाया है, विशेष प्रलापसे क्या? शीघ्रता करो पीछे मूल्य बढ़ाया जावेगा. यह पुस्तक कथा बांचनेमें परमोपयोगीहै. मूल्य केवल २१ ही रु०भेजनेपर यह पुस्तक घरबैठे पहुंच जावेगी ॥

श्रीमद्गोस्वामितुलसीदासकृत रामायण सटीक-पं०ज्वालाप्रसादजीकृतसंजीवनी टीका।

लीजिये रामायण सटीक (बारीक अक्षर) भी लीजिये असल पुस्तक श्रीगुसाईं जीकी लिपिके अनुसार व संपूर्ण क्षेपकों सहित जिसमें शंका समाधान आद्यपर्य्यंत विस्तारपूर्वक लिखेहैं. तुलसीदासका जीवनचरित्र, माहात्म्य, राम चतुर्दश वर्ष वनवासका तिथिपत्र और अष्टम रामाश्वमेध,लवकुशकाण्ड तथा कोष और सुंदर फोटोग्राफके चित्रभी संयुक्त हैं. इसके टीकाकी रचना बहुत उत्तम और अपूर्व मनभावन सुख उपजावन रामयश पावनहै. देशाटन करनेवाले तथा सर्व सामान्यकी सुगमताके लिये सुंदर नवीन छोटे अक्षरोंमें छपकर तयारहै की० ग्लेज ६ रु० रफ ४ रु०.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना-खेमराज श्रीकृष्णदास "श्रीवेङ्कटेश्वर" छापाखाना-मुम्बई.

रात. ॥ २

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीमहाकाल्यैनमः ॥ ॥ श्रीमहालक्ष्म्यैनमः ॥ ॥ श्रीमहासरस्वत्यैनमः ॥ ॥ मार्कंडेयेनक्रोष्टुकिंभागुरिंप्रतिउक्तंस्तोत्रंजैमिनिंप्रतिपक्षिरूपैर्मुनिपुत्रैरुक्तंमार्कंडेयपुराणेतद्यथामतिव्याचक्ष्महे तत्रादौव्याख्यास्यमानस्तोत्रैस्तूयमानदेवतास्वरूपंप्राधानिकरहस्याख्येग्रंथविशेषेउक्तंविविच्यदर्श्यते तत्रादौराज्ञःप्रश्नः भगवन्नवतारामेचंडिकायास्त्वयोदिताः एतेषांप्रकृतिंब्रह्मन्प्रधानंवक्तुमर्हसीति अत्रैतेषामितिनिर्धारणेषष्ठी प्रकृतिंमूलकारणं तंत्रोत्तरं तत्रलक्ष्यस्वरूपमाह मातुलिंगंगदांखेटंपानपात्रंचबिभ्रती नागंलिंगंचयोनिंचबिभ्रतीनृपमूर्धनि तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणाइति अलक्ष्यस्वरूपमाह शून्यंतदखिलंस्वेनपूरयामासतेजसेति लिंगंयोनिंचबिभ्रतीत्यनेनास्याः पुंरूपत्वंस्त्रीरूपत्वंचध्वनितम् एतदेवरूपंशैवाःसदाशिवइत्याहुः वैष्णवाःवासुदेवइति शाक्ताःमहालक्ष्मीरिति इयंमहालक्ष्मीःकूटस्थाप्रथममध्यमोत्तरचरित्रत्रयदेवतासमष्टिरूपासकलदेवीमाहात्म्येदेवतेतिबोध्यम् एषाशैवीवैष्णवीच सदाशिवांकमारूढाशक्तिरिच्छाव्हयाशिवा महालक्ष्मीरितिख्यातादेवीसर्वगुणान्वितेतिशिवपुराणात् लक्ष्मीतंत्रेविष्णुशक्तिरूपयालक्ष्म्याशक्रंप्रतिकाल्यादीनांस्वावतारभेदत्वोक्तेश्च एतच्चसार्वात्म्येपर्यवस्यतिमायाविशिष्टंशुद्धंब्रह्मेदंप्रधानतत्त्वस्थम् ततोगुणत्रयविभागेनाह शून्यंतदखिलंलोकंविलोक्यपरमेश्वरी बभाररूपमपरंतमसाकेवलेनहि अत्रतमसःप्राधान्यमाश्रित्यकेवलेनेत्युक्तिः तद्रूपमाह साभिन्नांजनसंकाशादंष्ट्रांकितवरानना विशाललोचनानारीबभूवतनुमध्यमा खड्गपात्रशिरःखेटैरलंकृतचतुर्भुजा कबंधहारमुरसाबिभ्राणाहिशिरःस्रजम् अस्याःरूपेणतामसत्वमुक्तातदेवमोहजनकत्वोपपत्तयेज्ञानकल्पाल्पत्वप्रदर्शनेनैवदृढयति साप्रोवाचमहालक्ष्मींतामसीप्रमदोत्तमा नामकर्मचमेमातर्देहितुभ्यंनमोनमइति अतएवमहालक्ष्मीरपरंरूपंबभारेत्यनेनाविरोधः अनेनहिमूलशक्तेरस्याश्चभेदोध्वन्यते ततोमहालक्ष्मीराह महामायामहाकालीमहामारीक्षुधातृषा निद्रातृष्णाचैकवीराकालरात्रिर्दुरत्यया इमानितवनामानिप्रतिपाद्यानिकर्मभिरिति इमांरुद्रेत्यन्येव्यवहरंति ततः तामित्युक्त्वामहालक्ष्मीःस्वरूपमपरंनृप सत्वाख्येनातिशुद्धेनगुणेनेंदुप्रभंदधौ अक्षमालांकुशधरावीणापुस्तकधारिणी साबभूव

वरानारीनामान्यस्यैवसाददौ अस्याःसत्त्वप्रधानत्वंदर्शयितुंज्ञानकलातिरोभावाभावोनामादिप्रश्नाभावेनदर्शितः महामायामहावाणीभारतीवाक्सरस्वती आ
र्याब्राह्मीकामधेनुर्वेदगर्भाचधीश्वरीति इमांविष्णुरित्यन्ये श्वेतरूपधरत्वेनापिविष्णोःस्मरणात् अत्रतमःसत्त्वयोःप्रविभागोक्त्यामहालक्ष्मीरेवस्वयंरजःप्राधा
न्येनस्थितेत्युक्तंभवति इमांब्रह्मेत्यन्ये अलक्ष्यरूपंचसर्वमूलंचतुर्थंदेदितव्यम् आसांचमूलशक्त्याअभेदउक्तएव परस्परमपितदभिन्नाभिन्नस्यतदभिन्नत्वमिति
न्यायेनबोध्यम् स्वस्वरूपांशेनावृतज्ञानत्वादासांतदभेदज्ञानमपि एतास्तिस्रोपिकन्याएव तत्समानकक्षपुरुषांतरानुक्तेःसर्वासांपुंस्त्र्युभयरूपताच अथोवाच
महालक्ष्मीर्महाकालींसरस्वतीम् युवांजनयतांदेव्यौमिथुनेस्वानुरूपतः इमा आज्ञादानंसंमतिरूपंबोद्धव्यम् इत्युक्त्वातेमहालक्ष्मीःससर्जमिथुनंस्वयम् हिरण्य
गर्भौरुचिरौस्त्रीपुंसौकमलासनौ ब्रह्मन्विधेविरिंचेतिधातरित्याहतंनरम् श्रीःपद्मेकमलेलक्ष्मीत्याहमाताचतांस्त्रियम् अत्रमातृत्वंततःप्रादुर्भावमात्रेण महाका
लीभारतीचमिथुनेसृजतःसह नीलकंठंरक्तबाहुंश्वेतांगंचंद्रशेखरम् जनयामासनामानितयोरपिवदामिते विष्णुःकृष्णोहृषीकेशोवासुदेवोजनार्दनः उमागौरीसती
चंडीसुंदरीसुभगाशुभा एवंयुवतयःसद्यःपुरुषत्वंप्रपेदिरे पुरुषत्वमपीत्यर्थः एताश्चनसर्ववेद्याः तत्क्रियाचनसर्ववेद्येत्याह चक्षुष्मंतोहिपश्यंतिपश्यंतिज्ञानचक्षुष
इतितत्र ब्रह्मणेप्रददौपत्नींमहालक्ष्मीर्नृपत्रयीम् रुद्रायगौरींवरदांवासुदेवायचाश्रियम् तत्रस्वस्वपत्न्यासहितास्तेक्रमेणब्रह्मासृष्ट्याधिकारं विष्णुःपालनाधिकारं
रुद्रःसंहाराधिकारंकृतवानित्यग्रेउक्तम् इयंत्रयीमहाकालीजन्यत्वात्कर्मतःतमोमयी सितांस्त्रियमित्युक्तेरूपतःसत्त्वमयी एवंचतमःसत्त्वयोस्तस्यांसाम्यम्
ब्रह्माचमहालक्ष्मीजन्यत्वात्हिरण्यगर्भइत्युक्तेः स्वरूपतः कर्मतश्चरजोमयइति तत्ररजोद्वैगुण्यं विष्णुःसरस्वतीजन्यत्वात्सात्विकःकर्मतः कृष्णंच
पुरुषमित्युक्तेःरूपतस्तमोमयइति तत्रसत्त्वतमसोःसमता लक्ष्मीस्तुब्रह्मवद्द्विगुणरजोगुणा रुद्रोमहाकालीजन्यत्वात् कर्मतस्तमोमयःश्वेतांगमित्युक्तेरूपतः ॥ १
सत्त्वमयइति तत्रसत्त्वतमसोःसाम्यम् गौरीतुसरस्वतीजन्यत्वात् गौरीमित्युक्तेश्चकर्मतोरूपतश्चसत्त्वमयीतिसत्त्वद्वैगुण्यम् अतएवतत्तद्गुणानुरूपस्रष्टृत्वादि

कर्मतेषां एवंचब्रह्मविष्णवोःस्त्रीपुंमिथुनंमिलित्वागुणत्रयमपि शिवमिथुनेतुसत्त्वंत्रिगुणम् एकगुणंतमः रजसःसर्वथाभावइतितत्त्वम् । एतेप्रथमाब्रह्मादयः तद
प्रएवब्रह्मणो विष्णुरितिविष्णुधारा रुद्राद्रुद्रस्तस्मात्पुनारुद्रइतिरुद्रधारा काल्याःसरस्वतीसरस्वत्याश्चकालीतिकालीधारा सरस्वत्याःकालिकातःसरस्वतीति
सरस्वतीधारा लक्ष्म्याःलक्ष्मीःततोलक्ष्मीरितिलक्ष्मीधारा सर्वत्रापिगौरीकेशवौलक्ष्मीब्रह्माणौ सरस्वतीशंकरौचेतिसहजौ सर्वत्रब्रह्मणःसरस्वतीविष्णोर्लक्ष्मीः
शिवस्यगौरीपत्नीत्यौत्सर्गिकीरीतिः सर्वेषांरूपकर्माणिमूलवदेव कदाचित्कल्पभेदेनस्थानभेदेनवालक्ष्मीतःकालीसरस्वत्यौ सरस्वत्याः सकाशादितरे काल्याः
सकाशादितरे विष्णोर्ब्रह्मरुद्रौ ब्रह्मणोरुद्रविष्णू रुद्रात्ब्रह्मविष्णूइत्यपिस्वेच्छादिवशात् इतिनानाप्रकारपुराणादिस्थसृष्टिक्रमेकश्चिन्नविरोधइति एतेसर्वेपिस
र्वज्ञत्वादिसकलशक्तिमंतः।तत्तदधिकारनैयत्यात्तुकिंचिज्ज्ञत्वादिव्यवहारोपिस्वस्वोर्ध्वब्रह्मादिनियमताच एवंयेजीवाःउपासनादिकर्मणातत्तल्लोकेसारूप्यंप्राप्ता
स्तेतत्तल्लोकीयब्रह्मवासुदेवादिभिःसमानाकारत्वात् ब्रह्मादिसंज्ञाभाजोजीवाएव । एषामपिकर्मानुरूपंतत्तदधिकारभाक्त्वम् एषांसर्वेषांमूलाभेदेनतदभेदस्यसत्त्वे
स्वात्मांशेआवरणहीनतयातैर्ज्ञानं नचसर्वात्म्येनस्तुतिर्न विरुद्धा एवंवाअंडादिकादिब्रह्मादीनांस्वप्रादुर्भूतब्रह्माभेदज्ञापनायैवप्राधानिकरहस्येमुख्यलक्ष्म्यादिज
न्यब्रह्मादीनामेवअंडस्रष्टृत्वतद्भेदकत्वतत्पालकत्वतत्संहारकत्वादीनिअग्रेउक्तानीतिबोध्यम्।स्वरयासहसंभूयविरिंचोंडमजीजनत् विभेदभगवान्रुद्रस्तद्गौर्या
सहवीर्यवानित्यादिना एवंचपृथिवीतत्त्वाधिष्ठातृभूतहरेर्योगनिद्रासंपादिकायास्तादृश्याअपिमहाकाल्यामूलशक्त्यभेदादेव तयाविसृज्यतेसर्वंसाविद्यापरमामु
क्तेरित्यादिनाक्रियमाणासार्वात्म्येनस्तुतिर्नविरुद्धा एवंजडात्मिकायाःप्रकृतेश्चेतनरूपायाश्चिच्छक्तेश्चाधिष्ठात्र्यधिष्ठेययोरभेदंमत्वा योगनिद्राजगत्पतेःसैषाप्रस
न्नावरदाइत्यादिनातत्रजडचेतनयोःसामानाधिकरण्यम् अत्रमूलभूतजडशक्तेर्महामायाकुंडलिनीत्यादिशब्दैर्व्यवह्रियमाणायाअधिष्ठात्रीचिच्छक्तिरपितदभे
दात् महामायादिसंज्ञाभाक् एवंतमोमयीकालीसंज्ञाशक्तिरपिनिद्रामोहादिभिःपुरुषज्ञानावरकत्वान्महामायाइत्युच्यते मूलशक्त्यभेदाच्च साचेयंशक्तिःमनोधि

ष्ठिताएवउपास्या तत्रशक्तस्यशक्तिंप्रत्याश्रयत्वेपिकार्योत्पत्तौशक्तेरेवप्राधान्यमतःशक्तिरुपास्येतिव्यवहारस्यनानुपपत्तिः एवंमुक्तिदातृत्वंसर्वाश्रयत्वादिव्य
वहारोपिसमंजसः उपास्यत्वंचमहाकाल्यादिद्वारामूलशक्तेरेवेति सर्वंसमंजसम् अन्यच्चतत्रतत्रवक्ष्यामः । अस्याःशापोद्धारोत्कीलनेकात्यायनीतंत्रोक्तेत्रयो
दशाध्यायं पठित्वाप्रथमंपठेत् ततोद्वादशद्वितीयौततएकादशतृतीयावितिक्रमेणपठेत् सप्तमंद्विरितिशापोद्धारः प्रथमंमध्यमचरित्रंपठित्वाततःप्रथमतृतीयेपठे
दित्युत्कीलनमितिकेरलाः अथप्रसंगात्स्तोत्रविधिः तत्रवाराहीतंत्रे आधारेस्थापयित्वातुपुस्तकंवाचयेत्ततः हस्तसंस्थापनाद्देविभवेदर्द्धफलंयतः यावन्नपूर्यते
ध्यायस्तावन्नविरमेत्पठेत् यदिप्रमादादध्यायेविरामोभवतिप्रिये पुनरध्यायमारभ्यपठेत्सर्वंमुहुर्मुहुः अनुक्रमात्पठेद्देविशिरःकंपादिकंत्यजेत् तथान्यत्र
प्रणवंपूर्वमुच्चार्यस्तोत्रंवासंहितांपठेत् अंत्येचप्रणवंदद्यादित्युवाचादिपूरुषः नमोंतंचपठेत्स्तोत्रंवाचकंतुप्रशस्यते यत्तुकीलके शनैस्तुजाप्यमाने ऽस्मिन्स्तोत्रेसंप
त्तिरुच्चकैरितितदत्युच्चैःपाठनिषेधकंत्वरानिषेधकंच पुस्तकेवाचनंशस्तंसहस्रादधिकंयदि ततोन्यूनस्यतुभवेद्वाचनंपुस्तकंविना विनापीत्यर्थः ऋषिंछंदोंगं
विन्यस्यपठेत्स्तोत्रंसमाहितः स्तोत्रेनदृश्यतेयत्रप्रणवंन्यासमाचरेत् भीष्मपर्वणियागीतासाप्रशस्ताकलौयुगे विष्णोःसहस्रनामाख्यंस्तोत्रंपापप्रणाशनम्
गजेंद्रमोक्षणंचैवतथाकारुण्यकस्तवः नारसिंहंतथास्तोत्रंस्तोत्रंश्रीरामसंज्ञकम् देव्याःसप्तशतीस्तोत्रंतथानामसहस्रकम् श्लोकाष्टकंनैलकंठंशैवंना
मसहस्रकम् त्रिपुरायाःप्रसादाख्यंसूर्यस्यस्तवराजकम् पैत्रोरुचिस्तवोयश्चइंद्राक्षीस्तोत्रमेवच वैष्णवंचमहालक्ष्म्याःस्तोत्रमिंद्रेणभाषितम् भार्गवा
ख्येनरामेणशप्तान्यन्यानिकारणात् शुद्धेनाचलचित्तेनपठितव्यंप्रयत्नतः नस्वयंलिखितंस्तोत्रंनाब्राह्मणलिपिंपठेत् नचस्वयंकृतंस्तोत्रंतथान्येनचयत्कृतम्
यतःकलौप्रशंसंतिऋषिभिर्भाषितंतुयत् क्वचित्तु अष्टम्यांवाचतुर्दश्यांकृष्णायांतुसमाहितः ददातिप्रतिगृह्णातिनान्यथैषाप्रसीदति इतिकीलकग्रंथेस
प्तशतींग्रंथशिवशापतदुद्धारावुक्तौ तथावैकृतिकरहस्ये ततःकृतांजलिर्भूत्वास्तुवीतचरितैरिमैः एकेनवामध्यमेननैकेनेतरयोरिह चरितार्धंतुनजपेज्जपंश्छिद्रम

वाप्नुयात्इति अर्गलांकीलकंचादौजपित्वाकवचंपठेत् जपेत्सप्तशतींपश्चात्क्रमएषकचोदितः इतिकेरलसंप्रदायः इतिस्तोत्रपठनविधिः ॥ ॐनमश्चंडिकायै ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच सावर्णिरिति। सवर्णायाश्च्छायायाअपत्यंसावर्णिःबाह्वादित्वादिञ् विस्तराद्गदतोममेतिअपादानशेषत्वविवक्षायांषष्ठी निशामयजानीहि चुरादेरूपं तस्यनान्येमितोहेताविति मित्त्वनिषेधः सूर्यस्यतनयइतिदक्षसावर्ण्यादिनिरासार्थः यद्वा यःयकारादष्टमोमनुर्हकारस्तस्यविशेषणं सूर्यतनय इति सचाग्निस्तेजस्वित्वेनतन्नेदिष्ठत्वात्तेनतद्बीजंरेफोलभ्यते तद्रत्वंचहकारस्यलक्षणयोच्यते तस्यैवविशेषणांतरात्सावर्णिरिति सवर्णालोहितशुक्लकृष्णवर्ण सहिताप्रकृतिःतस्याअपत्यवत्संबंधीतद्वाचक ईकारःतद्वत्त्वंलक्षणया अंतिमोबिंदुस्तुश्लोकेस्वरूपतएवनिवेशितइतिईं-ह्रीं इतिबीजंलब्धं तदुत्पत्तिंतन्मंत्रप्रतिपाद्यदेवतायाउत्पत्तिंनिशामयेतिसंबंधः।यद्यपिएतदुपक्रमेप्रश्ने अस्मिन्कल्पेसप्तयेन्येभविष्यंतिमहामुने मनवस्तान्समाचक्ष्वतेषुदेवादयश्चये इत्येवोक्तम् त

मार्कण्डेयउवाच ॥ सावर्णिःसूर्यतनयोयोमनुःकथ्यतेष्टमः ॥ निशामयतदुत्पत्तिंविस्तराद्गदतोमम ॥ १ ॥

महामायानुभावेनयथामन्वंतराधिपः ॥ सबभूवमहाभागःसावर्णिस्तनयोरवेः ॥ २ ॥

थापिसावर्णिकाख्यानकथनोत्तरंमार्कंडेयपुराणे सावर्णिकमिदंसम्यक्प्रोक्तंमन्वंतरंतव तथैवदेवीमाहात्म्यंपृष्टमेतत्तवोदितमित्युपसंहारेणतद्विषयकोष्टुकिप्रश्नस्यानयनात्उपक्रमप्रश्ननिबंधरूपलक्षणमितिबोध्यम् ॥ १ ॥ महामायेति विशसदप्रतीतिसाधनामया तस्यामहत्त्वंचसर्वविषयत्वमितिमहामायाईश्वरशक्तिः तस्याअनुभावःइदमस्यभवत्वितीच्छा मन्वंतरंकिंचिदधिकैकसप्ततियुगात्मककालःतथेत्यनेनतथातंप्रकारंनिशामयेत्यनुषंगोदार्शितः भागंभगसमूहः ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः ज्ञानवैराग्ययोश्चैवषण्णांभगइतीरणेतिविष्णुपुराणात् बभूवेतिभूतवदुपचारः तद्भवनस्यावश्यकत्वद्योतनाय सावर्णिस्तनयोरवेरितिसंभ्रमेपुनरुक्तिः ॥ २ ॥

स्वारोचिषेइति स्वारोचिषाधिकारोपलक्षितेद्वितीयमन्वंतरे पूर्वमितिकथाकालापेक्षया चैत्रस्तस्यैवमनोःसुतःनामेतिप्रसिद्धौ ॥ ३ ॥ तस्येति सम्यङ्नीति शास्त्रानुसारेण कोलासुरथस्यैवराजधान्यंतरम् तथाअतिशयेनकोलाविध्वंसिनइत्यर्थः ॥ ४ ॥ तस्यतैरिति अतिप्रबलदंडकर्तुः छांदसत्वात्कर्मधारयादि निःइदंपराजयनिमित्तं न्यूनैरल्पसाधनैः ॥ ५ ॥ ततइति ततःभंगानंतरम् तैःप्रबलैःअरिभिःशत्रुभिराक्रांतआक्रमितःमहाभागः स्वपुरमायातः निजदेशाधिपएवाभवत्नसार्वभौमइत्यर्थः भाव्येतज्जन्मभवजन्मांतरीयमहाराज्यमितिबुद्धौस्वीकृत्यमहाभागइत्युक्तम् ॥ ६ ॥ अमात्यैरिति ततःतस्य सार्वविभ

स्वारोचिषेंतरेपूर्वंचैत्रवंशसमुद्भवः ॥ सुरथोनामराजाभूत्समस्तेक्षितिमण्डले ॥ ३ ॥ तस्यपालयतःसम्यक्प्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ बभूवुः शत्रवो भूपाः कोलाविध्वंसिनस्तदा ॥ ४ ॥ तस्यतैरभवद्युद्धमतिप्रबलदण्डिनः ॥ न्यूनैरपिसतैर्युद्धेकोलाविध्वंसिभिर्जितः ॥ ५ ॥ ततःस्वपुरमायातोनिजदेशाधिपोभवत् ॥ आक्रान्तःसमहाभागस्तैस्तदाप्रबलारिभिः ॥ ६ ॥ अमात्यैर्बलिभिर्दुष्टैर्दुर्बलस्यदुरात्मभिः ॥ कोशोबलंचापहृतंतत्रापिस्वपुरेततः ॥ ७ ॥ ततोमृगयाव्याजेनहृतस्वाम्यःसभूपतिः ॥ एकाकीहयमारुह्यजगामगहनंवनम् ॥ ८ ॥ सतत्राश्रममद्राक्षीद्द्विजवर्यस्यमेधसः ॥ प्रशांतश्वापदाकीर्णमुनिशिष्योपशोभितम् ॥ ९ ॥

क्विकस्तासिः तत्रस्वपुरेऽतिकोशोऽर्थसंचयः बलंसैन्यं चापहृतमात्मसात्कृतम् दुष्टत्वंराजाविषयद्वेषवत्त्वं दुरात्मत्वंराज्यलोभाक्रांतत्वं दुर्बलत्वंक्षीणबलवत्त्वम् रिपुकृताभिभवात् ॥ ७ ॥ ततइति हृतस्वाम्यः हृताधिपत्यः एकाकीअसहायः ॥८॥ सतत्रेति मेधाइतिऋषिनाम् वस्तुतो वसिष्ठस्यनामांतरमिदम् अमुष्याःसावतारायामहालक्ष्म्या अमानुषं जन्मानिचरितैःसार्द्धैःस्तोत्रैर्वेदवादिना कथितानिपुराशक्रवसिष्ठेनमहात्मना स्वारोचिषेंतरेराज्ञेसुरथायमहात्मनेसमाधयेचवैश्यायप्रणतायचसीदत इतिलक्ष्मीतंत्रोक्तेः श्रीशस्तुरूपमास्थायपुराविप्रस्यमेधसः स्वमायांज्ञापयामाससुरथायसमाधये इत्यन्यत्र प्रशांतत्वंपरहिंसाविरहत्वंमुनिभिस्तच्छिष्यैश्चशोभितमित्यर्थः ॥ ९ ॥

तस्थाविति कंचित्कालमितिकालाध्वनोरितिद्वितीया इतश्चेतःअनियतदिग्देशम् मुनिवरेतिभागुरिसंबोधनम् आश्रमविशेषणंवा ॥ १० ॥ सोचिंतयदिति ममेतिषष्ठ्यंतप्रतिरूपकमव्ययम् तस्यभावोममत्वंममेदमित्यभिमानः तेनाकृष्टानिवृत्तिमार्गादपकृष्टाचेतनाबुद्धिर्यस्यसः मत्पूर्वैःपूर्वजैरित्यर्थः हिपादपूरणे उत्तरश्लोकेनान्वयः मानसइतिपाठेपिआकृष्टंमानसंयस्य ॥ ११ ॥ ॥ मद्भृत्यैरिति तथापालनेहेतुरसद्वृत्तैरिति प्रधानैर्महामात्रैःसहितः सप्रधानःशूरहस्तीति कर्मधारयः किमवस्थइतिनजानेइत्यन्वयः ॥ १२ ॥ ममेतिवशंपारतंत्र्यम् कान् कियंतःकीदृशान्वानजानेइत्यस्यानुषंगः अनुगताः सेवकत्वेहेतुः प्रसादेत्या

तस्थौकंचित्सकालंचमुनिनातेनसत्कृतः ॥ इतश्चेतश्चविचरंस्तस्मिन्मुनिवराश्रमे ॥ १० ॥ सोचिंतयत्तदातत्रममत्वाकृष्टचेतनः ॥ मत्पूर्वैःपालितंपूर्वंमयाहीनंपुरंहितत् ॥ ११ ॥ मद्भृत्यैस्तैरसद्वृत्तैर्धर्मतःपाल्यतेनवा ॥ नजानेसप्रधानोमेशूरहस्तीसदामदः ॥ १२ ॥ ममवैरिवशंयातःकान्भोगानुपलप्स्यते ॥ येममानुगतानित्यंप्रसादधनभोजनैः ॥ १३ ॥ अनुवृत्तिंध्रुवंतेद्यकुर्वंत्यन्यमहीभृताम् ॥ असम्यग्व्ययशीलैस्तैःकुर्वद्भिःसततंव्ययम् ॥ १४ ॥ सचिंतःसोतिदुःखेनक्षयंकोशोगमिष्यति ॥ एतच्चान्यच्चसततंचिंतयामासपार्थिवः ॥ ॥ १५ ॥ तत्रविप्राश्रमाभ्याशेवैश्यमेकंददर्शसः ॥ सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोहेतुश्चागमनेऽत्रकः ॥ १६ ॥ सशोकइवकस्मात्त्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यभूपतेःप्रणयोदितम् ॥ १७ ॥

दि प्रसादस्तुष्टिदानम् धनंमासिकादिवेतनम् भोजनंप्रतिदिनंदीयमानंतैः ॥ १३ ॥ अनुवृत्तावपिएतेएवहेतवः ध्रुवमितिवितर्के ह्यामांधिगित्यध्याहारः असम्यगितिश्रियोर्थे तुरीयांशाधिकोव्ययःसम्यग्व्ययंसततमितिसमस्तम् ॥ १४ ॥ दुःखेनेतिनिर्विसर्गंपठंति विसर्गतः कोशोमूलधनमन्यदनुक्तमपि ॥ १५ ॥ तत्रेति विप्रेतिभागुरिसंबोधनंमेधार्थकतयाऽऽश्रमविशेषणंवाअभ्याशेनिकटे सवैश्यः भोइत्यामंत्रणे अत्रआश्रमे ॥ १६ ॥ सशोकइति इष्टवियोगानुचिंतनंशोकःदुःखनिबंधनचिंतावसादो दुर्मनादौर्मनस्यंसशोकइवउपहतशरीरत्वात् दुर्मनाइवक्रियास्वस्थैर्यात् इत्याकर्ण्येति श्लोकःस्पष्टार्थःप्रणयोविश्रंभः ॥ १७ ॥

प्रश्रयोविनयः मार्कंडेयेनसुरथंप्रतिकष्युक्तावनुदितायांभागुरेःवैश्यउवाचेतिजिज्ञासामालक्ष्यमार्कंडेयआह ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ समाधिरिति ॥ ॥१८॥ अ
साधुभिःपुत्रदारैर्धनलोभान्निरस्तः अधिक्षिप्तोभार्त्सितइतियावत् चादन्यैरपीत्यर्थः विहीनश्चेति दारैःपुत्रैर्मेधनमादायगृहीत्वा धनैर्विहीनश्च अंशस्याप्यदाना
त्तद्रहितःकृतोहम् ॥ १९ ॥ धनहीनत्वादेवाप्तैःसुहृद्भिःबंधुभिश्चनिरस्तस्त्यक्तोहंवनमभ्यागतइत्यन्वयः। सोहमिति ॥ २० ॥ प्रवृत्तिर्वार्तताएवविवृणोति

प्रत्युवाचसतंवैश्यःप्रश्रयावनतोनृपम् ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ समाधिर्नामवैश्योहमुत्पन्नोधनिनांकुले ॥ १८ ॥ पुत्रदारैर्निरस्तश्च
धनलोभादसाधुभिः ॥ विहीनःस्वजनैर्दारैःपुत्रैरादायमेधनम् ॥ १९ ॥ वनमभ्यागतोदुःखीनिरस्तश्चाप्तबन्धुभिः ॥ सोऽहंनवेद्मिपुत्राणां
कुशलाकुशलात्मिकाम् ॥२०॥ प्रवृत्तिंस्वजनानांचदाराणांचात्रसंस्थितः ॥ किंनुतेषांगृहेक्षेममक्षेमंकिंनुसांप्रतम् ॥२१॥कथंतेकिंनुसद्वृ
त्तादुर्वृत्ताःकिंनुमेसुताः ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यैर्निरस्तोभवाँल्लुब्धैःपुत्रदारादिभिर्धनैः ॥ तेषुकिंभवतःस्नेहमनुबध्नातिमानसम् ॥ २२ ॥
वैश्यउवाच ॥ ॥ एवमेतद्यथाप्राहभवानस्मद्गतंवचः ॥ किंकरोमिनबध्नातिममनिष्ठुरतांमनः ॥२३॥ यैःसंत्यज्यपितृस्नेहंधनलुब्धैर्निराकृ
तः ॥ पतिस्वजनहार्दंचहार्दितेष्वेवमेमनः ॥ २४ ॥ किमेतन्नाभिजानामिजानन्नपिमहामते ॥ यत्प्रेमप्रवणंचित्तंविगुणेष्वपिबंधुषु॥२५॥

किंन्विति किंन्वितिद्वयंविकल्पे तेषांपुत्रदारस्वजनानांगृहेदारापत्यादौकथंतेकिंविधस्तेवृत्तंव्यवहारः सुताइत्युपलक्षणम्॥ २१ ॥राजोवाच ॥ यैरितिधनैरि
तिभर्त्सनेरूपनिरासेहेतुः किमितिप्रश्ने॥ २२॥ वैश्यउवाच ॥ एवमिति अस्मद्गतमस्मदीयविषयम्॥ २३ ॥यैरिति यैःपुत्रदारस्वजनैः पतिहार्दंस्वजनहार्दंच हार्दं
स्नेहः तेष्वपितथाविधेष्वपि मेमनः ॥ २४ ॥ किमेतदिति तेषांदोषंजानन्नपियत् विगुणेष्वपिबंधुषुप्रेमप्रवणंचित्तंकरोमि तत्किमिति कस्माद्धेतोरेतन्नजा
नामि इत्यन्वयः ॥ २५ ॥

तेषामिति तन्निमित्तंयन्मेनिःश्वासादिकंजायते अप्रीतिषुप्रीतिरहितेषुयन्मेमनोनिष्ठुरंनतत्किंकरोमीत्यन्वयः ॥ २६ ॥ मार्कंडेयउवाच ततइति सहितौमित्रत्वेन संगतौसमुपस्थितौसमुपसत्तौ ॥ २७ ॥ कृत्वेति यथान्यायंयथाशास्त्रं यथार्हं यथायोग्यं संविदंसंभाषाम् उपविष्टौअंतर्भावितण्यर्थत्वेनोपवेशितावित्यर्थः तेने तिकर्तरितृतीया काश्चित्स्वपरविषयाः ॥ २८ ॥ राजोवाच भगवन्निति वदस्वेतियत्नार्थेआत्मनेपदम् यत्नेनवदेत्यर्थः एकंरहस्यंवदस्व तदाह मेमनसःसंकल्पात्मकस्यांतःकरणस्य स्वचित्तेनिश्चयात्मकेस्वस्वरूपे आयत्ततांनिरोधंविनादुःखाययदित्यन्वयः संकल्पविकल्पात्मकमेवमंतःकरणंननिश्चयात्मकम

तेषांकृतेमेनिःश्वसोदौर्मनस्यंचजायते ॥ करोमिकिंयन्नमनस्तेष्वप्रीतिषुनिष्ठुरम् ॥ २६ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ ततस्तौसहितौविप्र तंमुनिंसमुपस्थितौ ॥ समाधिर्नामवैश्योसौसचपार्थिवसत्तमः ॥ २७ ॥ कृत्वातुतौयथान्यायंयथार्हंतेनसंविदम् ॥ उपविष्टौकथाःकाश्चिच्चक्रतुर्वैश्यपार्थिवौ ॥ २८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्वतत् ॥ दुःखाययन्मेमनसःस्वचित्तायत्ततां विना ॥ २९ ॥ ममत्वंगतराज्यस्यराज्यांगेष्वखिलेष्वपि ॥ जानतोपियथाज्ञस्याकिमेतन्मुनिसत्तम ॥ ३० ॥ अयंचनिकृतःपुत्रैर्दारैर्भृत्यैस्तथोज्झितः ॥ स्वजनेनचसंत्यक्तस्तेषुहार्दीतथाप्यति ॥ ३१ ॥

तोनमेतन्निर्णयेऽधिकारइतिभावः ॥ २९ ॥ दुःखहेतुत्वमाह ममत्वमिति राज्यस्येतिसप्तम्यर्थस्यशेषत्वाविवक्षायांषष्ठी राज्येइत्यर्थः तेष्वमदीयत्वंजानतोपिमयथाअज्ञस्यअज्ञस्येवराज्यादिषुममत्वम् एतत्किम् किंनिबंधनमित्यर्थः स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानिच।राज्यांगानिप्रकृतयःपौराणांश्रेणयोपिच ॥ एषुस्वाम्यंप्रधानम् ॥ ३० ॥ नाहमेवतथाअयमपीत्याह अयंचनिकृतइति निकृतस्तिरस्कृतः उज्झितस्त्यक्तः नत्युपसर्गपूर्वात्कृञःक्तः तथेतिसमुच्चये ॥ ३१ ॥

एवमिति विषये राज्यपुत्रादौममत्वेनाकृष्टंविषयाधीनंकृतंमानसमंतःकरणंययोस्तौ ॥ ३२ ॥ तत्केनेति ज्ञानिनोर्विषयेदोषवत्त्वज्ञानवतोरपिममास्यचेतिस
र्वान्वयि उभयनिष्ठमोहस्ययुक्तत्वमाह यत् यतः एषाएतज्जातीयामूढता अविवेकांधस्यअविवेकवतः भवति नतुदोषज्ञानरूपविवेकवतइति आवयोःसायुक्ते
तिभावः ॥ ३३ ॥ अत्रोत्तरमाह ऋषिरुवाच ज्ञानमिति ननुज्ञानमात्रस्यमोहवैयधिकरण्यंतवाभिमतंज्ञानविशेषस्यवा नाद्यःसर्वस्यैवनिर्मोहत्वप्रसंगादि
त्याह ज्ञानमिति अंत्यस्तुतथापीत्यनेनखंडयिष्यते विषिणोतिबध्नातीतिविषयोबंधकःतद्रूपेगोचरेविषयेज्ञानंसर्वस्यजंतोरस्ति नचमोहाभावइत्याह विषयश्चेति
एवंवक्ष्यमाणप्रकारेण पृथक्पृथक्भिन्नप्रकारेणज्ञानविषयत्वंयातीत्यर्थःतदेवाह दिवांधाइति केषांचिदुलूकादीनांदिवाज्ञानाभावः केषांचित्काकादीनांरात्रौ

एवमेषतथाहंचद्वावप्यत्यंतदुःखितौ ॥ दृष्टदोषेपिविषयेममत्वाकृष्टमानसौ ॥ ३२ ॥ तत्किमेतन्महाभागयन्मोहोज्ञानिनोरपि ॥ ममा
स्यचभवत्येषाविवेकांधस्यमूढता ॥ ३३ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ज्ञानमस्तिसमस्तस्यजंतोर्विषयगोचरे ॥ विषयश्चमहाभागयाति
चैवंपृथक्पृथक् ॥ ३४ ॥ दिवांधाःप्राणिनःकेचिद्रात्रावंधास्तथापरे ॥ केचिद्दिवातथारात्रौप्राणिनस्तुल्यदृष्टयः ॥३५॥ ज्ञानिनोमनुजाः
सत्यंकिंतुतेनहिकेवलम् ॥ यतोहिज्ञानिनःसर्वेपशुपक्षिमृगादयः ॥ ३६ ॥

केषांचित्किंचुलुकादीनांसर्वदा तथातथातुल्यदृष्टयःअंधाअनंधाइत्यर्थः एवंचज्ञानमात्रस्यमोहवैयधिकरण्येदिनादौउलूकादीनांमोहोनस्यादितिभावः
किंच राक्षसादीनांदिवारात्रौचविषयज्ञानवतांनकदाचिदपिमोहःस्यात् किंचुलुकादीनांसर्वदैवमोहप्रसंगइति तेषामपिकिंचिद्विषयमोहदर्शनात्
एवंचनज्ञानमात्रस्यमोहवैयधिकरण्यम् नापिज्ञानाभावस्यमोहसामानाधिकरण्यमित्युक्तंभवति अत्रतथेतिरात्रिसमुच्चये ॥ ३५ ॥ ननुमनुष्या ॥ ५ ॥
एवज्ञानित्वेनाभिमताइतिचेत्तत्राह ज्ञानिनइति मनुजाज्ञानिनइतितेमतंसत्यंपृच्छति तंकेवलंज्ञानिनःज्ञानिनएवकिंनुस्वयमेवవितर्कउत्तरयति नहि

किंत्वज्ञानसंवलितज्ञानिनइत्यर्थः एवमज्ञानेनज्ञानित्वाभिमानस्त्वयुक्तःयतःसर्वेपश्वादयोपिएवंसतिज्ञानिनएवस्युः हिरिवार्थे भिन्नक्रमश्चपशुत्वेनैवसिद्धेमृग ग्रहणंतद्विशेषप्रतिपत्त्यर्थमित्यर्थः ॥ ३६ ॥ तमेवार्थंमनुष्याणांपश्वादिभिस्तुल्यत्वप्रतिपादनेनद्रढयति ज्ञानंचेति यत्यादृशंतत् तादृशंमनुष्याणांचयत्तेषांमृ गादीनामित्यर्थः अन्यदाहारभयमैथुननिद्रारूपमितिउभयोस्तुल्यंसाधारणमित्यर्थः ॥ ३७ ॥ अर्थक्रियासाम्यमपितयोरस्तीत्याह ज्ञानेपीति तद्भोजनेनना स्माकंतृप्तिरितिज्ञानेसत्यपि पतगानितिनिरनुस्वारम् ॥ ३८ ॥ स्वशरीरापेक्षयाबहिरंगेष्वपिअतिप्रीतिरितितेपुमोहज्ञानयोः सामानाधिकरण्यमुपपाद्यमनु ष्येष्वप्याह मानुषाइति व्याघ्रशब्दःश्रेष्ठवाची मानुषाः लोभात् प्रत्युपकारलोभात्सुतान्प्रतिसाभिलाषाः एतेसुताश्चतुनिश्चयेनप्रत्युपकारायनभवंति इदंकिं

ज्ञानंचतन्मनुष्याणांयत्तेषांमृगपक्षिणाम् ॥ मनुष्याणांचयत्तेषांतुल्यमन्यत्तथोभयोः ॥ ३७ ॥ ज्ञानेपिसतिपश्यैतान्पतगाञ्छावचंचुषु ॥ कणमोक्षादृतान्मोहात्पीड्यमानानपिक्षुधा ॥ ३८ ॥ मानुषामनुजव्याघ्रसाभिलाषाःसुतान्प्रति ॥ लोभात्प्रत्युपकारायनन्वेतान्किंनपश्यसि ॥ ३९ ॥ तथापिममतावर्तेमोहगर्तेनिपातिताः ॥ महामायाप्रभावेनसंसारस्थितिकारिणा ॥ ४० ॥ तन्नात्रविस्मयःकार्योयोगनिद्राजगत्पतेः ॥ महामायाहरेश्चैषातयासंमोह्यतेजगत् ॥ ४१ ॥

नपश्यसीत्यर्थः एवंपूर्वपूर्वव्यवहारंपश्यंतोपिअग्रेअग्रेपुनःसुताभिलाषाइतिमोहज्ञानयोःसामानाधिकरण्यम् तेष्वपीतिभावः ॥ ३९ ॥ नन्वेवंविधव्यवहारद र्शिनांसंसाराद्विरक्तिःकुतोनेत्यतआह तथापीति एवंविधलोकव्यवहारसाक्षात्कारोयद्यप्यस्तितथापीत्यर्थः महामायाप्रभावेनकर्त्राममतामयेदमितिबुद्धेरेवभ्राम कत्वादावर्तइवावर्तःसंसारेपुनःपुनरावर्तकोःयत्र तादृशेमोहगर्तेनिपातिताः मानुषाःसंसारस्थितिंतामेवकुर्वंतिनतुततोविरज्यंतइत्यर्थः आवर्तोंभसांभ्रमः ॥ ४० ॥ ननुमायायाआश्चर्येयंशक्तिरतआह तदिति योगनिद्रातमः एतज्जगत्तयासंमोह्यतइत्यन्वयः जगत्पतित्वेनतस्यमोह्यकोटिबहिर्भावःसूचितः ॥ ४१ ॥

भवादृशानांसंसारिणांकावार्ता अपक्वकषायाणां योगिनामपिसामोहिकेत्याह ज्ञानिनामपीति आकृष्येत्यस्यविवेकादित्यादि मोहायप्रयच्छति मोहवंतिक
रोतीत्यर्थः एवंचस्वकर्तव्यसृष्टिवृद्धये एवंप्रभावासेत्यर्थः ॥ ४२ ॥ विश्वंसमस्तं नन्वेवंमुक्तिर्दुर्लभैवस्यात्तदाह सैषेति मोहकारणमपिसाउपासनादिभिःस्वा
र्पितनित्यकर्मादिभिश्चप्रसन्नामोक्षायवरदाभवति ॥ ४३ ॥ नन्वेकस्यैववस्तुनोबंधमोक्षोभयहेतुतानुपपन्नेत्यतआह साविद्येति सर्वेश्वरस्येश्वरीईश्वरत्वसंपा
दिका अतोनकाचिदसंभावनातस्यामित्यर्थः किंचविद्याविद्योभयरूपत्वादपिनैतदसंगतिरित्याह परमाउत्तमपुरुषार्थसाधनीभूताविद्याब्रह्मज्ञानरूपासैवसनात
नीअनाद्यनंताच संसारबंधहेतुरविद्याचसैवेत्यर्थः एवंचचिज्जडप्रकृत्युभयात्मकत्वादुभयहेतुताउपपन्नेतिभावः ॥ ४४ ॥ विशेषजिज्ञासयापुनःपृच्छति

ज्ञानिनामपिचेतांसिदेवीभगवतीहिसा ॥ बलादाकृष्यमोहायमहामायाप्रयच्छति ॥ ४२ ॥ तयाविसृज्यतेविश्वंजगदेतच्चराचरम् ॥ सै
षाप्रसन्नावरदानृणांभवतिमुक्तये ॥ ४३ ॥ साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनी ॥ संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥ ४४ ॥ ॥ राजो
वाच ॥ ॥ भगवन्काहिसादेवीमहामायेतियांभवान् ॥ ब्रवीतिकथमुत्पन्नासाकर्मास्याश्चकिंद्विज ॥ ४५ ॥ यत्प्रभावाचसादेवीयत्स्वरूपा
यदुद्भवा ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोब्रह्मविदांवर ॥ ४६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ नित्यैवसाजगन्मूर्तिस्तयासर्वमिदंततम् ॥ तथापितत्स
मुत्पत्तिर्बहुधाश्रूयतांमम ॥ ४७ ॥

राजोवाच भगवन्निति काकिंजातीयाकथंकेनप्रकारेण अस्याःकर्मचकिम् ॥ ४५ ॥ यत्प्रभावेत्यादिनास्वभा
वस्वरूपोत्पत्तिकारणप्रश्नत्रयंब्रह्मविदांवरइत्यनेनऋषिप्रोक्तसर्वप्रकरणस्यश्रुतिशिरोनुजायित्वंस्फुटितम् ॥ ४६ ॥ उत्तरयति ऋषिरुवाच नित्यैवेति जगन्मू
र्तिरित्यनेनजगदतिरिक्तमुख्यशरीराभावोध्वनितः जगदाश्रयभूताशक्तिरित्यर्थः तेनजातिप्रश्नोत्तरंस्वरूपप्रश्नोत्तरंच तयासर्वमिदंततमित्यनेनस्वभावोत्तरम्
दृष्टिस्वभावासेत्यर्थः ततंविस्तारितमित्यर्थःव्याप्तमितिच इत्यर्थकस्यचित्स्वभावाचेत्यर्थः सृष्टीत्युपलक्षणम् नित्येत्यनेनमुख्योत्पत्तेरभावात्कारणस्यसुत
रामभावेनगौण्यौकारणोत्पत्तीइतिदर्शितम् [illegible] शेषत्वविवक्षायांषष्ठी मत्तइत्यर्थः ॥ ४७ ॥

देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमिति [illegible]

देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमितिसर्वकमप्रश्नोत्तरम् अनेनैवदेवप्रार्थनयाआविर्भावस्यध्वननात्कथमुत्पन्नेत्युत्तरमपि ॥ ४८ ॥ कथंदेवप्रार्थनयातत्कार्यसिद्ध्यर्थमवतारइतिजिज्ञासायांतांनिवर्तयितुंमोहकारणस्यैवचराज्ञःपृष्टत्वेनादौमोहिकायास्तमोगुणप्रधानायाअवतारंवक्तुमितिहासमाह योगनिद्रामिति कल्पांते ब्रह्मदिनांतेयोगनिद्रांतामसींशक्तिं भगवान् उत्पत्तिंप्रलयंचैवभूतानामागतिंगतिम् वेत्तिविद्यामविद्यांचसवाच्योभगवानित्युक्तलक्षणः तेनभूतानां प्रलयकालंज्ञात्वासेयंपालनव्यवहारतिरोधानमंतरातदसंभवंमत्वास्वपालनव्यवहारतिरोधायिकांतामसींशक्तिमभजत् पटेनेवतयात्मानमावृतवानित्यर्थः प्रभुरित्यनेनस्वेच्छयातदंगीकारः नतुतयाबलादस्यावरणमितिध्वनितम् अतएवयोगनिद्रेत्युक्तम् इतरजननिद्रावत्मोहपारवश्यापादनीभवति लीलयासखीवल्लो

देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमाविर्भवतिसायदा ॥ उत्पन्नेतितदालोकेसानित्याप्यभिधीयते ॥ ४८ ॥ योगनिद्रांयदाविष्णुर्जगत्येकार्णवीकृते॥ आस्तीर्यशेषमभजत्कल्पांतेभगवान्प्रभुः ॥ ४९ ॥ तदाद्वावसुरौघोरौविख्यातौमधुकैटभौ ॥ विष्णुकर्णमलोद्भूतौहंतुंब्रह्माणमुद्यतौ ॥ ५० ॥ सनाभिकमलेविष्णोःस्थितोब्रह्माप्रजापतिः ॥ दृष्ट्वातावसुरौचोग्रौप्रसुप्तंचजनार्दनम् ॥ ५१ ॥ तुष्टावयोगनिद्रांतामेकाग्रहृदयस्थितः ॥ विबोधनार्थायहरेर्हरिनेत्रकृतालयाम् ॥ ५२ ॥

चनपिधानमात्रंकरोति तदुक्तंहरिवंशे सखीसर्वसहस्यैषामायाविष्णोःशरीरजा सैषानारायणमुखेस्थिताकमललोचनेति तेनअतःस्वस्वरूपज्ञानावरकत्वंप्रदर्शितम् ॥ ४९ ॥ तदेति मलोद्भूतावित्यनेनानयोरतितामसत्वंसूचितमितरत्स्पष्टम् ॥ ५० ॥ तत्रब्रह्माकेत्यतआह सनाभिकमलेइति प्रजापतिर्नियंतेति ब्रह्मणोविशेषणम् प्रसुप्तंत्यक्तपालनव्यवहारम् ॥५१॥ तुष्टावेति सएकाग्रमनवच्छिन्नंहृदयंयस्यसतादृशःस्थितःसन्नित्यर्थः हृदयस्थितइत्यतःखर्परेशरिवाविसर्गलोपः विबोधनार्थायपालनव्यवहारप्रवृत्त्यर्थंनेत्रेत्युपलक्षणम् सर्वांगस्थितत्वात्तस्याःलोकेनेत्रयोरेवभूयोनिद्राभिव्यक्तिमत्त्वात्नेत्रेत्युक्तिः ॥ ५२ ॥

योगनिद्रायाः मूलशक्त्यभेदंमत्वाविशेषयति विश्वेश्वरीमिति तत्त्वमेवविविच्याह जगद्धात्रीमित्यादि धात्रींजननीम् अनेनजगदुत्पत्तिस्थितिलयकर्तृत्वंब्रह्म लिंगंदर्शितम् अतुलामित्यंतानिविष्णुनिद्राविशेषणानि तेजसःप्रभुरितिब्रह्मविशेषणम् तत्स्तुत्यत्वेनात्युत्कर्षोस्याध्वनितः विष्णुमोहकतयाइतरमोहकत्वम नाश्चर्यमित्यपिध्वनितआयातोर्थः वस्तुतोविष्णोरितिराहोःशिरइतिवत्षष्ठी विष्णुरूपांनिद्रामित्यर्थः ब्रह्मापिसर्वेश्वरःसर्वशक्तिमान्लोकानुग्रहायस्व यंमोहितइवदुःखनिवृत्तयेइवभगवतींस्तौति ऋषेःसर्वज्ञत्वादिचैषांसर्वात्मत्वंसर्वशक्तीनामुपक्रमेदर्शितमेवेतिनकश्चिद्विरोधः ॥ ५३ ॥ कथंतुष्टावेत्यतआह ब्रह्मोवाच त्वमिति स्वाहादेवदानमंत्रोग्निपत्नीच स्वधापित्र्यदानमंत्रःपितृपत्नीच वषट्क्रियतेयत्रसवषट्कारोयज्ञोयज्ञदेवाह्वानमंत्रश्च स्वराः षोडशआदयस्त

विश्वेश्वरींजगद्धात्रींस्थितिसंहारकारिणीम् ॥ निद्रांभगवतींविष्णोरतुलांतेजसःप्रभुः ॥ ५३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहिवषट्कारःस्वरात्मिका ॥ सुधात्वमक्षरेनित्येत्रिधामात्रात्मिकास्थिता ॥ ५४ ॥ अर्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्याविशेषतः ॥ त्वमेवसा त्वंसावित्रीत्वंदेविजननीपरा ॥ ५५ ॥

दात्मिकाच सुधादेवान्नम् अक्षरेउपचयापचयपरिणामहीने आभ्यांसत्तामात्ररूपत्वम् त्रिधामात्रात्मिकाह्रस्वदीर्घप्लुतरूपाअर्द्धमात्राव्यंजनरूपा अविशेष कत्वाद्धन्यलिंगितयाअनुच्चार्यत्वं तदालिंगितानुतथेतिबोध्यम् त्रिधेत्यतोविशेषतइत्यंतेनप्रणवरूपताचोक्ता मात्रात्रयमकारोकारमकारात्मकम् तदूर्ध्व मर्द्धमात्रातत्रमात्रात्रयंजाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यभिमानिविश्वतैजसप्राज्ञाभिधेयम् अर्द्धमात्रातुवेदांतवाक्यार्थभूतनित्यमुक्ततुरीयाभिधेया तदुक्तम् व्यक्तातुप्रथमा मात्राद्वितीयाव्यक्तसंज्ञिता मात्रातृतीयाचिच्छक्तिरर्द्धमात्रापरंपदमिति त्वमेवेति सात्वमेवेतिपूर्वेणान्वितम् सावित्रीतत्सवितुरितिऋक् तदधिष्ठात्री तद्वा च्याचेत्यर्थः हेदेवित्वंपराउत्कृष्टाजननीसर्वजनकत्वात्सर्ववाग्जननीपराच ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

सर्वंजगत्त्वयैवधार्यते सर्वधारणशक्तिमतीत्वमेव अग्रेएतत्पदानिसर्वपरामर्शकानि अत्तिआत्मसात्करोषि तैश्चब्रह्मलिंगंदर्शितम् ॥ ५६ ॥ त्वयैतत्पाल्य
ते सृष्टयादिक्रियारूपापित्वमेवेत्याह विसृष्टाविति सप्तम्यंतानितत्काललाक्षणिकानि तथेति जगद्रूपेइत्यर्थकेजगन्मयेइत्यत्रच्छांदसत्वात्ङीबभावः॥ ५७॥
महाविद्यामहावाक्यलक्षणा महामायासच्चिदानंदेआत्मनिसंसारत्वरूपानर्थावभासहेतुमूलविद्या महामेधाभगवतःसर्वत्वशक्तिः महास्मृतिःविधेःसृष्टयनुकू
लातीतकल्पगतसकलवस्तुस्मृतिरूपादेवरूपाच महामोहेतिसंसारसमूलकारणरागरूपमोहस्वरूपा महादेवीसकलदेवशक्तिरूपा महासुरीहिरण्याक्षादिरूपा
॥ ५८ ॥ सत्त्वरजस्तमोगुणत्रयैर्विभाव्यतेयासर्वस्यजडवर्गस्यप्रकृतिःमूलंप्रधानतत्त्वाख्यंत्वमेव एतेनपरमाण्वादीनांमूलकारणत्वनिरासः कालरात्रिरितित्र

त्वयैतद्धार्यतेविश्वंत्वयैतत्सृज्यतेजगत् ॥ त्वयैतत्पाल्यतेदेवित्वमत्स्यंतेचसर्वदा ॥ ५६ ॥ विसृष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थितिरूपाचपालने ॥
तथासंहृतिरूपांतेजगतोस्यजगन्मये ॥ ५७ ॥ महाविद्यामहामायामहामेधामहास्मृतिः ॥ महामोहाचभवतीमहादेवीमहासुरी ॥ ५८॥
प्रकृतिस्त्वंचसर्वस्यगुणत्रयविभाविनी ॥ कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहरात्रिश्चदारुणा ॥ ५९ ॥ त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीत्वंह्रीस्त्वंबुद्धिर्बोधलक्ष
णा ॥ लज्जापुष्टिस्तथातुष्टिस्त्वंशांतिःक्षांतिरेवच ॥ ६० ॥

प्रलयोपलक्षिता महारात्रिःप्रलयरात्रिः मोहरात्रिःममतावर्तमोहगर्तपातिनी महामायाख्यासंसृतिकर्त्री उक्तंच दंष्ट्राकरालकालाग्निरुद्रकल्पा
तिदारुणा मोहरात्रिर्मोहतनुर्जगत्सूतेजगत्करीति दारुणत्वंचास्यब्रह्मज्ञानातिरिक्तानिवर्त्यत्वेनमोहरात्रिर्निशाच अस्यास्तनुस्तमोद्वारानिशादिवसनाशि
नीतिहरिवंशोक्तेः ॥ ५९ ॥ श्रीःसंपत्लक्ष्मीबीजंच ईश्वरीऐश्वर्यशक्तिःकामराजबीजंच ह्रीःभुवनेशीबीजंच उभयत्राप्यनुनासिकलोपश्छांदसः
बोधोनिर्णयात्मकज्ञानलक्षणंस्वरूपंयस्यास्तादृशीबुद्धिरंतःकरणम् त्वमेवेत्यर्थः लज्जेति अंतःकरणवृत्तिविशेषः पुष्टिरुपचयः तुष्टिरधिगतार्थादन्यत्र

तुच्छत्वबुद्धिः शांतिःविषयेभ्यइंद्रियोपरमः क्षांतिःसत्यांशक्तौपरापराधसहिष्णुता एवकारस्त्वमित्यनंतरेयोज्यः ॥६०॥ घोराएकहस्तस्थशिरसाभयंकरी
शंखिनीति बाणभुशुंडीपरिघाश्चायुधानियस्याःसा अनेनास्याःकाल्याःदशभुजात्वंसूचितम् तदुक्तंवैकृतिकरहस्ये । योगनिद्राहरेरुक्तामहाकालीतमोगुणा ।
मधुकैटभनाशार्थंयांतुष्टावांबुजासनः ॥ दशवक्त्रादशभुजादशपादांजनप्रभा । विशालयाराजमाना त्रिंशल्लोचनमालया ॥ स्फुरद्दशनदंष्ट्रासाभीमरूपापिभूमिप । रूप
सौभाग्यकांतीनांसाप्रतिष्ठामहाश्रियाम् ॥ खड्गबाणगदाशूलशंखचक्रभुशुंडिभृत् । परिघंकार्मुकंशीर्षंनिश्च्योतद्रुधिरंदधौ ॥ एषासावैष्णवीमायामहाकालीदुरत्य
या । आराधितावशीकुर्यात्पूजाकर्तुश्चराचरमिति उड्डीयोड्डीयचप्राप्यनदंतीदशकर्त्रिका । क्रमतेवानतांगीवासाभुशुंडीनिगद्यते ॥ परिघोलोहबद्धोलगुडः ॥ ६१ ॥

खड्गिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणीतथा ॥ शंखिनीचापिनीबाणभुशुंडीपरिघायुधा ॥ ६१ ॥ सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्वतिसुं
दरी ॥ परापराणांपरमात्वमेवपरमेश्वरी ॥ ६२ ॥ यच्चकिंचित्क्वचिद्वस्तुसदसद्वाखिलात्मिके ॥ तस्यसर्वस्ययाशक्तिःसात्वंकिंस्तूयसे
तदा ॥ ६३ ॥ ययात्वयाजगत्स्रष्टाजगत्पात्यत्तियोजगत् ॥ सोपिनिद्रावशंनीतःकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः ॥ ६४ ॥

सौम्याअक्रूराभक्तेषु असौम्येतरादैत्येषु अशेषसौम्येभ्यःसकलसुंदरेभ्यस्तुअतिसुंदरीत्यर्थः परेति इदमुपलक्षणंपश्यंतीमध्यमावैखरीणांपराबीजरूपाच पराणा
मुत्कृष्टानांपरमाप्रधानंत्वमेवयतस्त्वंपरमेश्वरी ॥ ६२ ॥ सत्ब्रह्मवर्गःअसत्जडवर्गःतस्यसर्वस्ययाशक्तिःसायदात्वंतदात्वंकथंस्तव्येत्यर्थपदपदार्थस्तोत्रस्तुत्य
तच्छक्तिस्तुतीनांत्वत्तोन्यत्वाभाववद्भेदनिबंधनात्स्तुतिःकथंस्यादितिभावः ॥ ६३ ॥ स्तुत्यत्वाभावमेवाह पुनः ययाब्रह्मविष्णुरुद्रात्मनाजगत्सृष्टिस्थितिल
यकर्तापि निद्रावशंनीतःप्रापितइत्यर्थः पातापालकः अत्तिस्वस्मिन्लयंप्रापयति तमोगुणप्रधानमायासंबंधादेवभगवतः सर्वोपसंहारेणस्वस्वरूपेणस्थान ॥ ८ ॥
मितिभावः ॥ ६४ ॥

अहंब्रह्मा शरीरग्रहणंकारिताःकेवलमायिकत्वाच्छरीरिणइतिभावः ॥ ६५ ॥ सानंतरोक्तस्वभावात्वमित्थमेवंविधैरुदारैरक्षासाधारणैःस्वैःप्रभावैर्माहात्म्यैः संस्तुता एतौमोहयइत्यर्थः । मोहश्चभगवंतंप्रतिवरदातृरूपः ॥६६॥ प्रबोधंजागरणंपालनोद्यमरूपम् हंतुंबोधःप्रवृत्तिः प्रवृत्तिस्वभावत्वात्तवेतिभावः ब्रह्मणः स्रष्टृत्वेनविषवृक्षोपीतिन्यायेननहननेप्रवृत्तिःविष्णूपरियद्यपिपालनप्राधान्यंतथापिसतांपालनस्यदुष्टहननंविनातत्संभवात् पालनानुगुणेनैवकदाचिद्धंतृत्वमपि तस्यनानुपपन्नम् एवंभगवत्कृतेपिमधुकैटभवधेमाणवककर्तृकाध्ययनेआचार्येणकार्यमाणेकारितैरिवतत्सामर्थ्याचरणेनभगवतस्तद्वधविषयकप्रवृत्तिसंपादक

विष्णुःशरीरग्रहणमहमीशानएवच ॥ कारितास्तेयततोतस्त्वांकःस्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ ६५ ॥ सात्वमित्थंप्रभावैःस्वैरुदारैर्देविसंस्तु ता ॥ मोहयैतौदुराधर्षावसुरौमधुकैटभौ ॥६६॥ प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयतामच्युतोलघु ॥ बोधश्चक्रियतामस्यहंतुमेतौमहासुरौ ॥६७॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंस्तुतातदादेवीतामसीतत्रवेधसा ॥ विष्णोःप्रबोधनार्थायनिहंतुंमधुकैटभौ ॥ ६८ ॥ नेत्रास्यनासिकाबाहुहृद येभ्यस्तथोरसः ॥ निर्गम्यदर्शनेतस्थौब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ ६९ ॥ उत्तस्थौचजगन्नाथस्तयामुक्तोजनार्दनः ॥ एकार्णवेहिशयनात्ततः सददृशेचतौ ॥ ७० ॥

त्वेनप्रेरकतयातद्धंतृत्वंदेव्याअपीतिबोध्यम् ॥ ६७ ॥ ऋषिरुवाच एवंस्तुतेति तामसीआवरकत्वेनतमःप्रधानाइयंशक्तिःमधुकैटभौएतौनिहंतुंचेत्यर्थः ॥ ६८ ॥ नेत्रास्येति विष्णोरित्यादि उरोवक्षः प्राण्यंगत्वेपिनैकवच्छांदसत्वात् अव्यक्तादीश्वरात् जन्मप्रादुर्भावोयस्यतस्यब्रह्मणःदर्शनेचक्षुर्विषयेतस्था वित्यन्वयः॥६९॥उत्तस्थौचेति तयामुक्तस्त्यक्तइत्यर्थः अहिशयनातशेषशयनात सःतौददृशे अर्थात्तावपितंददृशातेइतिकर्मव्यतिहारेआत्मनेपदम् ॥ ७० ॥

स०श० तौविशेषयति मधुकैटभाविति आद्यपादेनवाक्षरत्वंछांदसत्वात् वीर्यमुत्साहः पराक्रमःशक्त्यतिशयः अत्तुंग्रसितुम् अनेनप्रवृद्धस्यतमसोभिभावकत्वंसूचितम् टी०अ

॥ ९ ॥ ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ तावपीति वरइष्टोर्थः व्रियतांगृह्यताम् ॥ ७३ ॥ श्रीभगवानुवाच भवेतामिति यत्रयदितदेवपूरणीयंयदितुष्टौतदातर्हिंवध्यौभवेतामित्यन्वयः वृतमि १

तिनपुंसकेभावेक्तः ममेतिकर्तुःशेषत्वविवक्षायांषष्ठी ॥ ७४ ॥ ऋषिरुवाच वंचिताभ्यामिति तदातस्मिन्समयेइतिएवंवरप्रार्थनयावंचिताभ्यांभगवतीकृतमोहव शात्सर्वंजगत्आपोमयंविलोक्यताभ्यांभगवान्गदितइत्यर्थः आपोमयइत्यत्राप्शब्दसमानादाप्प्रकृतिकादसुन्नंतादापःशब्दान्मयट् आपोमयमिदंसर्वमापो

मधुकैटभौ दुरात्मानावतिवीर्यपराक्रमौ ॥ क्रोधरक्तेक्षणावत्तुंब्रह्माणंजनितोद्यमौ ॥ ७१ ॥ समुत्थायततस्ताभ्यांयुयुधेभगवान्हरिः ॥ पंचवर्षसहस्राणिबाहुप्रहरणोविभुः ॥ ७२ ॥ तावप्यतिबलोन्मत्तौमहामायाविमोहितौ ॥ उक्तवंतौवरोस्मत्तोव्रियतामितिकेशवम् ॥ ७३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भवेतामद्यमेतुष्टौममवध्यावुभावपि ॥ किमन्येनवरेणात्रएतावद्धिवृतंमया ॥ ७४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ वंचिताभ्यामितितदासर्वमापोमयंजगत् ॥ विलोक्यताभ्यांगदितोभगवान्कमलेक्षणः ॥ ७५ ॥ आवांजहिनयत्रोर्वीसलिलेनपरिप्लुता ॥ ७६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वाभगवताशंखचक्रगदाभृता ॥ कृत्वाचक्रेणवैछिन्नेजघनेशिरसीतयोः ॥ ७७ ॥

मूर्तिःशरीरिणामितिवत् ॥ ७५ ॥ किंगदितंतत्राह आवामिति नयत्रोर्वीयत्रवानसलिलेनपरिप्लुतातत्रावांजहीत्यर्थः ॥ ७६ ॥ ऋषिरुवाच तथेति पूर्ववर्तमानकथाभिप्रायेणऋषिरुवाचेत्युक्तिः अत्रभूयउपहाराभिप्रायेणवस्तुतःसप्तशतीत्वव्यवहारप्रयोजकसप्तशतमंत्रसंख्यापूरणीयतयाउक्तिः यथाचैतत्तथा कात्यायनीसंमतिपूर्वकंसर्वांतेउपपादयिष्यामः तत्रनयत्रोर्वीत्येवंसंपादयंस्तयोःशिरसीजघनेउपरिस्थाप्योर्वीभागेकृत्वाचक्रेणछिन्नवान् एतेनभगवद्देह ॥ ९ स्यशुद्धमायिकत्वेनापांचभौतिकतयाजघनेमारणेपिसलिलप्लुतत्वाभावेविशिष्टोर्व्यांप्रार्थितस्यवधस्यधृतिरितिपरास्तम् ॥ ७७ ॥

उपसंहरति एवमेषेति समुत्पन्नाप्रादुर्भूता अस्यादेव्याइतिअधिकरणेषष्ठी अस्यास्तामस्याःमूलभूतायाःत्रिगुणामहालक्ष्मीः तस्याइत्यर्थः । अतएवतुशब्दसंगतिःभूयःप्रभावंपुनःप्रादुर्भावं भूयइत्युक्तिस्तुतामस्यास्तस्याअंशांशभेदात्पूर्वोक्तप्रभावोपितस्याएवध्वनयितुम् । यद्वा प्राधानिकरहस्योक्तआद्यचतुर्भुजप्रादुर्भावापेक्षयामध्यमचरित्रवक्ष्यमाणाष्टादशभुजाप्रादुर्भावस्यपुनस्त्वमादायतदुक्तिः तदुक्तंलक्ष्मीतंत्रे योगनिद्राहरेरुक्तायासादेवीदुरत्यया महाकाल्यास्तनुंविद्धितांमांदेवींसनातनीम् मधुकैटभनाशार्थमहितौचतदातया जघ्नातेवरलाभेनदेवदेवेनविष्णुना एषासावैष्णवीमायामहाकालीदुरत्यया स्तुत्यावशीकृताःकुर्याद्विशस्तोतुश्चराचरमिति स्तुताविश्वेश्वर्यादिसूक्तरूपया तदुक्तम् विश्वेश्वर्यादिकंसूक्तंदृष्टंतद्ब्रह्मणातदा स्तुतयेयोगनिद्रायाःसमंदेव्यापुरंदरः अस्यादेव्याःसमुत्पत्तिश्चरितं

एवमेषासमुत्पन्नाब्रह्मणासंस्तुतास्वयम् ॥ प्रभावमस्यादेव्यास्तुभूयःशृणुवदामिते ॥ ७८ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्ये मधुकैटभवधोनामप्रथमोध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ देवासुरमभूद्युद्धंपूर्णमब्दशतंपुरा ॥ महिषेसुराणामधिपेदेवानांचपुरंदरे ॥ १ ॥

स्तोत्रमित्यपि हितायसर्वभूतानांधार्यतेब्रह्मवादिभिरिति विश्वेश्वर्यादिसूक्तमेवरात्रिसूक्तमितिव्यवह्रियतेकालरात्रिर्महारात्रिरितितत्ररात्रिपदाभ्यासादितिबोध्यम् विश्वेश्वरीपदेनोपक्रमाद्विश्वेश्वरीसूक्तमपि ॥ ७८ ॥ समाप्तौ सावर्णेःकःप्रकाशोयत्रतादृशेमन्वंतरेतद्वर्णनेइत्यर्थः इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतसप्तशतीव्याख्यानेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ भूयःशृण्वित्युक्तंतत्रेतिहासमाह ऋषिरुवाच देवासुरमिति असुराणामधिपेमहिषेचसति पुनर्देवानामधिपेपुरंदरेइंद्रेसति देवाअसुराश्चप्रहर्तारोयत्रतादृशंयुद्धमब्दशतमासीदित्यर्थः देवासुरमित्यत्रार्शआदित्वादच् रंभासुरतपस्ययाप्रसन्नस्यशिवस्यांशोयंतत्सुतोमहिषःसचतपसादेवीनिकटेममसायुज्यंभवत्विति वरंप्रार्थितवानितिकालीपुराणेस्पष्टम् ॥ १ ॥

स०श० तत्रेति इंद्रःसुरराट् ॥ २ ॥ पद्मयोनिंब्रह्माणं प्रजापतिमितितस्यविशेषणम् ब्रह्मणःप्रजास्रष्टृत्वेनसिद्धसंबंधत्वात् आदौदेवानांतत्रगमनम् ततःपालनसंहार टी०अ
॥१०॥ योःशिवविष्णवोरेवाधिकारात्सब्रह्मणांतयोः समीपेगमनम् ॥ ३ ॥ यथावृत्तमिति देवानामभिभवस्यविस्तरः प्रपंचोयत्रेतिचेष्टितविशेषणम् ॥ ४ ॥ सूर्यें २
द्रेति सस्स्वयमित्यत्रएतत्तदोरितिसुलोपः स्वयमितिद्विसकारपाठस्तुअनचिचेतिद्वित्वेनबोध्यः ॥ ५ ॥ स्वर्गादिति निराकृता निःसारिताः ॥ ६ ॥ एतद्वइ
ति वः इतिद्वयोर्बहुवचनम् गौरवात् चपरंशरणंप्रपन्नाः आगताः स्मोभवामः ॥ ७ ॥ इत्थमिति भ्रुवोः कुटीकौटिल्यंतेनकुटिलेभ्रुग्नेआननेययोस्तौ भ्रुश

तत्रासुरैर्महावीर्यैर्देवसैन्यंपराजितम् ॥ जित्वाचसकलान्देवानिंद्रोभून्महिषासुरः ॥ २ ॥ ततःपराजितादेवाःपद्मयोनिंप्रजापतिम् ॥ पुर
स्कृत्यगतास्तत्रयत्रेशगरुडध्वजौ ॥ ३ ॥ यथावृत्तंतयोस्तद्वन्महिषासुरचेष्टितम् ॥ त्रिदशाःकथयामासुर्देवाभिभवविस्तरम् ॥ ४ ॥ सूर्यें
द्राग्न्यनिलेंदूनांयमस्यवरुणस्यच ॥ अन्येषांचाधिकारान्सस्स्वयमेवाधितिष्ठति ॥ ५ ॥ स्वर्गान्निराकृताःसर्वेतेनदेवगणाभुवि ॥ विचरंति
यथामर्त्यामहिषेणदुरात्मना ॥ ६ ॥ एतद्वःकथितंसर्वममरारिविचेष्टितम् ॥ शरणंवःप्रपन्नाःस्मोवधस्तस्यविचिंत्यताम् ॥ ७ ॥ इत्थंनि
शम्यदेवानांवचांसिमधुसूदनः ॥ चकारकोपंशंभुश्चभ्रुकुटीकुटिलाननौ ॥ ८ ॥ ततोतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोवदनात्ततः ॥ निश्चक्राममह
त्तेजोब्रह्मणःशंकरस्यच ॥ ९ ॥

ब्दस्यपृषोदरादित्वाद्ध्रस्वःकुटेरिक्प्रत्ययांतात्कृदिकारादितिङीष् ब्रह्मणः कोपेपिरजआधिक्येनशिवस्यतमोगुणप्राधान्येनकोपेपितमोगुणस्याधिक्येनावि
ष्णुकोपस्यपालकमूलत्वेनसत्त्वाधिक्यवत्तया त्रिगुणा[illegible] अतएवोक्तंवैकृतिकरहस्ये सर्वदेवशरीरेभ्योयाविर्भूतामितप्रभा त्रिगुणासामहालक्ष्मीः ॥१०॥
साक्षान्महिषमर्दिनी तत्रापिरजःसत्त्वयोराधिक्यंदेवानांरजःसत्त्वमयत्वात् ॥ ८ ॥ ततइति द्वितीयंततइतिप्रसिद्धादित्यर्थकंवदनादित्यस्यविशेषणम् ॥ ९ ॥

अन्येषांचेति कुपितानामितिशेषः यत्तेजःनिर्गतंतच्चब्रह्मादीनांतेजश्वऐक्यमेकत्वंसमगच्छत छांदसस्तङ् ॥ १० ॥ अतीवेति तत्रेत्यस्यकालेइतिदेशेइतिवा विशेषः ॥ ११ ॥ अतुलमिति तत्ततः तत्रपुराणांतरप्रसिद्धेकात्यायनाश्रमेतत्तेजः एकस्थंसन्नारीअभूत् त्विषादीप्त्या ॥ १२ ॥ तेजोविभागेनांगविभागमाह यदिति शंभोःश्वेतांगतयातत्तेजआयातंमुखंश्वेतमित्यर्थःविष्णोर्नीलवर्णतयाबाहवोष्टादशनीलाः ॥ १३ ॥ सौम्येनेति सोमसंबंधिनेत्यर्थः छांदसत्वादिदमर्थेपियण् अतएवश्वेतस्तनी ऐंद्रेणमध्यंरक्तं जंघोरूइत्यत्रपूर्वनिपातैकवद्भावविधेरनित्यत्वान्नदोषः भिन्नेपदेवा । जंघेऊरूचवारुणेनेत्यन्वयः भु

अन्येषांचैवदेवानांशक्रादीनांशरीरतः ॥ निर्गतंसुमहत्तेजस्तच्चैक्यंसमगच्छत ॥१०॥ अतीवतेजसःकूटंज्वलंतमिवपर्वतम् ॥ ददृशुस्ते सुरास्तत्रज्वालाव्याप्तदिगंतरम् ॥ ११ ॥ अतुलंतत्रतत्तेजःसर्वदेवशरीरजम् ॥ एकस्थंतदभून्नारीव्याप्तलोकत्रयंत्विषा ॥ १२ ॥ यदभूच्छांभवंतेजस्तेनाजायततन्मुखम् ॥ याम्येनचाभवन्केशाबाहवोविष्णुतेजसा ॥१३॥ सौम्येनस्तनयोर्युग्मंमध्यंचैंद्रेणचाभवत् ॥ वारुणेनचजंघोरूनितंबस्तेजसाभुवः ॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसापादौतदंगुल्योर्कतेजसा ॥ वसूनांचकरांगुल्यःकौबेरेणचनासिका ॥ १५ ॥ तस्यास्तुदंताःसंभूताःप्राजापत्येनतेजसा ॥ नयनत्रितयंजज्ञेतथापावकतेजसा ॥ १६ ॥

वः पृथ्व्याः नितंबः कटिपश्चाद्भागः ॥ १४ ॥ ब्रह्मणइति अतएवपादौरक्तौ एतदुक्तंवैकृतिकरहस्ये श्वेताननानीलभुजासुश्वेतस्तनमंडला रक्तमध्यारक्तपादानीलजंघोरुरुन्मदा सुचित्रजघनाचित्रमाल्यांबरविभूषणा चित्रानुलेपनाकांतिरूपसौभाग्यशालिनीति एवंचरूपेणापित्रिगुणत्वंसूचितम् स्वस्यचित्रत्वात्चित्रमाल्यादिधारणम् वसूनामित्यस्यतेजसेतिशेषः एवमन्यत्रापि ॥ १५ ॥ तस्याइति प्राजापत्येनदक्षादितेजसा तेनब्रह्मणस्तेजसापादावित्यनेननविरोधः । पावकोग्निः ॥ १६ ॥

स०श० भ्रुवौचेति संध्ययोस्तेजः भ्रुवावभूतामित्यन्वयः। करणस्यैवकर्तृत्वाविवक्षा। पुंनपुंसकयोःकर्णः श्रवणः श्रवणंश्रुताविितिहेममाला। अन्येषांचदेवानांसंबंधितेजसां टी०अ०
॥११॥ शिवाचंडिसंभवःकार्यंवेत्यर्थः एकीभावःएवप्रसिद्धौ॥ १७॥ ततइति। तेजोराशिसमुद्भवामितिसापेक्षत्वेपिगमकत्वात्समासः मुदंहर्षम् ब्रह्मादिषुविद्यमानस्वतेज २
सैवभगवतीआविर्भूतेतितात्पर्यम् एवमायुधदानमपिबोध्यम् ॥ १८॥ शूलमिति विनिष्कृष्यआकृष्येत्यर्थः समुत्पाद्यजनयित्वेत्यर्थः पदेण्यंतस्यरूपम् एवमग्रे
पिअत्रचक्रंचेतिचाददात् ॥ १९ ॥ शंखंचेति वरुणाच्छंखस्य अग्नेः शक्तेः वायोश्चापबाणयोर्लाभइत्यर्थः शंखंचेतिचकारोवक्ष्यमाणपाशसमुच्चयेइत्यर्थे

भ्रुवौचसंध्ययोस्तेजःश्रवणावनिलस्यच ॥ अन्येषांचैवदेवानांसंभवस्तेजसांशिवा ॥ १७ ॥ ततःसमस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवाम् ॥
तांविलोक्यमुदंप्रापुरमरामहिषार्दिताः ॥ १८ ॥ शूलंशूलाद्विनिष्कृष्यददौतस्यैपिनाकधृक् ॥ चक्रंचदत्तवान्कृष्णःसमुत्पाद्यस्वचक्रतः
॥ १९ ॥ शंखंचवरुणःशक्तिंददौतस्यैहुताशनः ॥ मारुतोदत्तवांश्चापंबाणपूर्णेतथेषुधी ॥ २० ॥ वज्रमिंद्रःसमुत्पाद्यकुलिशादमराधि
पः ॥ ददौतस्यैसहस्राक्षोघंटामैरावताद्गजात् ॥ २१ ॥ कालदंडाद्यमोदंडंपाशंचांबुपतिर्ददौ॥ प्रजापतिश्चाक्षमालांददौब्रह्माकमंडलुम् ॥
॥ २२ ॥ समस्तरोमकूपेषुनिजरश्मीन्दिवाकरः ॥ कालश्चदत्तवान्खड्गंतस्याश्चर्मचनिर्मलम् ॥ २३ ॥ क्षीरोदश्चामलंहारमजरेचतथांबरे
चूडामणिंतथादिव्यंकुंडलेकटकानिच ॥ २४ ॥ अर्धचंद्रंतथाशुभ्रंकेयूरान्सर्वबाहुषु ॥ नूपुरौविमलौतद्वद्ग्रैवेयकमनुत्तमम् ॥ २५ ॥

वा ॥२०॥ वज्रमिति देयभेदादेकस्यैवदातुः क्वचित्पुनरुपादानेपिनदोषः॥ २१ ॥ कालेतिउत्पाद्येतिशेषः प्रजानांपतिर्ब्रह्माअक्षमालांकमंडलुंचददावित्यन्वयः
ब्रह्माक्षमालांकमंडलुमितिवामनपुराणात् ॥ २२ ॥ समस्तेति कालस्तदभिमानिनीदेवता तस्याइतिसंबंधत्वेनाविवक्षायांषष्ठी ॥ २३ ॥ क्षीरोदश्चेति
अंगुलीयरत्नदानांतंक्षीरोदःकर्ता ॥ २४ ॥ विश्वकर्मणा[illegible] चूडामण्यादिकवचदानांतं विश्वकर्मकर्तृत्वमित्यन्वयः तन्मते अर्द्धचंद्रशब्देनत ॥११॥
दाकारोललाटभूषणविशेषः ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ अम्लानेत्यारभ्यपंकजदानांतंजलधिःकर्ता तत्रपंकजंहस्ते रत्नसिंहयोर्दानेहिमवान् आददद्दितिददानेइत्यस्यलङ्रूपम् छांदसत्वात्परस्मैपदम्
॥ २७ ॥ २८ ॥ ददाविति अनेनाष्टादशभुजासहस्रभुजाचैषेतिसूचितम् । तदुक्तंवैकृतिकरहस्ये अष्टादशभुजापूज्यासासहस्रभुजासती अष्टादशभुजधार्या
णांविशिष्योक्तेः सामान्यतःअन्यैरपिदेवैरायुधैरित्युक्तेश्चेतिभावः । आयुधान्यत्रवक्ष्यंतेदक्षिणाधःकरक्रमात् अक्षमालाचकमलंबाणोसिःकुलिशंगदा चक्रंत्रि
शूलंपरशुःशंखोघंटाचपाशकःशक्तिर्दंडश्चर्मचापंपानपात्रंकमंडलुः अलंकृतभुजामेभिरायुधैःकमलासनाम् सर्वदेवमयीमीशांमहालक्ष्मीमिमांनृप पूजयन्सर्वलो
कानांसदेवानांप्रभुर्भवेदिति एवंस्वरूपायुधैरस्याब्राह्मीत्वंवैष्णवीत्वंचत्रिगुणात्वश्चसर्वमूलभूतशक्तेरयंप्रादुर्भावस्तत्समानइतिचसूचितम् यद्यप्यत्रब्रह्मादीनामिं

अंगुलीयकरत्नानिसमस्तास्वंगुलीषुच ॥ विश्वकर्माददौतस्यैपरशुंचातिनिर्मलम् ॥ २६ ॥ अस्त्राण्यनेकरूपाणितथाभेद्यंचदंशनम् ॥
अम्लानपंकजांमालांशिरस्युरसिचापराम् ॥२७॥ अददज्जलधिस्तस्यैपंकजंचातिशोभनम् ॥ हिमवान्वाहनंसिंहंरत्नानिविविधानिच ॥
॥२८॥ ददावशून्यंसुरया पानपात्रंधनाधिपः ॥ शेषश्चसर्वनागेशोमहामणिविभूषितम् ॥ २९ ॥

द्रादीनांचशरीरान्निष्क्रांततेजो देवीविग्रहरूपेणाभिव्यक्तमासीत् आयुधानिचदेवैःस्वस्वशूलादिभ्यो विनिर्गमय्यदत्तानिइत्येवोक्तम् तथापिदेवीशक्त्यंशाएव
तत्तद्देवपालनीयैकदेशेपालनशक्तित्वेनयेदेव्यानिवेशितास्तेएवमहिषवधेसर्वलोकरक्षणायपुनरेकीभूयदेवीरूपंप्राप्ताःएवंतदायुधाःनिजशक्त्यंशाअपीतिबोध्यम्।
अहंविभूत्याबहुभिरित्यादितृतीयचरितगतवचनसमूहात् लक्ष्मीतंत्रेपिशक्रंप्रतिलक्ष्मीवचनानि महालक्ष्मीरहंशक्रपुनःस्वायंभुवेंतरे हितायसर्वदेवानांजाताम
हिषमर्दिनी मदीयाःशक्तिलेशायेतत्रदेवशरीरगाः धृतंमयातैःसंभूतैरूपंपरमशोभनम् आयुधानिचदेवानांयानियानिसुरेश्वर मच्छक्तयस्तदाकाराण्यायुधा
निममाभवन्निति ॥ २९ ॥

स०श० ॥ ३० ॥ संमानितेति साट्टहासमितिनादक्रियाविशेषणम् साट्टहासोत्यर्थहासः नभइतिभुवर्लोकलक्षणम् ॥ ३१ ॥ अमायतेति मामानैर्देवादिकण्यन्ते टी०अ
नञ्समासः तेनअसंभवतेत्यर्थःअस्यनभसीत्यादिः ॥ ३२॥ चचालेति।महीधराःपर्वताः ॥ ३३॥ तुष्टुवुरिति भक्त्यानम्रःअपकृष्टत्वज्ञानवानात्माशरीरंयेषांसं २
॥१२॥ क्षुब्धमाकुलंयातमितिशेषःअमरारयश्चसंक्षुब्धाइत्यर्थः॥ ३४ ॥सन्नद्धेति।युद्धायसज्जानिधृतसन्नाहानिअखिलसैन्यानियेषाम् आःइतिक्रोधाविष्कारेअनेनचम

नागहारंददौतस्यैधत्तेयःपृथिवीमिमाम् ॥ अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा ॥ ३० ॥ संमानितानानादोच्चैःसाट्टहासंमुहुर्मुहुः ॥ तस्या
नादेनघोरेणकृत्स्नमापूरितंनभः ॥ ३१ ॥ अमायतातिमहताप्रतिशब्दोमहानभूत् ॥ चुक्षुभुःसकलालोकास्समुद्राश्चचकंपिरे ॥ ३२ ॥
चचालवसुधाचेलुःसकलाश्चमहीधराः ॥ जयेतिदेवाश्चमुदातामूचुःसिंहवाहिनीम् ॥ ३३ ॥ तुष्टुवुर्मुनयश्चैनांभक्तिनम्रात्ममूर्तयः ॥ दृष्ट्वा
समस्तंसंक्षुब्धंत्रैलोक्यममरारयः ॥ ३४ ॥ सन्नद्धाखिलसैन्यास्तेसमुत्तस्थुरुदायुधाः ॥ आःकिमेतदितिक्रोधादाभाष्यमहिषासुरः ॥
॥३५॥ अभ्यधावततंशब्दमशेषैरसुरैर्वृतः ॥ सददर्शततोदेवींव्याप्तलोकत्रयांत्विषा ॥३६॥ पादाक्रांत्यानतभुवंकिरीटोल्लिखितांबराम्॥
क्षोभिताशेषपातालांधनुर्ज्यानिःस्वनेनताम् ॥ ३७ ॥ दिशोभुजसहस्रेण समंताद्व्याप्यसंस्थिताम् ॥ ततः प्रववृतेयुद्धंतया
देव्यासुरद्विषाम् ॥ ३८ ॥

हिषासुरस्यतमोमयत्वमुक्तम् दूताप्रेरणात्कस्यचित्सैनिकस्यप्रथमप्रेषणाच्चस्वयमेवक्रोधजमाह नप्रथममेवयुद्धार्थंधावमानाच्चरूपेणापितमोमयत्वाच्च अतएव
रजःसत्त्वाधिकदेव्यास्तद्धंतृत्वम् ॥ ३५॥ अभ्यधावतेति। स्वरितत् ॥ ३६ ॥ देवींविशेषयतिसाधनं पादेति धनुषोज्यायाध्वनिःस्वनेनधनुषःटंकारःज्याया ॥१२
टंकारः ॥ ३७ ॥ दिशइति। समंतात्सर्वतः ॥ ३८ ॥

शस्त्रास्त्रैरिति शस्त्रंकेवलं मंत्रयुक्तंतदस्त्रम् ॥ ३९ ॥ युयुधेइति अन्यैःप्रधानदैत्यैः सहितःचामराख्यः चिक्षुराख्यश्च रथनागहयपादातरूपचतुरंगसेनायुतोयुयुधे
इत्यर्थः ॥ ४० ॥ अयुध्द्यतेति। अयुतानामितिनियुतैरितिचतद्गतबहुत्वविवक्षयाबहुवचनम् एवमग्रेपि एकंदशशतंचैवसहस्रमयुतंतथा लक्षंचनियुतंचैवकोटिरर्बु
दमेवच वृंदंखर्वोनिखर्वश्चशंखपद्मौचसागरः अंत्यमध्यपरार्धंचदश वृद्ध्यायथाक्रममितिब्रह्मांडे ॥ ४१ ॥ अयुतानामिति । गजवाजीत्यतोबिडालसैन्यम् ॥ ४३ ॥
वृतइति। अथतेषांवधानंतरम् अयुतानांपंचाशद्भिरयुतैःपरिवारितो बिडालनामातत्रसंयुगेयुयुधेइत्युत्तरश्लोकेनान्वयः दुर्धरोदुर्मुखश्चैवबिडालनयनस्तथेति वा

शस्त्रास्त्रैर्बहुधामुक्तैरादीपितदिगंतरम् ॥ महिषासुरसेनानीश्चिक्षुराख्योमहासुरः ॥ ३९ ॥ युयुधेचामरश्चान्यैश्चतुरंगबलान्वितः ॥ रथानाम
युतैःषड्भिरुदग्राख्योमहासुरः ॥ ४० ॥ अयुध्यतायुतानांचसहस्रेणमहाहनुः ॥ पंचाशद्भिश्चनियुतैरसिलोमामहासुरः ॥ ४१ ॥ अयु
तानांशतैःषड्भिर्बाष्कलोयुयुधेरणे ॥ गजवाजिसहस्रौघैरनेकैःपरिवारितः ॥ ४२ ॥ वृतोरथानांकोटयाचयुद्धेतास्मिन्नयुध्यत ॥ बिडा
लाख्योयुतानांचपंचाशद्भिरथायुतैः ॥ ४३ ॥ युयुधेसंयुगेतत्ररथानांपरिवारितः ॥ अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयैर्वृताः ॥ ४४ ॥ युयु
धुस्संयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः ॥ कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथानांदन्तिनांतथा ॥ ४५ ॥ हयानांचवृतोयुद्धेतत्राभून्महिषासुरः ॥ तोमरै
र्भिंदिपालैश्चशक्तिभिर्मुसलैस्तथा ॥ ४६ ॥

मनपुराणेपिबिडालनयनशब्दोयोगरूढोनकेवलंयौगिकः प्रकृतेचनामैकदेशेनामग्रहणम् अतएव बिडालस्यासिनेतिवक्ष्यमाणंसंगच्छते ॥ ४३ ॥ युयुधेइति
स्पष्टम् ॥ ४४ ॥ युयुधुरिति अस्यपूर्वेणान्वयः अनुदात्तेत्त्वलक्षणतङोनित्यत्वात्परस्मैपदम् उत्तरान्वयि ॥ ४५ ॥ हयानांचेति रथदंतिहयानांप्रत्येकं

कोटिकोटिसहस्रसंख्यायुतोमहिषस्तत्राभूदित्यर्थः । उत्तरान्वयि । भिंदिइतिदंत्यांतः ॥ ४६ ॥

युयुधुरिति । केचिद्दैत्याइतिशेषः अपरेइत्युत्तरान्वयि ॥ ४७ ॥ देवीमिति अपरेतुतेप्रसिद्धदैत्याइत्यर्थः प्रोपाभ्यामित्यात्मनेपदंन छांदसत्वात् ॥ ४८ ॥ लीलयैवआयासरहितानना ॥ ४९ ॥ मुमोचेति उत्तरार्धमुत्तरान्वयि धुताःकंपिताः ॥ ५० ॥ चचारेति । उत्तरार्धमुत्तरान्वयि । यानूयावतः ॥ ५१ ॥ तएवेतितावंतएवेत्यर्थः । एकैकनिःश्वासादेकैकगणःसंभूतइत्यर्थः तेगणाः ॥ ५२ ॥ नाशयंतइति देवीप्रभावेनाप्यायिताः अवादयंत वादितवंतइत्यर्थः ग

युयुधुःसंयुगेदेव्याःखड्गैःपरशुपट्टिशैः ॥ केचिच्चचिक्षिपुःशक्तीःकेचित्पाशांस्तथापरे ॥ ४७ ॥ देवींखड्गप्रहारैस्तुतेतांहंतुंप्रचक्रमुः ॥ सापिदेवीततस्तानिशस्त्राण्यस्त्राणिचण्डिका ॥ ४८ ॥ लीलयैवप्रचिच्छेदनिजशस्त्रास्त्रवर्षिणी ॥ अनायासाननादेवीस्तूयमानासुरर्षिभिः ॥ ४९ ॥ मुमोचासुरदेहेषुशस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरी ॥ सोपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ॥ ५० ॥ चचारासुरसैन्येषुवनेष्विवहुताशनः ॥ निःश्वासान्मुमुचेयांश्चयुध्यमानारणेम्बिका ॥ ५१ ॥ तएवसद्यःसंभूतागणाःशतसहस्रशः ॥ युयुधुस्तेपरशुभिर्भिंदिपालासिपट्टिशैः ॥ ५२ ॥ नाशयंतोसुरगणान्देवीशक्त्युपबृंहिताः ॥ अवादयंतपटहान्गणाःशंखांस्तथापरे ॥ ५३ ॥ मृदंगांश्चतथैवान्येतस्मिन्युद्धमहोत्सवे ॥ ततोदेवीत्रिशूलेनगदयाशक्तिऋष्टिभिः ॥ ५४ ॥ खड्गादिभिश्चशतशोनिजघानमहासुरान् ॥ पातयामासचैवान्यान्घंटास्वनविमोहितान् ॥ ५५ ॥ असुरान्भुविपाशेनवद्ध्वाचान्यानकर्षयत् ॥ केचिद्द्विधाकृतास्तीक्ष्णैःखड्गपातैस्तथापरे ॥ ५६ ॥ विपोथितानिपातेनगदयाभुविशेरते ॥ वेमुश्चकेचिद्रुधिरंमुसलेनभृशंहताः ॥ ५७ ॥

णाःकेचिदितिशेषः॥ ५३ ॥मृदंगाश्चेति। युद्धमेवमहोत्सवोवीराणांहर्षत्वात्शक्तीनांतृष्टिभिर्वैः इत्यर्थः ॥ ५४ ॥ खड्गेतिस्पष्टम् ॥ ५५ ॥ असुरानिति अकर्षयदितिकृषेश्चौरादिकाल्लङ् अपरइत्युत्तरान्वयि ॥ ५६ ॥ विपोथिताइति । अपरेगदयाविपोथिताआमर्दिताः निपातेननिपतनेनभुविशेरतइत्यन्वयः । वेमुरितिछांदसम् ॥ ५७ ॥

केचिदिति। शूलेनवक्षसिभिन्नाः भूमौनिपतिताः निपेतुरित्यन्वयः उत्तरार्धमुत्तरान्वयि ॥ ५८ ॥ सेनेति सेनामनुपश्चात्कुर्वंतिसेनाग्रगाः शरौघव्याप्तत्वात् सेनाःशङ्कयस्तत्सदृशाश्च अपरेछिन्नग्रीवाःप्राणान्मुमुचुरित्यर्थः ॥ ५९ ॥ शिरांसीति। छिन्नानीतिशेषः ॥ ६० ॥ एकेति । आशिरःपादपर्यंतंपाटिताइ त्यर्थः । उत्तरार्धमुत्तरान्वयि ॥६१॥ कवंधाइति । मनुष्याणांसहस्रेषुहतेषुहतमूर्धसु तदावेशात्कबंधः स्यादेकोमूर्धाक्रियान्वितइतिलक्षिताः अपरेकबंधाश्च युयुधुः ॥६२॥ कवंधाइति । उभयत्रापियुयुधुरितिशेषः । छिन्नशिरसइतिस्वरूपकथनंछिन्नानिशिरांसियैरिति ऋष्टयःउभयतोधाराःखड्गाः भाषंतइतिछांद

केचिन्निपतिताभूमौभिन्नाःशूलेनवक्षसि ॥ निराकृताःशरौघेणकृताःकेचिद्रणाजिरे ॥ ५८ ॥ सेनानुकारिणःप्राणान्मुमुचुस्त्रिदशार्द नाः ॥ केषांचिद्वाहवश्छिन्नाश्छिन्नग्रीवास्तथापरे ॥ ५९ ॥ शिरांसिपेतुरन्येषामन्येमध्येविदारिताः ॥ विच्छिन्नजंघास्त्वपरेपेतुरुर्व्यां महासुराः ॥ ६० ॥ एकबाह्वक्षिचरणाःकेचिद्देव्याद्विधाकृताः ॥ छिन्नेपिचान्येशिरसिपतिताःपुनरुत्थिताः ॥ ६१ ॥ कवंधायुयुधुर्देव्या गृहीतपरमायुधाः ॥ ननृतुश्चापरेतत्रयुद्धेतूर्यलयाश्रिताः ॥ ६२ ॥ कवंधाश्छिन्नशिरसः खड्गशक्त्यृष्टिपाणयः ॥ तिष्ठतिष्ठेतिभाषंतोदे वीमन्येमहासुराः ॥ ६३ ॥ पातितैरथनागाश्वैरसुरैश्चवसुंधरा ॥ अगम्यासाभवत्तत्रयत्राभूत्समहारणः ॥ ६४ ॥ शोणितौघामहानद्य स्सद्यस्तत्रविसुस्रुवुः ॥ मध्येचासुरसैन्यस्यवारणासुरवाजिनाम् ॥६५॥ क्षणेनतन्महासैन्यमसुराणांतथाम्बिका ॥ निन्येक्षयंयथावह्नि स्तृणदारुमहाचयम् ॥ ६६ ॥ सचसिंहोमहानादमुत्सृजन्धुतकेसरः ॥ शरीरेभ्योमरारीणामसूनिवविचिन्वति ॥ ६७ ॥

सः ॥६३॥ पातितैरिति। रथनागसहितैरश्वैरित्यर्थः । एवमग्रेपि॥६४॥शोणितौघा इति असुरसैन्यस्यमध्येवारणासुरवाजिनाम् शोणितस्य ओघःप्रवाहो यासुताःदृश्योनद्यः प्रसुस्रुवुः छांदसत्वात्समासः ॥६५॥६६॥ सचेति। क्षयंनिन्येइतिशेषः। तत्रोत्प्रेक्षते अमरारीणांशरीरेभ्योअसून्विचिन्वतीव भूतेलट् अडागमोगुणाभावश्चच्छांदसः ॥ ६७ ॥

देव्याइति चोप्यर्थे तुतुषुस्तुष्टाः ॥ ६८ ॥ इतिशिव०नागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ निहन्यमानमिति ॥
॥ १ ॥ २ ॥ तस्येति उत्करःसमूहःवाजिनांयंतारंचरथंचजघानेत्यन्वयः ॥ ३ ॥ चिच्छेदेति आशुगाःबाणाः ॥ ४ ॥ ५ ॥ सिंहमिति सव्येवामे ॥

देव्यागणैश्चतैस्तत्रकृतंयुद्धंतथासुरैः ॥ यथैषांतुतुषुर्देवाःपुष्पवृष्टिमुचोदिवि ॥ ६८ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा
त्म्येमहिषासुरसैन्यवधोनामद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥ ऋषिरुवाच ॥ निहन्यमानंतत्सैन्यमवलोक्यमहासुरः ॥ सेनानीश्चिक्षुरःकोपाद्ययौ
योद्धुमथांबिकाम् ॥ १ ॥ सदेवींशरवर्षेणववर्षसमरेसुरः ॥ यथामेरुगिरेःशृंगंतोयवर्षेण तोयदः ॥ २ ॥ तस्यच्छित्त्वाततोदेवीलीलयैवश
रोत्करान् ॥ जघानतुरगान्बाणैर्यंतारंचैववाजिनाम् ॥ ३ ॥ चिच्छेदचधनुःसद्योध्वजंचातिसमुच्छ्रितम् ॥ विव्याधचैवगात्रेषुच्छिन्नध
न्वानमाशुगैः ॥ ४ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ अभ्यधावततांदेवींखड्गचर्मधरोसुरः ॥ ५ ॥ सिंहमाहत्यखड्गेनतीक्ष्ण
धारेणमूर्धनि ॥ आजघानभुजेसव्येदेवीमप्यतिवेगवान् ॥ ६ ॥ तस्याःखड्गोभुजंप्राप्यपफालनृपनन्दन ॥ ततोजग्राहशूलंसकोपादरुण
लोचनः ॥ ७ ॥ चिक्षेपचततस्तत्तुभद्रकाल्यांमहासुरः ॥ जाज्वल्यमानंतेजोभीरविबिंबमिवांबरात् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वातदापतच्छूलंदेवीशूल
ममुञ्चत ॥ तच्छूलंशतधातेननीतःसचमहासुरः ॥ ९ ॥ हतेतस्मिन्महावीर्ये महिषस्यचमूपतौ ॥ आजगामगजारूढश्चामरस्त्रिदशार्दनः ॥
॥ १० ॥ सोपिशक्तिंमुमोचाथदेव्यास्तामंबिकाद्रुतम् ॥ हुंकाराभिहतांभूमौपातयामासनिष्प्रभाम् ॥ ११ ॥

॥ ६ ॥ तस्याइति पफालविशीर्णःतस्याभुजमित्यन्वयः ॥ ७ ॥ चिक्षेपेति ततशूलं अंबराद्रविबिंबमिवइत्युत्तरान्वयि तेजोभीइत्यत्रढ्लोपइतिदीर्घः ॥
॥ ८ ॥ दृष्ट्वेति ततएवंसुंदरंशूलमापतत्आगच्छत्दृष्ट्वाचेत्यर्थः सचशतधानीतइतिशेषः ॥ ९ ॥ १० ॥ सोपीति हुंकारेइतिन्हस्वम् ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ ततइति समुत्पत्यआप्लुत्य गजकुंभांतरस्थितइत्येकंपदम् ॥ १३ ॥ युध्यमानाविति नागात्गजात् युयुधातेइत्यत्रप्रगृह्यत्वाभावश्छांदसः ॥ १४ ॥ ततइति युद्धानंतरम् वेगात्समुत्पत्यगत्वापुनस्ततोनिपत्यावतीर्यइत्यर्थः ॥ १५ ॥ उदग्रश्चेति रणेयुद्धेदंतैर्गजदंतनिर्मितायुधैः मुष्टिभिस्तलैश्चपेटैश्चइत्यर्थः यद्वादं

भग्नांशक्तिंनिपतितांदृष्ट्वाक्रोधसमन्वितः ॥ चिक्षेपचामरःशूलंवाणैस्तदपिसाच्छिनत् ॥ १२ ॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभांतरस्थितः ॥वाहुयुद्धेनयुयुधेतेनोच्चैस्त्रिदशारिणा॥ १३॥युध्यमानौततस्तौतुतस्मान्नागान्महींगतौ ॥युयुधातेतिसंरब्धौप्रहारैरतिदारुणैः ॥ १४॥ ततोवेगात्खमुत्पत्यनिपत्यचमृगारिणा ॥ करप्रहारेणशिरश्चामरस्यपृथक्कृतम् ॥ १५ ॥ उदग्रश्चरणेदेव्याशिलावृक्षादिभिर्हतः ॥ दंतमुष्टितलैश्चैवकरालश्चनिपातितः ॥ १६ ॥ देवीक्रुद्धागदापातैश्चूर्णयामासचोद्धतम् ॥ वाष्कलंभिंदिपालेनबाणैस्ताम्रंतथांधकम्॥१७॥ उग्रास्यमुग्रवीर्यंचतथैवचमहाहनुम् ॥ त्रिनेत्राचत्रिशूलेनजघानपरमेश्वरी ॥ १८ ॥ बिडालस्यासिनाकायात्पातयामासवैशिरः ॥ दुर्धरंदुर्मुखंचोभौशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ १९॥ एवंसंक्षीयमाणेतुस्वसैन्येमहिषासुरः ॥ माहिषेणस्वरूपेण त्रासयामासतान्गणान् ॥ २० ॥ कांश्चित्तुंडप्रहारेणखुरक्षेपैस्तथापरान् ॥ लांगूलताडितांश्चान्याञ्छृंगाभ्यांचविदारितान् ॥ २१ ॥ वेगेनकांश्चिदपरान्नादेनभ्रमणेनच ॥ निःश्वासपवनेनान्यान्पातयामासभूतले ॥ २२ ॥

तैर्दंतक्षतैरित्यर्थः॥ १६ ॥देवीति उद्धतं तन्नामानं भिंदिपालेतिदमध्यः ॥ १७ ॥ १८ ॥ बिडालस्येति यमक्षयंयमगृहम् ॥ १९ ॥ एवमिति गणान्निःश्वाससंभवान् ॥ २० ॥ कांश्चिदिति खुरःकवर्गादिः ॥२१॥ वेगेनकांश्चिदिति वेगयुक्तभ्रमणेनवेगोगतेर्भ्रमणंमंडलाकारगतिः ॥ २२ ॥

निपात्येति प्रमथाःगणाः ॥२३॥२४॥ वेगेनेति विक्षुण्णाकुट्टिताव्यशीर्यंतेतिकर्मकर्तरिरूपं सर्वतःसार्वविभक्तिकस्तसिः प्लावयामासजलेनेतिशेषः॥ २५॥
धुतेति कंपितेत्यर्थः खंडखंडं खंडस्यखंडायस्यांक्रियायां श्वासानिलेनाकाशंप्रत्यस्ताः क्षिप्ताः अचलाः पुनराकाशात्पेतुरित्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ सेति
सातस्योपरिपाशंक्षिप्त्वातंबबंधेत्यन्वयः ॥ २८ ॥ ततइति तस्यसिंहीभूतस्य अदृश्यतदेव्येतिशेषः ॥ २९ ॥ ततइति तंपुरुषंदेवी आश्वेव खड्गचर्मणेति

निपात्यप्रमथानीकमभ्यधावतसोऽसुरः ॥ सिंहंहंतुंमहादेव्याःकोपंचक्रेततोम्बिका ॥ २३ ॥ सोपिकोपान्महावीर्यःखुरक्षुण्णमहीतलः ॥
शृंगाभ्यांपर्वतानुच्चांश्चिक्षेपचननादच ॥ २४ ॥ वेगभ्रमणविक्षुण्णामहीतस्यव्यशीर्यंत ॥ लांगूलेनाहतश्चाब्धिःप्लावयामाससर्वतः
॥ २५ ॥ धुतशृंगविभिन्नाश्चखंडखंडंययुर्घनाः ॥ श्वासानिलास्ताःशतशोनिपेतुर्नभसोचलाः ॥ २६ ॥ इतिक्रोधसमाध्मातमापतंतंम
हासुरम् ॥ दृष्ट्वासाचंडिकाकोपंतद्वधायतदाकरोत् ॥ २७॥ साक्षिप्त्वातस्यवैपाशंतंबबंधमहासुरम् ॥ तत्याजमाहिषंरूपंसोपिबद्धोम
हामृधे ॥ २८ ॥ ततःसिंहोभवत्सद्योयावत्तस्याम्बिकाशिरः ॥ छिनत्तितावत्पुरुषःखड्गपाणिरदृश्यत ॥ २९ ॥ ततएवाशुपुरुषंदेवी
चिच्छेदसायकैः ॥ तंखड्गचर्मणासार्धंततःसोभून्महागजः ॥ ३० ॥ करेणचमहासिंहंतंचकर्षजगर्जच ॥ कर्षतस्तुकरंदेवीखड्गेननिरकृंत
तत ॥३१॥ततोमहासुरोभूयोमाहिषंवपुरास्थितः॥तथैवक्षोभयामासत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ३२ ॥ ततःक्रुद्धाजगन्माताचण्डिकापानमु
त्तमम्॥पपौपुनःपुनश्चैवजहासारुणलोचना॥३३॥ननर्दचासुरःसोपिबलवीर्यमदोद्धतः॥विषाणाभ्यांचाचिक्षेपचंडिकांप्रतिभूधरान् ॥३४॥

समाहारद्वंद्वःतत्सहितंसायकैश्चिच्छेदेत्यन्वयः ॥ ३० ॥ करेणेति महासिंहंदेवविवाहनंकर्षतइत्यस्यासिंहमित्यादि निरकृंततेतिछांदसम् ॥ ३१ ॥ ततइति
तथैवप्राग्वदेव ॥ ३२ ॥ ततइति महि[illegible]पानं पानंमद्यंकर्मणिल्युट् पानादरुणलोचनापुनःपुनर्जहासेत्य
न्वयः ॥ ३३ ॥ ननर्देति बलंशारीरंवीर्यमुत्साहः ताभ्यांमदोगर्वः ॥ ३४ ॥

साचेति मदेनोद्भूतः अतिशयेनजातोमुखेरागोयस्याःसाआकुलाक्षरमितिवचनंक्रियाविशेषणम्मयस्वभावोयम् ॥ ३५॥ देव्युवाच गर्जगर्जेति संभ्रमेणद्विरुक्तिर्मे देनचपिवामीति पूर्वंपपावित्युक्तिः राजानंप्रतिक्रमइतिनदोषः ॥ ३६ ॥ ऋषिरुवाच एवमिति समुत्पत्यकूर्दनंकृत्वा तंसाआरूढाअथएनंपादेनाक्रम्यदृढंबद्ध्वाकं ठेशूलेनाताडयदित्यन्वयः ॥ ३७ ॥ ततइति तयापादाक्रांतःदृढंधृतोपिसः ततःशूलताडनोत्तरंततःमहिषस्वरूपीयात् निजमुखादर्धनिष्क्रांतःनिःसृतार्ध

साचतान्प्रहितांस्तेनचूर्णयंतीशरोत्करैः ॥ उवाचतंमदोद्भूतमुखरागाकुलाक्षरम् ॥ ३५ ॥ देव्युवाच ॥ गर्जगर्जक्षणंमूढमधुयावत्पिवाम्य हम् ॥ मयात्वयिहतेत्रैवगर्जिष्यंत्याशुदेवताः ॥३६॥ ऋषिरुवाच ॥ एवमुक्त्वासमुत्पत्यसारूढातंमहासुरम् ॥ पादेनाक्रम्यकंठेचशूलेनै नमताडयत् ॥ ३७ ॥ ततःसोपिपदाक्रांतस्तयानिजमुखात्ततः ॥ अर्धनिष्क्रान्तएवासीद्देव्यावीर्येणसंवृतः ॥ ३८ ॥ अर्धनिष्क्रांतएवा सौयुध्यमानोमहासुरः ॥ तयामहासिनादेव्याशिरश्छित्त्वानिपातितः ॥ ३९ ॥ ततोहाहाकृतंसर्वंदैत्यसैन्यंननाशतत् ॥ प्रहर्षंचपरंजग्मुः सकलादेवतागणाः ॥ ४० ॥ तुष्टुवुस्तांसुरादेवींसहदिव्यैर्महर्षिभिः ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ४१ ॥ इतिमार्कण्डेयपुरा णे सावर्णिकेमन्वंतरे देवीमाहात्म्येमहिषासुरवधोनामतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥

कायः एवंदेव्यावीर्येणअतिअतिशयेनसंवृतःपरिबद्धःनिष्क्रमितुंनाशकदित्यर्थः ॥ ३८ ॥ अर्धेतिएवंचशिरश्छेदोद्भवंतदाननंशूलपाणिनमितिविशेषः क ल्पांतरायइतिबोध्यम् ॥ ३९ ॥ ततइति ननाश पलायितं हाहेतिकृतंयेनेतिसैन्यविशेषणम् ॥ ४० ॥ तुष्टुवुरिति सुराइंद्रायाःदिव्यैर्ब्रह्मादिभिःसहमह र्षिभिश्चसहतुष्टुवुरित्यर्थः ॥ ४१ ॥ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतसप्तशतीव्याख्यानेमहिषासुरवधोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

तुष्टवुःसुराइत्युक्तं तांस्तुतिमाह । ऋषिरुवाच शक्रादयइति । तस्मिन्महिषासुरेदेव्यानिहतेइत्यन्वयः शिरोधराग्रीवा अंसःस्कंधःपुलकाःरोमांचाः ॥१॥ दे
व्येति आततंव्याप्तं ततंसृष्टंवा निःशेषदेवगणशक्तीनांसमूहनायवृद्ध्येतच्छक्तिसमूहएवतेजोंशप्रचय एवचमूर्तिर्विग्रहोयस्यास्तयेत्यर्थः समूहइतिभावेकः
 नतास्स्मेत्यत्रवाशरीतिविसर्गस्यसः॥ २॥ यस्याइति यस्याअतुलंप्रभावंतेजःबलंशरीरंवक्तुमनंतः सहस्रास्योपिब्रह्मास्रष्टापिहरःसर्वशक्तिरपिनालंपर्याप्तम् असु
रेभ्योभयस्येत्यर्थः समाहारद्वंद्वोवा॥ ३ ॥ याश्रीरिति पापात्मनांभवनेष्वलक्ष्मीः कृतधियांनिर्मलांतःकरणानांहृदयेबुद्धिःस्वर्गापवर्गसाधनंज्ञानं सतांहृदयेषुश्रद्धा

ऋषिरुवाच ॥ शक्रादयःसुरगणानिहतेतिवीर्येतस्मिन्दुरात्मनिसुरारिबलेचदेव्या ॥ तांतुष्टुवुःप्रणतिनम्रशिरोधरांसावाग्भिःप्रहर्षपुल
कोद्गमचारुदेहाः ॥ १ ॥ देव्याययाततमिदंजगदात्मशक्त्यानिश्शेषदेवगणशक्तिसमूहमूर्त्या ॥ तामंबिकामखिलदेवमहर्षिपूज्यांभक्त्या
नतास्स्मविदधातुशुभानिसानः ॥ २ ॥ यस्याःप्रभावमतुलंभगवाननंतोब्रह्माहरश्चनहिवक्तुमलंबलंच ॥ साचण्डिकाखिलजगत्परिपा
लनायनाशायचाशुभभयस्यमतिंकरोतु ॥ ३ ॥ याश्रीःस्वयंसुकृतिनांभवनेष्वलक्ष्मीःपापात्मनांकृतधियांहृदयेषुबुद्धिः ॥ श्रद्धासतां
कुलजनप्रभवस्यलज्जातांत्वांनतास्स्मपरिपालयदेविविश्वम् ॥ ४ ॥ किंवर्णयामतवरूपमचिंत्यमेतत्किंचातिवीर्यमसुरक्षयकारिभूरि ॥
किंचाहवेषुचरितानितवातियानिसर्वेषुदेव्यसुरदेवगणादिकेषु ॥ ५ ॥

आस्तिक्यबुद्धिः कुलजनप्रभवस्य शुद्धजन्मनोहृदयेषुलज्जाऽकरणीयाप्रवृत्तिलक्षणोंतःकरणवृत्तिविशेषः नतास्स्मेतिप्रागवत् ॥ ४ ॥ एषाआपाततःस्तुतिर्वस्तु
तस्त्वनिर्वाच्यास्तुत्यैवेत्याह किमिति असुरादैत्याः देवाःरिवादयः यथा तथा ऋषयःमुनिषु अचिंत्यंसर्वोत्कृष्टत्वादनिरूपणीयं तवरूपमतःकिंकेनप्रकारेण
वर्णयाम चपरंदैत्यनाशकारिभूरिवीर्यम् अतिअत्युत्कृष्टंच परंयुद्धेषुयानिचरितानितान्यप्यतिअत्युत्कृष्टानि अतःकिंवर्णयामेत्यन्वयः सर्वत्राचिंत्याइति।५।

मूलप्रकृतिस्त्वमेवेत्याह हेतुरिति त्वंसमस्तजगतांहेतुर्मूलकारणम् तत्रहेतुर्यतः त्रिगुणासत्त्वरजस्तमोयुता नन्वेवंरागादिसंबंधेनसर्वकारणंनस्यादतआह अपीति त्रिगुणापिदोषैःरागादिभिर्नज्ञायसेनविषयाक्रियसे यद्वा दोषैर्विशिष्टाकेनापिनज्ञायसेतदभावादित्यर्थः नन्वेवंपरिच्छिन्नतयासर्वहेतुत्वंनस्यादतआह हरिहरा दिभिरप्यपाराअज्ञातपरिच्छेदातदपरिच्छेदाभावादित्यर्थः तत्रहेतुःसर्वाश्रयासर्वमाश्रयंयस्याःसा कार्यंहिकारणमाश्रयतेसर्वत्रवर्तमानाच यतश्चएवजगत्तवांश भूतंसर्वसमष्टेर्ब्रह्मणस्त्वदंशत्वात् एतद्द्वयंपरिच्छिन्नत्वव्याहतंस्यादितिभावः नन्वेवंविकारापत्तिरतआह अव्याकृता षड्विधविकाररहितत्वात् हियतः संसा रमाद्याप्रथमाप्रकृतिःसत्त्वरजस्तमसांसाम्यावस्थासि कीदृशी परमापरमात्मामीयते जीवभावेनविच्छिद्यतेयया परमात्मैवप्रकृतिःधर्माध्यासात् जीवत्वेना

हेतुःसमस्तजगतांत्रिगुणापिदोषैर्नज्ञायसेहरिहरादिभिरप्यपारा ॥सर्वाश्रयाखिलमिदंजगदंशभूतमव्याकृताहिपरमाप्रकृतिस्त्वमाद्या॥६॥
यस्याःसमस्तसुरतासमुदीरणेनतृप्तिंप्रयातिसकलेषुमखेषुदेवि ॥ स्वाहासिवैपितृगणस्यचतृप्तिहेतुरुच्चार्यसेत्वमतएवजनैःस्वधाच॥७॥या
मुक्तिहेतुरविचिंत्यमहाव्रतात्वमभ्यस्यसेसुनियतेंद्रियतत्त्वसारैः॥मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैर्विद्याऽसिसाभगवतीपरमाहिदेवि॥८॥

ध्यवसीयते ॥ ६ ॥ यस्याइति हेदेवि यस्याः समुदीरणेनउच्चारणेनसमस्तसुरतासकलसुरसमूहः सर्वयज्ञेषुतृप्तिंप्रयातिसास्वाहात्वमेवासि वेदप्रसिद्धं तथा पितृगणस्यापितृप्तिहेतुस्त्वमेव अतएवजनैःपितृकर्मणिस्वधाचउच्चार्यतेवास्वाहा ॥ ७ ॥ प्रकृतिरूपत्वमुक्त्वाब्रह्मापित्वमेवेत्याह येति हेदेवियामुक्तिहेतुः अविचिंत्यमनुष्ठेयत्वचिंतायाअप्यविषयंमहाव्रतमहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहरूपंयोगशास्त्रप्रसिद्धंसाधनंयस्याईदृशीचयासाभगवतीभगवद्विपयापरमाउ त्कृष्टविद्यातद्विपयावरणभंजिका ब्रह्मज्ञानरूपात्वमेवासि हियतः अतस्त्यक्तसमस्तरागादिमोक्षेच्छुभिर्मुनिभिर्वशीकृतेंद्रियैः तत्त्वंब्रह्मैवज्ञेयत्वेनसारोयेषांतै रभ्यस्यसेइत्यर्थः अभ्यस्यसइत्यत्रासंधिःसंहितायाअनित्यत्वात् ॥ ८ ॥

स०श० शब्देति सुविमलानामपौरुषत्वेनदोषरहितानामृचांयजुषांसाम्नांचनिधानमाश्रयः शब्दब्रह्मरूपाभवस्यसंसारस्यभावनायप्रवृत्त्यविच्छेदाययादेवीद्योतनशी टी०अ०
॥१७॥ ला त्रयीवेदत्रयीसात्वंभगवती भवंतितेभवाःप्राणिनस्तेषांभवायजीवनायवार्ताकृषिवाणिज्यपशुपालत्वम् ॥ ९ ॥ तदधिष्ठात्र्यपित्वमेवेत्याह मेधासीति मेधा ४
सरस्वतीसैवदुःखप्राप्यत्वेनदुर्गासीत्युच्यते दुर्गसंसारसागरस्यनौःज्ञानद्वारा एवंपूर्वार्द्धेनब्राह्मीत्वंचोक्तं प्रसिद्धनौतोव्यतिरेकमाह असंगेति साहिकर्णधारादिसंग
वती शंभौकृताप्रतिष्ठाआस्पदंयया अर्धशरीरत्वात् उत्तरार्धेनरौद्रीत्वंवैष्णवीत्वंचोक्तम् ॥ १० ॥ ईषदिति ईषत्हाससहितं छांदसःपदव्यत्ययःपूर्वार्धो

शब्दात्मिकासुविमलर्ग्यजुषांनिधानमुद्गीथरम्यपदपाठवतांचसाम्नाम् ॥ देवित्रयीभगवतीभवभावनायवार्ताचसर्वजगतांपरमार्तिहंत्री ॥
॥ ९ ॥ मेधासिदेविविदिताखिलशास्त्रसारादुर्गाऽसिदुर्गभवसागरनौरसंगा ॥ श्रीःकैटभारिहृदयैककृताधिवासागौरीत्वमेवशशिमौलि
कृतप्रतिष्ठा ॥ १० ॥ ईषत्सहासममलंपरिपूर्णचंद्रबिम्बानुकारिकनकोत्तमकांतिकांतम् ॥ अत्यद्भुतंप्रहृतमात्तरुषातथापिवक्त्रंविलोक्य
सहसामहिषासुरेण ॥ ११ ॥ दृष्ट्वातुदेविकुपितंभ्रुकुटीकरालमुद्यच्छशांकसदृशच्छवियन्नसद्यः ॥ प्राणान्मुमोचमहिषस्तदतीवचित्रंकै
र्जीव्यतेहिकुपितांतकदर्शनेन ॥ १२ ॥ देविप्रसीदपरमाभवतीभवायसद्योविनाशयसिकोपवतीकुलानि ॥ विज्ञातमेतदधुनैवयदस्तमे
तन्नीतंबलंसुविपुलंमहिषासुरस्य ॥ १३ ॥

क्तगुणविशिष्टंतववक्त्रं विलोक्यापिआत्तरुषाप्राप्तरोषेणमहिषासुरेणसहसादर्शनसमकालमेव तथातिनिष्ठुरंयत्प्रहृतंतदत्याश्चर्यमित्यर्थः जगन्मोहकमपिदृष्ट्वान
तस्यमोहइतिअतिसुभेदोयम् तादृशस्यापिवधेनदेव्याएवोत्कर्षःसिद्ध्यति ॥ ११ ॥ दृष्ट्वात्विति दृष्ट्वापीत्यर्थः भ्रुवाःकुटीवक्रतातयाकरालंभीषणमद्यच्छ
शांकेत्यनेनातिरक्तता अनेनमहिषस्यापि[illegible] ॥ १२ ॥ [illegible]प्रसीदेत्युक्त्वा विचार्यव्यर्थमेतद्वचःप्रसन्नत्वादेवतवेत्याह भवती ॥१७॥
परमापरासानुग्रहामाबुद्धिर्यस्यास्तादृशी कथमेतत्ज्ञानंतत्राह यतोनोभवाय कोपवतीत्वंनोरिपूणांकुलानिसद्योविनाशयसि तत्रसंप्रतिपत्तिमाह विज्ञातमित्यादि

एवंचकोपोप्यपररक्षणफलको नतुस्वाभाविकइतिसत्त्वगुणप्रधानत्वंदर्शितम् ॥ १३ ॥ तेइति संमताःमहाजनांगीकृताःधर्मवर्गःधर्मघटितोवर्गः धर्मार्थकाम मोक्षरूपः धन्याः पुण्यवत्त्वेनप्रसिद्धाःनिभृताःनितरांपोषिताः अभ्युदयदासर्वमनोरथदा ॥ १४ ॥ धर्म्याणीति हे देवि भवतीप्रसादात्यःसुकृतीप्राग्जन्मा र्जितपुण्यवान्सततमेवसुकृतलब्धत्वत्प्रसादादेवअत्यादृतः नित्यनैमित्तिकादावतिश्रद्धावान् प्रतिदिनंसदैवषष्टिघटिकावच्छेदेन सकलानिधर्म्याणिकरोतिपुन स्त्वत्तएवत्वत्प्रीत्युद्देशेकृतकर्मभ्योलब्धत्वत्प्रसादादेवस्वर्गंप्रयाति ततःक्रमेणवामोक्षंच ननुनिश्चये तेनत्वंलोकत्रयेपि फलदाइतिशेषः ॥ १५ ॥ दुर्गेइति

तेसंमताजनपदेषुधनानितेषांतेषांयशांसिनचसीदतिधर्मवर्गः ॥ धन्यास्तएवनिभृतात्मजभृत्यदारायेषांसदाभ्युदयदाभवतीप्रसन्ना ॥ १४ ॥
धर्म्याणिदेविसकलानिसदैवकर्माण्यत्यादृतःप्रतिदिनंसुकृतीकरोति ॥ स्वर्गंप्रयातिचततोभवतीप्रसादाल्लोकत्रयेपिफलदाननुदेवितेन ॥
॥ १५ ॥ दुर्गेस्मृताहरसिभीतिमशेषजंतोः स्वस्थैःस्मृतामतिमतीवशुभांददासि ॥ दारिद्र्यदुःखभयहारिणिकात्वदन्यासर्वोपकारकर
णायसदार्द्रचित्ता ॥ १६ ॥ एभिर्हतैर्जगदुपैतिसुखंतथैतेकुर्वंतुनामनरकायचिरायपापम् ॥ संग्राममृत्युमधिगम्यदिवंप्रयांतुमत्वेतिनूनम
हितान्विनिहंसिदेवि ॥ १७ ॥ दृष्ट्वैवकिंनभवतीप्रकरोतिभस्मसर्वासुरानरिषुयत्प्रहिणोपिशस्त्रम् ॥ लोकान्प्रयान्तुरिपवोपिहिशस्त्रपूता
इत्थंमतिर्भवतितेष्वहितेपुसाध्वी ॥ १८ ॥

दुर्गेदुर्गमेसंकटेइतियावत् तन्नामइतिच दारिद्र्येतिदारिद्र्यशब्दाद्भावेष्यञ् भयंप्रतिकूलप्रतिसंधानजम् आर्द्रचित्तास्निग्धचित्ता ॥ १६ ॥ सर्वोपकारित्वमुपपा दयतिएभिरिति दैत्यैरित्यर्थः उपैतीतिलट् उपैत्वित्यर्थः एते दैत्याः नामेत्यभ्युपगमे नरकायेतितादर्थ्येचतुर्थी तथापिरणेमृत्युंप्राप्यस्वर्गंगच्छंतुइतिहेतुत्रयंमन सिकृत्वाजगदहितान्हंसीत्यर्थः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वेतिदर्शनोत्तरमेतावन्मात्रेणैवभस्मकारणयोग्येपुयत्त्वंशस्त्रंपातयसितत्तेषामुत्तमलोकप्राप्तयेइतितेष्वपिउपका रिकैवत्वमितिकिंवक्तव्यंभक्तेष्वितिभावः ॥ १८ ॥

खड्गेति निकरःसमूहःविस्फुरणंसर्वत्रप्रसरणम् निवहःसमूहः यद्विलयंनागतास्तदेतत् अंशुमच्चदिंदुखंडंतद्योगितद्युक्तमाननंतवविलोकयतांचैषामाश्रयादिति
शेषः ॥१९॥ दुर्वृत्तानांवृत्तंपापंतस्यशमनंतवशीलंस्वाभाविकोगुणः तथान्यैरतुल्यमतएवाविचिंत्यंकीदृशमितिचिंताविषयम् दृष्ट्वैवकिंनेत्यादिनारूपंरूपमाकृ
तिःचपरंहताआत्मसात्कृताःदेवायेनईदृशःपराक्रमोयेषांतेषांदैत्यानांहंतृवीर्यम् एवंचेदृशरूपेणेदृशबलेनतेषांशत्रूणांहननमितितदीयपापशांतयेइतितेषुदयैवत्व
याकृतेतिभावः ॥ २० ॥ केनेति अतिहारिमनोहरंविरोधोत्रालंकारः केनोपमेतितृतीयाआर्षत्वात् चित्तेकृपारिपुष्वप्युपकारत्वात् निष्ठुरतातुस्पष्टैव

खड्गप्रभानिकरविस्फुरणैस्तथोग्रैःशूलाग्रकांतिनिवहेनदृशोसुराणाम् ॥ यन्नागताविलयमंशुमदिंदुखंडयोग्याननंतवविलोकयतांतदे
तत् ॥ १९ ॥ दुर्वृत्तवृत्तशमनंतवदेविशीलंरूपंतथैतदविचिंत्यमतुल्यमन्यैः ॥ वीर्यंचहंतृहृतदेवपराक्रमाणांवैरिष्वपिप्रकटितैवदयात्व
येत्थम् ॥ २० ॥ केनोपमाभवतुतेस्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकुत्र ॥ चित्तेकृपासमरनिष्ठुरताचदृष्टात्वय्येवदेविवरदेभुवन
त्रयेपि ॥ २१ ॥ त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुनाशनेनत्रातंत्वयासमरमूर्द्धनितेपिहत्वा ॥ नीतादिवंरिपुगणाभयमप्यपास्तमस्माकमुन्मदसुरा
रिभवंनमस्ते ॥ २२ ॥ शूलेनपाहिनोदेविपाहिखड्गेनचाम्बिके ॥ घण्टास्वनेननःपाहिचापज्यानिःस्वनेनच ॥ २३ ॥ प्राच्यांरक्षप्रतीच्यां
चचण्डिकेरक्षदक्षिणे ॥ भ्रामणेनात्मशूलस्यउत्तरस्यांतथेश्वरि ॥ २४ ॥

अत्रकृपास्वाभाविकीनिष्ठुरतात्वारोपितेतिविरोधपरिहारइतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ त्रैलोक्यमिति त्वयेत्यंतमेकान्वयः ततोरिपुगणाइत्यंतमपरंवाक्यं भय
मित्यतोभवमित्यंतमपरम् अनेनचित्तेकृपेत्येतद्विवृतम् [illegible] रिक्तप्रत्युपकरणेनास्माकंसामर्थ्यमितिध्वनितम् ॥२२ ॥ २३॥ प्राच्या
मिति दक्षिणेइत्यस्यदिग्भागेइतिशेषः भ्रामणेनेत्यत्रह्रस्वाभावः संज्ञापूर्वकविधेरनित्यत्वात् ॥ २४ ॥

सौम्यानीतिसृष्टिस्थितिव्यापाराणि अत्यर्थघोराणिसंहारव्यापाराणि तथाभुवंपृथिवींचेत्यर्थः ॥ २५ ॥ खड्गेति संगःसंसर्गः ॥ २६ ॥ ऋषिरुवाच एव
मिति नंदनंदेवोद्यानं दिव्यैः उत्कृष्टैः गंधाःश्रीरागादयः अनुलेपनंश्रीचंदनादि ॥ २७ ॥ भक्त्येति अंतःकरणेनप्रेमतयाभजनंसेवनंभक्तिः तयाप्रेमलक्षणयाभ
क्त्या दिव्यैर्मनोज्ञैः धूपैस्त्विवतिपाठः ॥ २८ ॥ देव्युवाच व्रियतामिति देवाऊचुः भगवत्येति ॥ २९ ॥ यदिति यतइत्यर्थः पूर्वान्वय्यर्धम् उत्तरार्धमुत्त
रान्वयि यदिवापीतिवाशब्दएवमर्थेयद्येवंसत्यपिवरोदेयइतितवेच्छातदावक्ष्यमाणमस्त्वित्यर्थः अस्माकमस्मभ्यमित्यर्थः ॥ ३० ॥ संस्मृतेति हिंसेथाइत्या

सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरंतिते ॥ यानिचात्यर्थघोराणितैरक्षास्मांस्तथाभुवम् ॥ २५ ॥ खड्गशूलगदादीनियानिचास्त्राणिते
म्बिके ॥ करपल्लवसंगीनितैरस्मान्रक्षसर्वतः ॥ २६ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंस्तुतासुरैर्दिव्यैःकुसुमैर्नंदनोद्भवैः ॥ अर्चिताजगतां
धात्रीतत्रगंधानुलेपनैः ॥ २७ ॥ भक्त्यासमस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यैर्धूपैःसुधूपिता ॥ प्राहप्रसादसुमुखीसमस्तान्प्रणतान्सुरान् ॥ २८ ॥
॥ देव्युवाच ॥ ॥ व्रियतांत्रिदशाःसर्वैर्यदस्मत्तोभिवांछितम् ॥ देवाऊचुः ॥ भगवत्याकृतंसर्वंनकिंचिदवशिष्यते ॥ २९ ॥ यदयंनि
हतःशत्रुरस्माकंमहिषासुरः ॥ यदिचापिवरोदेयस्त्वयास्माकंमहेश्वरि ॥ ३० ॥ संस्मृतासंस्मृतात्वंनोहिंसेथाःपरमापदः ॥ यश्चमर्त्यः
स्तवैरेभिस्त्वांस्तोष्यत्यमलानने ॥ ३१ ॥ तस्यवित्तर्द्धिविभवैर्धनदारादिसंपदाम् ॥ वृद्धयेस्मत्प्रसन्नात्वंभवेथाःसर्वदाम्बिके ॥ ३२ ॥
॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इतिप्रसादितादेवैर्जगतोर्थेतथात्मनः ॥ तथेत्युक्त्वाभद्रकालीबभूवांतर्हितानृप ॥ ३३ ॥

र्थः उत्तरार्धमुत्तरान्वयि ॥ ३१ ॥ तस्येति वित्तर्द्धिविभवैरितिसहयोगेतृतीयाभवनेचसाहित्यंवित्तंज्ञानंतस्यवृद्धिरुपचयः विभवाऐश्वर्यादयः धनदारादीनां
संपदअनुरूपाआत्मभावाः आदिनापुत्रादिवृद्धयेउपचयाय ॥ ३२ ॥ ऋषिरुवाचइतीति तथात्मनः आत्मनश्चार्थेइत्यर्थः तथेत्युक्त्वा तथास्त्वित्युक्त्वा
भद्रंकालयतीतिभद्रकाली अंतर्हिताऽदृश्याबभूवेत्यन्वयः ॥ ३३ ॥

इतीतिस्पष्टम् ॥ ३४ ॥ पुनश्चेति गौरीदेहःकारणंयस्याइत्यर्थः समुद्भावःप्रादुर्भावः यथा तत्रहेतुर्दुष्टवधोदेवलोकरक्षणंवा ॥ ३५ ॥ ननुतेनाप्यस्याःकोर्थस्तदाह उप
कारिणीति उपकारःस्वभावायत्तइत्यर्थः तच्छृणुष्वेत्यार्षस्तङ् तत्प्रकारं मयामत्तःनिपातोयम् ख्यातंलोकप्रसिद्धम् एनामुपक्रम्यलक्ष्मीतंत्रेलक्ष्मीवाक्यम्
अभिष्टुतासुरैःसाहंमहिषंजघ्नुषीक्षणात् महिषांतकरीसूक्तंदृष्टंदेवैर्महर्षिभिः उत्पत्तियुद्धविक्रांतिस्तोत्रंचेतिसुरेश्वर कथयंतिसुविस्तीर्णंब्राह्मणावेदपारगाः लभं
तेचफलंशश्वदाधिपत्यमनश्वरम् इतिमहिषांतकरीसूक्तंदेवैर्महर्षिभिश्चदृष्टम् देव्याययाततमितिश्लोकेखिलदेवमहर्षिपूज्यत्वविशेषणात् युष्माभिःस्तुतयोयाश्चे
तिश्लोकेब्रह्मर्षीणांस्तुतिकर्तृत्वप्रतिपादनाच्चेतिबोध्यम् ॥ ३६ ॥ इतिशिवभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ यथावत्कथयामीतिप्रतिज्ञात

इत्येतत्कथितंभूपसंभूतासायथापुरा ॥ देवीदेवशरीरेभ्योजगत्त्रयहितैषिणी ॥ ३४ ॥ पुनश्चगौरीदेहात्सासमुद्भूतायथाभवत् ॥ वधायदु
ष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः ॥ ३५ ॥ रक्षणायचलोकानांदेवानामुपकारिणी ॥ तच्छृणुष्वमयाख्यातंयथावत्कथयामिते ॥ ३६ ॥
इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेशक्रादिकृतदेवीःस्तुतिर्नामचतुर्थोध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ पुराशुंभनिशुं
भाभ्यामसुराभ्यांशचीपतेः ॥ त्रैलोक्यंयज्ञभागाश्चहृतामदबलाश्रयात् ॥ १ ॥

मितिहासमाह ऋषिरुवाच पुरेति कश्यपात्दन्वामुत्पन्नौनमुचिज्येष्ठौशुंभनिशुंभाविमौसतालब्धौचेतिवामनपुराणेलक्ष्मीतंत्रेपि तामसेत्वंतरेशक्रमहाविर्यांवि
धायसा गौरीदेहात्समुद्भूताकौशिकीतितदाह्यहम् वधायदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः मदीयाःशक्तयोयास्तादेवश्रेष्ठशरीरगाः तास्तास्तद्रूपधारिण्यःसाहाय्यं
विदधुर्मम ताभिर्निहतदैत्येंद्राद्धंतव्योमेयथातथा सहैत्यात्मानिताःसर्वामदीयाविशुधोसिरम्ःअहंनिजघ्नुषीवधादैत्यौशुंभनिशुंभकाविति नारायणीस्तुतिर्नाम ॥१९
सूक्तंपरमशोभनम् पुरंदरतदादृष्टंदेवैरग्निपुरोगमैः एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति कौशिकीसर्वदेवेशसर्वकामप्रदाह्यहम् उत्पत्तिर्युद्धविक्रांतिःस्तुतिश्चे

तिपुरातनैः पठ्यतेत्रितयंविप्रैर्वेदवेदांगपारगैः एतासांपरमाप्रोक्ताकूटस्थासामहीयसी महालक्ष्मीर्महाभागाप्रकृतिःपरमेश्वरी अमुष्याःस्तुतयेदृष्टंब्रह्माद्यैःसकलैः सुरैः नमोदेव्यादिकंदेवीसूक्तंसर्वफलप्रदम् इमांदेवींस्तुवन्नित्यंस्तोत्रेणानेनमामिह क्लेशानतीत्यसकलानैश्वर्यंमहदश्नुतइति यज्जप्त्वावैश्यसुरथौपरांसिद्धिमवापतु रिति अग्निमुखदेवगणदृष्टस्तोत्रंनारायणीसूक्तम् तत्रनारायणिनमोस्तुतइतिबहुधाभ्यासात् नमोदेव्यैइत्यादिकंदेवीसूक्तंदेवीपदेनोपक्रमादितिबोध्यम् मदोगर्वः चलंशक्तिः॥ १ ॥तावेवेति सुवतिकर्मणिलोकंप्रेरयतीतिसूर्यस्तस्यभावःसर्वलोककर्मप्रेरकता तद्वदैंदवमधिकारंतथाकौबेरंवरुणस्यचाधिकारमित्यन्वयः॥ २॥

तावेवसूर्यतांतद्वदधिकारंतथैंदवम् ॥ कौबेरमथयाम्यंचचक्रातेवरुणस्यच ॥ २ ॥ तावेवपवनर्द्धिंचचक्रतुर्वह्निकर्मच ॥ ततोदेवाविनिर्धू ताभ्रष्टराज्याःपराजिताः ॥ ३ ॥ हृताधिकारास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वेनिराकृताः ॥ महासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजिताम् ॥ ४ ॥ तया स्माकं वरोदत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः ॥ भवतांनाशयिष्यामितत्क्षणात्परमापदः ॥ ५ ॥ इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवन्तंनगेश्वरम् ॥ जग्मु स्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ॥ ६ ॥

तावितिं पवनःऋद्ध्यतेनेनेतिकरणेक्तिन् तेनतदधिकारमित्यर्थः हृतेतिआत्मसात्कृताइत्यर्थः अधिकास्त्रिरावृत्तादशत्रिदशाःअधिकावृत्तरूपांतर्भावेनैकार्था भावः तेनत्रयस्त्रिंशदित्यर्थः तेचार्काद्वादशरुद्राएकादशवसवोष्टौविश्वेदेवौद्वाविति एकएवत्रिशब्दस्तंत्रेणोभयार्थःनिराकृताः स्वर्गादपिनिराकृताःनिःसारिताः संस्मरंतिस्मृतवंतःवर्तमानसामीप्येभूतेलट् ॥ ३ ॥ ४ ॥ तत्रैवहेतुमाह तयेति स्मृतासतीअखिलाःपरमापदइत्यन्वयः ॥ ५ ॥ इतीति भवान्या अभिव्य

क्तिस्थानत्वाद्धिमवद्गमनं तत्रहिमवतिशुंभनिशुंभदमन्याःसरस्वतीत्वेपियथाविष्णुमायात्वंतथोक्तमुपक्रमे ॥ ६ ॥

द्योतितांसार्वात्म्येनस्तुतिमाह देवाऊचुः नमइति देवीद्युत्यादीनिमहादेवीमहतांब्रह्मादीनामपिस्वर्गादिव्यवहारप्रवर्तयित्री शिवाकल्याणरूपातद्धेतुत्वात् प्रकृत्यैसृष्टिशक्त्यैभद्रारक्षणशक्तिः नियताःसमाहितचित्ताःप्रणताःस्मस्मेतिपादपूरणे ॥ ७ ॥ रौद्रायैइति संहारशक्त्यैनित्याकालानवच्छिन्नानित्याख्याशक्तिरूपाच गौरीतितद्धारणाधात्रीजगदाधाराज्योत्स्नाचंद्रकिरणाइंदुश्चंद्रइदमुपलक्षणं ज्योतीरूपस्य सुखापरमानंदरूपा ॥ ८ ॥ कल्याणीतत्कर्त्रीशर्वाणीशिवशक्तिः ॥ ९ ॥ दुर्गायैइतिदुःखज्ञेयायै दुर्गोदुरधिगमः परिच्छेदोयस्यास्तस्यैदुर्गात्संसारात्पारंकरोतीतिच सारोबलंतद्वत्यैसर्वकारिण्यैसर्वजननेस्वतंत्रायैप्रकृ

॥ देवाऊचुः ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः ॥ नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणतास्स्मताम् ॥ ७ ॥ रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्य्यैधात्र्यैनमोनमः ॥ ज्योत्स्नायैचेंदुरूपिण्यैसुखायैसततंनमः ॥ ८ ॥ कल्याण्यैप्रणतांवृद्ध्यैसिद्ध्यैकुर्म्मोनमोनमः ॥ नैर्ऋत्यैभूभृतांलक्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः ॥ ९ ॥ दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्वकारिण्यै ॥ ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततंनमः ॥ १० ॥ अतिसौम्यातिरौद्रायैनतास्तस्यैनमोनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ॥ ११ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुचेतनेत्यभिधीयते ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १३ ॥

तिपुरुषयोर्भेदज्ञानंख्यातिस्तद्रूपायैप्रसिद्ध्यैचकृष्णातद्वर्णाकृष्णशक्तिश्चधूम्रातद्वर्णा ॥ १० ॥ अतीति विद्यात्वेनसंसारशामकत्वादतिसौम्या अविद्यारूपेणसंसारहेतुत्वाददतिरौद्रा नमोनमःइत्येतदुक्तिपूर्वकंनताःनम्राइत्यर्थः जगत्प्रतिष्ठाजगदुपादानकारणम् देव्यैदेवशक्त्यैकृतिःक्रिया ॥ ११ ॥ येतिविष्णुमायामूलशाब्दविद्येतिशब्दितासर्वागमेषुप्रतिपादिता नमस्तस्यैइतित्रिकेनकायिकवाचिकमानसिकरूपंनमस्कारत्रयंदर्शितमेवमग्रेपि ॥ १२ ॥ चेतनानिर्विकल्पायाचिच्छक्तिरित्युच्यते ॥ १३ ॥

बुद्धिः सविकल्पकज्ञानम् ॥ १४ ॥ निद्रासुषुप्तिःस्वप्नावस्थावा ॥ १५ ॥ क्षुधाअभ्यवजिहीर्षा ॥ १६ ॥ छायासंसारतापाभावः वर्णसादृश्यंच ॥ १७ ॥ शक्तिःकार्यजननसामर्थ्यम् ॥ १८ ॥ तृष्णाअनात्मीयस्वीकारेच्छा ॥ १९ ॥ क्षांतिः सत्यपिसामर्थ्येऽपकाराचिकीर्षा ॥ २० ॥ जातिःगोत्वादिः ॥

यादेवीसर्वभूतेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥१४॥ यादेवीसर्वभूतेषुनिद्रारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्त स्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षुधारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १६ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुच्छायारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १७ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुतृष्णारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ॥ १९ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २० ॥ यादेवीसर्वभूतेषुजातिरूपेणसंस्थि ता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २१ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुलज्जारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमो नमः ॥ २२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुशांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषु श्रद्धारूपे णसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २४ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुकांतिरूपेण संस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यै नमस्तस्यैनमोनमः ॥ २५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुलक्ष्मीरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ लज्जास्वकार्यविपर्यान्यज्ञानभिन्ना ॥ २२ ॥ शांतिरिंद्रियसंयमः ॥ २३ ॥ श्रद्धाश्रुत्याद्युक्तेर्थेआस्तिकत्वम् ॥ २४ ॥ कांतिःशोभा ॥ ॥ २५ ॥ लक्ष्मीर्धनादिसंपत् ॥ २६ ॥

वृत्तिर्जीविकावृत्तिश्च ॥ २७ ॥ स्मृतिरनुभूतविषयज्ञानम् ॥ २८ ॥ दयापरदुःखप्रहाणेच्छा ॥ २९ ॥ तुष्टिरधिगताधिकानभिलाषः ॥ ३० ॥ माता पालयित्रीमातृकाधिष्ठात्रीदेवताच ॥ ३१ ॥ भ्रांतिरतद्वतितद्वत्प्रत्ययः ॥ ३२ ॥ इंद्रियेति याखिलेषुभूतेषुअंतर्यामिरूपयास्थिताइंद्रियाणांज्ञानकरणानां ज्ञानविषयाणांसूक्ष्मस्थूलानामधिष्ठात्रीप्रवर्तिकाचतस्यैव्याप्तिदेव्यैव्याप्तिकायैइत्यर्थः ॥ ३३ ॥ चितिःचिच्छक्तिः। अत्रायंसंग्रहः विष्णुमायाचेतनाचबुद्धि निद्रेक्षुधातथा छायाशक्तिश्चतृष्णाचक्षांतिर्जातिस्ततःपरम् लज्जाकांतिस्ततःश्रद्धाकांतिर्लक्ष्मीस्ततःपरा वृत्तिःस्मृतिर्दयाचैवतुष्टिर्मातातत:परम् भ्रांतिर्व्याप्ति

यादेवीसर्वभूतेषुवृत्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २७ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुस्मृतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुदयारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥२९॥ यादेवीसर्वभूतेषुतुष्टिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३० ॥ यादेवीसर्वभूतेषुमातृरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥३१॥ यादेवीसर्वभूतेषुभ्रांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥३२॥ इंद्रियाणामधिष्ठात्रीभूतानांचाखिलेषुया ॥ भूतेषुसततंतस्यैव्याप्त्यैदेव्यैनमोनमः ॥ ३३ ॥ चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत् ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३४ ॥ स्तुतासुरैः पूर्वमभीष्टसंश्रयात्तथासुरेंद्रेणदिनेषुसेविता ॥ करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरी शुभानिभद्राण्यभिहंतुचापदः ॥ ३६ ॥

श्चितिश्चैवत्रयोविंशतिसंख्यकाः इतोधिकमनार्षंस्यात्तंत्रेकात्ययनेस्फुटम् नवार्णपीठपूजाविधावेताएवत्रयोविंशतिः तत्कथनेव्याप्तिचित्योःत्यागश्च तदयुक्तम् कात्यायनीतंत्रविरोधात् ॥ ३४ ॥ स्तुतेति याशुभहेतुरीश्वरी सुरैर्ब्रह्मादिभिः पूर्वंस्तुतातथाइंद्रेणचमहिषवधेसत्यभीष्टस्यसंश्रयात् दिनेषुप्रतिदिनंसेविता सानःशुभानिभद्राणिअतिशयितशुभानिकरोतुआपदश्चहंत्वित्यन्वयः ॥ ३५ ॥

येति सांप्रतंचयाईशासुरैरस्माभिः उद्धतदैत्यपीडितैः नमस्यतेस्तूयतेचकरोतुसानइत्यनेनान्वयः ॥ ३६ ॥ ऋषिरुवाच एवमिति तत्रदेवसन्निहिते हेराजन् पार्वतीजाह्नव्यास्तोयेस्नातुमिवस्वस्तवादियुक्तानामभिसंमुखंययावित्यर्थः ॥ ३७ ॥ तथापितेषामज्ञानंदृष्ट्वाकास्तूयतइतिपृच्छति सेति कामदन्यास्तूयते यन्मांनाभिभाषथ मदन्यायाअभावः ततोप्यज्ञानमेवदृष्ट्वातेषांदययास्वयमब्रवीत् अस्याइत्युक्तिःराजानंप्रतिऋषेःशरीररूपात्कोशतोगृहात्समुद्भूतासत्त्वप्रधानांशेनप्रादुर्भूताऽतएवशिवाअब्रवीदित्यर्थः ॥ ३८ ॥ किमब्रवीत्तदाह स्तोत्रमिति समेतैःमिलितैःरणेनिशुम्भेनपराजितैःअतएवशुंभेननिराकृतैःस्वर्गादितिशे

यासांप्रतंचोद्धतदैत्यतापितैरस्माभिरीशाचसुरैर्नमस्यते ॥ याचस्मृतातत्क्षणमेवहन्तिनःसर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः ॥ ३६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एवंस्तवादियुक्तानांदेवानांतत्रपार्वती ॥ स्नातुमभ्याययौतोयेजाह्नव्यानृपनंदन ॥ ३७ ॥ साब्रवीत्तान्सुरान्सुभ्रूर्भवद्भिःस्तूयतेत्रका ॥ शरीरकोशतश्चास्याःसमुद्भूताब्रवीच्छिवा ॥ ३८ ॥ स्तोत्रंममैतत्क्रियतेशुंभदैत्यनिराकृतैः ॥ देवैःसमेतैःसमरेनिशुंभेनपराजितैः ॥ ३९ ॥ शरीरकोशाद्यत्तस्याःपार्वत्यानिःसृताम्बिका ॥ कौशिकीतिसमस्तेषुततोलोकेपुगीयते ॥ ४० ॥ तस्यांविनिर्गतायांतुकृष्णाभूत्सापिपार्वती ॥ कालिकेतिसमाख्याताहिमाचलकृताश्रया ॥ ४१ ॥

षः ॥ ३९ ॥ शरीरेतियत्निर्गताततःकौशिकीतिगीयतेइत्यन्वयः कौशिकीतिपृषोदरादित्वात्साधुः तालव्यमिदम् ॥ ४० ॥ तस्यामिति कृष्णसहोदरीत्वात्तमःप्रधानाशिवशक्तित्वाचकृष्णवर्णेत्यसरस्वत्याः प्रादुर्भूतावाचाशि... तत्तत्पदःसरस्वत्यानिर्गमइतिबोध्यम् तदारभ्यशिवःकालीपतिरितिबोध्यम् आश्रयःस्थानं तदुक्तंवैकृतिकरहस्ये गौरीदेहात्समुद्भूतायासत्त्वैकगुणाश्रया साक्षात्सरस्वतीप्रोक्ताशुंभासुरनिबर्हिणी दधौचाष्टभुजावाणमुसलेशूलचक्रभृत्

शंखंघंटांलांगलंचकार्मुकंवसुधाधिप एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति शिवपुराणसंहितायां दैत्यौशुंभनिशुंभाख्यौभ्रातरौसंबभूवतुः याचितंतपसाता
भ्यांब्रह्मणःपरमेष्ठिनः अवध्यत्वंजगत्यस्मिन्पुरुषैरखिलैरपि अयोनिजातुयाकन्यात्र्यंगकोशसमुद्भवा अजातपुंस्पर्शरातिरविलंघपराक्रमा तस्यावध्यावुभौ
संख्येतस्यांकामाभिभूतये इतिचाभ्यर्थितोब्रह्माताभ्यांप्राहतथास्त्विति ततस्ताभ्यांजगतिउपद्रुते तयोर्लयायदेवेशंब्रह्माप्रार्थितवाञ्छिवम् विनिंद्यापिरहस्यं
वांक्षोभयित्वायथातथा तद्वर्णकोशजांशक्तिमकामांकन्यकात्मिकाम् निशुंभशुंभयोर्हंत्रींदेवेभ्योदातुमर्हसि एवमभ्यर्थितोधात्राभगवान्नीललोहितः कालीत्या
ह रहस्यंवामित्युक्तंक्रुद्धांतांदृष्ट्वाक्रीडार्थंकालीत्युक्तमितिशिवस्योक्तेः भूयसीचतवप्रीतिरगौरमितिमेवपुः क्रीडोक्तिरपिकालीतिघटतेकथमन्यथेतिदेवीवचन

ततोम्बिकांपरंरूपंबिभ्राणांसुमनोहरम् ॥ ददर्शचण्डोमुण्डश्चभृत्यौशुंभनिशुंभयोः ॥ ४२ ॥ ताभ्यांशुंभायचाख्यातासातीवसुमनो
हरा ॥ काप्यास्तेस्त्रीमहाराजभासयंतीहिमाचलम् ॥ ४३ ॥ नैवतादृक्कचिद्रूपंदृष्टंकेनचिदुत्तमम् ॥ ज्ञायतांकाप्यसौदेवीगृ
ह्यतांचासुरेश्वर ॥ ४४ ॥

मुपन्यस्यकथंचिद्देवीदेवाज्ञयादेवीगौतमाश्रमंप्राप्यतपश्चरित्वारजोगुणाधिकात् ब्रह्मगुणेगौररूपंप्राप्यनीलकोशमुत्सृष्टवती ततःकोशाद्भूताकौशिकीत्युक्तम्
तत्कोशंसहसोत्सृज्य गौरीसासमजायत सातुमायात्मिकाशक्तिर्योगनिद्राहरेःस्मृतेति ततःप्रत्यागतयादेव्यादेवंप्रतिकौशिकीमहिमाकथितः किंदेवेननसाह
ष्टायासृष्टाकौशिकीमया तादृशीकन्यकालोकेनभूतानभविष्यति अजातपुंस्पर्शरतिरधृष्यावातिसुंदरीति ॥ ४१ ॥ ततोंबिकामिति परमुत्कृष्टम् ॥ ४२ ॥
ताभ्यामिति शुंभायेतिक्रियायोगेचतुर्थी कापिभक्तिर्बोध्या ॥ ४३ ॥ नैवेति असौदेवीकाप्यिआलोच्यताम् मनुष्यद्वारातत्स्वरूपंविचार्यतांगृह्यतांचअं
गीक्रियतांच ॥ ४४ ॥

ननुकिमर्थमंगीकारस्तस्याइत्यतआह स्त्रीरत्नमिति उत्तमस्त्रीत्यर्थः भवान् तांद्रष्टुमर्हतिसातवदर्शनयोग्या अतोंगीक्रियतामितिभावः तुहेतौ ॥ ४५ ॥ य दिसारत्नभूताकथमस्माकंस्यादतआह यानीति यानिगजाश्वादीनिरत्नानिस्वजातिश्रेष्ठानि तुहेतौ एवंचसमस्तानिसमस्तरत्नानियतस्तवगृहे अतइयमपित वभविष्यतीतिभावः ॥ ४६ ॥ तदेवविवृणोति ऐरावतइति ॥ ४७ ॥ विमानमिति वेधसोवरप्रदस्यापियद्विमानमानीतंतदद्भुतम् एवंचयोवर्तिसकलाज य्यत्वंसूचितम् बलान्नतुदत्तंदत्तवरत्वाचतेनोपेक्षितमितिहृदयम् ॥ ४८ ॥ निधिरिति किंजल्किनींतन्नामिकांददावियत्स्यभयादितिशेषः ॥ ४९ ॥

स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीद्योतयंतीदिशस्त्विषा ॥ सातुतिष्ठतिदैत्येंद्रतांभवान्द्रष्टुमर्हति ॥ ४५ ॥ यानिरत्नानिमणयोगजाश्वादीनिवैप्रभो ॥ त्रैलोक्येतुसमस्तानिसांप्रतंभांतितेगृहे ॥ ४६ ॥ ऐरावतःसमानीतोगजरत्नंपुरन्दरात् ॥ पारिजाततरुश्चायंतथैवोच्चैःश्रवाहयः ॥ ४७ ॥ विमानंहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठतितेंगणे ॥ रत्नभूतमिहानीतंयदासीद्वेधसोद्भुतम् ॥ ४८॥ निधिरेपमहापद्मःसमानीतोधनेश्वरात् ॥ किंजल्किनींददौचाब्धिर्मालामम्लानपंकजाम् ॥ ४९ ॥ छत्रंतेवारुणंगेहेकांचनस्त्रावितिष्ठति ॥ तथायंस्यंदनवरोयःपुरासीत्प्रजापतेः ॥ ५० ॥ मृत्योरुत्क्रांतिदानामशक्तिरीशत्वयाहृता ॥ पाशःसलिलराजस्यभ्रातुस्तवपरिग्रहे ॥ ५१ ॥ निशुंभस्याब्धिजाताश्चसमस्तारत्नजातयः ॥ वह्निश्चापिददौतुभ्यमग्निशौचेचवाससी ॥ ५२ ॥ एवंदैत्येंद्ररत्नानिसमस्तान्याहृतानिते ॥ स्त्रीरत्नमेषाकल्याणीत्वयाकस्मान्नगृह्यते ॥ ५३ ॥

छत्रमिति कांचनस्त्राविस्वर्णवर्षणशीलंप्रजापतेर्दक्षस्य अयंरिपूणामजेयः ॥ ५० ॥ मृत्योरिति उत्क्रांतिर्मरणंपरिग्रहेपरिजनेकरणव्युत्पत्त्याहस्तेवा ॥ ॥ ५१ ॥ निशुंभस्येति अब्धिजातारत्नजातयश्चनिशुंभस्यपरिग्रहइत्यर्थः अग्निशौचेअग्निरेवनैर्मल्यकरणंययोरित्यर्थः कल्पवृक्षोपकल्पितमग्निप्रक्षेपान्नैर्मलंवासोयुग्ममग्निशौचाख्यमाहुः ॥ ५२ ॥ एवमिति तइतिकर्तुःशेषत्वविवक्षायांषष्ठी ॥ ५३ ॥

ऋषिरुवाच निशम्येति सुग्रीवं तन्नामानम् ॥ ५४ ॥ इतिचेतिचेति इदंचेत्यर्थः वक्ष्यमाणस्यपरामर्शः अनेनशुंभनिशुंभयोरजोगुणमयत्वंसूचयति अत एवतद्वधार्थंसत्त्वगुणप्रधानोवतारइतिबोध्यम् लघुशीघ्रम् ॥ ५५ ॥ सइति सःदूतः ततःशुंभात्सकाशात्यत्रशैलोद्देशेसादेवीआस्तेतत्रगत्वाश्लक्ष्णमनुत्कटं मधुरयाकोमलयागिराप्राहेत्यन्वयः ॥ ५६ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ देवीति नकेवलंदैत्येश्वरएव किंतुत्रैलोक्यस्यपरमेश्वरइत्यर्थः सकाशंसमीपम् ॥५७॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ निशम्येतिवचःशुंभःस तदाचंडमुंडयोः ॥ प्रेषयामाससुग्रीवंदूतंदेव्यामहासुरम् ॥ ५४ ॥ इतिचेतिचवक्तव्यासागत्वा वचनान्मम ॥ यथाचाभ्येतिसंप्रीत्यातथाकार्यंत्वयालघु ॥ ५५ ॥ सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने ॥ सादेवीतांततःप्राहश्लक्ष्णंमधु रयागिरा ॥ ५६ ॥ दूतउवाच ॥ देविदैत्येश्वरःशुंभस्त्रैलोक्येपरमेश्वरः ॥ दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ॥ ५७ ॥ अव्याहताज्ञः सर्वासुयःसदादेवयोनिषु ॥ निर्जिताखिलदैत्यारिःसयदाहशृणुष्वतत् ॥ ५८ ॥ ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः ॥ यज्ञभागानहंस र्वानुपाश्नामिपृथक्पृथक् ॥ ५९ ॥ त्रैलोक्येवररत्नानिममवश्यान्यशेषतः ॥ तथैवगजरत्नंचहृतंदेवेंद्रवाहनम् ॥ ६० ॥ क्षीरोदमथनोद्भू तमश्वरत्नंममामरैः ॥ उच्चैःश्रवससंज्ञंतत्प्रणिपत्यसमर्पितम् ॥ ६१ ॥ यानिचान्यानिदेवेषुगंधर्वेषूरगेषुच ॥ रत्नभूतानिभूतानितानिमय्येव शोभने ॥ ६२ ॥

तदेवोपपादयति अव्याहतेति देवयोनिषुदेवतासुदेवाश्चतेजगद्योनयश्चेत्यर्थात् ॥ ५८ ॥ तदुक्तिमाह ममेति ॥ ५९ ॥ अशेषतःअशेषाणिहृतमित्यन्वयि ॥ ६०॥ क्षीरोदेति तदश्वरत्नंदत्वाइंद्राद्बलात्कारेणगृहीत्वा अमरैःप्रणिपत्यसमर्पितमित्यर्थः उच्चैःश्रवसेत्यत्रापि अजिति योगविभागादच्समासांतः॥ ६१ ॥
यानिचेति रत्नभूतानिभूतानिरत्नरूपाणिस्थितानीत्यर्थः ॥ ६२ ॥

स्त्रीतिवयमित्यात्मगौरवार्थंबहुवचनम् ॥ ६३ ॥ मांवेति उरुविक्रमं महाविक्रमम् वैप्रसिद्धौ ॥ ६४ ॥ परमेति प्राप्स्यसइतिछांदसस्तङ् मत्परिग्रहान्म दाश्रयात् समालोच्यविचार्य मत्परिग्रहतांमत्पत्नीत्वम् ॥ ६५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्तेति अंतःस्मितत्वेनसावहेलमुत्तरंसूचितम् ॥ ६६ ॥ देव्युवाच सत्यमिति अत्रशुंभविषयेत्रैलोक्याधिपतिरितिसमत्वम् ॥ ६७ ॥ किंत्विति अत्रपरिग्रहत्वविषयेअल्पबुद्धित्वादितिसंभवायप्रतिज्ञाहानौचमहान्दोषः पापंच

स्त्रीरत्नभूतांत्वांदेविलोकेमन्यामहेवयम् ॥ सात्वमस्मानुपागच्छयतोरत्नभुजोवयम् ॥ ६३ ॥ मांवाममानुजंवापिनिशुंभमुरुविक्रमम् ॥ भजत्वंचंचलापांगिरत्नभूतासिवैयतः ॥ ६४ ॥ परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यसेमत्परिग्रहात् ॥ एतद्बुद्ध्यासमालोच्यमत्परिग्रहतांव्रज ॥ ६५ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्तासातदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ ॥ दुर्गाभगवतीभद्राययेदंधार्यतेजगत् ॥ ६६ ॥ देव्युवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वया नात्रमिथ्याकिंचित्त्वयोदितम् ॥ त्रैलोक्याधिपतिःशुंभोनिशुंभश्चापितादृशः ॥ ६७ ॥ किंत्वत्रयत्प्रतिज्ञातंमिथ्यातत्क्रियतेकथम् ॥ श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञायाकृतापुरा ॥ ६८ ॥ योमांजयतिसंग्रामेयोमेदर्पंव्यपोहति ॥ योमेप्रतिबलोलोकेसमेभर्ताभविष्यति ॥ ॥ ६९ ॥ तदागच्छतुशुंभोत्रनिशुंभोवामहासुरः ॥ मांजित्वाकिंचिरेणात्रपाणिंगृह्णातुमेलघु ॥ ७० ॥ दूतउवाच ॥ अवलिप्तासिमैवंत्वं देविब्रूहिममाग्रतः ॥ त्रैलोक्येकःपुमांस्तिष्ठेदग्रेशुंभनिशुंभयोः ॥ ७१ ॥

पुरुषपरिग्रहे ॥ ६८ ॥ प्रतिज्ञातमाह योमामिति जयतिसंग्रामातिरिक्तेनापिप्रकारेणसंग्रामेयोमेदर्पंबलत्वाभिमानंव्यपोहतियश्चमेप्रतिबलःसमानबलः पूर्वपू र्वाभावेउत्तरः तादृशश्चतत्त्वज्ञएवेतिगूढआशयः ॥ ६९ ॥ तदितिपाणिग्रहणात्पूर्वंममगमनमनुचितमितिभावः ॥ ७० ॥ दूतउवाच ॥ अवलिप्तेति अवले पोगर्वः एवंप्रागुक्तं यदग्रेपुमानपिनतिष्ठेत् तदग्रेस्त्रीनतिष्ठेदेवेतिभावः ॥ ७१ ॥

नन्वहंदेवीत्यतःस्थास्यामीत्यतआह अन्येषामपीतिद्वाभ्याम् एकिकेतिकुत्सायामकच् ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ उपसंहरति सात्वमिति मयैवेत्यनेनानागमनेनते
षांसर्वेषांदुष्टतयागौरवंनतिष्ठेदित्यर्थः तदेवविपक्षेबाधकमाह केशाकर्षणेननिर्धूतंखंडितंगौरवंयस्यास्तादृशीमागमिष्यसि अङ्गित्मानञर्थःसकाकुश्च ॥ ७४ ॥
 देव्युवाच एवमेतदिति सोपहासं यत्यतः प्रतिज्ञेत्यस्यकृतेतिशेषः ॥ ७५ ॥ सत्वमिति मयायदेतदुक्तंतत्सर्वमादृतःसन्तस्मैआचक्ष्वसःयुक्तंतत्करोतुचे

अन्येषामपिदैत्यानांसर्वेदेवानवैयुधि ॥ तिष्ठंतिसंमुखेदेविकिंपुनःस्त्रीत्वमेकिका ॥ ७२ ॥ इंद्राद्याःसकलादेवास्तस्थुर्येषांनसंयुगे ॥ शुं
भादीनांकथंतेषांस्त्रीप्रयास्यसिसंमुखम् ॥ ७३ ॥ सात्वंगच्छमयैवोक्तापार्श्वंशुंभनिशुंभयोः ॥ केशाकर्षणनिर्धूतगौरवामागमिष्यसि ॥
॥ ७४ ॥ देव्युवाच ॥ एवमेतद्बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवान् ॥ किंकरोमिप्रतिज्ञामेयदनालोचितापुरा ॥ ७५ ॥ सत्वंगच्छमयोक्तं
तेयदेतत्सर्वमादृतः ॥ तदाचक्ष्वासुरेंद्रायसचयुक्तंकरोतुतत् ॥ ७६ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येदेव्यादूत
संवादोनामपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसदूतोमर्षपूरितः ॥ समाचष्टसमागम्यदैत्यराजायविस्त
रात् ॥ १ ॥ तस्यदूतस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यासुरराट्ततः ॥ सक्रोधःप्राहदैत्यानामधिपंधूम्रलोचनम् ॥ २ ॥ हे धूम्रलोचनाशुत्वंस्वसैन्य
परिवारितः॥तामानयबलाद्दुष्टांकेशाकर्षणविह्वलाम्॥३॥तत्परित्राणदःकश्चिद्यदिवोत्तिष्ठतेपरः॥सहंतव्योमरोवापियक्षोगंधर्वएववा ॥४॥

त्यन्वयः आदृतइत्यनेनान्यूनानतिरिक्तंवदेतिसूच्यते ॥ ७६ ॥ इतिश्रीशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

ऋषिरुवाच ॥ इतीति अमर्षःकोपः समाचष्टउक्तवान् ॥१॥ तस्येति दैत्यानामधिपंसेनापतिम् ॥२॥ हेइति दुष्टांदुर्वचनाम् विह्वलामाकुलाम् ॥३॥४॥

ऋषिरुवाच ॥ तेनेति सहस्राणामसुराणांषष्ट्यावृतइत्यन्वयः ॥ ५ ॥ सदृष्ट्वेति तुहिनंहिमम् मूलं समीपम् ॥ ६ ॥ विपक्षेबाधकमाह नचेदिति तर्हीत्यर्थः ॥ ७ ॥ देव्युवाच ॥ दैत्येश्वरेणेति एवंकेशाकर्षणविह्वलाम् बलात्सामर्थ्यसत्ता अवशताच सावष्टंभोक्तिरेषा ॥ ८ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इतीति तंसाभस्म चकारेत्यन्वयः ॥ ९ ॥ अथेति अंबिकाकर्त्री अतएवतथास्वारस्यम् ॥ १० ॥ निर्नायकसैन्येदेव्याःप्रयासोव्यर्थइतिमत्वासिंहोयुयुधे ततइति तत्रहेतुग

ऋषिरुवाच ॥ ॥ तेनाज्ञप्तस्ततःशीघ्रंसदैत्योधूम्रलोचनः ॥ वृतःषष्ट्यासहस्राणामसुराणांद्रुतंययौ ॥ ५ ॥ सदृष्ट्वातांततोदेवींतुहिनाचलसंस्थिताम् ॥ जगादोच्चैःप्रयाहीतिमूलंशुंभनिशुंभयोः ॥ ६ ॥ नचेत्प्रीत्याद्यभवतीमद्भर्तारमुपैष्यति ॥ ततोबलान्नयाम्येषकेशाकर्षणविह्वलाम् ॥७॥ देव्युवाच ॥ ॥ दैत्येश्वरेणप्रहितोबलवान्बलसंवृतः ॥ बलान्नयसिमामेवंततःकिंतेकरोम्यहम् ॥ ८ ॥ ऋषिरुवाच॥ इत्युक्तःसोभ्यधावत्तामसुरोधूम्रलोचनः ॥ हुंकारेणैवतंभस्मसाचकारांबिकाततः ॥९ ॥ अथक्रुद्धंमहासैन्यमसुराणांतथाम्बिका ॥ ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः ॥१०॥ ततोधुतसटः कोपात्कृत्वानादंसुभैरवम् ॥ पपातासुरसेनायांसिंहोदेव्याः स्ववाहनः ॥११॥ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानास्येनचापरान् ॥ आक्रान्त्याचाधरेणान्यान्सजघानमहासुरान् ॥ १२ ॥ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेसरी ॥ तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक् ॥ १३ ॥

र्भविशेषणम् स्ववाहनइति अर्धर्चादित्वात्पुंस्त्वंस्वीयवाहनमित्यर्थः पपातप्राविशत् ॥ ११ ॥ कांश्चिदिति ससिंहःआक्रांतिराक्रमणंतेनच अधरेणअधरकायेनाधरोष्ठेनच अन्यान् महासुरान्दैत्यान्जघानेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ केषामिति कोष्ठानितुउदरमध्यानि तलोविस्तृतांगुलिःपाणिः ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ श्रुत्वेति क्षयितमितिक्षयशब्दादाख्यातसन्नंतात्क्तः कृतक्षयमिति ॥ १६ ॥ तौपूर्वौ ॥ १७ ॥ हेचंडेति बहुलैर्बहुभिरित्यर्थः गच्छत
गच्छतंछंदोनुरोधाद्द्विंदुलोपः लघुशीघ्रम् ॥ १८ ॥ आनयनेप्रकारद्वयमाह केशेष्विति आकर्षणमात्रादनागमनेबंधनंच इतिगौरवाद्बहुवचनं तृतीयासहार्थे
युधियुद्धेप्रसक्तेयदितथानयनेसंदेहस्तदासर्वैर्दैत्यैःसकलायुधैः साविशेषेणनिहन्यतांमार्यतामित्यर्थः ॥ १९ ॥ उपसंहरति आगम्यतामित्यंतेन सर्वथाग्रहीतुम

विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतास्तेनतथापरे ॥ पपौचरुधिरंकोष्ठादन्येषांधुतकेसरः ॥ १४ ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना ॥ तेनकेसरि
णादेव्यावाहनेनातिकोपिना ॥ १५ ॥ श्रुत्वातमसुरंदेव्यानिहतंधूम्रलोचनम् ॥ बलंचक्षयितंकृत्स्नंदेवीकेसरिणाततः ॥ १६ ॥ चुकोपदै
त्याधिपतिःशुंभःप्रस्फुरिताधरः ॥ आज्ञापयामासचतौचंडमुंडौमहासुरौ ॥ १७ ॥ हेचंडहेमुंडबलैर्बहुभिःपरिवारितौ ॥ तत्रगच्छतग
त्वाचसासमानीयतांलघु ॥ १८ ॥ केशेष्वाकृष्यबद्ध्वावायदिवःसंशयोयुधि ॥ तदाशेषायुधैःसर्वैरसुरैर्विनिहन्यताम् ॥ १९ ॥ तस्यांहता
यांदुष्टायांसिंहेचविनिपातिते ॥ शीघ्रमागम्यतांबद्ध्वागृहीत्वातामथांबिकाम् ॥ २० ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा
त्म्ये धूम्रलोचनवधोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ आज्ञप्तास्तुततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः ॥ चतुरंगबलोपेतायययुरभ्युद्यतायु
धाः ॥ १ ॥ ददृशुस्तेततोदेवीमीषद्धासांव्यवस्थिताम् ॥ सिंहस्योपरिशैलेंद्रशृंगेमहतिकांचने ॥ २ ॥

शक्याचेदेवंहंतव्यानान्यथेत्याह बद्धेति अथेतिपक्षांतरेयदाशक्यानतर्हिबद्ध्वागृहीत्वैवागंतव्यमित्यर्थः ॥ २० ॥ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृ
तेसप्तशतीव्याख्यानेषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ऋषिरुवाच आज्ञप्ताइति ॥ १ ॥ ददृशुरिति शैलेंद्रशृंगेहिमाचलशृंगेसिंहस्योपरिस्थितामित्यन्वयः ॥ २ ॥

तेइति चंडादयः प्रधानाःसमादातुंग्रहीतुमुद्यममुद्योगम् उद्यताःउत्साहवंतः आकृष्टंआकर्णांतकृष्टंचापंयैस्तेकोशोद्धृतासयश्चतत्समीपगाःग्रहीतुमुद्यतानांरक्षणार्थंसमीपगाइत्यर्थः अनेनचंडादीनांतामसत्वंसूचितम् ॥ ३ ॥ अतस्तद्वधार्थंतामसीप्रादुर्भावमाह ततइति मषीलिपिसाधनद्रव्यम् तद्वत्श्यामवर्णंनिःसरमाणकालीप्रतिबिंबादितिभावः ॥ ४ ॥ भ्रुकुटीति तस्याःकुपितदेव्याःविनिष्क्रांतानिःसृता ॥ ५ ॥ विचित्रेति खट्वांगंपट्टिकाकंकालपंजरंवा नरमालेत्यत्र नरशब्दस्तन्मुंडेलाक्षणिकः द्वीपीव्याघ्रःशुष्कमांसानिर्मांसदेहा अतएवातिभैरवा ॥ ६ ॥ अतीति अतिशयितोविस्तारोयस्यतादृशंवदनंयस्याइत्यर्थः ललनं

तेदृष्ट्वातांसमादातुमुद्यमंचक्रुरुद्यताः ॥ आकृष्टचापासिधरास्तथान्येतत्समीपगाः ॥ ३ ॥ ततःकोपंचकारोच्चैरंबिकातानरीन्प्रति ॥ कोपेनचास्यावदनंमषीवर्णमभूत्तदा ॥ ४ ॥ भ्रुकुटीकुटिलात्तस्याललाटफलकाद्द्रुतम् ॥ कालीकरालवदनाविनिष्क्रांतासिपाशिनी ॥५॥ विचित्रखट्वांगधरानरमालाविभूषणा ॥ द्वीपिचर्मपरीधानाशुष्कमांसातिभैरवा ॥ ६ ॥ अतिविस्तारवदनाजिह्वाललनभीषणा ॥ निमग्नारक्तनयनानादापूरितदिङ्मुखा ॥७॥ सावेगेनाभिपतितायातयन्तीमहासुरान् ॥ सैन्ये तत्रसुरारीणामभक्षयततद्बलम् ॥ ८ ॥ पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहियोधघंटासमन्वितान् ॥ समादायैकहस्तेनमुखेचिक्षेपवारणान् ॥ ९ ॥ तथैवयोधंतुरगैरथंसारथिनासह ॥ निक्षिप्यवक्त्रेदशनैश्चर्वयंत्यतिभैरवम् ॥ १० ॥ एकंजग्राहकेशेषुग्रीवायामथचापरम् ॥ पादेनाक्रम्यचैवान्यमुरसान्यमपोथयत् ॥ ११ ॥

चालनंनिमग्नानिनिम्नप्रविष्टानिआरक्तानिनयनानियस्यास्त्रिनेत्रत्वात् ॥ ७ ॥ ८ ॥ पार्ष्णीति पार्ष्णिग्राहोगजपार्ष्णिरक्षकः अंकुशग्राहीमहामात्रः योधोगजारूढोवीरः ॥ ९ ॥ तथैवेति योधमितिजातावेकवचनम् एवंरथमपरमन्यमित्यादावम् चर्वयंती वर्तमानसामीप्येभूतेलट् अतिभैरवमितिक्रियाविशेषणम् ॥ १० ॥ एकमिति अपोथयत्अवधीत् ॥ ११ ॥

स०श० तैरिति मथितान्यपिमथितानिचकारेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ बलिनामितिमहात्मनांमहादेहानाम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ शरवर्षैरिति चंडःशरवर्षैःमुंडः टी०अ०
॥२६॥ सहस्रशःक्षिप्तैश्चक्रैःछादयामासइत्यन्वयः एवंपूर्वश्लोकेचंडग्रहणंमुंडस्याप्युपलक्षणम् ॥१६॥ तानीति मुखंविशमानानिच घनोदरंविशमानान्यर्कबिंबानीव ७
बभुःशानच्छांदसः ॥ १७ ॥ ततइति भीममितिक्रियाविशेषणम् वक्त्रांते वक्त्रमध्येविकटदंतत्वात् दुर्दर्शाःयेदशनाःतेषांतेजसाउज्ज्वलातेजोमया॥१८॥

तैर्मुक्तानिचशस्त्राणिमहास्त्राणितथासुरैः ॥ मुखेनजग्राहरुषादशनैर्मथितान्यपि ॥ १२॥ बलिनांतद्बलंसर्वमसुराणांमहात्मनाम् ॥ ममर्दा भक्षयच्चान्यानन्यांश्चाताडयत्तथा ॥१३॥ असिनानिहताःकेचित्केचित्खट्वांगताडिताः ॥ जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतास्तथा ॥१४॥ क्षणेनतद्बलंसर्वमसुराणांनिपातितम् ॥ दृष्ट्वाचंडोभिदुद्रावतांकालीमतिभीषणाम् ॥ १५ ॥ शरवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षींतांमहासुरः ॥ छादयामासचक्रैश्चमुंडःक्षिप्तैःसहस्रशः ॥ १६ ॥ तानिचक्राण्यनेकानिविशमानानितन्मुखम् ॥ बभुर्यथार्कबिंबानिसुबहूनिघनोदरम् ॥१७॥ ततोजहासातिरुषाभीमंभैरवनादिनी ॥ कालीकरालवक्त्रांतदुर्दर्शदशनोज्ज्वला ॥ १८ ॥ उत्थायचमहासिंहंदेवीचंडमधावत ॥ गृहीत्वाचास्यकेशेषुशिरस्तेनासिनाच्छिनत् ॥ १९ ॥ अथमुंडोभ्यधावत्तांदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् ॥ तमप्यपातयद्भूमौसाखड्गाभिहतंरुषा॥२०॥ हतशेषंततःसैन्यंदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् ॥ मुंडंचसुमहावीर्यंदिशोभेजेभयातुरम् ॥ २१ ॥

उत्थायचेति महासिंमहाखड्गमुत्थायउत्थाप्य उद्यमसकोपवारणंयथास्यात्तथा हामित्युक्त्वादेवीचंडमधावतअस्यचंडस्य तेनोद्यतेन ॥ १९ ॥ अथेति ॥२६॥
खड्गादिभिर्हतं पूर्वोद्यतखड्गाभिहतमस्यशिरोनच्छिन्नं खड्गप्रहारमात्रम् ॥ २० ॥ २१ ॥

शिरइति मुंडंसशिरस्कंसदेहमित्यर्थः प्रचंडाट्टहासेनमिश्रंयुक्तंयथाभवतितथा चंडिकांयल्ललाटफलकान्निर्गतातांदेवींप्राहेत्यर्थः ॥ २२ ॥ मयेति अत्रयुद्धय ज्ञेमहापशूइतिरूपकम् उपहृतौप्रधानांगद्वारेणचंडस्योपहारः ॥२३॥ ऋषिरुवाच ताविति कालींललाटभवांकल्याणीतिकर्तृविशेषणम् चंडिकाकौशिकी॥ ॥ २४ ॥ यस्मादिति चंडशिरोद्वारा हेदेविख्याताभविष्यसीत्यन्वयः चामुंडेतिपृषोदरादित्वात्साधुः अनेनेयंतामसीकौशिकीजन्याकालीकौशिकीनिय म्याभवतीत्याहुः ॥ २५ ॥ इतिशिवभट्टसुतनागोजीभट्टकृतेस०व्याख्यानेसप्तमोऽध्यायःसमाप्तः ॥ ७ ॥ चंडेइति क्षयितेषुक्षतक्षयेषु ॥ १ ॥ ततइति

शिरश्चंडस्यकालीचगृहीत्वामुण्डमेवच ॥ प्राहप्रचंडाट्टहासमिश्रमभ्येत्यचंडिकाम् ॥ २२ ॥ मयातवात्रोपहृतौचण्डमुंडौमहापशू ॥ युद्धयज्ञेस्वयंशुंभंनिशुंभंचहनिष्यसि ॥ २३ ॥ ऋषिरुवाच ॥ तावानीतौततोदृष्ट्वाचंडमुंडौमहासुरौ ॥ उवाचकालींकल्याणीललितं चंडिकावचः ॥ २४ ॥ यस्माच्चंडंचमुंडंचगृहीत्वात्वमुपागता ॥ चामुंडेतिततोलोकेख्यातादेवीभविष्यसि ॥ २५ ॥ इतिमार्कण्डेयपुरा णेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येचंडमुंडवधोनामसप्तमोध्यायः ॥ ७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चंडेचनिहतेदैत्येमुण्डेचविनिपातिते ॥ बहुलेषु चसैन्येषुक्षयितेष्वसुरेश्वरः ॥ १ ॥ ततःकोपपराधीनचेताःशुम्भःप्रतापवान् ॥ उद्योगंसर्वसैन्यानांदैत्यानामादिदेशह ॥ २ ॥ अद्यसर्व बलैर्दैत्याःषडशीतिरुदायुधाः ॥ कंबूनांचतुराशीतिर्निर्यान्तुसवलैर्वृताः ॥ ३ ॥ कोटिवीर्याणिपंचाशदसुराणांकुलानिवै ॥ शतंकुलानि धौम्राणांनिर्गच्छन्तुममाज्ञया ॥ ४ ॥ कालकादौर्हृदामौर्याःकालकेयास्तथासुराः ॥ युद्धायसज्जानिर्यांतुआज्ञयात्वरितामम ॥ ५ ॥

तेषांवधजकोपेनास्वाधीनचेताः अतएवस्त्रीवधेप्यस्यप्रवृत्तिरितिभावः सर्वसैन्यानामितिदैत्यानांविशेषणम् ॥ २ ॥ अद्येति उदायुधास्तत्संज्ञकाश्च कंबूनांत न्नाम्नांचतुरशीतिर्दैत्याइतिशेषः ॥ ३ ॥ कोटीति कोटिवीर्याणितन्नामानि धौम्राधूम्रवंश्याः ॥ ४ ॥ कालकाःतन्नामानः दौर्हृदाःदुर्हृदोपत्यानि मौर्याःत न्नामानः तथाकालकायाअपत्यानिकालकेयाः असुराः सज्जाःससामग्रीकाः ॥ ५ ॥

स०श० इतीति भैरवमुग्रम् ॥ ६ ॥ आयातमिति आगतमित्यर्थः अंतरंमध्यम् ॥ ७ ॥ ततइति तन्नादानितिबहुवचनंमहानादमित्येकत्वाविवक्षया अतीवेत्य टी०अ
॥२७॥ स्यानेकवारमित्यर्थेवा उपबृंहयदित्यत्रागमशास्त्रस्यानित्यत्वात् अडभावः ॥ ८ ॥ धनुरिति नादैःस्वीयैरापूरितदिङ्मुखाकालीधनुर्ज्यासिंहघंटानांभीषणैर्ना
दैर्जिग्येजितादेव्याधनुरादिशब्दैः कालीशब्दोजितःइतिभावः ॥ ९ ॥ तदिति कालीचंडीललाटजा सरोषैःसक्रोधैः ॥ १० ॥ एतस्मिन्नितिदेवीदानवसं ८

इत्याज्ञाप्यासुरपतिः शुम्भोभैरवशासनः ॥ निर्जगाममहासैन्यसहस्रैर्बहुभिर्वृतः ॥ ६ ॥ आयातंचण्डिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणम् ॥
ज्यास्वनैःपूरयामासधरणीगगनांतरम् ॥ ७ ॥ ततःसिंहोमहानादमतीवकृतवान्नृप ॥ घण्टास्वनेनतंनादमंबिकाचोपबृंहयत् ॥ ८ ॥
धनुर्ज्यासिंहघण्टानांनादापूरितदिङ्मुखा ॥ निनादैर्भीषणैःकालीजिग्येविस्तारितानना ॥९॥ तंनिनादमुपश्रुत्यदैत्यसैन्यैश्चतुर्दिशम् ॥
देवीसिंहस्तथाकालीशरोषैःपरिवारिताः ॥ १० ॥ एतस्मिन्नंतरेभूपविनाशायसुरद्विषाम् ॥ भवायामरसिंहानामतिवीर्यबलान्विताः ॥
॥ ११ ॥ ब्रह्मेशगुहविष्णूनांतथेंद्रस्यचशक्तयः ॥ शरीरेभ्योविनिष्क्रम्यतद्रूपैश्चण्डिकांययुः ॥ १२ ॥ यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवा
हनम् ॥ तद्वदेवहितच्छक्तिरसुरान्योद्धुमाययौ ॥ १३ ॥ हंसयुक्तविमानाग्रेसाक्षसूत्रकमण्डलुः ॥ आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधी
यते ॥ १४ ॥ माहेश्वरीवृषारूढात्रिशूलवरधारिणी ॥ महाहिवलयाप्राप्ताचन्द्ररेखाविभूषणा ॥ १५ ॥

पातावसरे भवायसंपदे ॥ ११ ॥ ब्रह्मेति विष्णुशब्देनवाराहनृसिंहावपि शक्तयःस्वातिरेकिण्योदेवताः शक्तिशक्तिमतोस्तादात्म्यात् ॥ १२ ॥ ब्रह्मादि
रूपैरित्यर्थकंतद्रूपैरितिव्याचष्टे यस्येति तद्वत्तथाविधरूपभूषणवाहनेत्यर्थः ॥ १३ ॥ हंसेतिविमानाग्रेइत्यस्यास्थितेतिशेषः अक्षसूत्रंपद्ममाला ब्रह्माणीब्रह्मा ॥२७॥
णमानयतिवेष्टयतीतिव्युत्पत्त्यायंशब्दःसाधुः ॥ १४ ॥ माहेश्वरीति महाऽहीतक्षकानंतौवलयौ चंद्ररेखाचंद्रकलासैवविभूषणंयस्याः ॥ १५ ॥

कौमारीति गुहरूपिणीगुहसमानाकारा कुमारसंबंधिनीशक्तिरायययावित्यर्थान्नपौनरुक्त्यम् ऐंद्रीत्युक्तापियथाशक्रस्तथैवसेतिवत् अंविकापदेनगुहस्यशिव व्यूहत्वंसूचयति ॥ १६ ॥ तथैवेति अत्रशार्ङ्गपदेनबाणोप्युपलक्ष्यते बाहुभिर्गरुडारूढाशंखचक्रगदासिनि शार्ङ्गबाणधराजातावैष्णवीरूपशालिनीतिवाम नपुराणात् एतेनास्याःषड्भुजात्वंसूचितम् ॥१७॥ यज्ञेति यज्ञांगकल्पितंवराहाकारंबिभ्रतोहरेरित्यनेनास्याःविष्णुत्वमेवेतिसूचितम् एवंनृसिंहेपि नचैवं कालीपुराणे शरभवराहयुद्धे विष्णोःशरभपक्षपातित्वंवराहवलहारकत्वमुक्तम् नृसिंहस्यचवराहानुयायित्वमुक्तंविरुध्येतेतिवाच्यम् तस्यलीलामात्रत्वात् ॥ १८ ॥ १९ ॥ वज्रेतियथाशक्रइत्याकारपरम् एवंचसर्वासुतदाकारताद्रष्टव्या गजराजऐरावतः ॥ २० ॥ अतिविशिष्टतेजसःकौशिक्याःसविधंगं

कौमारीशक्तिहस्ताच मयूरवरवहाना ॥ योद्धुमभ्याययौदैत्यानंबिकागुहरूपिणी ॥ १६ ॥ तथैववैष्णवीशक्तिर्गरुडोपरिसंस्थिता ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्ताभ्युपाययौ ॥१७॥ यज्ञवाराहमतुलंरूपंयाबिभ्रतीहरेः॥शक्तिःसाप्याययौतत्रवाराहींबिभ्रतीतनुम् ॥ १८ ॥ नारसिंहीनृसिंहस्यबिभ्रतीसदृशंवपुः ॥ प्राप्तातत्रसटाक्षेपक्षिप्तनक्षत्रसंहतिः ॥ १९ ॥ वज्रहस्तातथैवैंद्रीगजराजोपरिस्थिता ॥ प्राप्तास हस्रनयनायथाशक्रस्तथैवसा ॥२०॥ ततःपरिवृतस्ताभिरीशानोदेवशक्तिभिः ॥ हन्यंतामसुराःशीघ्रंममप्रीत्याहचंडिकाम् ॥२१॥ ततो देवीशरीरात्तुविनिष्क्रांतातिभीषणा ॥ चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिनादिनी ॥ २२ ॥

तुमशक्तस्तादेवशक्तीरीशानोदेव्यैदर्शितवानित्याह ततइति ताभिःपरिवृतःईशानःममप्रीत्याएताभिर्देवशक्तिभिःसहासुराहन्यंतामितिचंडिकामाहेत्यन्वयः स्वशक्तेःपार्वत्याःप्रादुर्भूतत्वेनधृष्टतयाईशानएवतथोक्तवानितिभावः अंडाधिकारिणइमेब्रह्मादयःअंडांतराधिकारिणांशुंभादिजितत्वेनधृष्टत्वासंभवात् ॥ २१ ॥ स्वस्यापिसहायप्रदर्शनेनैषादृष्टाभगवतीतस्योत्तरंनाह किंतुकाचिन्नशक्तिरित्याह ततइति अतिभीषणादर्शनमात्राद्भयकरी अत्युग्रारौद्रस्वभावा शिवानांशृगा लीनांशतेननिनादिनी शतशब्दोऽनंतवाची निनददनंताशिवावृता ॥ २२ ॥

साचेति धूम्रजटिलंधूम्रवर्णजटावंतमपराजितातदाख्या अपरैरजिताच दूतभावंवार्तावहत्वंगच्छशुंभनिशुंभयोःपार्श्वंचगच्छेत्यन्वयः आहेतिनिपातःकालमात्रेतेनाब्रवीदित्यर्थः त्रिमूर्त्यंतशिवापेक्षयायस्याःकौशिक्यास्तत्प्रादुर्भावकसमक्षतयाआधिक्येनतस्यदूत्येतत्प्रेषणंनानुचितम् ॥२३॥ ब्रूहीति येचतत्रशुंभांतिकेऽन्येदानवास्तांश्चब्रूहीत्यन्वयः युद्धाययुद्धंकर्तुम् ॥ २४ ॥ वचनमाह त्रैलोक्यमिति स्पष्टम् ॥ २५ ॥ बलेति अवलेपोगर्वः मच्छिवाःयामयास

साचाहधूम्रजटिलमीशानमपराजिता॥दूतत्वंगच्छभगवन्पार्श्वंशुंभनिशुंभयोः॥२३॥ब्रूहिशुंभंनिशुंभंचदानवावतिगर्वितौ॥ येचान्येदानवास्तत्रयुद्धायसमुपस्थिताः ॥ २४ ॥ त्रैलोक्यमिंद्रोलभतांदेवाःसंतुहविर्भुजः ॥ यूयंप्रयातपातालंयदिजीवितुमीच्छथ ॥ २५ ॥ बलावलेपादथचेद्भवंतोयुद्धकांक्षिणः ॥ तदागच्छततृप्यंतुमच्छिवाःपिशितेनवः ॥ २६ ॥ यतोनियुक्तोदौत्येनतयादेव्याशिवःस्वयम् ॥ शिवदूतीतिलोकेस्मिंस्ततःसाख्यातिमागता ॥ २७ ॥ तेपिश्रुत्वावचोदेव्याःशर्वाख्यातंमहासुराः ॥ अमर्षापूरिताजग्मुर्यत्रकात्यायनीस्थिता ॥ २८ ॥ ततःप्रथममेवाग्रेशरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिः ॥ ववर्षुरुद्धतामर्षास्तांदेवीममरारयः ॥ २९ ॥ साचतान्प्रहितान्बाणाञ्छूलशक्तिपरश्वधान् ॥ चिच्छेदलीलयाध्मातधनुर्मुक्तैर्महेषुभिः ॥ ३० ॥

हनिनदंत्यः प्रादुर्भूताः पिशितंमांसम् ॥ २६ ॥ यतइति दूत्यमेवदौत्यम् प्रज्ञाद्यण् शिवदूतीगौरादित्वात्ङीप् अस्वांगपूर्वपदादितिवा ॥ २७ ॥ तेपीतिवा अमर्षेणसर्वतः पूरिताः यतः यंदेशमाक्रम्यकात्यायनीस्थितातंदेशंजग्मुरित्यन्वयः मूलशक्त्यभेदेतस्याअपिकात्यायनीत्वोक्तिः ॥ २८ ॥ ततइति प्रथममादौ अग्रेसंमुखेववर्षुरितिगुणश्छांदसः उद्धतः प्रकटः अनेनस्त्रीप्रथमतोहंतुमयोग्येतिविवेकराहित्येनरौद्राविष्टत्वंसूचितम् ॥ २९ ॥ ३० ॥

तस्येति तस्याअग्रतइतिच्छेदः छांदसःसंधिः तथाचंडीवत् तदादेव्याशब्नच्छेदः खट्वांगंकंकालपंजरम् पट्टिकावा कालीललाटजाकुर्वतीनुत्तशाब्नाभावात्(?)
॥ ३१ ॥ क्रमंडल्विति आक्षेपःवीर्यंबलम् हततेजसः धावतीतिस्मयोगेभूतेलट् येनयेनप्रदेशेन ॥३२॥ माहेश्वरीतिस्पष्टम् ॥ ३३ ॥ ऐंद्रीतिदैत्यदानव
योर्मातृतोभेदः ऐंद्र्याःकुलिशपातेनेत्यर्थः ॥ ३४ ॥ तुंडेति वाराहीचासौमूर्तिश्चवाराहमूर्तिस्तयाचक्रेणेत्यनेनवाराह्यामुखमेववराहसदृशंनत्वन्यत् एवंशक्ति
मतोवराहस्यापिवोध्यम् ॥ ३५॥ नखैरिति आजौरणे अंबरमाकाशम् ॥३६॥ चंडेतिचंडउत्कटःसकोपोवाशिवदूत्यभिदूषिताइतितृतीयासमासःप्रापित

तस्याग्रतस्तथाकालीशूलातपविदारितान् ॥ खट्वांगपोथितांश्चारीन्कुर्वतीव्यचरत्तदा ॥ ३१ ॥ कमंडलुजलाक्षेपहतवीर्यान्हतौजसः ॥
ब्रह्माणीचाऽकरोच्छत्रून्येनयेनस्मधावति ॥३२॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनतथाचक्रेणवैष्णवी ॥ दैत्याञ्जघानकौमारीतथाशक्त्यातिकोपना ॥
॥ ३३ ॥ ऐंद्रीकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः ॥ पेतुर्विदारिताःपृथ्व्यांरुधिरौघप्रवर्षिणः ॥ ३४ ॥ तुंडप्रहारविध्वस्तादंष्ट्राग्रक्षतवक्ष
सः ॥ वाराहमूर्त्यान्यपतंश्चक्रेणचविदारिताः ॥ ३५ ॥ नखैर्विदारितांश्चान्यान्भक्षयंतीमहासुरान् ॥ नारसिंहीचचाराजौनादापूर्णदिगं
बरा ॥ ३६ ॥ चंडाट्टहासैरसुराःशिवदूत्यभिदूषिताः ॥ पेतुःपृथिव्यांपतितांस्तांश्चखादाथसातदा ॥ ३७ ॥ इतिमातृगणंक्रुद्धंमर्दयंतं
महासुरान् ॥ दृष्ट्वाभ्युपायैर्विविधैर्नेशुर्देवारिसैनिकाः ॥ ३८ ॥ पलायनपरान्दृष्ट्वादैत्यान्मातृगणार्दितान् ॥ योद्धुमभ्याययौक्रुद्धोरक्त
बीजोमहासुरः ॥ ३९ ॥ रक्तबिंदुर्यदाभूमौपतत्यस्यशरीरतः ॥ समुत्पततिमेदिन्यास्तत्प्रमाणस्तदासुरः ॥ ४० ॥

मूर्च्छा साशिवदूती ॥ ३७ ॥ इतिपूर्वोक्तैरभ्युपायैःसंग्रामसाधनैः दैत्यान्मर्दयंतंमातृगणंदृष्ट्वानेशुःपलायिताइत्यन्वयः ब्रह्माण्याद्याअष्टमातरः ब्राह्मीमाहेश्व
रीचैवकौमारीवैष्णवीतथा वाराहीनारसिंह्यैंद्रीचामुंडा [illegible] वर्णविधानेउक्ताः ॥ ३८ ॥ पलायनेति रक्तंबीजंकारणंयस्यसरक्तवी
जः ॥ ३९ ॥ तदेवाह रक्तेति अस्यरक्तवीजस्य मेदिन्याःमेदिन्यांस्थित्वेत्यर्थः ल्यब्लोपेपंचमी ॥ ४० ॥

सरक्तबीजः ॥ ४१ ॥ कुलिशेनेति तस्यरक्तबीजस्य ॥ ४२ ॥ यावंतइति वीर्यंप्रभावः बलंशारीरं विक्रमः उत्साहरूपः ॥ ४३ ॥ तइति समंसह अ
त्युग्रेतिशस्त्रविशेषणंसमस्तम् ॥ ४४ ॥ पुनश्चेति ववाहेतिवहिर्गतावित्यस्यरूपम् ॥ ४५ ॥ वैष्णवीति ऐंद्र्याःशक्तेरितंपराङ्मुखंस्वसंमुखंप्राप्तमेनंवैष्णवी
चक्रेणाभिजघानगदया चताडयामासेत्यन्वयः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ शक्त्येति ॥ ४८ ॥ सचापीति अहनदितिच्छांदसंदितेरपत्यंदैत्यः महांतोसुराःयस्मादि

युयुधेसगदापाणिरिंद्रशक्त्यामहासुरः ॥ ततश्चैंद्रीस्ववज्रेणरक्तबीजमताडयत् ॥ ४१ ॥ कुलिशेनहतस्याशुवहुसुस्रावशोणितम् ॥ समु
त्तस्थुस्ततोयोधास्तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ॥४२॥ यावंतःपतितास्तस्यशरीराद्रक्तबिंदवः॥तावंतःपुरुषाजातास्तद्वीर्यबलविक्रमाः ॥४३॥
तेचापियुयुधुस्तत्रपुरुषारक्तसंभवाः ॥ समंमातृभिरत्युग्रशस्त्रपातातिभीषणम् ॥ ४४ ॥ पुनश्चवज्रपातेनक्षतमस्यशिरोयदा ॥ ववाहर
क्तंपुरुषास्ततोजातास्सहस्रशः ॥ ४५ ॥ वैष्णवीसमरेचैनंचक्रेणाभिजघानह ॥ गदयाताडयामासऐंद्रीतमसुरेश्वरम् ॥ ४६ ॥ वैष्णवीच
क्रभिन्नस्यरुधिरस्रावसंभवैः ॥ सहस्रशोजगद्व्याप्तंतत्प्रमाणैर्महासुरैः ॥ ४७ ॥ शक्त्याजघानकौमारीवाराहीचतथासिना ॥ माहेश्वरीत्रि
शूलेनरक्तबीजंमहासुरम् ॥ ४८ ॥ सचापिगदयादैत्यःसर्वाएवाहनत्पृथक् ॥ मातॄःकोपसमाविष्टोरक्तबीजोमहासुरः ॥ ४९ ॥ तस्याहत
स्यवहुधाशक्तिशूलादिभिर्भुवि ॥ पपातयोवैरक्तौघस्तेनासञ्छतशोसुराः ॥ ५० ॥ तैश्चासुरासृक्संभूतैरसुरैस्सकलंजगत् ॥ व्याप्तमासी
त्ततोदेवाभयमाजग्मुरुत्तमम् ॥ ५१ ॥ तान्विषण्णान्सुरान्दृष्ट्वाचंडिकाप्राहसत्वरा ॥ उवाचकालींचामुंडेविस्तीर्णंवदनंकुरु ॥ ५२ ॥

तिनपौनरुक्त्यम् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ तैश्चेति उत्पन्नैरतिशयैसकलंजगदित्यतिशयोक्तिः ॥ ५१ ॥ तानिति तान् विषण्णान्दृष्ट्वासत्वरात्वरयासहिता
चंडिकासुरान्प्राहयूयंमाविषीदतेतिशेषः ॥ ५२ ॥

एवंसुरानाश्वास्यविस्तीर्णवदनेनरक्तबिंदोरितिजात्यपेक्षया ततोजातान्महासुरान् मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदूंश्चभूमिमप्राप्तानेवप्रतीच्छगृहाण ॥ ५३ ॥ किंचपानसमयेत्वद्वक्त्रेसमुत्पन्नान्महासुरान्भक्षयंतीरणेचर एवंप्रकारेणैवदैत्यःक्षयंगमिष्यति ॥ ५४ ॥ भक्ष्यमाणाइति उत्पत्स्यंतीति अनुदात्तेत्त्वलक्षणत ङोऽनित्यत्वान्नतङ् ॥५५॥ मुखेनेति शोणितं भूगतमेवविस्तीर्णत्वाद्वदनस्य असौरक्तबीजः तत्रयुद्धे ॥५६॥ नचेति चिदानंदात्मत्वादितिभावः ॥५७॥

मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदून्महासुरान् ॥ रक्तबिंदोःप्रतीच्छत्वंवक्त्रेणानेनवेगिना ॥५३॥ भक्षयंतीचररणेतदुत्पन्नान्महासुरान् ॥ एवमेष क्षयंदैत्यःक्षीणरक्तोगमिष्यति ॥५४॥ भक्ष्यमाणास्त्वयाचोग्रानचोत्पत्स्यंतिचापरे ॥ इत्युक्त्वातांततोदेवीशूलेनाभिजघानतम्॥५५॥ मुखेनकालीजगृहेरक्तबीजस्यशोणितम् ॥ ततोसावाजघानाथगदयातत्रचंडिकाम् ॥ ५६ ॥ नचास्यावेदनांचक्रेगदापातोल्पिकामपि ॥ तस्याहतस्यदेहात्तुबहुसुस्रावशोणितम् ॥५७॥ यतस्ततस्तद्वक्त्रेणचामुंडासंप्रतीच्छति॥मुखेसमुद्गतायेस्यारक्तपातान्महासुराः ॥५८॥ तांश्चखादाथचामुंडापपौतस्यचशोणितम् ॥ देवीशूलेनवज्रेणबाणैरसिभिर्ऋष्टिभिः ॥ ५९ ॥ जघानरक्तबीजंतंचामुंडापीतशोणितम् ॥ सपपातमहीपृष्ठेशस्त्रसंघसमाहतः ॥ ६० ॥ नीरक्तश्चमहीपालरक्तबीजोमहासुरः ॥ ततस्तेहर्षमतुलमवापुस्त्रिदशानृप ॥ ६१ ॥ हते मातृगणस्तस्मिन्ननर्ताऽसृङ्मदोद्धतः ॥ ६२ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येरक्तबीजवधोनामऽष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥

यतस्ततइति सर्वतइत्यर्थः अतिविस्तीर्णत्वात् एतस्यउत्तरार्धमुत्तरान्वयि ॥५८॥ तांश्चेति उत्तरार्धमुत्तरान्वयि असिभिरितिक्रियापेक्षंबहुवचनम् ऋष्टिभि रित्यप्येवम् ऋष्टिरुभयतोधारोसिः ॥ ५९ ॥ जघानेति शस्त्रसंघैःसमूहैःसमाहतइतितृतीयातत्पुरुषः ॥ ६० ॥ नीरक्तश्चेति कातर्यात्निःशेषरुधिरत्वात् नीरक्तश्चसन् मातृगणोब्रह्माण्यादिसमूहोननर्तेत्यर्थः ॥६१॥६२॥ ॥ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ राजोवाच ॥ ॥ विचित्रमिति राजासुरथः चरितंकर्म माहात्म्यंप्रभावःसमाहारद्वंद्वः आश्रितंजनकम् ॥ १ ॥ २ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चकारेति आहवे रणे ॥ ३ ॥ हन्यमानमिति उद्वहन्धारयन् ॥ ४ ॥ संदष्टौष्ठपुटाःदंताभ्यामंतःसंधृतौष्ठाः तथासतिपुटाकारताभवति ॥ ५ ॥ ६ ॥ ततइति देव्याइति

॥ राजोवाच ॥ ॥ विचित्रमिदमाख्यातंभगवन्भवताममम ॥ देव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितम् ॥ १ ॥ भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुंर क्तबीजेनिपातिते ॥ चकारशुंभोयत्कर्मनिशुंभश्चातिकोपनः ॥ २ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चकारकोपमतुलंरक्तबीजेनिपातिते ॥ शुंभासुरोनिं शुंभश्चहतेष्वन्येषुचाहवे ॥ ३ ॥ हन्यमानंमहासैन्यंविलोक्यामर्षमुद्वहन् ॥ अभ्यधावन्निशुंभोथमुख्ययासुरसेनया ॥४॥ तस्याग्रतस्तथा पृष्ठेपार्श्वयोश्चमहासुराः ॥ संदष्टौष्ठपुटाःक्रुद्धाहंतुंदेवीमुपाययुः ॥ ५ ॥ आजगाममहावीर्यःशुंभोपिस्वबलैर्वृतः ॥ निहंतुंचंडिकांकोपा त्कृत्वायुद्धंतुमातृभिः ॥ ६ ॥ ततोयुद्धमतीवासीद्देव्याःशुंभनिशुंभयोः ॥ शरवर्षमतीवोग्रंमेघयोरिववर्षतोः ॥ ७ ॥ चिच्छेदाऽस्तांञ्छ रांस्ताभ्यांचंडिकास्वशरोत्करैः ॥ ताडयामासचांगेषुशस्त्रौघैरसुरेश्वरौ ॥ ८ ॥ निशुंभोनिशितंखड्गंचर्मचादायसुप्रभम् ॥ अताडयन्मू र्ध्निसिंहंदेव्यावाहनमुत्तमम् ॥ ९ ॥ ताडितेवाहनेदेवीक्षुरप्रेणासिमुत्तमम् ॥ निशुंभस्याशुचिच्छेदचर्मचाप्यष्टचंद्रकम् ॥ १० ॥

सहार्थेतृतीया ॥ ७ ॥ चिच्छेदेति ताभ्यामस्तानूक्षिप्तानित्यन्वयः ॥ ८ ॥ ९ ॥ ताडितइतिक्षुरप्रःशरविशेषः चर्मफलकमष्टसंख्याकरत्नादिघटितंचं द्राकारसहितम् ॥ १० ॥

छिन्नेइति शक्तिक्षेपोदेवींप्रति अभिमुखागतांतांदेवीचिच्छेदेत्यर्थः ॥ ११ ॥ कोपेति जग्राहग्रहणपूर्वकेप्रक्षेपेत्रग्रहिः आयांतंतच्छूलम् ॥ १२॥ आविध्य भ्रामयित्वा देव्याकर्त्र्या त्रिशूलेनकरणेन सापिगदाभिन्नाभस्मत्वमागताआपातिताच अंतर्भाविण्यर्थात्क्तः ॥ १३ ॥ पुंगवंश्रेष्ठम्.त्रनिशुंभस्यमूर्च्छासंपादनेनपातनम् ॥ १४ ॥ तस्मिन्नितिप्रययौशुंभइतिशेषः ॥ १५ ॥ सइति तथासमुद्रिकाप्रकारेणात्युच्चैर्भुजैर्नभोव्याप्यबभावित्यर्थः ॥१६॥ आयांतमाग

छिन्नेचर्मणिखड्गेचशक्तिंचिक्षेपसोसुरः ॥ तामप्यस्यद्द्विधाचक्रेचक्रेणाभिमुखागताम् ॥ ११ ॥ कोपाध्मातोनिशुंभोथ शूलंजग्राहदानवः॥
आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतच्चाप्यचूर्णयत् ॥ १२ ॥ आविद्ध्याथगदांसोपिचिक्षेपचंडिकांप्रति ॥ सापिदेव्यास्त्रिशूलेनभिन्नाभस्मत्वमाग
ता ॥ १३ ॥ ततःपरशुहस्तंतमायांतंदैत्यपुंगवम् ॥ आहत्यदेवीबाणौघैरपातयतभूतले ॥ १४॥ तस्मिन्निपतितेभूमौनिशुंभेभीमविक्र
मे ॥ भ्रातर्यतीवसंक्रुद्धःप्रययौहंतुमंबिकाम् ॥ १५ ॥ सरथस्थस्तथात्युच्चैर्गृहीतपरमायुधैः ॥ भुजैरष्टाभिरतुलैर्व्याप्याशेषंबभौनभः ॥
॥ १६ ॥ तमायांतंसमालोक्य देवीशंखमवादयत् ॥ ज्याशब्दंचापिधनुषश्चकारातीवदुस्सहम् ॥ १७ ॥ पूरयामासककुभोनिजघंटास्व
नेनच ॥ समस्तदैत्यसैन्यानांतेजोवधविधायिना ॥ १८॥ ततःसिंहोमहानादैस्त्याजितेभमहामदैः ॥ पूरयामासगगनंगांतथोपदिशोदश
॥ १९ ॥ ततःकालीसमुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् ॥ कराभ्यांतन्निनादेनप्राक्स्वनास्तेतिरोहिताः ॥ २० ॥ अट्टट्टहासमशिवंशिवदूती
चकारह ॥ तैःशब्दैरसुरास्त्रेसुःशुंभःकोपंपरंययौ ॥ २१ ॥

च्छंतम् ॥ १७ ॥ स्वनेनचेति चेनशंखज्याशब्दयोःसमुच्चयः वधोनाशः विधायिनेतिस्वनविशेषणम् ॥ १८ ॥ उपदिशःसामान्यदिशाक्षेपोपादिक्त्वपूर्वादीनांदशानांतदाह दशेति ॥ १९ ॥ समुत्पत्यउत्प्लुत्यपुनरवतीर्यपृथ्वीम् ॥ २० ॥ अट्टट्टहासंशब्दंध्वादित्वात्पररूपम् अशिवंरिपूणांभयदम् ॥ २१ ॥

स०श० आकाशेसंस्थितैःदेवैःदानवसंग्रामदर्शनायतत्रस्थितैः ॥ २२ ॥ महोल्कयेतिमहाज्वालावत्याशक्त्येत्यर्थकं यद्वा तन्नामकशक्त्येत्यर्थकम् ॥ २३ ॥ सिं टी०अ०
हेति उत्तरार्धस्यतथापीत्यादिनिर्घातनिःस्वनःउत्पातध्वनिःजितवानि त्यस्यशुंभनादमितिशेषः ॥२४॥ शुंभेति अनेनदेवीशुंभयोःसमयुद्धमुक्तम् ॥ २५ ॥
॥३१॥ ततइति अभिहतः समंताद्धतोभिहतः ॥ २६ ॥ ततइति शुंभमूर्च्छानंतरंनिशुंभोयःपूर्वंमूर्च्छितः आत्तंगृहीतम् ॥२७॥ पुनरिति दनोःपुत्रोपिदितिजसमा ९

दुरात्मंस्तिष्ठतिष्ठेतिव्याजहारांबिकायदा ॥ तदाजयेत्यभिहितंदेवैराकाशसंस्थितैः ॥ २२ ॥ शुंभेनागत्ययाशक्तिर्मुक्ताज्वालातिभीष
णा ॥ आयांतीवह्निकूटाभासानिरस्तामहोल्कया ॥ २३ ॥ सिंहनादेनशुंभस्यव्याप्तंलोकत्रयान्तरम् ॥ निर्घातनिःस्वनोघोरोजितवान
वनीपते ॥ २४ ॥ शुंभमुक्ताञ्छरान्देवीशुंभस्तत्प्रहिताञ्छरान् ॥ चिच्छेदस्वशरैरुग्रैःशतशोथसहस्रशः ॥२५॥ ततःसाचण्डिकाक्रुद्धा
शूलेनाभिजघानतम् ॥ सतदाभिहतोभूमौमूर्च्छितोनिपपातह ॥२६॥ ततोनिशुंभःसंप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकः॥आजघानशरैर्देवींकालीं
केसरिणंतथा॥२७॥पुनश्चकृत्वाबाहूनामयुतंदनुजेश्वरः॥ चक्रायुधेनदितिजश्छादयामासचंडिकाम्॥२८॥ततोभगवतीक्रुद्धादुर्गादुर्गार्ति
नाशिनी॥चिच्छेदतानिचक्राणिस्वशरैःसायकांश्चतान् ॥ २९ ॥ ततोनिशुंभोवेगेनगदामादायचंडिकाम् ॥ अभ्यधावतवैहंतुंदैत्यसेनास
॥३०॥तस्यापततएवाशुगदांचिच्छेदचंडिका॥खड्गेनशितधारेणसचशूलंसमाददे॥३१॥शूलहस्तंसमायांतंनिमावृतःशुंभममरार्दनम् ॥
हृदिविव्याधशूलेनवेगाविद्धेनचंडिका॥ ३२ ॥ भिन्नस्यतस्यशूलेनहृदयान्निःसृतोपरः ॥ महाबलोमहावीर्यस्तिष्ठेतिपुरुषोवदन् ॥३३॥

नशीलत्वाद्दितिजः ॥ २८ ॥ ततइति दुर्गसंकटे आर्त्तिःपीडायाःनाशिनीतिणिनिप्रत्ययः ॥ २९ ॥ ततइति दैत्यसेनयासमावृतः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ शूले ॥३१॥
ति समायांतम् संमुखमायांतम् वेगाविद्धेनवेगाक्षिप्तेन ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

स्वनवदितिप्रहस्येत्यस्यविशेषणम् ॥ ३४ ॥ ततइति उग्रमितिक्रियाविशेषणं कालीशिवदूतीचचखादेत्यन्वयः ॥ ३५ ॥ निराकृताःध्वस्ताः मंत्रोत्र
प्रणवः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ खंडखंडं खंडप्रकाराश्वंडस्यखंडावायस्यांक्रियायांतथाकृताः आद्ये प्रकारेगुणवचनस्येति द्वित्वम् वज्रेणचखंडखंडंकृत्वाइत्ये
व ॥ ३८ ॥ विनेशुर्मृताःनष्टाःपलायिताः ॥ ३९ ॥ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेनवमोध्यायः ॥ ९ ॥ ऋषिरुवाच निशुं

तस्यनिष्क्रामतोदेवीप्रहस्यस्वनवत्ततः ॥ शिरश्चिच्छेदखड्गेनततोसावपतद्भुवि ॥ ३४ ॥ ततःसिंहश्चखादोग्रदंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरान् ॥
असुरांस्तांस्तथाकालीशिवदूतीतथापरान् ॥ ३५ ॥ कौमारीशक्तिनिर्भिन्नाःकेचिन्नेशुर्महासुराः ॥ ब्रह्माणीमंत्रपूतेनतोयेनान्येनिराकृ
ताः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनभिन्नाःपेतुस्तथापरे ॥ वाराहीतुंडघातेनकेचिच्चूर्णीकृताभुवि ॥ ३७ ॥ खंडंखडंचचक्रेणवैष्णव्यादान
वाः कृताः ॥ वज्रेणचैंद्रीहस्ताग्रविमुक्तेनतथापरे ॥ ३८ ॥ केचिद्विनेशुरसुराःकेचिन्नष्टामहाहवात् ॥ भक्षिताश्चापरेकालीशिवदूतीमृगा
धिपैः ॥ ३९ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वंतरे देवीमाहात्म्येनिशुंभवधोनामनवमोध्यायः ॥ ९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ निशुंभंनिहतं
दृष्ट्वाभ्रातरंप्राणसंमितम् ॥ हन्यमानंवलंचैवशुंभःक्रुद्धोब्रवीद्वचः ॥ १ ॥ बलावलेपाद्दुष्टेत्वंमादुर्गेगर्वमावह ॥ अन्यासांबलमाश्रित्य युध्य
सेयातिमानिनी ॥ २ ॥ देव्युवाच ॥ एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीयाकाममापरा ॥ पश्यैतादुष्टमय्येवविशंत्योमद्विभूतयः ॥ ३ ॥

भमिति ॥ १ ॥ बलेति बलगर्वेणदुर्विनीतेदुर्गेमागर्वमावह यात्वमतिमानिनीसतीअन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसेइत्यन्वयः ॥ २ ॥ देव्युवाच एकैवेति एका
स्वगतसजातीयभेदहीनापरमात्मरूपत्वात् अपरा ममसहायभूता द्वितीया काचिन्नास्तीत्यर्थः अनुभूयमानस्तु तिभेदोनवास्तवइत्याह पश्येति वाक्यार्थस्यक
र्तत्वं मद्विभूतयइत्यनेनभेदंनिरस्यति ॥ ३ ॥

ततइति तनौशरीरे लयम् अपृथग्भावम् अनेनब्रह्मादिभ्यआविर्भूतानामप्यत्रलयदर्शनेनसमस्तोपादानत्वमस्याएवेति दर्शयतितच्चमूलशक्त्यभेदादित्युक्तम् ॥ ॥४॥ देव्युवाच अहमिति अहंविभूत्यैश्वर्येणबहुभिःरूपैःयद्बहुत्वंमयासंहृतंतस्मादहमेकैवतिष्ठामि त्वमपिरणेस्थिरोभवेत्यर्थः अनेनापितदेवदृढीकृतम् ॥५॥ ऋषिरुवाच ततइति पश्यतामित्यनादरेषष्ठी ॥ ६ ॥ भूयःमहत् ॥ ७ ॥ ८ ॥ उग्रंचतत्हुंकारोच्चारणंचतदादिभूतंयेषामस्त्राणाम् ॥ ९ ॥ ततस्तस्मा

ततःसमस्तास्तादेव्योब्रह्माणीप्रमुखालयम् ॥ तस्यादेव्यास्तनौजग्मुरेकैवासीत्तदांबिका ॥ ४ ॥ देव्युवाच ॥ अहंविभूत्याबहुभिरिहरू पैर्यदास्थिता ॥ तत्संहृतंमयैकैवतिष्ठाम्याजौस्थिरोभव ॥ ५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंदेव्याःशुंभस्यचोभयोः ॥ पश्यतांसर्व देवानामसुराणांचदारुणम् ॥ ६ ॥ शरवर्षैःशितैःशस्त्रैस्तथास्त्रैश्चैवदारुणैः ॥ तयोर्युद्धमभूद्भूयःसर्वलोकभयंकरम् ॥ ७ ॥ दिव्यान्यस्त्रा णिशतशोमुमुचेयान्यथांबिका ॥ बभंजतानिदैत्येंद्रस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः ॥ ८ ॥ मुक्तानितेनचास्त्राणिदिव्यानिपरमेश्वरी ॥ बभंजली लयैवोग्रहुंकारोच्चारणादिभिः ॥ ९ ॥ ततश्शरशतैर्देवीमाच्छादयतसोसुरः ॥ सापितत्कुपितादेवीधनुश्चिच्छेदचेषुभिः ॥ १० ॥ छिन्ने धनुषिदैत्येंद्रस्तथाशक्तिमथाददे ॥ चिच्छेददेवीचक्रेणतामप्यस्यकरेस्थिताम् ॥ ११ ॥ ततःखड्गमुपादायशतचंद्रंचभानुमत् ॥ अ भ्यधावत्तदादेवींदैत्यानामधिपेश्वरः ॥ १२ ॥ तस्यापततएवाशुखड्गंचिच्छेदचंडिका ॥ धनुर्मुक्तैःशितैर्बाणैश्चर्मचार्ककरामलम् ॥१३॥ हताश्वःसतदादैत्यश्छिन्नधन्वाविसारथिः ॥ जग्राहमुद्गरंघोरमंबिकानिधनोद्यतः ॥ १४ ॥ चिच्छेदापततस्तस्यमुद्गरंनिशितैःशरैः ॥ त थापिसोभ्यधावत्तांमुष्टिमुद्यम्यवेगवान् ॥ १५ ॥ समुष्टिंपातयामासहृदयेदैत्यपुंगवः ॥ देव्यास्तंचापिसादेवीतलेनोरस्यताडयत् ॥१६॥

त्कुपिताधनुःइषुभिःसह ॥ १० ॥ छिन्नेइति तथातनप्रकारेणचिछन्नेधनुषीत्यन्वयः ॥ ११ ॥ ततइति ॥ १२ ॥ चर्मचेति चेनाश्वसारथ्योःसमुच्चयः ॥ १३ ॥ तदाह हताश्वइति ॥ १४ ॥ १५ ॥ समुष्टिमितिदेव्याःहृदयेइत्यन्वयः तलंप्रसृतचपेटः ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ उच्चैर्गगनमित्यन्वयः आस्थितआश्रितवान् निराधारास्वप्रयत्नेतरयानाभावहेतुहीना तेनशुंभेन ॥ १८ ॥ नियुद्धंबाहुयुद्धं तद्विशेषणंप्रथममिति मुख्यार्थकम् सिद्धाःदेवयोनिविशेषाः मुनयऋषयः ॥ १९ ॥ उत्पात्यकंदुकवदुपरिक्षिप्त्वापतनसमयेचरणमुद्धृत्यभ्रामयामास धरणीतलेचिक्षेप

तलप्रहाराभिहतोनिपपातमहीतले ॥ सदैत्यराजःसहसापुनरेवतथोत्थितः ॥ १७ ॥ उत्पत्यचप्रगृह्योच्चैर्देवींगगनमास्थितः ॥ तत्रापिसा निराधारायुयुधेतेनचंडिका ॥ १८ ॥ नियुद्धंखेतदादैत्यश्चंडिकाचपरस्परम् ॥ चक्रतुःप्रथमंसिद्धमुनिविस्मयकारकम् ॥ १९ ॥ ततोनियुद्धंसुचिरंकृत्वातेनांबिकासह ॥ उत्पात्यभ्रामयामासचिक्षेपधरणीतले ॥ २० ॥ सक्षिप्तोधरणींप्राप्यमुष्टिमुद्यम्यवेगितः ॥ अभ्यधावत दुष्टात्माचंडिकानिधनेच्छया ॥२१॥ तमायांतंततोदेवीसर्वदैत्यजनेश्वरम् ॥ जगत्यांपातयामासभित्त्वाशूलेनवक्षसि ॥२२॥ सगतासुःपपातोर्व्यांदेवीशूलाग्रविक्षतः ॥ चालयन्सकलांपृथ्वींसाब्धिद्वीपांसपर्वताम् ॥ २३ ॥ उत्पातमेघास्सोल्कायेप्रागासंस्तेशमंययुः ॥ सरितोमार्गवाहिन्यस्तथासंस्तत्रपातिते ॥२४॥ ततःप्रसन्नमखिलंहतेतस्मिन्दुरात्मनि ॥ जगत्स्वास्थ्यमतीवापनिर्मलंचाभवन्नभः ॥ २५ ॥ ततोदेवगणास्सर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ बभूवुर्निहतेतस्मिन्गंधर्वाललितंजगुः ॥ २६ ॥ अवादयंस्तथैवान्येननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यास्तथावातास्सुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ २७ ॥

चेत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ उत्पातेति उत्पातसूचकामेघाः शुंभादेवाशुभंक उल्कादिव्यतेजः प्राक्शुंभवधात् तथातद्वत्सरितोमार्गवाहिन्यः नपूर्ववदुत्पथगामिन्यआसन् तत्रशुंभे ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ पुण्याःअनुकूलाः ॥ २७ ॥

जज्वलुरिति अग्नयःआहवनीयादयः शांताःसौम्याःसंतोजज्वलुः शांताःदिक्षुजनिताःस्वनाःउत्पातसूचकस्फुटनादिशब्दायेषांते ॥ २८ ॥ इतिशिवभट्टसु०
नागोजीभट्टकृतेस०दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ७ ॥ ऋषिरुवाच देव्येति तत्रयुद्धे वह्निपुरोगमाःवह्निमुख्याःकात्यायनीमित्यनेनपरस्परमासामैक्यंसूच
यति इष्टस्यशुंभादिवधस्यलंभात्प्राप्तेः नुमागमः विकासीनिविकस्वराणिवक्राणियेषांते तुपादपूरणे विकासिताःआशाःयैः ॥ १ ॥ देवीति प्रपन्नाःभक्ताः
आदरेप्रसीदेतित्रिरुक्तिः चराचरस्यमध्येत्वमीश्वरीस्वितंत्राइतरत्सर्वं त्वत्परतंत्रमितिभावः ॥ २ ॥ आधारभूतेति तत्रहेतुःमहीस्वरूपेणेति स्थितिःअपांस्व

जज्वलुश्चाग्नयश्शांताःशांतादिग्जनितस्वनाः ॥ २८ ॥ इतिमार्कंण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येशुंभवधोनामदशमोऽध्यायः॥
॥ १० ॥ ऋषिरुवाच ॥ देव्याहतेतत्रमहासुरेंद्रेसेंद्राःसुरावह्निपुरोगमास्ताम् ॥ कात्यायनींतुष्टुवुरिष्टलम्भाद्विकासिवक्राब्जविकासि
ताशाः ॥ १ ॥ देविप्रपन्नार्तिहरेप्रसीदप्रसीदमातर्जगतोखिलस्य ॥ प्रसीदविश्वेश्वरिपाहिविश्वंत्वमीश्वरीदेविचराचरस्य ॥ २ ॥ आ
धारभूताजगतस्त्वमेकामहीस्वरूपेणयतः स्थितासि ॥ अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाप्यायतेकृत्स्नमलंघ्यवीर्ये ॥ ३ ॥ त्वंवैष्णवीशक्ति
रनंतवीर्याविश्वस्यवीजंपरमासिमाया ॥ संमोहितंदेविसमस्तमेतत्त्वंवैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः ॥ ४ ॥ विद्याःसमस्तास्तवदेविभेदाःस्त्रियः
समस्ताःसकलाजगत्सु ॥ त्वयैकयापूरितमंवयैतत्कातेस्तुतिःस्तव्यपरापरोक्तिः ॥ ५ ॥

रूपस्थितयाअवभिन्नस्वरूपेणेतिस्थितया गमकत्वात्समासः आप्यायते प्यायीत्यतःकर्मणियक् अनेनोक्तलक्षणेनसार्वात्म्यंविवक्षितम् ॥ ३ ॥ त्वमिति आ
द्यपादेपालनशक्तिमत्त्वम् द्वितीयेकारणशक्तिमत्त्वं मायाऽविद्यात्वयैतत्संमोहितंसंसारगतंप्रतितत्वात्किंमोक्षोनास्त्येवेत्यतआहत्वं प्रसन्नाकृतप्रसादावैप्रसिद्धम् भु
विजगतिमुक्तिहेतुः॥ ४ ॥ विद्याइति अंगानिवेदाश्चत्वारोमीमांसान्यायविस्तरः पुराणंधर्मशास्त्रंचविद्याह्येताश्चतुर्दश आयुर्वेदधनुर्वेदगंधर्वार्थशास्त्रैःसहाष्टादशभेदाः

अंशाःसकलाश्चतुःषष्टिकलोपेताः पातिव्रत्यसौंदर्यतारुण्याद्युपेताःसमस्ताःस्त्रियोपितवांशाः त्वयैतत्पूरितम् अंतर्बहिश्चव्याप्तम् एवंचत्वत्तःपृथग्भूतस्याभा
वात् अतस्तेस्तुत्येविषयेपरापरागौणीमुख्याचयाउक्तिस्तद्रूपास्तुतिःकातेइत्यर्थः यद्वाउक्तिरूपात्वमेवातःकातेस्तुतिः ॥५॥ पुनरपिस्तुतेरघटनामाह सर्वेति
सर्वभूताविश्वात्मिका देवीद्योतनशीला स्वर्गमुक्त्योःप्रकर्षेणदात्रीतियदात्वंस्तुतातदावास्तुतयेपरमाअधिकाउक्तयःकाभवंतुनकाअपीत्यर्थः ॥ ६ ॥
तथाप्यभ्युपगम्याप्याह सर्वस्येति बुद्धिर्निश्चयात्मकज्ञानंतद्द्वारैवस्वर्गापवर्गदात्वं नारायणस्यविष्णोःशक्तिर्नारायणीतत्संबोधनेशुद्धसत्त्वप्रधानावैष्णवीत्व

सर्वभूतायदादेवीस्वर्गमुक्तिप्रदायिनी॥त्वंस्तुतास्तुतयेकावाभवंतिपरमोक्तयः॥६॥सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते ॥ स्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ७ ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणपरिणामप्रदायिनी ॥ विश्वस्योपरतौशक्तेनारायणिनमोस्तुते ॥ ८ ॥ सर्वमंगलमांगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ॥ ९ ॥ सृष्टिस्थितिविनाशानांशक्तिभूतेसनातनि ॥ गुणाश्रयेगुणमयेनारायणिनमोस्तुते ॥ १० ॥

मितिध्वन्यतेतेतुभ्यंयद्वानारस्यजीवसमूहस्यायनीस्थानभूतातद्रूपातत्साधनम् ॥ ७ ॥ कलेति कलेतित्रिंशत्काष्ठाःअष्टादशनिमेषाःकाष्ठाआदिनाक्षणमुहूर्ता
दयः परिणामोजनानामवस्थाविशेषः तेनाखंडकालरूपत्वम् तदेवपुनराह विश्वस्योपरतौनाशेशक्तिर्नाशशक्तिमतीइत्यर्थः कालस्यैवजगद्भक्षकत्वात् ॥८॥
सर्वेति सर्वमंगलानांमंगलत्वरूपेशिवेकल्याणकर्त्रि [illegible] गौरि [illegible] स्याःध्वनितम् ॥ ९ ॥ सृष्टीति आद्यार्थेनब्र
ह्मादीनांसृष्ट्यादिशक्तिःत्वमेवेत्युक्तम् सनातनिनित्ये गुणानांमहदादीनामाश्रयभूतेअगुणमयेअविद्यमानगुणकृतविकारे ॥ १० ॥

शरणेति दीनाःसर्गादिकंदुःखभाजःआर्ताःतस्करादिपीडिताः परायणातत्परा तदुपपादकमार्तिहरेइति यतःआर्तेःपीडायाःहंत्रीत्यर्थः ॥ ११ ॥ हंसेति हंस
युक्तविमानस्थिते ब्रह्माणीरूपधारिके कुशंजलंतस्यायंकौशःकमंडलुःतदंभसःक्षुरिकेसेचिके ॥१२॥ त्रिशूलेति माहेश्वरीस्वरूपेणेतिपूर्वार्धतान्वयि ॥१३॥
मयूरेति मयूरकुक्कुटंतत्पिच्छंतेनवृते कुक्कुटःकुकुभोपि । ध्वजेनशिखिबर्हाणामुच्छ्रितेनसमावृतेतिहरिवंशोक्तेः अनघेअघरहिते कुमारशक्तेरिवरूपंसंस्था

शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ॥ सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ११ ॥ हंसयुक्तविमानस्थेब्रह्माणीरूपधारिणि ॥ कौशांभः
क्षुरिकेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ १२ ॥ त्रिशूलचंद्राहिधरेमहावृषभवाहिनि ॥ माहेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते ॥ १३ ॥ मयूरकु
क्कुटवृतेमहाशक्तिधरेनघे ॥ कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते ॥ १४ ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे ॥ प्रसीदवैष्णवीरू
पेनारायणिनमोस्तुते ॥ १५ ॥ गृहीतोग्रमहाचक्रेदंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे ॥ वराहरूपिणिशिवेनारायणिनमोस्तुते ॥ १६ ॥ नृसिंहरूपेणोग्रेण
हंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यत्राणसहितेनारायणिनमोस्तुते ॥ १७ ॥ किरीटिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्ज्वले ॥ वृत्रप्राणहरेचैंद्रिनारा
यणिनमोस्तुते ॥ १८ ॥ शिवदूतीस्वरूपेणहतदैत्यमहाबले ॥ घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते ॥ १९ ॥ दंष्ट्राकरालवदनेशिरो
मालाविभूषणे ॥ चामुंडेमुंडमथनेनारायणिनमोस्तुते ॥ २० ॥

नमवयवसन्निवेशश्चयस्याः ॥ १४ ॥ शंखेति शंखादीनिगृहीतानिपरमायुधानियया ॥ १५ ॥ १६ ॥ नृसिंहेति त्रैलोक्यत्राणायसम्यक्हिते लोपः ॥ १७ ॥
महावज्रे महत्वज्रंयस्याः ॥ १८ ॥ शिवेति हतंदैत्यानांमहाबलंययासा ॥ १९ ॥ २० ॥

हेलक्ष्मि महाविद्याउपनिषत् श्रद्धाआस्तिक्यबुद्धिः पुष्टिसहितस्वधे महतीअविद्यासर्वावरणसमर्थोमहामोहः तद्रूपे ॥ २१ ॥ मेधेइति मेधाधारणावतीबुद्धिः सरस्वतीवाग्देवता वरेश्रेष्ठे भूतिसत्त्वप्रधाने छांदसोगुणाभावः अनेनसात्त्विकीत्वम् बभ्रूरजोगुणस्तद्युक्ते तामसितमोगुणयुक्तेइदंमूलशक्त्यभिप्रायेण नियति रदृष्टंतद्रूपेईशेसमर्थे ॥ २२ ॥ सर्वेति देवीत्यस्यद्विरुक्तिःप्रसादने त्राहीत्यार्षम् ॥ २३ ॥ सर्वभूतेभ्यः सर्वभूतविकारेभ्यःप्राणिभ्यश्च कात्यायनितदाश्रम भवे ॥ २४ ॥ ज्वालेति नोस्मान् भीतेर्भयात् ॥ २५ ॥ हिनस्तीति अतःप्राणिमातावासुतानिवनोस्मान्पापेभ्यःपात्वित्यर्थः अनितेःपचाद्यच् ॥ २६ ॥

लक्ष्मिलज्जेमहाविद्येश्रद्धेपुष्टिस्वधेध्रुवे ॥ महारात्रिमहाविद्येनारायणिनमोस्तुते ॥ २१ ॥ मेधेसरस्वतिवरेभूतिबाभ्रवितामसि ॥ नियते त्वंप्रसीदेशेनारायणिनमोस्तुते ॥ २२ ॥ सर्वस्वरूपेसर्वेशेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ भयेभ्यस्त्राहिनोदेविदुर्गेदेविनमोस्तुते ॥ २३ ॥ एतत्ते वदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितम् ॥ पातुनःसर्वभीतिभ्यः कात्यायनिनमोस्तुते ॥ २४ ॥ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनम् ॥ त्रिशूलं पातुनोभीतेर्भद्रकालिनमोस्तुते ॥ २५ ॥ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्ययाजगत् ॥ साघंटापातुनोदेविपापेभ्योनःसुतानिव ॥ २६ ॥ असुरासृग्वसापंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः ॥ शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वांनतावयम् ॥ २७ ॥ रोगानशेषानपहंसितुष्टारुष्टातुकामान्सक लानभीष्टान् ॥ त्वामाश्रितानांनविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयांति ॥२८॥ एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्यधर्मद्विषांदेविमहासुराणाम्॥ रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्तिंकृत्वाऽम्बिकेतत्प्रकरोतिकान्या ॥ २९ ॥

असुरेति चर्चितोलिप्तःकरंहस्तमुज्ज्वलयति करैःकिरणैरुज्ज्वलोवा ॥ २७ ॥ रोगानिति अभीष्टान्अपहंसीत्याकृष्यतइतियत्इष्टवियोगलक्षणाविपत्तिः यतस्त्वामाश्रिताअन्येषामाश्रयतांप्रयांति ॥२८॥ एतदिति कदननाशः धर्मद्विषोऽसुराः अद्यअधुनाआत्ममूर्तिमेव अनेकैःरूपैःब्रह्माण्यादिकाल्यादिलक्षणैः अभेदेतृतीया बहुधाबहुप्रकारा अन्यात्वदितराकानकापीत्यर्थः ॥ २९ ॥

विद्यास्विति विद्यासुज्ञानेषुउपायभूतानियानिशास्त्रादीनितेषु मन्वाद्युक्तेषुविवेकदीपेषुउपनिषत्सु आद्येषुवाक्येषुकर्मकांडपरवेदवाक्येषुचसत्स्वेवंममत्वगर्तत दाश्रयेमहांधकारेसंसारेएतद्विश्वंत्वदन्याकाअतीवविभ्रामयति नकापीत्यर्थः ॥ ३० ॥ रक्षांसीति नागाःसर्पाः अत्रयत्रेत्यनुकृष्यते दस्यवःचौराः दावोवन म् तथाब्धिमध्येयत्रौर्वाग्न्यादयःतत्रत्वमेवव्यापकत्वात्स्थिताविश्वंपरिपासीत्यन्वयः ॥ ३१ ॥ यतस्त्वं विश्वेश्वरी अतोविश्वंपरिपासि यतःत्वंविश्वात्मि का अतस्त्वंतद्धारयसि यतोभवतीविश्वेशानामिंद्रब्रह्मादीनामपिस्तुत्या अतस्त्वयिभक्तिनम्राःयेतेविश्वाश्रयाःभवंति ॥ ३२ ॥ देवीति हेदेवि नोस्मान्सद्यः

विद्यासुशास्त्रेषुविवेकदीपेष्वाद्येषुवाक्येषुचकात्वदन्या ॥ ममत्वगर्तेतिमहांधकारेविभ्रामयत्येतदतीवविश्वम् ॥ ३० ॥ रक्षांसियत्रोग्रवि षाश्चनागायत्रारयोदस्युबलानियत्र ॥ दावानलोयत्रतथाब्धिमध्येतत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वम् ॥ ३१ ॥ विश्वेश्वरित्वंपरिपासिविश्वंवि श्वात्मिकाधारयसीतिविश्वम् ॥ विश्वेशवंद्याभवतीभवंतिविश्वाश्रयाये त्वयिभक्तिनम्राः ॥ ३२ ॥ देविप्रसीदपरिपालयनोऽरिभीतेर्नित्यं यथासुरवधादधुनैवसद्यः ॥ पापानिसर्वजगतांप्रशमंनयाशुउत्पातपाकजनितांश्चमहोपसर्गान् ॥ ३३ ॥ प्रणतानांप्रसीदत्वंदेविविश्वार्ति हारिणि ॥ त्रैलोक्यवासिनामीड्येलोकानांवरदाभव ॥ ३४ ॥ देव्युवाच ॥ वरदाहंसुरगणावरंयंमनसेच्छथ ॥ तंवृणुध्वंप्रयच्छामिजगता मुपकारकम् ॥ ३५ ॥

क्षणमात्रेणशत्रुभीतेःपालय यथाधुनैवसंप्रत्येवासुरवधात् पालितवत्यसि तथेत्यर्थः सर्वजगतांपापानिआशुशीघ्रंप्रशमंनय उत्पातानांपाकःफलदानकालस्तेन जनितान्महोपसर्गान्मायादींश्चप्रशमंनयेति ॥ ३३ ॥ प्रणतानामिति ईड्ये स्तव्ये ॥ ३४ ॥ देव्युवाच वरदेति यंवरंयमभीप्सितार्थंवृणुध्वं ॥३५ प्रार्थयध्वम् ॥ ३५ ॥

देवाऊचुः सर्वबाधेति सर्वाचासौबाधाचेत्यर्थः इदंवैरिविनाशनस्यविशेषणम् एवमेवशुंभादिनाशनवदेव ॥ ३६ ॥ देव्युवाच वैवस्वतेइति अंतरेमन्वन्तरेअष्टा विंशतिमेअष्टाविंशतिसंख्याके डटोमडागमश्छांदसः युगेचतुर्युगे तत्रकलिद्वापरसंधावनयोरुत्पत्तिः॥ ३७॥नंदेति नंदगोपस्यएषामहालक्ष्म्यंशभूता नंदाभगवती नाभयाभविष्यतिनंदजा कनकोत्तमकांतिःसासुकांतिकनकांबरा कमलांकुशपाशाब्जैरलंकृतचतुर्भुजा इंदिराकमलालक्ष्मीःसाश्रीरुक्मांबुजासनेतिरहस्यो

देवाऊचुः ॥ सर्वबाधाप्रशमनंत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि ॥ एवमेवत्वयाकार्यमस्मद्वैरिविनाशनम् ॥ ३६ ॥ देव्युवाच ॥ वैवस्वतेंतरेप्राप्तेअ ष्टाविंशतिमेयुगे ॥ शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येतेमहासुरौ ॥ ३७ ॥ नंदगोपगृहेजातायशोदागर्भसंभवा ॥ ततस्तौनाशयिष्यामिविं ध्याचलनिवासिनी ॥ ३८ ॥ पुनरप्यतिरौद्रेणरूपेणपृथिवीतले ॥ अवतीर्यहनिष्यामिवैप्रचित्तांश्चदानवान् ॥ ३९ ॥ भक्षयंत्याश्चतानु ग्रान्वैप्रचित्तान्महासुरान् ॥ रक्तादंताभविष्यंतिदाडिमीकुसुमोपमाः ॥ ४० ॥ ततोमांदेवताःस्वर्गेमर्त्यलोकेचमानवाः ॥ स्तुवंतोव्या हरिष्यंतिसततंरक्तदंतिकाम् ॥ ४१ ॥ भूयश्चशतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि ॥ मुनिभिःसंस्मृताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ॥ ४२ ॥

क्तः ॥ ३८ ॥ पुनरपीति इयमपिद्वापरेऽतीतेतत्रैवचतुर्युगेऽवतीर्णेत्याहुः वैप्रचित्तान्विप्रचित्तवंशीयान् ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ततइति एषारक्तदंतिकाकाल्यंशभू ता अत्रदंतेत्युपलक्षणम् केशायुधसर्वावयवेपुरक्तत्वमस्याअतएवास्यारक्तचामुंडात्वेनव्यवहारः अत्रसर्वत्राहमितिनिर्देशः परस्परमपिशाक्तानामभेदाभि प्रायेण ॥ ४१ ॥ भूयश्चेति अनंभसिजलशून्यायामपीत्यर्थः अयोनिजायथेदानींपार्वतीदेहाद्विर्भावएवमपिचेत्यर्थः ॥ ४२ ॥

१ सर्वाबाधाप्रशमनमित्यपिपाठः बहुपुस्तकेपुतथैवदृष्टत्वात् ।

ततइति यत्यस्मात् मुनीन् निरीक्षिष्यामितत्तस्मात् ॥ ४३ ॥ वैवस्वतमन्वंतरएवचत्वारिंशत्तमेयुगेशताक्षीशाकंभर्यवतारः तस्मिन्नेवांतरेशक्रचत्वारिंशत्तमेयुगेइतिलक्ष्मीतंत्रोक्तेः तत्रैवदुर्गमासुरवधः शाकंभरींस्तुवन् ध्यायञ्छक्रसंपूजयन्नमन् अक्षय्यामश्नुतेभूतिमन्नंपानंभवांतरइतिचतत्रैव ॥ ४४ ॥ शाकंभरीति एषापार्वत्यंशाएवशाकंभरीनीलवर्णेत्याद्युक्तेः दुर्गमनामाऽसुरः तत्रैवशाकंभर्यवतारएव शाकंभरीशताक्षीसासैवदुर्गाप्रकीर्त्तिता उमागौरीसतीचंडीकालिकेशाचपार्वतीति पत्रमूलकरीराग्रमूलकांडाधिरूढकाः त्वक्पुष्पंकवचंचेतिशाकंदशविधंस्मृतम् ॥ ४५ ॥ दुर्गेति भीमंभयंकरम् ॥ ४६ ॥

ततःशतेननेत्राणांनिरीक्षिष्यामियन्मुनीन् ॥ कीर्तयिष्यंतिमनुजाःशताक्षीमितिमांततः ॥ ४३ ॥ ततोहमखिलंलोकमात्मदेहसमुद्भवैः ॥ भरिष्यामिसुराःशाकैरावृष्टेःप्राणधारकैः ॥ ४४ ॥ शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि ॥ तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहासुरम् ॥ ४५ ॥ दुर्गादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति ॥ पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहिमाचले ॥ ४६ ॥ रक्षांसिभक्षयिष्यामिमुनीनांत्राणकारणात् ॥ तदामांमुनयःसर्वेस्तोष्यंत्यानम्रमूर्तयः ॥ ४७ ॥ भीमादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति ॥ यदारुणाख्यस्त्रैलोक्येमहाबाधांकरिष्यति ॥ ४८ ॥ तदाहंभ्रामरंरूपंकृत्वासंख्येयषट्पदम् ॥ त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधिष्यामिमहासुरम् ॥ ४९ ॥

भक्षयिष्यामीत्यंतस्यपदद्वयविशिष्टम् ॥ ४७ ॥ भीमेति भीमापिनीलवर्णैवदंष्ट्रादशनभासुरा चंद्रहासचंडमेरुंशिरःपात्रंचबिभ्रती एकवीराकालरात्रिर्निद्रातृष्णादुरत्ययेत्युक्तेरियंकाल्यंशाएव पंचाशत्तमेचतुर्युगेवैवस्वतमन्वंतरेएवभीमावतारइतिलक्ष्मीतंत्रे अरुणाख्योरुणोनाम ॥ ४८ ॥ तदेति भ्रामरंपाणिधृतभ्रमरमसंख्येयाःषट्पदाःयस्मिन्रूपेतत् ॥ ४९ ॥

१ क्षययिष्यामीत्यपिकाशीमुद्रितपुस्तके पाठः । तत्र टीकायां क्षययिष्यामिनाशयिष्यामीतिच ।

भ्रामरीति तेजोमंडलदुर्धर्षाभ्रामरीचित्रकांतिभृत् चित्रभ्रमणपाणिःसामहामारीतिगीयते महामायामहाकालीमहामारीक्षुधातृषाइत्युक्तेरियमपिकाल्यंशा एव सर्वतःसर्वत्रवैवस्वतेंतरएवषष्टितमेचतुर्युगेभ्रामर्यवतारइतिलक्ष्मीतंत्रे इत्थमित्याद्युत्तरान्वयि ॥ ५० ॥ तदेतिस्पष्टम् ॥ ५१ ॥ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेएकादशोध्यायः ॥ ११ ॥ देव्युवाच एभिरिति मधुकैटभवधादिलक्षणैरित्यर्थः सकलामैहिकींपारलौकिकींसमाहितोनन्यमनाः ॥ १ ॥ तदेवाह मध्विति ॥ २ ॥ श्रोष्यंतिचात्पठिष्यंति अष्टम्यामित्यादिमुख्यकालकथनम् ॥ ३ ॥ नतेषामिति दुष्कृतं पापंदारिद्रशब्दात्ष्यञिदारिद्र्यम् ॥ ४ ॥ शत्रुतइति [illegible] ॥ ५ ॥ सदानित्यम् हियतःतत्माहात्म्यंस्वस्तिकल्याणंतस्यायनं मार्गः ॥ ६ ॥ उपसर्गानिति माहात्म्यंकर्तृमहामारीजनक्षयकरीदेवतातस्याःसमुद्भवोयेषांतानुपसर्गानुपद्रवान् तथात्रिविधंव्याधिरागद्वेषादिरूपम्

भ्रामरीतिचमांलोकास्तदास्तोष्यंतिसर्वतः ॥ इत्थंयदायदाबाधादानवोत्थाभविष्यति ॥५०॥ तदातदावतीर्याहंकरिष्याम्यरिसंक्षयम् ॥ ॥ ५१ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येदेवैःकृतानारायणीस्तुतिर्नामैकादशोध्यायः ॥११॥ देव्युवाच ॥ ॥ एभिःस्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयःसमाहितः ॥ तस्याहंसकलांबाधांनाशयिष्याम्यसंशयम् ॥ १ ॥ मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनम् ॥ कीर्तयिष्यंतियेतद्वद्वधंशुंभनिशुंभयोः ॥२॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांनवम्यांचैकचेतसः ॥ श्रोष्यंतिचैवयेभक्त्यामममाहात्म्यमुत्तमम् ॥३॥ नतेषांदुष्कृतंकिंचिद्दुष्कृतोत्थानचापदः ॥ भविष्यतिनदारिद्र्यंनचैवेष्टवियोजनम् ॥ ४ ॥ शत्रुतोनभयंतस्यदस्युतोवानराजतः ॥ नशस्त्रानलतोयौघात्कदाचित्संभविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्महात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः ॥ श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंहितत् ॥ ६ ॥ उपसर्गानशेषांस्तुमाहामारीसमुद्भवान् ॥ तथात्रिविधमुत्पातंमाहात्म्यंशमयेन्मम ॥ ७ ॥

आध्यात्मिकंभूतप्रेतादिजभयभ्रमाद्यधिभौतिकम् दैवकृतवज्रपातदारिद्र्याद्यधिदैविकंतद्रूपमुत्पातम् अनिष्टंदिव्यंभौममांतरिक्षंचेतितित्रिविधमुत्पातंच ॥ ७ ॥
यत्रेति यत्रायतनेगृहे ममसंबंध्येतत्सम्यगर्थावधारणपूर्वकंमस्खलितवर्णादिच ॥ ८ ॥ बलीति बलिप्रदानंदेवतोद्देशेनपश्वाद्युपहारः पूजागंधादिनार्च
नम् अग्निकार्यंदेवीदैवत्योहोमः महोत्सवःपुत्रजन्मविवाहादिउच्चार्यंइतिद्विजविषयम् ॥ ९ ॥ तत्फलमाह जानतेति जानताविधिज्ञेन अजानतातदन्ये

यत्रैतत्पठ्यतेसम्यङ्नित्यमायतनेमम ॥ सदानतद्विमोक्ष्यामिसांनिध्यंतत्रमेस्थितम् ॥८॥ बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवे ॥ सर्वं
ममैतच्चरितमुच्चार्यंश्राव्यमेवच ॥ ९ ॥ जानताजानतावापिबलिपूजांतथाकृताम् ॥ प्रतीक्षिष्याम्यहंप्रीत्यावह्निहोमंयथाकृतम् ॥ १० ॥
शरत्कालेमहापूजाक्रियतेयाचवार्षिकी ॥ तस्यांममैतन्माहात्म्यंश्रुत्वाभक्तिसमन्वितः ॥ ११ ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तोधनधान्यसुतान्वितः
मनुष्योमत्प्रसादेनभविष्यतिनसंशयः ॥१२॥ श्रुत्वाममैतन्माहात्म्यंतथाचोत्पत्तयःशुभाः ॥पराक्रमंचयुद्धेषुजायतेनिर्भयःपुमान् ॥१३॥

नबलिमहितांपूजां तथावेद्यावेद्यप्रकारेणमन्माहात्म्योदीरणादौसति यथाकथंचिदपिकृतमेतत्प्रतीक्षिष्यामिअंगीकरिष्यामीत्यर्थः ॥ १० ॥ शरदिति शरत्काले
आश्विनशुक्लप्रतिपदमारभ्यक्रियमाणादुर्गोत्सवरूपा याचवार्षिकी वर्षशब्दोवर्षादौलाक्षणिकः तेनचैत्रशुक्लप्रतिपदमारभ्यक्रियमाणाइत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥
उत्पत्तयःप्रादुर्भावान् द्वितीयार्थेप्रथमा पराक्रमंचेतिपूर्वान्वायि युद्धेष्वित्युपलक्षणम् ॥ १३ ॥

१ अत्रापि सर्वाबाधा इतिबहुषु पुस्तकेषु ।

उपपद्यतेप्राप्यते कुलंचनंदतेवर्धते ॥ १४ ॥ शांतिकर्मउपसर्गादिनिवर्तकंकर्मतस्मिन् तत्स्थानइत्यर्थः अन्येसप्तम्यौविषयार्थे ॥ १५ ॥ तदेवविवृणो ति उपसर्गाइति दुःस्वप्नशब्दस्तुफलेइतिनपुंसकत्वम् ॥ १६ ॥ बालग्रहाःपूतनाद्याःसंघातभेदेमैत्रीविघट्टने ॥ १७ ॥ दुर्वृत्तानांदुष्टानांव्याघ्रसूचकानाम् ॥ १८ ॥ पश्वित्यादिश्लोकद्वयमेकान्वयम् पशुर्बलिः अर्घोष्टांगः आपःक्षीरंकुशाग्राणिदध्यक्षततिलानिच यवाःसिद्धार्थकाश्चैवह्यष्टांगोऽर्घःप्रकीर्तितः

रिपवःसंक्षयंयांतिकल्याणंचोपपद्यते ॥ नंदतेचकुलंपुंसांमाहात्म्यंममशृण्वताम् ॥ १४ ॥ शांतिकर्मणिसर्वत्रतथादुःस्वप्नदर्शने ॥ ग्रह पीडासुचोग्रासुमाहात्म्यंशृणुयान्मम ॥१५॥ उपसर्गाःशमंयांतिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ दुःस्वप्नंचनृभिर्दृष्टंसुस्वप्नमुपजायते ॥ १६ ॥ बा लग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिकारकम् ॥ संघातभेदेचनृणांमैत्रीकरणमुत्तमम् ॥ १७ ॥ दुर्वृत्तानामशेषाणांबलहानिकरंपरम् ॥ रक्षोभू तपिशाचानांपठनादेवनाशनम् ॥ १८ ॥ सर्वंममैतन्माहात्म्यंममसन्निधिकारकम् ॥ पशुपुष्पार्घधूपैश्चगंधदीपैस्तथोत्तमैः ॥ १९ ॥ वि प्राणांभोजनैर्होमैःप्रोक्षणीयैरहर्निशम् ॥ अन्यैश्चविविधैर्भोगैःप्रदानैर्वत्सरेणया ॥ २० ॥ प्रीतिर्मेक्रियतेसास्मिन्सकृत्सुचरितेश्रुते ॥ श्रुतंहरतिपापानितथारोग्यंप्रयच्छति ॥ २१ ॥ रक्षांकरोतिभूतेभ्योजन्मनांकीर्तनंमम ॥ युद्धेषुचरितंयन्मेदुष्टदैत्यनिवर्हणम् ॥ २२ ॥

॥ १९ ॥ विप्राणामिति प्रोक्षणीयैःपंचामृताभिषेकादिभिः एतैरन्यैर्विविधाभोगाःस्रगादयःप्रदानैःमदुद्देशेनविप्रेभ्योदीयमानैः वासोलंकारादिभिः एतैरह र्निशंक्रियमाणैर्यावत्सरेणप्रीतिर्भवति ॥२०॥ सास्मिन्सुचरितेसम्यक्कृतइत्यर्थः श्रवणमुपलक्षणं श्रवणेऽधिकफलत्वमितिकश्चित् श्रुतमित्याद्युत्तरान्वयि ॥ २१ ॥ ममजन्मनांकीर्तनंश्रुतंसादित्यर्थः युद्धेष्वित्युत्तरान्वयि ॥ २२ ॥

स०श० तस्मिन्निति ब्रह्मर्षिभिःकृताःस्तुतयस्तथापिममतावर्त्तइत्यादयः ब्रह्मर्षिःसुमेधाः बहुवचनंपूजायां वस्तुतस्तुयुष्माभिःस्तुतयोयाश्चेत्यनेननारायणीसूक्तम् टी०अ०
।३८॥ तथाब्रह्मणाऋषिभिःसहयायुष्माभिःकृताःमहिषांतकरीसूक्तरूपाइत्यर्थः यथावत्स्तुतौऋषीणामपिकर्तृत्वंतथाप्रागेव निरूपणकृताइतिचदृष्टाइत्यर्थकम् ल
क्ष्मीतंत्रैकवाक्यत्वादित्यवधेयम् एवंचैतानिसर्वाणिस्तोत्राण्यकर्तृकाणीतिबोध्यम् ॥ २३ ॥ ब्रह्मणेति त्वंस्वाहेत्यादिरात्रिसूक्तरूपाशुभांमोक्षाभ्युदयसाध १२
नींभयच्छंतिददतिअरण्यइत्यादिश्लोकचतुष्टयमेकान्वयि प्रांतरेदूरशून्यमार्गेअरण्यइत्यस्यदावाग्नीत्यादिनान्वयः प्रांतरइत्यस्यदस्युभिरित्यादिनान्वयः २४

तस्मिन्कृतेवैरिकृतंभयंपुंसांनजायते ॥ युष्माभिःस्तुतयोयाश्चयाश्चब्रह्मर्षिभिःकृताः ॥ २३ ॥ ब्रह्मणाचकृतास्तास्तुप्रयच्छंतिशुभां मतिम् ॥ अरण्येप्रांतरेवापिदावाग्निपरिवारितः ॥२४॥ दस्युभिर्वावृतःशून्येगृहीतोवापिशत्रुभिः ॥ सिंहव्याघ्रानुयातोवावनेवावनहस्तिभिः ॥ २५ ॥ राज्ञाक्रुद्धेनचाज्ञप्तोवध्योबंधगतोपिवा ॥ आघूर्णितोवावातेनास्थितःपोतेमहार्णवे ॥ २६ ॥ पतत्सुचापिशस्त्रेषुसंग्रामेभृशदारुणे ॥ सर्वबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा ॥ २७॥ स्मरन्ममैतच्चरितंनरोमुच्येतसंकटात् ॥ ममप्रभावात्सिंहाद्यादस्यवोवैरिणस्तदा ॥ २८ ॥ दूरादेवपलायंतेस्मरतश्चरितंमम ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्त्वासाभगवतीचंडिकाचंडविक्रमा ॥ २९ ॥

वनहस्तिभिरित्यस्यवृतोवेतिशेषः ॥२५॥ राज्ञेति क्रुद्धेनराज्ञाचवध्यइत्याज्ञप्तइत्यन्वयः सर्वत्रवासमुच्चये महार्णवेपोतेस्थितोवातेनाघूर्णितआकुलितश्च ॥
॥ २६ ॥ पतत्सुचेति सर्वासुबाधासुमहापीडासुवेदनयादुःखेनाभ्यर्दितश्च ॥ २७ ॥ स्मरन्ममेति मुच्यतेतिकर्मकर्तरितङ् संकटंदुःखमुत्तरार्धमुत्तरान्वयि ॥ २८ ॥ ॥३८॥
दूरादेवेति ममचरितंस्मरतःममप्रभावात्दूरात्पलायतइत्यन्वयः उत्तरार्धस्यऋषिरुवाचेत्यादिः चंडोदारुणः ॥ २९ ॥

पश्यतामिति अनादरेषष्ठी निरातंकाःनिर्भयाःअंतरधीयतकर्मकर्तरिलङ् ॥ ३० ॥ दैत्याःशेषादैत्याः ॥ ३१ ॥ आययुःप्राविशन् ॥ ३२ ॥ एवमिति संभूयदृश्यशरीरात्प्रादुर्भूय परिपालनंसर्वप्रकारेणरक्षणम् ॥ ३३ ॥ पृष्टंमोहकारणमुपसंहरति तयाइति प्रसूयतेजनयतिअथार्चिताफलमुद्दिश्यकृतभक्तिर्वि ज्ञानमात्मतत्त्वज्ञानंयच्छति तुष्टाफलोद्देशेनक्रियमाणकर्मणाऋद्धिंप्रयच्छति संहितायाअविवक्षितत्वान्नसंधिः ॥ ३४ ॥ व्याप्तमिति महतोब्रह्मादीनपिकल

पश्यतामेवदेवानांतत्रैवांतरधीयत ॥ तेपिदेवानिरातंकाःस्वाधिकारान्यथापुरा ॥ ३० ॥ यज्ञभागभुजःसर्वेचक्रुर्विनिहतारयः ॥ दैत्याश्चदेव्यानिहतेशुंभेदेवरिपौयुधि ॥ ३१ ॥ जगद्विध्वंसिनितस्मिन्महोग्रेतुलविक्रमे ॥ निशुंभेचमहावीर्येशेषाः पातालमाययुः ॥ ३२ ॥ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः ॥ संभूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनम्॥३३॥ तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वंप्रसूयते ॥ सायाचिताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिंप्रयच्छति ॥ ३४ ॥ व्याप्तंतयैतत्सकलंब्रह्मांडंमनुजेश्वर ॥ महाकाल्यामहाकालेमहामारीस्वरूपया ॥ ३५ ॥ सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा ॥ स्थितिंकरोतिभूतानांसैवकालेसनातनी ॥ ३६ ॥ भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीवृद्धिप्रदागृहे ॥ सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ॥ ३७ ॥ स्तुतासंपूजितापुष्पैर्धूपगंधादिभिस्तथा ॥ ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेगतिंशुभाम् ॥ ३८ ॥ इति श्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेव्याश्चरितमाहात्म्येनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

यति अधिकारेपुवर्तयाति सामहाधिकालीतयामहाकालेप्रलयेमहामारीसंहारक्रियातद्रूपयातयैतत्सकलंव्याप्तमित्यन्वयः ॥ ३५ ॥ सैवेति कालेप्रलये महामारीसंहारशक्तिः सृष्टिःसर्गशक्तिःअजाजन्महीना कालेस्थितिकाले सनातनीनाशहीना ॥ ३६ ॥ भवकालेसंपत्समयेवृद्धिप्रदेतिलक्ष्मीविशेषणम् अभावेप्यापत्काले ॥ ३७॥पुष्पैर्धूपगंधदीपाद्यैःसंपूजितेत्यर्थः ॥ ३८ ॥ इतिश्रीशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेद्वादशोऽध्यायः॥ १२॥

स०श० ऋषिरुवाच एतदिति एवमुक्तप्रकारेणधार्यतइतिसृष्टिप्रलययोरुपलक्षणं हेभूपेतिसुरथविशेषणम् ॥ १ ॥ विद्यातत्त्वज्ञानंतथैवेतिसमुच्चये तया टी०अ
दव्या त्वंसुरथःएषवैश्यःसमाधिः उत्तरार्धमुत्तरान्वयि तथैवान्येअन्येचेत्यर्थः विवेकिनःअधिगतलोकशास्त्राः ॥ २ ॥ मोह्यंतइति मोहोमिथ्याज्ञानम् उपैही
॥३९॥ ति वृद्धिश्छांदसी ॥ ३ ॥ आराधितेति सैवेत्यनेनसर्वत्रफलदात्रीयमेवेतिसूचितम् भोगःऐहिकः मार्कंडेयउवाचइतीति ॥ ४ ॥ प्रणिपत्येति संशितव्रतम् १३
तीव्रव्रतं निर्विं ण्णोदुःखाकुलःममत्वंस्वीयत्वाध्यवसायः ॥ ५ ॥ जगामेति सराजावैश्यश्चेत्यर्थः एवमग्रेपि ॥ ६ ॥ देवीसूक्तंऋग्वेदप्रसिद्धमित्येके वस्तुतो

ऋषिरुवाच ॥ एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यतेजगत् ॥ १ ॥ विद्यातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायया ॥
तयात्वमेषवैश्यश्चतथैवान्येविवेकिनः ॥ २ ॥ मोह्यंतेमोहिताश्चैवमोहमेष्यंतिचापरे ॥ तामुपैहिमहाराजशरणंपरमेश्वरीम् ॥ ३ ॥ आरा
धितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासुरथःसनराधिपः ॥ ४ ॥ प्रणिपत्यमहाभागंतमृषिंसंशितव्रतम् ॥
निर्विण्णोतिममत्वेनराज्यापहरणेनच ॥ ५ ॥ जगामसद्यस्तपसेसचवैश्योमहामुने ॥ संदर्शनार्थमंबायानदीपुलिनमास्थितः ॥ ६ ॥
सचवैश्यस्तपस्तेपेदेवीसूक्तंपरंजपन् ॥ तौतस्मिन्पुलिनेदेव्याःकृत्वामूर्तिंमहीमयीम् ॥ ७ ॥

देवीसूक्तंनमोदेव्यइत्यादिकं पंचमाध्यायस्थस्तुतिरूपं तत्रसर्वदेवतायाःकूटस्थायाःमहालक्ष्म्याःस्तोत्रंशुंभादिवधार्थिभिर्दृष्टम् सर्वक्लेशपरिहारैश्वर्यादिफलकं
तत्कामाभ्यांताभ्यांजप्तमनुपदश्रुतत्वात् बुद्धिसन्निहितत्वाच्चेदमेवदेवीसूक्तं देवीपदेनचगृहीतमुचितंलक्ष्मीतंत्रसंमतश्चायमर्थः इतिप्रागेवनिरूपितमित्यपरेश्रा ॥३९
णाग्निःसंस्थितं बीजंहुताशनः त्रिकोणबिंदुनादाढ्यंप्रणवादिनमोंतकम् अंबिकासिद्धिदंज्ञेयंदेवीसूक्तंपरंस्मृतामितिकचित्पठ्यते ॥ ७ ॥

अर्हणांपूजामग्नितर्पणंहोमःपुष्पधूपौगंधदीपाद्युपलक्षकौ आदौयताहारौअल्पाहारौततोनिराहारौअनेनहठयोगःसूचितःतन्मनस्कौदेवीमनस्कौसमाहितौत्यक्त वाह्यचेष्टौ ॥ ८ ॥ तौबलिंचपशुकूष्मांडाद्युपहारंददतुरेवेत्यस्यराजेत्यादि राजैवनिजरुधिरसिक्तम् एतेनवैश्यस्यतत्त्वज्ञानेच्छयासात्त्विकत्वेनकथंराजसपूजायांप्रवृत्तिरित्यपास्तम् राजसपूजाधिकारत्वेनततस्तस्यसात्त्विकफलेबाधकाभावाच्च ब्राह्मणस्यसात्त्विकपूजयाराजसफलवत् यतात्मनोर्जितचित्तयोः ॥९॥ प्रत्यक्षमितिक्रियाविशेषणम् देव्युवाच यदित्युत्तरार्धम् कुलनंदनेतिवैश्यसंबोधनम् ज्ञानार्थित्वेप्रशस्तत्वात् ॥ १० ॥ मत्तइति प्राप्यतांस्वीक्रियताम् तत्

अर्हणांचक्रतुस्तस्याःपुष्पधूपाग्नितर्पणैः ॥ निराहारौयताहारौतन्मनस्कौसमाहितौ ॥ ८ ॥ ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृगुक्षितम् ॥ एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः ॥ ९ ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राहचंडिका ॥ देव्युवाच ॥ यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपत्वयाचकुलनंदन ॥ १० ॥ मत्तस्तत्प्राप्यतांसर्वंपरितुष्टाददामिवाम् ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ततोवव्रेनृपोराज्यमविभ्रंश्यन्यजन्मनि ॥ ११ ॥ अत्रापिचनिजंराज्यंहतशत्रुबलंबलात् ॥ सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंवव्रेनिर्विण्णमानसः ॥ १२ ॥ ममेत्यहमितिप्राज्ञःसंगविच्युतिकारकम् ॥ देव्युवाच ॥ स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वंराज्यंप्राप्स्यतेभवान् ॥ १३ ॥

प्रार्थ्यमानम् मार्कंडेयउवाच ततइत्युत्तरार्धम् अविभ्रंशिचिरस्थायि ॥ ११ ॥ अत्रापिचेति अत्राथास्मिन्जन्मन्यपिबलाद्धतशत्रुबलमिति राज्यविशेषणम् ज्ञानंतत्त्वज्ञानंनिर्विण्णमानसःसंसाराद्विरक्तमानसः ॥ १२ ॥ ममेत्यहमितिचयःसंगस्तद्विच्युतिस्तन्नाशस्तत्करमितिज्ञानविशेषणम् समासोनछांदसः प्राज्ञमुक्तीच्छयातिबुद्धिमत्त्वाच्चस्वल्पैरितिस्वंराज्यमित्यसमस्तम् ॥ १३ ॥

हत्वेति तत्रराज्येतवास्खलितमस्खलनंभविष्यति उत्तरार्धमुत्तरान्वयि ॥ १४ ॥ सावर्णिकइति थद्वाचकंनामतदुपलक्षितोमनुरित्यर्थः वैश्येत्याद्युत्तरा
न्वयिअस्मत्तइतिबहुवचनंस्वस्यसार्वात्म्यद्योतकम् ॥ १५ ॥ तमिति संसिद्ध्यैमुक्तये तादर्थ्येचतुर्थी ज्ञानंब्रह्मज्ञानम् मार्कंडेयउवाच इतीति ॥ १६ ॥
बभूवेति देव्याइत्यपादानेपंचमी सूर्योदिति सावर्णिर्भवितामनुरित्यस्यपुनरावृत्तिराचारात्वक्ष्यमाणकात्यायनीतंत्राच्च अंत्येमनुरित्यनेनसावर्णिरित्यारभ्य

हत्वारिपूनस्खलितंतवतत्रभविष्यति ॥ मृतश्चभूयःसंप्राप्यजन्मदेवाद्विवस्वतः॥१४॥ सावर्णिकोमनुर्नामभवान्भुविभविष्यति ॥ वैश्य
वर्यत्वयायश्चवरोस्मत्तोभिवांछितः॥१५॥तंप्रयच्छामिसंसिद्ध्यैतवज्ञानंभविभविष्यति ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभि
लषितंवरम् ॥ १६ ॥ बभूवांतर्हितासद्योभक्त्याताभ्यामभिष्टुता ॥ एवंदेव्यावरंलब्ध्वासुरथःक्षत्रियर्षभः ॥ सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भ
वितामनुः ॥ १७ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्ये सुरथवैश्ययोर्वरप्रदानंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ समाप्त
मिदं सप्तशत्याख्यं देवीमाहात्म्यम् ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

सावर्णिर्भवितामनुरित्यंतोयंमहामालामंत्रइतिसूचयतीति तदुक्तंलक्ष्मीतंत्रे सम्यग्हृदिस्थितासेयंजन्मकर्मावलिःस्तुतिः एतांद्विजमुखाज्ज्ञात्वाअधीयानोनरः
सदा विधूयनिखिलांमायांसम्यग्ज्ञानंसमश्नुते सर्वसंपदआप्नोतिधुनोतिसकलापदः इतिसर्वेष्टसिद्धिः ॥ १७ ॥ इतिकालोपनामकशिवभट्टसुतसतीगर्भज
नागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

श्रीर्जयति सामविधिब्राह्मणोथयःकामयतेपुनर्नभत्याजायेयमित्यपुनर्भवमधिकृत्यतदनुसंधेयोस्यामंत्रउक्तः रात्रिंप्रपद्येपुनर्भूमयोभूंकन्यांशिखंडिनींपाशहस्तां
युवतींकुमारिणीमादित्यः श्रीचक्षुषेवांतःप्राणायसोमोगंधायापःस्नेहायमनोनुज्ञायपृथिव्यैशरीरमिति अस्यरात्रौजपमात्रात्सिद्धिः अस्यफलंमरणकालज्ञानं
परमफलंतुमोक्षइतितत्रैवोक्तम् अयंचदेवीविषयोमंत्रःकन्यांकुमारिणीमित्यत्रप्रत्यभिज्ञानात् रात्रितद्रूपाम् अस्यास्तनुस्तमोद्वारानिशादिवसनाशिनीति
देवीमुपक्रम्यहरिवंशोक्तेः पुनर्भूःअसुरवधार्थंनानावतारग्रहात् अतएवमयोभूःप्राणिनांसुखदात्रीकन्याअजातपुंस्पर्शरतिरधृष्याचातिसुंदरीतिशिवोक्तेः शिखं
डिनीमयूरपिच्छभूषणामयूरकलापध्वजाच भूषणैस्तुमयूराणामंगदाद्यैश्चभास्वरा ध्वजेनशिखबर्हाणामुच्छ्रितेनसमावृतेतिहरिवंशोक्तेः पाशहस्ताअसुरबंध
नार्थं तथायुवतीःनित्यंबाल्यवार्द्धकावस्थारहिता कंसमोहनावतारेक्षणंशैशवाभिनयेपितदानीमेवयौवनाविष्करणोक्तेः एवंभूतायारात्र्यभिमानिदेवतायाः
प्रभावादादित्यश्चक्षुषेचक्षूरक्षितुंभवतुयत्नवान्भवत्विति‌क्रमेणार्थः मनस्तदधिष्ठात्रीदेवता अनुज्ञायअनुज्ञामानंरक्षितुंभवतु पृथिव्यैशरीरमित्यस्यविभक्ति
परिणामेनपृथिवीशरीरायेत्यर्थः ॥ अथास्यसप्तशतीत्वव्यवहारप्रयोजकसप्तशतहोममंत्रविभागोदर्शितःकात्यायनीतंत्रे मार्कंडेयऋषिःप्रोक्तोप्रथमश्लोक
तःप्रिये व्योमादिवर्णसंभूतोद्वितीयःस्वरसंयुतः व्योमहकारस्तस्यादिःसकारोद्वितीयःस्वरः आकारइत्यर्थः नृपांतंप्रवदेन्मंत्राःसर्वेचाष्टादशप्रिये वैश्योवाचततः
श्लोकाव्योमाद्याःपंचमंत्रकाः व्योमाद्यआद्योयेषामितिमृगनयनावत्समासः नृपस्योक्तिर्मांतवर्णोद्वादशस्वरसंयुतः मांतवर्णोयःसचद्वादशस्वरेणऐकारेणयु
क्तआदिभूतइत्यर्थः सकारोबिंदुसंयुक्तश्चांतेस्तोमनुरीदृशौ २६ मनुर्मनूइत्यर्थः वैश्योवाचपुनर्देविस्वरैकादशआदितः स्वरैकादशःएकारः वह्निबी
जंबिंदुयुक्तमंतेस्यान्मनुपंचकम् वह्निबीजंरमिति २० मार्कंडेयऋषिप्रोक्तंमंत्रत्रयमुदाहृतम् तादिवर्णंचभुवनस्वरयुग्वारुणंपरम् भुवनस्वरऔंतद्युक्तं

वारुणंवोइति राजोवाचेतिषण्मंत्राभादितांताःशुभानने अथोवाचऋषिज्ञानमस्तीत्यादिसुरेश्वरि सर्वश्वरेश्वरीचांतेमंत्रावैद्वादशस्फुटाः राजोवाचेति

स०श० भगवानादिरंतेविदांवर मंत्रत्रयमिदंख्याततंततोऋषिरुवाचह नित्यैवसायदाचादौप्रभुरंतेष्टमंत्रकः त्रह्मोवाचततश्चोक्त्वात्वंस्वाहादिमहासुरैः अंतेपंचदशैतेस्यु मं०नि
॥४१॥ र्मंत्राश्चपरमेश्वरि एवंस्तुत्यादिऋष्युक्तिर्वांतमंत्राश्चसप्तवै ततोभगवदुक्तिस्तुभवेदादिमनुद्वयम् वंचितेतिचऋष्युक्तिर्मंत्रौद्वौपरमेश्वरि ऋष्युक्तिश्चतथेत्यादि
मंत्रद्वयमुदाहृतम् सर्वेश्लोकास्त्विहाध्यायेष्टयुक्सप्ततिचक्रमात् मध्येचतुर्विंशतिकाअर्द्धमंत्राःप्रकीर्तिताः सर्वाश्चाहुतयोज्ञेयाश्चतुरुत्तरकंशतम् उवाचांता
स्त्वत्रबोध्यामंत्रभुवनसंख्यकाः १४ इतिप्रथमचरितनिर्णयोनामविंशतिमंपटलम् ॥ २० ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच द्वितीयेऋष्युवाचेतिनवषष्ट्या
हुतिः क्रमात् ॥ २ ॥ ततस्तृतीयेध्यायेतुऋषिरुवाचदेशिके पंचत्रिंशच्चवैमंत्राःश्लोकाज्ञेयावरानने देव्युवाचेतिमंत्रांतमंत्रश्लोकमतःप्रिये ऋषिरुक्तिः
पुनःश्लोकाःपंचमंत्राःसनातनाः एवमाहुतयस्तत्रचत्वारिंशच्चतुर्युताः ॥ ३ ॥ चतुर्थेक्रमतोदेविऋष्युक्तिःषट्चविंशतिः पुनस्तथैवऋष्युक्तिःश्लोकौद्वौमं
त्ररूपिणौ एवंस्तुतेतिमंत्रोयमतिगुह्यंसुपाचनम् देव्युवाचेतिव्रियतांमंत्रोयंषोडशाक्षरः देवाऊचुस्ततश्चोक्त्वाभगवत्याकृतंवदेत् मंत्रोयंशतवर्णायोद्वादशोत्त
रयुक्पुनः ततोऋषिरुवाचेतिइतिप्रसादितेतिवै चतुःसंख्यास्तुतेश्लोकामंत्रास्तावंतएवहि श्लोकाश्चतुर्थेध्यायेतुषट्त्रिंशत्परमेश्वरि अर्धमंत्रद्वयेनैवचत्वारिंश
द्वियुक्पुनः एवंमध्यचरित्रस्यपंचाशच्चशतोत्तरम् तथापंचायुतंमंत्रामहालक्ष्म्याविभेदतः इतिमध्यमचरित्रमंत्रनिर्णयएकविंशतितमंपटलम् ॥ २१ ॥ ४ ॥
ऋषिरुवाचेतिपुराविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः षण्मंत्राःश्लोकरूपास्तेदेवाऊचुस्ततःपरम् नमोदेव्यादितःश्लोकास्त्रिंशद्विनम्रमूर्तिभिः विष्णुमायादितोभ्रांतिरूपांतेत्री
णिषष्टियुक् अवतारेपृथङ्मंत्रास्तेषांत्रिषष्टिराहुतिः चितिरूपेणमंत्रेणआहुतित्रयमुच्चरेत् एवंमंत्राअशीतिस्तत्ऋषिरुवाचइत्यथ एवंस्तवादियुक्तानांत्वयाक
स्मान्नगृह्यते मंत्राःसप्तदशैतेतुऋष्युक्तिश्चनिशायोतिवै इत्यादितित्रयैर्मंत्रैःशुद्धयोगाःप्रकीर्तिताः अथदूतउवाचेतिदेविदैत्येश्वरःपरम् इत्यादिनवमंत्रश्चापुनर्ऋ ॥४१
षिरुवाचह इत्युक्त्वेत्यादिमंत्रेणैहैकेनचसरस्वति देव्युवाचेतिश्लोकास्तुचत्वारोमंत्रभेदतः दू।वाक्येतिपुनरप्यवलिप्तासिइत्यथ मंत्राश्चत्वारिविज्ञेया

देव्युवाचततःपरम् एवमेतद्बलीशुंभोसचयुक्तंकरोतुयत् इतिमंत्रद्वयंश्लोकावंगमंत्राश्चतेनव एकोनत्रिंशच्चशतादधिकामंत्ररूपकाः इतिपंचमोध्यायः ॥
॥ ५ ॥ ऋषिरुवाचेत्याकर्ण्यश्लोकाश्चत्वारईरिताः पुनर्ऋषिरुवाचेतितेनाज्ञप्तस्ततःपरम् मंत्रत्रयमिदंप्रोक्तंदेव्युवाचेतिवैतदा दैत्येश्वरेणप्रहितोएकमंत्रःप्रकी
र्तितः ततश्चर्षिरुवाचइत्युक्तःसोभ्यधावत इत्यादि द्वादशश्लोकभेदास्तादेवताहुतयःक्रमात् इतिषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ऋष्युक्तीराज्ञइत्यादित्रयोविंशतिमा
तरः ऋषिरुवाचतावानीतौमातृभेदद्वयंक्रमात् सप्तविंशत्यत्रदेविभवंत्याहुतयःक्रमात् अत्राध्यायद्वयेदेवीधूम्राक्षीतुप्रकीर्तिता इतिसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
ऋषिश्चंडेचनिहतइत्यध्यायावसानकम् त्रिषष्ट्याहुतयःप्रोक्ताएकाअर्द्धाहुतिःक्रमात् रक्ताक्षीदेवताअष्टौमहाशक्त्यःप्रकीर्तिताः इत्यष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥
राजाविचित्रमित्यादिश्लोकद्वयमुदाहृतम् ऋषिश्चकारकोपंहिइत्यादिश्लोकरूपतः एकचत्वारिंशदितिआहुतिर्नवमेशुभे इतिनवमोध्यायः॥ ९ ॥ऋषिर्निशुंभंनि
हतमित्यादिद्वयमंत्रकम् ततोदेवीतिमंत्रौद्वौएकैवाहंमनूत्तमौ पुनर्देव्येकमंत्रेणव्यक्तमंत्राउदीरिताः ऋषिस्ततःप्रववृतेसार्द्धद्वाविंशतित्रयम् द्वात्रिंशन्मनवस्तत्रए
कोह्यर्द्धमनुर्मतः दशमेसिंहमासीनाशूलपाशविधारिणी मुख्याचतुर्भुजाबाणचापहस्ताशुभेक्षणा इतिदशमोध्यायः ॥ १०॥ इतिद्वाविंशतितमंपटलम् ॥ २२॥
ऋषिःसुमेधाविख्यातःप्रोक्तोदेव्याहतेशुभे चतुस्त्रिंशत्तथाश्लोकामंत्रास्तत्संख्यकाश्चते ततोदेव्येकमंत्रेणवरदाहंसुरेश्वरि देवाऊचुस्तथासर्वबाधाप्रशमनं
तथा श्लोकेनैकेनदेवेशिदेव्युवाचततःपरम् वैवस्वतेंतरेप्राप्तेत्यादिश्लोकाश्चतुर्दश सार्धासर्वाहुतिर्देविपंचाशत्पंचसंयुता वैष्णवीदेवताह्यत्रमहागरुडवाहिनी इत्ये
कादशोध्यायः ॥ ११ ॥ देव्युवाचेतिततएभिःस्तवैश्चमांतथा दुरेत्यर्धेनसहिताअष्टाविंशतिरूपकाः ततश्चर्षिरुवाचइत्युक्त्वाश्लोकमादितः अर्द्धयुङ्नवभिः
श्लोकैर्मंत्रास्तत्संख्यकामताः एवंतुद्वादशेऽध्यायेएकचत्वारिंशदाहुतिः इतिद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ततस्त्रयोदशेध्यायेऋषिरुवाचइत्यथ एतत्तेकथितंभूपे
त्यादिसार्धत्रयंमनुः मनुचतुष्टयमित्यर्थः मार्कंडेयउवाचेतिइतितस्यवचोदितः श्लोकषट्कंततोदेवीउवाचपरमेश्वरी यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपश्लोकेनैकेनतोषकृत्

मार्कंडेयउवाचेतिततोवक्ष्येमनुत्रयम् देव्युवाचपुनश्चैवस्वल्पश्लोकत्रयेणवै अर्धानामवमंत्रत्वाद्भवत्यत्रषडाहुतिः षट्संख्याहुतिरित्यर्थः ततोमार्कंडेयइतिइतिद
त्वातयोरिति द्वौमंत्रौपुनरुच्चार्यसावर्णिर्भवितामनुः एकोनत्रिंशत्संख्याकाहुतिरत्रविधीयते एवंत्रयोदशेध्यायेहोम र्पणकर्मणि शतानिसप्तसंख्यानितवप्रोक्ता
निशैलजे सकारादिनकारांतोमनुःपरमदुर्लभः ससंप्रदायविधिनाज्ञातव्योममवल्लभे अन्यथाविकलोमंत्रःसत्यंसत्यंमयोदितम् तत्रमंत्राःस्वाहान्ताएतेमंत्रानमों
ताः तर्पणेतर्पयाम्यंताः इतित्रयोविंशतितमंपटलम् ॥ २३ ॥ इतित्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥ केचित्तुमंत्रंपठित्वाततस्तदध्यायदेवतायैनमइतिपूजनइत्याहुः
एवंहोमाशक्तौजयंतीमंत्रेणैवहोमउक्तोन्यत्रपूजाचेतिदिक् कात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रविभागएवाभियुक्तैःस्पष्टीकृत्यदर्शितस्तथाहि अष्टसप्तत्युत्तराणांश्लोकानांश
तपंचकम् प्रोक्तंसप्तशतीस्तोत्रंतत्सप्तशतसंख्यया १ विभज्यजुहुयान्मंत्रमितिकात्यायनीमतम् मार्कंडेयउवाचैकःसावर्णाद्यास्ततःपरम् २ श्लोकमंत्राः
सप्तदशअर्द्धश्लोकात्मकस्ततः एकोनविंशदेवंस्युर्वैश्योक्तिर्विंशतिस्तथा ३ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकत्रयमर्धंपुनर्भवेत् पंचविंशतिरेवंस्याद्राजाषड्विंशतिस्ततः ४
अर्द्धश्लोकात्मकौमंत्रौमंत्रसंख्याप्रकीर्तिता ५ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकत्रयमर्द्धंपुनर्भवेत् मार्कंडेयःपुनश्चार्द्धश्लोकःश्लोकात्मकःपुनः ६ अर्द्धश्लोकात्मकोमंत्रोराजा
र्द्धश्लोकमंत्रकः मंत्रश्चत्वारिंशदेवंश्लोकमंत्रचतुष्टयम् ७ पुनरर्द्धमृषिश्चार्धंश्लोकमंत्राःपुनर्दश पुनरर्द्धंपुनाराजाएकोनाषष्टिरुच्यते ८ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकःपुनरर्द्धंपु
नर्ऋषिः पुनरर्द्धंपुनःश्लोकाःषण्मंत्राःपुनरर्द्धकम् ९ निद्रांभगवतींविष्णोरतुलांतेजसःप्रभुः इत्येवपाठोमंत्राणामेकसप्ततिरुच्यते १० ब्रह्मार्द्धश्लोकमंत्रोथश्लोक
मंत्रास्त्रयोदश अर्द्धश्लोकऋषिश्चार्द्धश्लोकःश्लोकास्तुपंचवै ११ पुनरर्द्धंतुमंत्राणांसपंचनवतिःस्मृता भगवानर्द्धमंत्रेर्द्धेऋषिश्लोकार्द्धकंपुनः १२ श्लोकःपुनर्ऋषि
श्लोकद्वयमंत्रद्वयंभवेत् श्लोकानामष्टसप्तत्याचतुर्भिरधिकंशतम् १३ ॥ १ ॥ अध्यायाद्यावेवऋषिरुवाचेतिसकृन्मनुः अष्टषष्टिमिताःश्लोकास्तावंतोमनवःस्मृताः
॥ १४ ॥ एकोनसप्ततिःसर्वेध्यायेमंत्राद्वितीयके २ आदावृषिरुवाचैकःपंचविंशत्ततःपरम् १५ निहन्यमानाद्याःश्लोकानुखरागाकुलाक्षरम् इत्यंतादेव्युवाचैकोग

जंगर्जेतिचापरः १६ श्लोकाऋषिरुवाचेतिपुनश्चश्लोकपंचकम् चतुश्चत्वारिंशदेवंसर्वेमंत्रास्तृतीयके १७ ॥ ३ ॥ भगवत्याकृतंसर्वमित्यर्द्धश्लोकमंत्रकः यद्यंनिह
तःश्लोकद्वयेदेवीततःपरम् १८ ऋषिश्लोकास्तुचत्वारोमनवःपरिकीर्तिताः षट्त्रिंशच्छ्लोकके‌ऽध्यायेचत्वारिंशद्वयाधिकम् ॥ १९ ॥ ४ ॥ षट्सप्ततिश्लोकयुक्ते
ध्यायेमंत्रास्तुपंचमे एकोनविंशदधिकंशतंकात्यानीमतम् २० एकोऋषिरुवाचेतिपुराशुंभादयश्चषट् श्लोकमंत्रास्ततोदेवाऊचुश्चैवाष्टमोमनुः २१ नमोदेव्यादिकाः
श्लोकाःपंचमंत्राःप्रकीर्तिताः त्रयोदशैवंमंत्रास्तुयादेवीत्यादयोपिच २२ एकविंशतिकाः श्लोकाभ्रांत्यंतास्तेषुमंत्रकाः प्रतिश्लोकंत्रयोमंत्राज्ञेयाःसर्वेत्रिपष्टिकाः
२३ पुनःश्लोकात्मकोमंत्रस्त्रिमंत्रःश्लोककःपुनः त्रयोविंशच्छ्लोककेषुमंत्रावैसप्तषष्टिकाः २४ यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता नमस्तस्यैइतिप्रोक्तो विंश
त्यक्षरकोमनुः २५ नमस्तस्यैइतिप्रोक्तोद्वितीयश्चतुरक्षरः अष्टाक्षरस्तृतीयोपिनमस्तस्यैनमोनमः २६ एवंद्वात्रिंशतिश्लोकैर्ज्ञेयंतंत्रत्रयंबुधैः पूर्वैस्त्रयोदशैर्मंत्रैःसहाशी
तिरुदाहृता २७ स्तुतासुरेतिचश्लोकद्वयंचैवपुनर्ऋषिः पुनः सप्तदशश्लोकाऋषिःश्लोकत्रयंततः २८ दूतश्चैवनवश्लोकाऋषिरेकोंबिकाततः एकइत्यस्यैकश्लोक
इत्यर्थः चतुःश्लोकीपुनर्दूतचतुःश्लोकीपुनःशिवा २९ श्लोकद्वयंमिलित्वातुचत्वारिंशन्नवाधिकम् अशीत्यापिचसंयोगेएकोनात्रिंशताधिकम् ३० शतमेवंतुविज्ञे
यमाहुतीनांचपंचमे ॥ ५ ॥ विंशतिः श्लोकसंयुक्तेषष्ठेध्यायेप्रकीर्तिताः ३१ सर्वेश्लोकामंत्ररूपादेव्यैकाथऋषित्रयम् चतुर्विंशतिमंत्राणामित्येवंपरिकीर्तिताः ३२
॥ ६ ॥ पंचविंशतिश्लोकयुक्तेध्यायेमंत्रास्तुसप्तमे सर्वेमंत्राःश्लोकरूपाऋष्युवाचद्वयंततः ३३ सप्तविंशतिरेवंतुमंत्रसंख्याप्रकीर्तिता ॥ ७ ॥ साधैकषष्टिश्लोकाढ्येष्ट
मेध्यायेप्रकीर्तिता ३४ एकपष्टिश्लोकमंत्राअंतेर्धश्लोकमंत्रकः आदावेकोऋषिश्चैवात्रिषष्टिर्मंत्रसंततिः ३५ एकोनचत्वारिंशद्भिःश्लोकैर्युक्तेसमीरिताः ॥ ८ ॥
अध्यायेनवमेमंत्रास्तावंतोथमनुद्वयम् ३६ राजाऋषिश्चेति चैकचत्वारिंशन्मनुत्तयम् ॥ ९ ॥ सार्द्धसप्तान्वितैर्विंशश्लोकैस्तुदशमेन्विते ३८ सप्तविंश
तिमंत्रास्तुश्लोकरूपास्ततोंतिमः अर्द्धश्लोकात्मकोमंत्रोऋष्युवाचद्वयंतथा ३८ देव्युवाचद्वयंचैवद्वात्रिंशन्मंत्रसंग्रहः ॥ १० ॥ श्लोकानांसार्द्धपंचाश

ज्ञेयमेकादशेस्फुटम् ३९ पंचाशच्छ्लोकमंत्रास्तुअंतेर्द्धश्लोकमंत्रकः शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि ४० एषोर्द्धमंत्रइत्याहुःकेचिदत्रविचक्ष
णाः देवीद्वयमृषिश्चैकोदेवाएकमितीरितम् ४१ पंचाधिकांस्तुपंचाशन्मंत्राञ्ज्ञेयाःपरिस्फुटम् ॥ २२ ॥ अष्टत्रिंशच्छ्लोकयुक्तेप्यध्यायेद्वादशात्मके ४२
चत्वारिंशच्चएकश्चमंत्रास्तत्राहुतिद्वयम् अर्द्धश्लोकात्मकश्लोकाःसप्तत्रिंशन्मिताचर्षिः ४३ देव्युवाचेतिचैकैकमेवंसंख्यास्फुटोदिता ॥ १२ ॥ त्रयोदशे
सार्द्धसप्तदशश्लोकाःप्रकीर्तिताः ४४ ऋषिरुवाचेत्यारभ्यभोगस्वर्गापवर्गदा इत्यंताःपंचमंत्रास्तेमार्कंडेयस्ततःपरम् ४५ इतितस्यवचःश्रुत्वेत्यर्द्धमंत्र
स्तथास्मृतः श्लोकमंत्रास्ततोज्ञेयाःपंचैवाप्यर्द्धपद्यकम् ४६ देव्युवाचेतिमंत्रोयंततःश्लोकस्तुमंत्रकः मार्कंडेयस्ततोमंत्रःश्लोकौमंत्रद्वयंततः ४७ ततोदेवीषड
र्द्धानिसप्तमंत्राःप्रकीर्तिताः मार्कंडेयस्ततोमंत्रद्वयंमंत्रत्रयंस्मृतम् ४८ आवृत्त्यात्वधिकोमंत्रःसावर्णिर्भवितामनुः एकोनत्रिंशत्संख्याकामंत्राअत्रस्मृताबुधैः ४९
केचित्तु एकादशार्द्धाहुतयोद्वादशश्लोकमंत्रकाः उवाचवचनैःषड्भिर्मंत्रास्तेउक्तसंख्यकाः इत्याहुः ५० तत्रकात्यायनीतंत्रविरोधःस्पष्टएवेतिदिक् ॥ २३॥
अथवाराहीतंत्रे चंडीपाठफलंदेविशृणुष्वगदतोमम एकावृत्त्यादिपाठानांप्रत्यहंपठतांनृणाम् ॥ १ ॥ संकल्प्यपूज्यान्संपूज्यन्यस्यांगेषुमनून्सकृत् पश्चाद्बलि
प्रदानेनफलमाप्नोतिमानवः २ न्यासप्रकारश्चनवार्णविधानेउक्तस्ते उपसर्गोपशांत्यर्थंत्रिरावृत्तंपठेन्नरः ग्रहदोषोपशांत्यर्थंपंचावृत्तंवरानने ३ महामायेसमुत्पन्नेस
प्तावृत्तमुदीरयेत् नवावृत्त्याभवेच्छांतिर्वाजपेयफलंलभेत् ४ मुच्येत्प्राणातिजाड्याद्दितिवा ४ राजवश्यायभूत्यैचरुद्रावृत्तमुदीरयेत् अर्कावृत्त्याकामसिद्धिर्वै
रिनाशश्चजायते ५ मन्वावृत्त्यारिपुर्वश्यस्तथास्त्रीवश्यतामियात् सौख्यंपंचदशावृत्त्याश्रियमाप्नोतिमानवः ६ कलावृत्त्यापुत्रपौत्रधनधान्यागमंविदुः
राजभीतिविनाशायवैरस्योच्चाटनायच ७ कुर्यात्सप्तदशावृत्तंतथाष्टादशकंप्रिये महारणविमोक्षायविंशावृत्तंपठेन्नरः ८ पंचविंशावर्त्तनाच्चभवेद्बंध
विमोक्षणम् संकटेसमनुप्राप्तेदुश्चिकित्सभयेसदा ९ जातिध्वंसेकुलोच्छेदेआयुषोनाशआगते वैरिवृद्धौव्याधिवृद्धौधननाशेतथाक्षये १०

तथैवत्रिविधोत्पातेतथाचैवातिपातके कुर्याद्यत्नाच्छतंवृत्तंततःसंपद्यतेशुभम् ११ विपदस्तस्यनस्यंतिततोयातिपरांगतिम् श्रियोवृद्धिःशतावृत्त्या
राज्यवृद्धिस्तथापरा १२ मनसाचिंतितंदेविसिद्ध्येदष्टोत्तराच्छतात् शताश्वमेधयज्ञानांफलमाप्नोतिसुव्रते १३ सहस्रावर्तनाल्लक्ष्मीरावृणोतिस्वयंस्थिरा
प्राप्तोमनोरथान्कामान्नरोमोक्षमवाप्नुयात् १४ यथाश्वमेधःक्रतुषुदेवानांचयथाहरिः स्तवानामपिसर्वेषांतथासप्तशतीस्तवः १५ उत्पत्तिचरितंस्तो
त्ररूपात्रितयात्मकत्वात् अथवाबहुनोक्तेनकिमन्येनवरानने १६ चंड्याःशतावृत्तपाठात्सर्वाःसिद्ध्यंतिसिद्धयः एतास्वेवकामनासुतत्तत्संख्याकस्तोत्रपाठे
विशेषउक्तोमरीचिकल्पे रात्रिसूक्तंजपेदादौमध्येसप्तशतीस्तवम् १७ प्रांतेतुजपनीयंवैदेवीसूक्तमितिक्रमः एवंसंपुटितंस्तोत्रंपूर्वोक्तफलदायकम् १८ अत्ररा
त्रिसूक्तंचवैदिकेइतिकेचित् रात्रिसूक्तंप्रथमाध्यायस्थंविश्वेश्वरीसूक्तंदेवीसूक्तंनमोदेव्याइत्यादिपंचमाध्यायस्थमित्यपरे अन्योपिप्रकारस्तंत्रोक्तः कृष्णा
ष्टमींसमारभ्ययावत्कृष्णचतुर्दशी वृद्ध्यैकोत्तरयाजप्यंपूर्वसंपुटितंतुतत् १९ एवंदेविमयाप्रोक्तःपौरश्चरणिकःक्रमः तदंतेहवनंकुर्यात्प्रतिश्लोकेनपायसा २० प्र
तिश्लोकेनेतिकात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रोपलक्षणम् रात्रिसूक्तंप्रतिऋचंतथादेव्याश्वसूक्तकमितिपक्षांतरे ऋचमित्युक्तमंत्रोपलक्षणम् हुत्वांतेप्रजपेत्स्तोत्रमादौपूजा
दिकंपुनरित्यपरश्च अथातःसंप्रवक्ष्यामिनवरात्रविधानकम् जपेदेकोत्तरांवृद्धिंदिनानिनवसंख्यया २१ नवाक्षरीविधानेनसंपूज्याथविचक्षणः सहस्रंप्रजपे
न्मंत्रंप्रत्येकंचयथाविधि मध्येचैकोत्तरांवृद्धिंजपेद्देव्याःस्तवंमनुम् हुत्वादशांशतोहोमंतत्रसिद्धिंसमाप्नुयात् २२ अपरश्च जपेद्बिल्वंसमाश्रित्यमासमेकंतुयो
नरः हुत्वाबिल्वदलैर्मासंमधुरत्रययोगतः २३ हुत्वादशांशतोवापिकमलैःक्षीरसंयुतैः धनदेनसमांलक्ष्मींप्राप्नुयादुत्तमांध्रुवम् २४ हरगौरीतंत्रे श्रीकामःपुष्टिकामो
वासृष्टिमार्गक्रमेणतु जपेच्छक्रादिमारभ्यशुंभदैत्यवधावधि आदिमारभ्यप्रजपेत्पश्चाच्छेषंसमाचरेत् शांत्यादिकामःसर्वत्रस्थितिमार्गक्रमेणतु सावर्णिःसूर्यतन

यःसावर्णिर्भवितामनुः संकटेचांत्यमारभ्यपश्चादादिंसमापयेत् ब्राह्मणद्वाराकरणेतुविशेषउक्तस्तत्रैव पंचस्वर्णाःशतावृत्तेलक्षावृत्तेतुतत्रयम् पंचावृत्तेस्वर्णमेकंत्रि

रावृत्तेतदर्द्धकम् एकावृत्तेपादमेकंदद्याद्वाशक्तितोबुधइति प्रथमचरित्रस्यब्रह्माऋषिःगायत्रीच्छंदःमहाकालीदेवतानंदाशक्तिःरक्तदंतिकाबीजमग्निस्तत्त्वंमहाका
लीप्रीत्यर्थंजपेविनियोगः मध्यमचरित्रस्यविष्णुर्ऋषिःउष्णिक्छंदःमहालक्ष्मीर्देवताशाकंभरीशक्तिःदुर्गाबीजंवायुस्तत्त्वंमहालक्ष्मीप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः अंत्य
चरित्रस्यशंकरऋषिःअनुष्टुप्छंदःमहासरस्वतीदेवताभीमाशक्तिःभ्रामरीबीजंरविस्तत्त्वंसरस्वतीप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः शतावृत्तादौकामनाभेदेनहोमभेदउक्तः
वाराहीतंत्रे हुवेत्प्रदीपितेवह्नौतिलधानादितंडुलान् धर्मार्थकामसंवृद्धौमोक्षार्थीपायसंहुवेत् मारणेमोहनेचैवतथोच्चाटनकर्मणि हुवेन्मांसंत्रिमध्वक्तंमोहनेमधुपा
यसम् स्तंभनेचमातुफलंवश्येतुसितसर्षपान् धर्मार्थकाममोक्षार्थंपूर्वाशाभिमुखोहुवेत् मोहनेमारणेचैवहुवेद्दक्षिणामुखः उच्चाटनेउत्तरास्यइत्याहभगवान्भवः
क्रोडतंत्रे प्रत्येकावर्तनंदेविहयमेधेनसंमितम् त्रिरावृत्त्याभवेत्कामान्पंचावृत्त्यारिपूञ्जयेत् इतिसर्वेष्टसिद्धिः कात्यायनींविद्महेकन्यांकुमारींधीमहि तन्नोदु
र्गाप्रचोदयात् इत्येतद्गायत्रीयजुर्वेदे ॥ अथगायत्रीप्रयोगांतरंकात्यायनीतंत्रे पूर्वाह्णेषोडशांगुलमितंचतुरंगुलोन्नतंस्थंडिलंकृत्वातत्रशुद्धगोघृतेनैकस्मिन्पात्रे
रुद्रवर्तिषुत्रयोदशदीपान्प्रज्वाल्यतेषुप्रथमदीपेप्रथमाध्यायदेवतामावाह्यआसनपाद्यादिगंधदानांतांपूजांकृत्वापुष्पसमर्पणसमयेवक्ष्यमाणैर्नवभिःश्लोकैः प्रतिश्लो
कंपुष्पाणिसमर्पयेत् ततःप्रथमाध्यायसमाप्तौ वक्ष्यमाणश्लोकैःपुष्पाणिसमर्प्यधूपदीपौदत्त्वापायसनैवेद्यंदत्त्वाताम्बूलंदक्षिणांचदत्त्वानीराज्यएकंब्राह्मणंकुमारींसु
वासिनींचभोजयेत् संकल्पयेद्वा एवंतत्तदध्यायदेवतावाहनादिब्राह्मणभोजनांतंप्रत्यध्यायंकुर्यात् अंतेप्रभूतनैवेद्यादिभिर्महापूजा अनुग्रहेपूर्वाह्णेसमाप्तिः निग्र
हेपराह्णे श्लोकास्तुविश्वेश्वरींजगद्धात्रीं० १ स्तुतासुरैःपूर्वमभीष्टसंश्रयाकरोतुसानःशुभहेतु० २ यासांप्रतंचोद्धतदैत्यतापितै० ३ याचस्मृतातत्क्षणमेवहंति
नःकरोतुसानःशुभहेतुरी० ४ सर्वबाधाप्रशमनं०५ अत्रवैरिनाशनमित्यत्ररोगनाशनमित्याग्रहः एवंदैत्यतापितैरित्यपि सर्वमंगलमांगल्ये०६ सृष्टिस्थितिविना
शानां०७ शरणागतदीनार्त्त० ८ सर्वस्वरूपेसर्वेशे ०९एतेनुग्रहेनवश्लोकाः वश्येतुशेषः ॐह्रींरक्तचामुंडेतूर्णममुकंमेवशमानयस्वाहाअनेनप्रत्यध्यायमाद्यंतयोः

पूजासर्वांतिअयुतमंत्रश्चदशसाहस्रम् होमयेत्कटुतैलेनरक्तचंदनराजिकाः सहस्राहुतिमात्रेणराजानंवशमानयेत् मधुनाचाशोकपुष्परात्रौहुत्वातुपूर्ववत् चक्रवर्ती भवेद्वश्यश्चंडीमंत्रप्रभावतः अंतेशतंब्राह्मणाःकुमार्यश्चभोजनीयाः धर्मार्थंबिल्वपत्रैःपूजा वश्यार्थंकरवीरैर्जपाकुसुमैर्वापुत्रार्थंतुलसीदलैः पुष्ट्यर्थंपंकजैः महाप्रयोगेतुषोडशमाषैःस्वर्णमूर्तिंकृत्वाकलशस्थापनंकृत्वातदग्रेघटेर्गलयंत्रेवादीपंस्थापयेत् यंत्रमंत्यंसर्वसाधारणंस्थापनंमहतिकार्येऊनपंचाशद्दिनानिमध्येचतुर्विंशतिः तदर्धमल्पेब्राह्मणास्त्रयोमहत्कार्येप्रयोगकर्तारः अल्पेएकः निग्रहेतुसर्वबाधाप्रशमनमित्यस्याग्रेएवमुक्त्वासमुत्पत्स्येतिपठेत् अत्रप्रयोगेक्वचित्तर्पणमप्युक्तम् त्रयोदशपात्राणिदुग्धेनापूर्याद्यंतयोःपुष्पांजलिंदत्त्वाप्रतिश्लोकंप्रथमाध्यायदेवतांतर्पयामीतिप्रयोगेणतर्पयेत् ततस्त्रयोदशस्वग्निषुक्रमात्तत्तदध्यायदेवताआवाह्य संपूज्यप्रतिश्लोकमोंप्रथमाध्यायदेवतायैनमःस्वाहेतिमंत्रेणपायसेनजुहुयात् प्रत्यहंयावत्प्रयोगसमाप्तित्रयोदशब्राह्मणाःसुवासिन्यःकुमार्यःएकोनुपनीतोऽष्टवर्षएकउपनीतश्चभोजनीयाः परार्थेप्रयोगेतुसत्याःसंतुयजमानस्यकामाइतिप्रतिश्लोकंप्रत्यध्यायंवापठेत् इदंसर्वत्रपरार्थेप्रयोगेतुबोध्यम् अत्रत्रयोदशपात्रेषुत्रयोदशदीपाइत्युत्तमःपक्षः एकपात्रेत्रयोदशदीपाइतिमध्यमः एकस्मिन्नेवपात्रेत्रयोदशदीपाइतिदेवताचेत्यधमःपक्षः यथोक्तविधिंदीपेषुअक्षतपुंजेषुजलपात्रेषुअग्निषुवाकार्यःइत्युपदेशः ॥ अथप्रयोगांतराणिकात्यायनतिंत्रोक्तानिप्रतिश्लोकमाद्यंतयोः मंत्रंजपेन्मंत्रासिद्धिः सप्रणवमनुलोमव्याहृतित्रयमादौअंतेतुविलोमंतदित्येवंप्रतिश्लोकंकृत्वाशतप्रवृत्तपाठेतुशीघ्रसिद्धिःप्रतिश्लोकमादौजातवेदसइतिऋचंपठेत् अपमृत्युनिवारणायादावंतेशतंत्र्यंबकमंत्रंजपेत् प्रतिश्लोकंतन्मंत्रजपइतिवाप्रतिश्लोकंशरणागतदीनार्त्तश्लोकंपठेत्सर्वकार्यसिद्धिः प्रातश्लोकं करातुसानःशुभेत्यर्द्धंपठेत्सर्वकामाप्तिः स्वाभीष्टवरप्राप्तयेएवंदेव्यावरंलब्ध्वेतिश्लोकंप्रतिश्लोकंपठेत् सर्वापन्निवारणार्थंप्रतिश्लोकंदुर्गइतिपठेत् अस्यकेवलस्यापिश्लोकस्यकार्यानुसारेण लक्षमयुतंसहस्रंशतंवाजपः सर्वबाधेत्यस्यलक्षजपेश्लोकोक्तंफलम् इत्थंयदायदेतिश्लोकस्यजपेमहामारीशांतिः ततोवव्रेनृपोराज्यमितिमन्त्रस्यलक्षजपेपुनाराज्यलाभः हिनस्तिदैत्यतेजांसीत्यनेनसदीपबलिदाने

घंटाबंधनेचबालग्रहशांतिः आद्यवृत्तिमनुलोमेनत्रयोदशाध्यायंपठित्वाततोविपरीतक्रमेणद्वितीयांकृत्वापुनरनुलोमेत्येवमावृत्तिमनुलोमेत्येवंदशाध्यायंपठित्वा
ततोविपरीतमावृत्तित्रयेउक्तेषुप्रकारेषुशीघ्रंकार्यसिद्धिः सर्वापत्तिनिवारणायदुर्गेस्मृतेत्यंतेद्धंततोयदंतियच्चदूरकेइत्यृचंतदंतेदारिद्र्यदुःखेत्यर्द्धमेवंकार्यानुसारेण
लक्षमयुतंसहस्रंशतंवाजपः कांसोस्मीत्यृचंप्रतिश्लोकंपठेल्लक्ष्मीप्राप्तिः मारणार्थमेवमुक्त्वासमुत्पत्येतिश्लोकंपठेत् मारणोक्तावृत्तिभिः फलसिद्धिः ज्ञानिनामपिचे
तांसीतिश्लोकस्तस्यजपमात्रेणसद्योमोहनमित्यनुभवसिद्धम् प्रतिश्लोकंतच्छ्लोकपाठेत्ववश्यम् रोगानशेषानितिश्लोकस्यप्रतिश्लोकंपाठेपृथग्जपेवापिविद्या
प्राप्तिः भगवत्याकृतंसर्वमित्यादिद्वादशोत्तरशताक्षरोमंत्रः सर्वकामदःसर्वापन्निवारणश्चदेविप्रपन्नार्तिहरइतिश्लोकस्ययथाकार्यंलक्षायुतसहस्रशतान्यतमेप्रति
श्लोकंपाठेसर्वापन्निवृत्तिःसर्वकामाप्तिश्च एषुप्रयोगेषुप्रतिश्लोकंदीपाग्रेकेवलमेववानमस्कारकरणेशीघ्रंसिद्धिः प्रतिश्लोकंकामबीजसंपुटितस्यैकचत्वारिंशद्दि
नेषुत्रिरावृत्तौसर्वकार्यसिद्धिः एकविंशतिपर्यंतमुक्तरीत्याप्रत्यहंत्रयोदशावृत्तौवशीकरणम् मायाबीजपुटितस्यफट्बीजस्यपल्लवसहितस्यसप्तदिनपर्यंतंत्रयो
दशावृत्तौउच्चाटनसिद्धिः तादृशस्यैवदिनचतुष्टयमेकादशावृतौसर्वोपद्रवनाशः एकोनपंचाशद्दिनपर्यंतंप्रतिश्लोकंबीजसंपुटितस्यपंचदशावृत्तौलक्ष्मीप्राप्तिः
प्रतिश्लोकमैंबीजसंपुटितस्यशतावृत्त्या॥विद्याप्राप्तिः ॐह्रींनमइत्येतत्संपुटितप्रथमचरित्रस्यप्रतिश्लोकंपाठ आदावंतेक्रमेणश्लोकांतेविपरीतक्रमेणेत्यर्थः एव
मग्रेपि ह्रींनमइत्येतत्संपुटितंमध्यमचरित्रस्यप्रतिश्लोकंपाठेॐक्लींनमइत्येतत्संपुटितेंत्यचरित्रस्यपाठेचशीघ्रंकार्यसिद्धिः तत्रप्रथमचरितेसौःबीजेनषडंगन्या
सः त्रिगुणातामसीत्यादिषड्भिःरहस्योक्तंध्यानं तत्रप्रथमचरितस्यमार्कंडेयऋषिःअनुष्टुप्छंदःमहाकालीदेवतानंदाशक्तिःसौःबीजम् अग्निस्तत्त्वंइष्टसि०मध्य
मचरित्रस्यसुमेधाऋषिःअनुष्टुप्छंदः महालक्ष्मीर्देवताशाकंभरीशक्तिः ह्रींबीजंवायुस्तत्त्वमिष्टसिद्ध्यर्थे० ह्रींबीजेनषडंगसर्वदेवशरीरेइत्यादिसप्तभिःरहस्यो
क्तंध्यानम् उत्तमचरित्रस्याशिवऋषिः अनुष्टुब्जगतीमहासरस्वतीदेवताभीमाशक्तिः क्लींबीजंसूर्यस्तत्त्वंकाम्यासि० क्लीमितिषडंगंगौरीदेहात्समुद्भूताइत्यादिरहस्यो

कंध्यानम् ऐमितिबीजमाद्यचरितस्येत्यन्यत्र ह्रीमितिआद्येश्रीमितिमध्यमेक्लीमित्यंतेएतान्येवक्रमेणतत्तद्देवतापूजनेइत्यन्यत्र ऐमित्यंतेइत्यन्यत्र अत्रसर्वकाम
नाभेदेनध्यानभेदउक्तः वश्येरक्ततरंध्यानंपौष्टिकेकर्बूरमुच्चाटनेधूम्रंमारणेकृष्णंसंतानेच्छायांनीलोत्पलदलश्यामंरत्नाकारंध्यानंसर्वकामदंयुद्धेकल्पांताग्निसमत
याध्यानं जलभयेऽपिकृष्णुक्तंध्यानंविषादिभयेपीयूषवृष्टिपूतपूर्णचंद्रसदृशम् एकदिनेसंपूर्णपाठाशक्तौपाठोयंविप्रकारकः एवंक्रमेणसप्तभिर्दिनैरेकावृत्तिः एकै
कंचरित्रमेकस्मिन्दिनेइतित्रिभिर्वाकेरलाः एतेषांमूलानिकात्यायनीतंत्रेद्रष्टव्यानि तंत्रांतरेअस्यसप्तशतिमालामंत्रस्यनारायणऋषिर्गायत्रीछंदःशुंभमर्दिनीरूपा
दक्षिणामूर्त्तिर्देवताक्लींबीजंसोहंशक्तिः दुर्गाप्रीत्यर्थेजपेवि० ॐयन्मोहोज्ञानिनोरापिअंगुष्ठाभ्यां० निद्रांभगवतींविष्णोस्तर्जनीभ्यां०स्वाहा ॐजयेतिदेवाश्चमु
दामध्यमाभ्यांवषट् ॐआजघानभुजेसव्येअनामिकाभ्यांहुं ॐहतेतस्मिन्महावीर्येकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् ॐनीतादिवंरिपुगणाभयमप्यपास्तंकरतलकरपृष्ठाभ्यां
फडित्युक्तं संपूर्णसप्तशतीस्तोत्रस्यमार्कंडेयोब्रह्मविष्णुशिवात्मासुमेधाऋषिः अनुष्टुब्जगत्यौछंदसीचंडिकामहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीरूपादेवताः नंदा
शाकंभरीभीमाःशक्तयः रक्ताक्षीदुर्गाभ्रामर्योबीजानिअग्निवाय्वर्कास्तत्त्वानिइष्टार्थेविनियोगः इतिब्रह्मोत्तरखंडनाम्निकचिल्लिखितम् अस्यस्तोत्रस्यश्लोकादि
डामरतंत्रेप्युक्तम् अधुनादेविवक्ष्यामिमालामंत्रंनवार्णजम् यस्यस्मरणमात्रेणभुक्तिंमुक्तिंलभेन्नरः १ ब्रह्मणात्वेकवारेणश्लोकाःप्रोक्ताश्चतुर्दश समाधिनाम्ना
प्रोक्तास्तुश्लोकाश्चाष्टौद्विवारतः २ तथावार्द्धेनसहिताभगवानेकमेकधा त्रिधाप्रोक्ताश्चविबुधैः सार्धंषट्त्रिंशदेवहि सार्धंन्यूनाषट्त्रिंशादित्यर्थः देव्याद्वादशधा
सार्धैकोनषष्टिःप्रकीर्तिताः ऋषिणासप्तविंशत्याचत्वारिचशतानिवै सार्द्धाष्टोत्तरकाण्यत्रदूतेनोक्ताद्विधाप्रिये श्लोकास्त्रयोदशैवात्रप्रोक्ताःप्राणप्रियेमम एवंसप्त
शतीसंख्याश्लोकाअष्टौचसप्ततिः शतानिपंचदेवेशितेषांसप्तशताहुतिः विष्णुमायादितोभ्रांतिरूपांतेआहुतित्रयम् चितिरूपेणदेयंतुआहुतीनांत्रयंप्रियेइति एवं
होमाशक्तौजयंतीमंत्रेणैवहोमउक्तोन्यत्रपूजाइतिदिक् ॥ अथैतत्स्तोत्रस्यपाठेडामरकल्पोक्तंनवार्णसंपुटीकरणप्रयोगविधिः तत्रादौतदुद्धारःऐंबीजमादौदु

समानदीप्तिंह्रींसूर्यतेजोद्युतिमद्द्वितीयम् क्लींमूर्त्तवैश्वानरतुल्यरूपंतृतीयमानंत्यसुखायचिंत्यम् १ चांशुद्धजांबूनदकांतितुर्यंमुंपंचमंरक्ततरंप्रकल्प्यम् डां षष्ठमुग्रार्तिहरंसलीलंयैंसप्तमंकृष्णतरंरिपुघ्नम् २ विंपांडुरंत्वष्टममासिसिद्धंच्चेंधूम्रवर्णंनवमंविशालम् ऐंह्रींक्लींचामुंडायैविच्चेइतिनवाक्षरोमंत्रः नाभिमात्रेजलेसह स्रजपात्कविताशक्तिः अयुतजपात्राजबंधनसंकटादिभ्योमोक्षंः अस्मिन्नवाक्षरेमंत्रेमहालक्ष्मीर्व्यवस्थिता तस्मात्सुसिद्धिः सर्वेषांसर्वदिक्षुप्रदीपकः अतोत्रसिद्धादिविचारोनास्तीतिज्ञापितम् नवाक्षरस्यऋषयोब्रह्मविष्णुमहेश्वराः छंदांस्युक्तानिमुनिभिर्गायत्र्युष्णिगनुष्टुभः देव्यःप्रोक्तामहापूर्वाःकालीलक्ष्मीःसरस्वती नंदाशाकंभरीभीमाःशक्तयश्चमुनिस्मृताः स्याद्रक्तदंतिकादुर्गाभ्रामर्योबीजसंचयः अग्निवायुर्भगस्तत्त्वंफलंवेदत्रयोद्भवम् भगःसूर्यः सर्वाभीष्टसिद्ध्यर्थंचविनियोगउदाहृतः ऋषिच्छंदोदैवतानिशिरोमुखंहृदिन्यसेत् शक्तिबीजानिस्तनयोस्तत्त्वानिहृदयेपुनः मंत्राणांपल्लवोवासोमंत्राणांप्रणवःशिरः शिरःपल्लवसंयुक्तोमंत्रः कामदुघोभवेत् नमोतःशांतिकेपुष्टौप्रणिपातेचकीर्तितः वत्साकर्षणहोमेषुस्वाहांतःसिद्धिदायकः यंत्रभंजनकार्येषुसुघोरभयनाशने वषडंतःप्रकल्प्यस्तुग्रहबाधाविनाशकः उच्चाटनेतुसंप्राप्तेमंत्रःफट्पल्लवान्वितः एतेपल्लववाससस्तत्तत्कर्मणिचंडीपाठेपिश्लोकांतादौयोज्याः तथान्यासहीनोभवेन्मूकोमृतःस्याच्छिरसा विना अपल्लवस्तुनग्नःस्यात्सुप्तःस्यादासनंविना गुरुंविनावृथामंत्रःअव्यजापस्तुशून्यकः निर्वभ्योदुष्टदत्तःस्यादन्यबीजस्तुकीलितः दुष्टदत्तः दुष्टापदत्तइत्यर्थः देवच्छंदर्षिहीनोयः समः प्रोक्तोभुजंगमः मूकादयोमंत्रावर्ज्याः वैदिकेमंत्रेपल्लवादिविचारः ह्रींचंडिकायैइत्यनेनास्यमंत्रस्यचषडंगन्यासोनवबीजात्मकसमस्तमंत्रेणचषडंगम् हृदयायनमःशिरसेस्वाहा शिखायैवषट् कवचायहुम् नेत्रत्रयायवौषट् अस्त्रायफडितिक्रमः अस्त्रंसर्वदिक्षुबोध्यम् नवबीजमंत्रास्तेचंडिकातृप्यतामितिमंत्रेणतर्पणम् एवंहोमादिष्वप्यूह्यम् लिखेदष्टदलंपद्मंकुंकुमागुरुचन्दनैः पद्ममध्येलिखेच्चक्रंषट्कोणंचंडिकामयम् षट्कोणचक्रमध्यस्थमाद्यंबीजत्रयंन्यसेत् तत्रमध्यबीजेमहालक्ष्मीःतद्दक्षिणेमहाकालीवामेसरस्वती पूर्वादिषट्कोणेषुबीजान्यन्यानिविन्यसेत् इदंपूजायंत्रं पद्मासनाद्यन्यतममासनम् तथा

सप्तशतीश्लोकैर्न्यासः खड्गिनीशूलिनीत्यादिपठित्वाश्लोकपंचकमाद्यकृष्णतरंबीजंध्यात्वासर्वांगकेन्यसेत् आद्यमैमितिशूलेनपाहिनोदेवीत्यादिश्लोकचतुष्टयं
पठित्वासूर्यसदृशंद्वितीयंसर्वतोन्यसेत् द्वितीयंह्रीमिति सर्वस्वरूपइत्यादि श्लोकानांपंचकंपुनःपठित्वास्फटिकाभासंतृतीयंस्वतनौन्यसेत् तृतीयंक्लीमिति उक्तै
रेवश्लोकैरावृत्तिद्वयेनषडंगन्यासोपिक्वचिदुक्तः ततःषडंगंकुर्वीत विभक्तैर्मूलवर्णकैः एकैकेनैकेनवर्णेनचतुर्भिर्युगुलेनच समस्तेनचमंत्रेणकुर्यादंगानिषट्सुधीः ततः
क्वचिदेवंन्यासविधिंकृत्वासृष्टिमुद्रांविलोकयेत् अर्घ्यपात्रंप्रतिष्ठाप्यपूरयेच्छुभवारिणा गंधपुष्पाक्षतांस्तत्रविन्यस्यनृपनंदन ध्यात्वामनसिसर्वार्थान्हस्तौदत्त्वा
भिमंत्रयेत् रक्षार्थंतस्यकर्तव्याचक्रमुद्राप्रसंयुता अर्घोदकेनसंस्कारंपूजाद्रव्यस्यपूर्ववत् अथमहाकाल्यादिदेवतात्रयध्यानम् खड्गंचक्रगदेषुचापपरिघाञ्छूलंभु
शुंडाशिरःपाशान्संदधतींकरैस्त्रिनयनांसर्वांगभूषावृताम् नीलाश्मद्युतिमास्यपाददशकांसेवेमहाकालिकांयामस्तौच्छयितेहरौकमलजोहंतुंमधुंकैटभम् १ अक्ष
स्रक्परशूगदेषुकुलिशंपद्मंधनुष्कुंडिकांदंडंशक्तिमसिंचचर्मजलजंघंटांसुराभाजनम् शूलंपाशसुदर्शनेचदधतींहस्तैःप्रवालप्रभांसेवेसैरिभमर्दिनीमिहमहालक्ष्मींस
रोजस्थिताम् २घंटाशूलहलानिशंखमुसलेचक्रंधनुःसायकंहस्ताब्जैर्दधतींघनांतविलसच्छीतांशुतुल्यप्रभाम् गौरीदेहसमुद्भवांत्रिजगतामाधारभूतांमहापूर्वामत्रस
रस्वतीमनुभजेच्छुंभादिदैत्यार्दिनीम् ३ततःउक्तयंत्रेपंचोपचारैःपूज्याः एवंकृत्वाजपेल्लक्षचतुष्कंतद्दशांशतः पायसान्नेनजुहुयात्पूजितेहेमरेतसि एतदेवास्यपुर
श्चरणं मार्कंडेयपुराणोक्तंनित्यंचंडीस्तवंपठेत् पुटितंमूलमंत्रस्यजपेदाप्नोतिवांछितम् शतमादौशतंचांतेजपेन्मंत्रंनवार्णकम् चंडीसप्तशतीमध्येसंपुटोयमुदाहृतः
सकामैःसंपुटोजाप्योनिष्कामैःसंपुटंक्वचित् सप्तशत्याश्चरित्रेतुप्रथमःपद्मभूर्मुनिः छंदोगायत्रमुदितंमहाकालीतुदेवता वाग्बीजंपावकस्तत्त्वंधर्मार्थे विनियोजनम्
मध्यमेतुचारित्रेत्रमुनिर्विष्णुरुद्राहृतः उष्णिक्छंदोमहालक्ष्मीर्देवताग्निजमादिजा वायुस्तत्त्वंधनप्राप्त्यैविनियोगउदाहृतः उत्तरस्यचरित्रस्यऋषिःशंकरईरितः

त्रिष्टुप्छंदोदेवतास्यमहापूर्वासरस्वती कामोबीजंरविस्तत्त्वंकामाप्त्यैविनियोजनम् क्वचित्तुसंपूर्णस्तोत्रस्यमार्कंडेयऋषिः ब्रह्मविष्णुरुद्रावाऋषयः महाकाल्या

दयस्तिस्रो देवताः गायत्र्युष्णिगनुष्टप्छंदांसिऐंह्रींक्लींबीजानि चामुंडाशक्तिः अग्निवायुसूर्यस्तत्त्वानिसर्वेष्टसिद्ध्यर्थंजपेविनियोगइत्युक्तम् एवंसंस्मृत्यऋष्या
दीन्ध्यात्वाशर्वोक्तमार्गतः सार्थंस्मृत्वापठेच्चंडीस्तवंस्पष्टपदाक्षरम् समाप्तौतुमहालक्ष्मींदेवींध्यात्वाषडंगकम् जपेदष्टशतंमूलंदेवतायै निवेदयेत् आदावं
तेअष्टशतंजपः आश्विनस्यसितेपक्षेआरभ्याग्नितिथिंसुधीः अष्टम्यंतंजपेल्लक्षंदशांशंहोममाचरेदिति ॥ अथशतचंडीविधिः शंकरस्यभवान्यावाप्रासादनिकटे
शुभम् मंडपंद्वारवेयाढ्यंकुर्यात्सध्वजतोरणम् तत्रकुंडंप्रकुर्वीतप्रतीच्यांमध्यतोपिवा स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वावृणुयाद्दशवाडवान् जितेंद्रियान्सदाचारान्कुली
नान्सत्यवादिनःवाडवाब्राह्मणाः पंचभिःसप्तभिर्वापिनवैकादशभिस्तथा अदीर्घदिवसैःक्षिप्रंविदध्याच्चंडिकामखम् अयुग्मब्राह्मणैःकार्यंशतावृत्तंसुसिद्धये
त्रिपंचसप्तनवभिर्दिनैःपक्षेणवापुनः देवीमाहात्म्यपाठंतुयुग्मैर्विप्रैःकृतंतुयत् निष्फलंचभवेत्सर्वभूतिनाशमवाप्नुयात् इतिवचनत्रयंक्रोडतंत्रनाम्नापठ्यते
तत्तुनिर्मूलम् अष्टमीनवमीचतुर्दशीपूर्णिमासुयथा शतावृत्तिसमाप्तिर्भवति तथाआरंभःकर्त्तव्यः इतिसांप्रदायिकाः व्युत्पन्नांश्चंडिकापाठरतान्
लज्जादयावतः मधुपर्कविधानेनस्वर्णवस्त्रादिदानतः जपार्थमासनंमालांदद्यात्तेभ्योपिभोजनम् तेहविष्यान्नमश्नंतोमंत्रार्थगतमानसाः भूमौशयानाःप्रत्येकं
जपेयुश्चंडिकास्तवम् मार्कंडेयपुराणोक्तंदशकृत्वःसचेतसः नवार्णंचंडिकामंत्रंजपेयुश्चायुतंपृथक् संपुटीकरणजपादितिशेषः प्रत्येकंब्राह्मणैः अयुतजपः
कार्यः पूजयेच्चकन्यानांदशकंशुभम् द्विवर्षाद्यादशाब्दांताःकुमारीःपरिपूजयेत् एकाब्दायाःप्रीत्यभावोरुद्राब्दातुविवर्जिता तासांक्रमेणनामानि कुमारी१
त्रिमूर्त्तिः २ कल्याणी ३ रोहिणी४ कालिका ५ चंडिका ६ शांभवी ७ दुर्गा ८ सुभद्रा ९ एतैरेवनाममंत्रैस्तासांपूजा तत्रहीनाधिकांगीव्रणयुक्ताअंधा
काणाकुरूपाकेकरारोमयुग्देहादासीजारोगिण्यः इत्येवमाद्यावर्ज्याः विप्रांसर्वेष्टसंसिद्ध्यैयशसेक्षत्रियोद्भवाम् वैश्यजांधनलाभायपुत्राप्त्यैशूद्रजांयजेदिति गंध
पुष्पधूपदीपभक्ष्यभोज्यैर्यथाशक्तिवस्त्राभरणैश्चपूजिता वेद्यांविरचितेरम्येसर्वतोभद्रमंडले घटंसंस्थाप्यविधिवत्तत्रावाह्यार्चयेच्छिवाम् तदग्रेकन्यकाश्चापिपू
जयेद्ब्राह्मणानपि उपचारैस्तुविविधैर्नवार्णावरणैरपिततः ॐकारःप्रथमंपीठंपूर्णपीठमतःपरम् तृतीयंकामपीठंचपूजयेत्संप्रदायतः आग्नेय्यादिचतुर्दिक्षुपूज्यंदे

वीचतुष्टयम् जयाचविजयाचैवजयंतीचापराजिता पूर्वोक्तयंत्रेपूर्वकोणेसरस्वतीब्रह्मा श्रीसहितोविष्णुर्नैर्ऋत्ये उमयाशिवोवायव्ये षट्कोणचक्रमध्यबीजेम
हालक्ष्मीः महाकालीमहासरस्वतीतद्दक्षिणवामयोः उदक्सिंहो दक्षिणेमहिषः षट्कोणेषुनंदजारक्तदंतिकाशाकंभरीदुर्गाभीमाभ्रामर्यः सबिंदुनामाद्यवर्णाद्या
स्तारायाश्चासांनाममंत्राःपूजादौ तारःप्रणवः अष्टपत्रेषुब्रह्माणीमाहेश्वरीवैष्णवीवाराहीनारसिंहीऐंद्रीचामुंडा उक्तरीत्यानाममंत्रैःपूज्याः ततोविष्णुमायादिचि
त्यंतास्त्रयोविंशतिदेवताःप्रागादिक्रमेणकेसरेषुपूज्याः ततोविष्णुमायाद्याः क्वचित्तुएवम् विष्णुमाया १ चेतना २ बुद्धिः ३ निद्रा ४ क्षुधा ५ छाया
६ शक्तिः ७ तृष्णा ८ क्षांतिः ९ जातिः १० लज्जा ११ शांतिः १२ श्रद्धा १३ कांतिः १४ लक्ष्मीः १५ धृतिः १६ वृत्तिः १७ स्मृतिः १८ दया
१९ तुष्टिः २० पुष्टिः २१ माता २२ भ्रांतिः २३ तद्रूपास्त्रयोविंशोक्ताः तालमूलेचसंपूज्यमाधारादिचतुष्टयम् आधाराःकूर्मशेषौचतुर्थीपृथिवीनृप गृह
कोणेषुगणेशः क्षेत्रपालोबटुको योगिन्यः इंद्राद्याश्चेति एवंचतुर्दिनंकृत्वापंचमेहोममाचरेत् तत्रप्रथमेह्निएकावृत्तिःद्वितीयेद्वे तृतीयेतिस्रःचतुर्थेचतस्रःप्रति
ब्राह्मणंहोमद्रव्याणि पायसान्नैस्त्रिमधक्तैर्द्राक्षारंभाफलादिभिः मातुलिंगैरिक्षुखंडैर्नारिकेलैःपुरःस्थितैः जातीफलैराम्रफलैरन्यैर्मधुरवस्तुभिरिति सप्तशत्याद
शावृत्त्याप्रतिमंत्रंहुतंचरेत् अयुतंचनवार्णेनस्थापितेशौविधानतः कृत्वावरणदेवानांहोमंतन्नाममंत्रतः कृत्वापूर्णाहुतिंसम्यग्देवताभीविसृज्यच अभिषिंचेच्चय
ष्टारंविप्रौघःकलशोदकैः निष्कंसुवर्णमथवाप्रत्येकंदक्षिणांदिशेत् भोजयेच्चशतंविप्रान्भक्ष्यभोज्यैःपृथग्विधैः तेभ्योपिदक्षिणांदत्त्वागृह्णीयादाशिषस्ततः
एवंकृतेजगद्वश्यंसर्वेनश्यंत्युपद्रवाइति कुर्यादेवंविशुद्धात्माचंडीसाहस्रकेविधिं वियावतःसदाचारान्ब्राह्मणान्वृणुयाच्छतम् प्रत्येकंचंडिकापाठान्वि
दध्युस्तेदिशामताम् अयुतंप्रजपेयुस्तेप्रत्येकंनववर्णकम् पूर्वोक्ताःकन्यकाःपूज्याःपूर्वमंत्रैःशतंशुभाः वेदाहमेवंसंपाद्यहोमंकुर्युःप्रयत्नतः सप्तशत्याशतावृ

त्त्याप्रतिमंत्रंविधानतः लक्षसंख्यंनवार्णेनपूर्वोक्तैर्द्रव्यसंचयैः होतृभ्योदक्षिणांदत्त्वापूर्वोक्तान्भोजयेद्द्विजान् सहस्रसंमितान्साधून्देव्याराधनतत्परान्

एवंसहस्रसंख्याकेकृतेचंडीविधौनृणाम् सिध्यत्यभीप्सितंसर्वंदुःखौघश्चविनश्यति मारीदुर्भिक्षरोगाद्यानश्यंतिव्यसनोच्चयाः एतद्दशगुणोविधिरयुतंप्रजपेयुस्तेइति
यस्याःप्रभावमतुलंश्लोकमुक्त्वाकृतांजलिः दद्याद्द्वोमिथुनान्यष्टावाचार्यायसुभक्तिमान् चतुर्विंशतिसंख्याकैर्हेमगद्याणकैःसह एकैकंदशविप्रेभ्योदद्याद्द्वोमिथुनं
समम् निष्कत्रयसमायुक्तंवस्त्रालंकारभूषितामिति यद्यत्कार्यंसमुद्दिश्यक्रियतेशतचंडिका तत्तत्तस्यमहालक्ष्मीःसत्यमाशुप्रयच्छति क्वचिद्रुद्रयामलेइत्युक्त्वाद्र
व्यांतराण्यपिहोमेउक्तानि तत्रप्रधानहोमःस्यात्रिमधूद्भूतउत्तमः प्रधानद्रव्यमुद्दिष्टंपायसान्नंतिलास्तथा यवैर्वाश्रीफलैर्दिव्यैर्नानाविधफलैस्तथा किंशुकैःसर्षपत्व
ग्भिर्दूर्भैर्दूर्वांकुरैस्तथा करवीरैरक्तपुष्पैरक्तोत्पलसितैरपिरक्तचंदनखंडैश्चगुग्गुलैश्चमनोहरैरिति अथब्रह्मांडपुराणनाम्नाप्रत्यध्यायंश्लोकसंख्याक्वचिदुक्ता तत्राद्यच
रिताध्यायेश्लोकैकाशीतिरुत्तमा अथमध्यचरित्रेतुअष्टस्वेकसुसंख्यकाः त्रयोमध्यमायाश्चतुःसप्तचतुर्वेदस्त्रेदकाः अथोत्तमचरित्रेतुषट्षडग्निश्लोकभागितेति
अग्नीषोमाध्यायवतीगीतासप्तशतीस्मृता तथाकवचार्गलाकीलकानामपिश्लोकसंख्याउक्ताः श्रीवज्रकवचस्यापित्रिपंचाशच्छ्लोकशालिता अर्गलाकीलकेश्लो
काद्व्यष्टाविंशतिसंख्यकाः अथोरहस्यत्रयस्यत्रयोध्यायामनुध्रुवाइतिच तत्रकवचस्यचामुंडादेवताब्रह्माऋषिःअनुष्टुप्छंदः अंगन्यस्तादेव्यः सायुधामातरोबी
जम् दिग्बंधदेवतास्तत्त्वं अर्गलायाःविष्णुरनुष्टुप्छंदः नवार्णोमंत्रःशक्तिःमंत्रोदितादेव्योबीजम् सप्तशतीमंत्रस्तत्त्वंकवचस्यशिवऋषिःइतरदर्गलावत् तथाप्रथम
चरित्रस्यब्रह्माऋषिःअनुष्टुप्छंदःमहाकालीदेवतानंदाशक्तिः रक्तदंतिकाबीजमग्निस्तत्त्वंपौष्टिकेविनियोगः मध्यमचरित्रस्यविष्णुर्ऋषिःमहालक्ष्मीर्देवताशाकं
भरीशक्तिःदुर्गाबीजमुष्णिक्छंदःवायुस्तत्त्वमीप्सितप्राप्त्यर्थेजपेविनियोगः उत्तरचरित्रस्यशिवऋषिःमहासरस्वतीदेवताछंदोनुष्टुब्जगत्यौभीमाशक्तिःभ्रामरीबी
जं सूर्यस्तत्त्वमुच्चाटनादौविशेषतोविनियोगइति तत्तुकात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रविभागेनविरोधात्निर्मलहृतिध्येयम् इतिश्रीमदुपाध्यायोपनाकशिवभट्टसुतसतीगर्भ ॥४८॥

जनागोजीभट्टकृतेमार्कंडेयपुराणांतर्गतसप्तशत्याख्यचंडस्तोत्रस्यव्याख्यानेचंडीस्तोत्रप्रयोगविधिःसमाप्तः।श्रीमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वत्यर्पणंभूयात् ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीदुर्गादेव्यैनमः ॥ बंधूकबंधूभवदाननायाभासैवदासीकृतशोणसिंधोः ॥ सानंदवृंदारकवंदिताग्रेर्भासःशिवायायावयमेवदासाः ॥ १ ॥
तिष्येशिष्यैश्चतुभिर्योमुष्यलोकस्यशांतये ॥ अवातततारतारात्मातंवंदेशंकरंगुरुम् ॥ २ ॥ श्रीलक्ष्मींमातरंरंगनाथाख्यांपितरंगुरुम् ॥ काशीनाथश्रीधराख्यौ
गुरून्नत्वायथामति ॥ ३ ॥ शैवोपनामकेनैवनीलकंठेनकेनचित् ॥ सप्तशत्यंगषट्कस्यव्याख्यानंतन्यतेमुदा ॥ ४ ॥ तत्रतावद्भगवत्युपासनायांकेचिद्भ्रांतावदं
ति ॥ मायारूपायाभगवत्याउपासनाशास्त्रेषूक्तातथामायायामिथ्यात्वान्मुक्तौतस्याअनन्वयाच्चाश्रद्धेयेयमुपासनेति ॥ ननुनेयंभ्रांतिः तापनीयेमायावाएषाना
रसिंही सर्वमिदंसृजतिसर्वमिदंरक्षतिसर्वमिदंसंहरतितस्मान्मायामेतांशक्तिंविद्याद्यएतांमायाशक्तिंवेदसमृत्युंजयतिसपाप्मानंतरतिसोमृतत्वंचगच्छतिमहतींश्रि
यमश्नुतइतिश्रुतौमायाशक्तिंवेदोपास्तेसमृत्युंजयतीतिकथनेन ॥ तथात्वंवैष्णवीशक्तिरनंतवीर्याविश्वस्यबीजंपरमासिमाया ॥ संमोहितंदेविसमस्तमेतदित्या
दिस्मृतिभिःविष्णोःशक्तेर्जडायामायायाएवोपास्यत्वकीर्तनादितिचेन्न ॥ देव्यथर्वशिरंसिसर्वेवैदेवादेवीमुपतस्थुः कासित्वंमहादेविसाब्रवीदहंब्रह्मरूपिणीमत्तः
प्रकृतिपुरुषात्मकंजगदिति तथाभुवनेश्वर्युपनिषदि अथातोंबोपनिषदंव्याख्यास्यामोथह्येनांब्रह्मरंध्रेब्रह्मस्वरूपिणीमाप्नोतीतितथाभुवनाधीश्वरीतुर्यातीताविश्व
विमोहिनीतितथाभावनोपनिषदिस्वात्मैवललितेतिश्रुतिभिः तथात्रिपुरातापनीयसुंदरीतापनीयादिषुपरोरजसेसावदोमितिगायत्रीचतुर्थचरणप्रतिपाद्यब्रह्मवाच
कत्वेनह्रींकारबीजस्यकथनेह्रींकारमन्त्रस्यब्रह्मदेवतात्वप्रतिपादकश्रुत्याच तथाकालीतारोपनिषदादिश्रुतिभिस्तथास्मृतिभिश्चब्रह्मरूपिण्याभगवत्याएवोपास
नाकथनात् ॥ तथाहिस्मृतयः ॥ सूतसंहितायांपंचमाध्याये ॥ अतःसंसारनाशायसाक्षिणीमात्मरूपिणीम् ॥आराधयेत्परांशक्तिंप्रपंचोल्लासवर्जितामिति ॥
स्कांदेवेदारण्येश्वरमाहात्म्ये ॥ परातुसच्चिदानंदरूपिणीजगदंबिका ॥ सैवाधिष्ठानरूपास्याज्जगद्भ्रांतेश्चिदात्मनीति ॥ कूर्मपुराणेद्वादशाध्याये ॥ एतंतत्प्रदर्शि

तंविप्रादेव्यामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ सर्ववेदांतवेदेषुनिश्चितंब्रह्मवादिभिः ॥ एकंसर्वगतंसूक्ष्मंकूटस्थमचलंध्रुवम् ॥ योगिनस्तत्प्रपश्यंतिमहादेव्याःपरंपदमिति ॥

परात्परतरंतत्त्वंशाश्वतंशिवमच्युतम् ॥ अनंतंप्रकृतौलीनंदेव्यास्तत्परमंपदमिति ॥ शुद्धंनिरंजनंशुभ्रंनिर्गुणंदैन्यवर्जितम् ॥ आत्मोपलब्धिविषयंदेव्यास्तत्पर
मंपदमिति ॥ तथाहालास्येश्वरमाहात्म्येमायाबीजार्थप्रस्तावे सत्स्वरूपःसदाकारोहकारोधर्मतत्परः ॥ चिदाकारः शिवाकारोरेफः सर्वार्थसिद्धिदः ॥ आनं
दरूपयोरैक्यादीकारः सर्वकामदः ॥ बिंदुनादौतदंतस्थौभवेतांमोक्षदावुभौ ॥ सच्चिदानंदरूपंतुप्रोक्तंबीजंमनीषिभिः ॥ सच्चिदानन्दरूपंयत्पदंब्रह्मतदेवही
ति ॥ देवीभागवते निर्गुणासगुणाचेतिद्विधाप्रोक्तामनीषिभिः ॥ सगुणारागिभिःसेव्यानिर्गुणातुविरागिभिरिति ॥ ब्रह्मांडपुराणेललितोपाख्याने ॥ चितिस्त
त्पदलक्ष्यार्थाचिदेकरसरूपिणीत्यादयोष्टादशपुराणेषूपपुराणेषुचस्मृतयोद्रष्टव्याः ॥ ननुतर्हिषोडशीग्रहणाग्रहणयोःक्रियाविषयत्वात्तत्रशाखाभेदेनविकल्पसंभ
वेपिवस्तुस्वरूपस्यैकविधत्वात्तत्रविकल्पासंभवेनभगवतीस्वरूपस्यमायास्वरूपत्वप्रतिपादकस्तुत्यासहभगवत्याब्रह्मरूपत्वप्रतिपादकश्रुतेर्विरोधइतिचेन्न ॥ मा
यायावेदांतेषुमिथ्यात्वान्मिथ्यापदार्थस्याधिष्ठानेकल्पितत्वात्तस्याधिष्ठानसत्तातिरिक्तसत्ताभावान्मायायामधिष्ठानसत्ताप्रवेशान्मायास्वरूपोपासनायामपिस
त्तारूपब्रह्मणएवोपासनासंभवतीत्याशयेनमायास्वरूपत्वप्रतिपादनेपिविरोधाभावात् ॥ यथाब्रह्मणउपासनायामपिनकेवलंब्रह्मणोग्रहणं किंतुशक्तिविशिष्टस्यै
वशक्तेस्तदतिरेकेणाभावात् ॥ केवलस्योपासनासंभवाच्च ॥ तथामायोपासनायामपिनकेवलंमायायाअवस्थानमस्ति ॥ येनकेवलायाउपासनंसंभ
वेत् ॥ किंतुब्रह्माधिष्ठानयुतायाएवावस्थानमितिभगवत्यामायारूपत्वप्रतिपादनेपिफलतोब्रह्मस्वरूपमेवभगवत्यासिध्यतीतिश्रुत्योःपरस्परंविरोधाभावात् ॥
तदुक्तम् ॥ पावकस्योष्णतेवेयमुष्णांशोरिवदीधितिः ॥ चंद्रस्यचंद्रिकेवेयंशिवस्यसहजाध्रुवेति ॥ तथा ॥ स्वपदास्वशिरश्छायांयद्वल्लंघितुमीहते ॥
पादोद्देशेशिरोनस्यात्तथेयंबैंदवीकलेति ॥ तथाच यथाग्नौहोमेग्निशक्तौहोमोर्थसिद्धएवमग्निशक्तौहोमेप्यग्नौहोमोर्थसिद्धस्तद्वन्मायायाभगवतीत्वेपिब्रह्मणएवभगव ॥४९
तीत्वंसिद्धमितितस्यैवोपासनायांग्रहणंमायायामिथ्यात्वप्रतिपादकवाक्येपुतुब्रह्मणोमिथ्यात्वाभावात्केवलमायायाएवग्रहणं तस्यामिथ्यात्वेतदधिष्ठानस्यस

त्यत्वादुपासकस्योपास्यमायापदार्थांर्गतब्रह्मांशस्यमोक्षदशायामनुस्यूतत्वान्नमुक्तावुपास्यस्वरूपत्यागः ॥ अतएवांतर्यामिब्राह्मणे पृथिव्यादिमायांता नां पदार्थानां यःपृथिव्यांतिष्ठन्यंपृथिवीनवेद यस्यपृथिवीशरीरं यःपृथिवीमंतरोयमयतीत्यादिनांतर्यामिचेतनसंबंधेनैवदेवतात्त्वमुपवर्णितं तथाचसर्वंखल्विदं ब्रह्मेतिश्रुतिरपिअनुगृहीताभवतितत्तदेतत्सर्वमभिप्रेत्यसूतसंहितायामुक्तम् ॥ चिन्मात्राश्रयमायायाःशक्त्याकारेद्विजोत्तमाः॥ अनुप्रविष्टायासंविन्निर्विकल्पास्व यंप्रभा ॥ सदाकारासदानंदासंसारोच्छेदकारिणी ॥ साशिवापरमादेवी शिवाभिन्नाशिवंकरीति ॥ यद्वा भगवतीस्वरूपप्रतिपादकवाक्येषुयेमायाशक्तिक लादिशब्दास्ते लक्षणयामायाविशिष्टशक्तिविशिष्टकलाविशिष्टब्रह्मबोधकास्तथाचमायाविशिष्टं शक्तिविशिष्टं कलाविशिष्टंयद्ब्रह्मतद्भगवतीपदवाच्यमि तिफलितोर्थः ॥ एतेनक्षुधारूपेण निद्रारूपेणभ्रांतिरूपेणस्मृतिरूपेणेत्यादिकेवलशक्तिवाचकपदानि व्याख्यातानि तैः पदैस्तत्तच्छक्तिविशिष्टब्रह्मणएवसर्वत्र ग्रहणात् ॥ अयमेवार्थः कालोत्तरेउक्तः शिवंप्रतिदेवीप्रश्नवाक्येन ॥ भगवन्देवदेवेशमिथ्यामायेति विश्रुता ॥ तस्याः कथमुपास्यत्वंभवेन्मुक्तावन न्वयात् ॥ श्रद्धानजायतेक्वापि मिथ्यावस्तुनिकुत्रचित् ॥ देव्याउपासनाचेयं श्रुतामायाश्रिताप्रभो ॥ संशयंछिंधिदेवेश रहस्यं वदमेप्रभो ॥ इति श्रुत्वावचोदेव्याभगवांश्चंद्रशेखरः ॥ उवाचवचनंदिव्यंलोकानांचहितप्रदम् नाहंसुमुखिमायायाउपास्यत्वंब्रुवेक्वचित् ॥ मायाधिष्ठानचैतन्यमुपास्यत्वेन कीर्तितम् ॥ मायाशक्त्यादिशब्दाश्चविशिष्टस्यैवलक्षकाः ॥ तस्मान्मायादिशब्दैस्तुब्रह्मैवोपास्यमुच्यते इति ॥ अत्रपूर्वार्द्धेनमायाधिष्ठानचैतन्येत्यनेन प्रथमपक्षउक्तोमायाशक्त्यादीत्यनेनोत्तरार्द्धेनद्वितीयः पक्षउपपादितः ॥ एतदभिप्रायेणैवब्रह्मांडपुराणेमायावाचकस्यह्रींकारस्यमायाविशिष्टब्रह्मवाचकत्व मुक्तम् ॥ शक्त्यक्षराणिशेषाणिह्रींकारउभयात्मकइति उभयात्मकः शिवशक्त्यात्मक इत्यर्थः ॥ किंचमायायाकेवलाया उपास्यत्वंवदन्वादीभ्रांतः

प्रष्टव्यः ॥ जडायाउपास्यत्वेतत्तद्देवतारूपाणांप्राणेंद्रियमनआत्मजीवादिमत्त्वंकथंभवेत् ॥ द्विविधंहिभगवतीस्वरूपम् ॥ स्थूलंसूक्ष्मंच ॥ तत्रसूक्ष्मं मुख्यं

स्थूलंतुतत्तदुपासकानांदर्शनादिव्यवहारार्थंतत्तदुपासकैरुपासितंसूक्ष्मरूपमेवतुस्थूलंरूपंगृह्णाति ॥ तत्रैवंसतिसूक्ष्मरूपेचैतन्याननुप्रवेशेतद्गृहीतेस्थूलरूपेपि
चैतन्यस्याननुप्रवेशेनंतत्तद्देवतानांभाषणनसंभाषणादिव्यवहारोच्छेदएवस्यात्तस्मादनिच्छयापिचैतन्यविशिष्टायाएवतत्तच्छक्तेरुपास्यत्ववक्तव्यमिति ॥नन्वेवं
चेत्किमर्थंमायादिशब्दैर्व्यवहारो भगवत्याः शास्त्रेषुक्रियते लक्षणादिदोषाभावायस्पष्टप्रतिपत्तयेब्रह्मादिशब्दैरेवकुतोन व्यवहारः क्रियतेइतिचेच्छृणु ॥ चतु
र्व्यूहात्मकंहिब्रह्मणोरूपं विराड्हिरण्यगर्भाव्याकृतब्रह्मरूपंतत्रदेव्युपासनाव्यूहांतर्गतस्यकस्यपदार्थस्येतिशंकायांविराड्हिरण्यगर्भाव्याकृतानांतदधिष्ठातॄणांब्र
ह्मविष्णुरुद्राणांचमैत्रायणीयश्रुतौएकैकगुणमयत्वेनकीर्तनाद्गुणत्रयसाम्यावस्थायाः मायायाः प्रकृत्यादिशब्दवाच्यत्वेनतस्याश्चतुरीयब्रह्माश्रितत्वेनतदेवमा
याविशिष्टंतुरीयंब्रह्मैवभगवत्युपासनायांग्राह्यमितिबृहदर्थप्रकाशनार्थंतथामायादिशब्दैर्व्यवहारस्यकरणात् ॥ तथाचमैत्रायणीश्रुतिः ॥ तमोवाइदमेकमग्रआ
सीत्तत्परेस्यात्तत्परेणेरितंविषमत्वंप्रयात्येतद्वैरजस्तद्रजः खल्वीरितंविषमत्वंप्रयात्येतद्वैसत्वस्यरूपमिति ॥ अनेनवाक्येनमायायास्तमःशब्दितायाः परेण
ब्रह्मणानित्यसंबंधप्रदर्शनेनजगत्कारणरूपंसाम्यावस्थात्मकंप्रदर्शितंनह्यन्यथातमःप्रेरकत्वंसाम्यावस्थमायोपाधिंविनानिर्गुणस्यपरमात्मनः संभवति अग्रेचतस्यै
तास्तनवोथयोहखलुवावास्यतामसोंशोसौयोयंरुद्रोयोहखलुवावास्यराजसोंशोसौब्रह्मायोहखलुवावास्यसात्त्विकोंशः सविष्णुरितिगुणत्रयोपाधित्वंब्रह्मविष्णुरु
द्राणांप्रतिपादितम् ॥ तथापुराणादिषुच ॥ सत्त्वंरजस्तम इतिप्रकृतेर्गुणास्तैर्युक्तः परः पुरुषएकइहास्यधत्ते ॥ स्थित्यादयोहरिविरिंचिहरेतिसंज्ञाः श्रेयांसि
तत्रखलुसत्त्वतनोर्नृणांस्युरित्यादिसर्वपुराणेषुब्रह्मविष्णुरुद्राणामेकैकगुणवत्त्वमेवप्रतिपादितम् ॥ नहिमायाप्रकृतिशक्त्यादिशब्दवाच्यंवस्तुब्रह्मातिरिक्ताश्रयंभ
वति येनमायादिशब्दैरुपास्यंवस्तुमायाविशिष्टब्रह्मातिरिक्तंभवेत्किंतुमायाविशिष्टब्रह्मरूपमेवेतितैः शब्दैरुपास्यवस्तुनिप्रतिपादिते मायाविशिष्टब्रह्मरूपमेवभग

वतीरूपमुपास्यंभवोदितिबोधनार्थमेवमायादिशब्दैर्भगवत्याउपासनकथनमिति ननुतर्हित्वंवैष्णवीशक्तिरनंतवीर्येत्यत्रापिमायाशब्दोब्रह्मविशिष्टमायावाचकः
स्यात् ॥ नचेष्टापत्तिः ॥ तत्रकेवलायामायायाएवविवक्षितत्वादितिचेन्न ॥ नह्यस्माभिःसर्वत्रमायाशक्त्यादिशब्देनमायाविशिष्टंशक्तिविशिष्टंब्रह्मैवसर्वत्रग्रा
ह्यमितिशपथःक्रियते येनातिप्रसंगःस्यात्किंतुक्वचित्संबंधिशब्दसमभिव्याहारेकेवलमायाया एवग्रहणंयथात्रैवतथानाशप्रकरणेकेवलमायायाग्रहणंतथासृष्टि
स्थलेपि मन्मायाशक्तिसंक्लृप्तंजगत्सर्वंचराचरम् ॥ सापिमत्तः पृथाग्विप्रानास्त्येवपरमार्थतः ॥ इत्यादौकेवलमायायाग्रहणमुपासनास्थलेतुतद्विशिष्टब्रह्मणोग्रहण
मितियथायथमूह्यम् ॥ तथाचत्वंवैष्णवीशक्तिरित्यादौअधिष्ठानकूटस्थब्रह्मरूपिणीयात्वंसावैष्णवीयामायाशक्तिरस्तितद्रूपाअसीत्यर्थः ॥ ब्रह्मणःसर्वाधिष्ठा
नत्वेनसर्वरूपत्वात् ॥ तेनचब्रह्मरूपत्वमेवभगवत्याः प्रतिपादितमेवमन्यत्राप्यूह्यम् ॥ यद्वा ॥ ब्रह्मणोजगत्कारणस्योभयात्मकत्वात्क्वचिन्मायोपसर्जनब्र
ह्मणउपासनंतत्रशक्तिः सहायभूता ॥ इदंचमतं शिवपुराणादिषुस्पष्टम् ॥ तस्मात्सहतयादेवंहृदिपश्यंतियेशिवम् ॥ तेषांशाश्वतिकाशांतिर्नेतरेषांकदाचनेति
वचननिचयैः । क्वचिच्चब्रह्मोपसर्जनमायाया उपासनंतत्रभगवतीविषयेब्रह्मोपसर्जनमायायाएवोपासनमितिदर्शयितुंमायाशक्त्यादिशब्दैः शास्त्रेभगवत्या
व्यवहारः क्रियते । इदंचमतंसर्वतंत्राभिमतंपुराणाभिमतंच ॥ शिवेनसहितांदेवींभावयेद्भुवनेश्वरीमितिभुवनेश्वरीपारिजातादिवचननिचयात् ॥ तदुक्तंकूर्म
पुराणे ॥ अस्यास्त्वनादिसंसिद्धमैश्वर्यमतुलंमहत् ॥ तत्संबंधादनंतैषारुद्रेणपरमात्मनेत्यादीनिवचनानिदेवीभागवतादिसर्वपुराणेषुद्रष्टव्यानि ॥ उभयप
क्षेपिब्रह्मणश्चिदंशउपासनायामागतएवेतिनमुक्तावुपास्यस्वरूपानन्वयित्वरूपंदूषणंनवाश्रद्धेयतेति ॥ इत्थंभगवत्युपासनायांस्वरूपेनिर्णीते ब्रह्मविष्णुरुद्रश
क्त्युपासनासुकस्योपासनावरिष्ठेत्यस्यविचारः क्रियते ॥ तत्रसर्वंखल्विदंब्रह्मेतिसामानाधिकरण्येनसर्वपदार्थमात्रस्यब्रह्मरूपत्वेपिभक्तानांचेतसोवलंबाय
परमेश्वरेणमलिनशुद्धशुद्धतरशुद्धतमाविभूतयः शुद्धितारतम्येनकल्पितास्ताश्चगीतादिशास्त्रेषुविभूत्यध्यायेछांदोग्यादिषुचप्राणोब्रह्मादित्योब्रह्ममनोब्रह्मेत्यादि

वाक्यैः प्रदर्शिताः ॥ तत्रसर्वविभूतिषुब्रह्मणः समानत्वेनावस्थानेपितथापात्रमणिकृपाणदर्पणादिषुशुद्धितारतम्येनप्रतिबिंबफलनस्यापितारतम्यमेवंविभूति
पुशुद्धितारतम्येनैवब्रह्मणः प्रसादकरणतारतम्यंप्रतिबिंबफलनतारतम्यंचेतियाभिर्याभिर्विभूतिभिर्यथायथाप्रतिबिंबफलनतारतम्यंप्रसादकरणतारतम्यंचभ
वतितथातथातस्याविभूतेरुत्कृष्टत्वमुत्कृष्टतरत्वमुत्कृष्टतमत्वमित्यादिव्यवहारः सर्वशास्त्रप्रसिद्धोनिर्विवादस्तथाचसतित्रह्मविष्णुरुद्राणामेकैकगुणोपाधित्वे
नैकैकगुणापेक्षयासाम्यावस्थायास्तमःसत्वादिगुणमूलभूतायाः सर्वोत्कृष्टत्वात् ॥ किंचप्रथमतोब्रह्मणिमायातस्याः ब्रह्मणोऽव्यवहितः संबंधस्तदुत्तरंगु
णानामुद्भवान्मायाद्वारकः संबंधोगुणानामितिसाम्यावस्थायामव्यवहितःसंबंधोब्रह्मणइति सैवोपासनामुख्यासर्वोत्कृष्टाचेतिसूतसंहितादिष्वपीयंरीतिरुक्ता ॥
परतत्त्वप्रकाशस्तुरुद्रस्यैवमहत्तरः॥ ब्रह्मविष्ण्वादिदेवानांनतथामुनिपुंगवाः इत्यादि ॥ रुद्रः कथंचित्कायार्थंमनुतेरुद्ररूपताम् ॥ नतथादेवताः सर्वाः परिस्फू
र्त्यल्पतावलादिति ॥ सूतगीतासु ॥ ननुब्रह्मविष्णुरुद्राणामेकैकगुणोपाधित्वेसर्वसंमतेकथंसाम्यावस्थात्मकत्वेनापितेषांपुराणादिषूपवर्णनमितिचेन्न ॥ तदंत
र्गतब्रह्मणएवसाम्यावस्थात्मकत्वेनतदभेदात्तेषामपितदात्मकत्वकथनमित्याशयात् अतएवतापनीयेनृसिंहस्यसत्वोपाहितविष्णोरवतारत्वे श्रुतिपुराणादिनिश्चि
तेपिसाम्यावस्थात्मकत्वेनवर्णनंसंगच्छते ॥ तस्मान्मायाशक्त्याख्यब्रह्मरूपभगवत्युपासनैवमुख्यासर्वोत्कृष्टाचेतिसैवसर्वकामार्थिभिर्मुमुक्षुभिश्चोत्कृष्टवस्तूपास
नेच्छुभिराश्रयणीयेत्यर्थात्प्राप्तमपिपुराणांतरवचनैः स्पष्टमुपपाद्यते ॥ देवीभागवते ॥ ब्रह्मविद्याजगद्धात्रीसर्वेषांजननीतथा ॥ ययासर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यं
सचराचरम् ॥ सैवसेव्याचपूज्याचनान्यद्वैदेवतांतरमिति ॥ तथातंत्रेषु ॥ एवंयःपूजयेद्भक्त्याप्रत्यहंपरमेश्वरीम् ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंदेवीसायुज्यमाप्नुयात् ॥
योनपूजयतेनित्यंचंडिकांभक्तवत्सलाम् ॥ भस्मीकृत्यास्यपुण्यानिनिर्दहेत्परमेश्वरीति ॥ अनेनवचनेनभगवत्युपासनायाः संध्यादिकर्मवन्नित्यत्वंनित्यपदोच्चा
रणेनस्पष्टमेव बोधितंस्पष्टीकृतंचैतदस्माभिर्देवीभागवतटीकायाम् ॥ तथापुराणांतरे ॥ आराध्यापरमाशक्तिः सर्वैरपिसुरासुरैः ॥ नातः परतरंकिंचिदधिकं

भुवनत्रयेइति ॥ तथाॐकारंपितृरूपेणगायत्रींमातरंतथा ॥ पितरौयोनजानातिसविप्रस्त्वन्यरेतजः ॥ तथाकालोत्तरे ॥ धिग्धिग्धिग्धिक्चतज्जन्मयो
नपूजयतेशिवाम् ॥ जननींसर्वजगतःकरुणारससागरामित्यादिपुराणेषुतंत्रेषुचबहूनिवचनानिद्रष्टव्यानि ॥ विस्तरस्तुमत्कृतशक्तितत्वविमर्शिन्यांद्रष्टव्यः ॥
इत्थंशक्तितत्वस्यसर्वोत्कृष्टस्यसर्वैरूपास्यस्योपासनाप्रकाराअधिकारिभेदेनानेकविधाःपूजास्तोत्रजपध्यानलयरूपाः ॥ तदुक्तंभुवनेश्वरीसंहितायाम् ॥ पूजाको
टिसमंस्तोत्रंस्तोत्रकोटिसमोजपः ॥ जपकोटिसमंध्यानध्यानकोटिसमोलयइति ॥ पूजाचतुःषष्टिसंख्योपचारषोडशोपचारपंचोपचारभेदेनत्रिधा ॥ मंत्राश्चमायाबी
जादयोबीजरूपाः गायत्र्यादयोऋग्रूपास्तदतिरिक्ताश्चनवार्णप्रभृतयोवैदिकाः देव्यथर्वशिरसिभुवनेश्वरीतापनीयादिषुप्रसिद्धास्तैत्तिरीयशाखायांच ह्रीश्चतेल
क्ष्मीश्चपत्न्याविितिकंठरवेणैवोपात्तास्तांत्रिकाश्चचतुःषष्टितंत्रेषुप्रसिद्धाएवध्यानलयादयश्चतंत्रेषुयोगशास्त्रेषुश्वेताश्वतराद्युपनिषत्सुच ॥ तेध्यानयोगानुगता
अपश्यन्देवात्मशक्तिंस्वगुणैर्निगूढामित्यादिवाक्यैःप्रतिपादितास्तोत्राणिचसप्तशत्यादीनिमार्कंडेयपुराणादिषु प्रसिद्धानितत्रस्तोत्रेषुस्तोत्रद्वयमेवमुख्यंसप्तशती
रूपंकूर्मपुराणांतर्गतंदेवीसहस्रनामाख्यंच तंत्रेषुबहुधैतयोर्मुख्यत्त्वप्रतिपादनात् ॥ स्तोत्रद्वयेपिसप्तशत्याख्यमेवमुख्यंसर्वेषांश्लोकानांमंत्ररूपत्वाच्चतुःषष्टितंत्रे
ष्वपितस्यैवमुख्यत्वेनप्रतिपादितत्वाच्च ॥ उक्तंचवेदागमे ॥ निर्विशेषपरामंत्राःसविशेषपराश्चये ॥ प्रत्यध्यायंनिरूढास्तेतेनेयंसर्वतःपरेति ॥ रुद्रयामलेच ॥ अस्ति
गुह्यतमंदेव्यामाहात्म्यंसर्वसिद्धिदम् ॥ वाक्यैरर्थैश्चपद्यैश्चसप्तशत्याःशुभप्रदम् ॥ सविशेषपरंसाक्षाच्चिच्छक्तिमहिमाश्रयम् ॥ तात्पर्यगत्यातत्कृत्स्नंनिर्विशेषचिदा
श्रयमिति ॥ तदुक्तंकात्यायनीतंत्रे ॥ अंगहीनोयथादेहीसर्वकर्मसुनक्षमः ॥ अंगषट्कविहीनातुतथासप्तशतीस्तुतिः ॥ तस्मादेतत्पठित्वैवजपेत्सप्तशतींपराम् ॥
अन्यथाशापमाप्नोतिहानिंचैवपदेपदे ॥ रावणाद्यस्तोत्रमेवदंगहीनंनिषेविरे ॥ हतारामेणतेयस्मात्त्वांगहीनंपठेच्चतदिति ॥ तद्यथाप्रतिव्याख्यायते ॥
तत्रकवचांशेब्रह्माणंप्रतिप्रश्नंकरोतिमार्कंडेयः ॥ यद्गुह्यमिति ॥ लोकेयत्परममुत्कृष्टंगुह्यमस्तिरहस्यमस्तितन्मेब्रूहितत्किंब्रह्मरूपंनेत्याह ॥ सर्वरक्षाकरं

येनसर्वेषामपिरक्षाभवतिनृणांपामरप्रभृतीनामपितादृशमित्यर्थः ॥ ब्रह्मतूत्तमाधिकारिणामेवरक्षकंनसर्वेषामित्यर्थः ॥ ननुसंत्यन्यानिकवचानिलोकेइतिचे त्सत्यं संतितथापियद्भवताकस्यचित्कस्यापिनाख्यातंनिधिवुचास्थापितमस्तितदित्यर्थः ॥ तेनचनिःसंशयमेवरक्षणंझटितिस्यादितिभावः ॥ अन्यथानि धिवुद्धयातस्यरक्षणंनिरर्थकंस्यादिति ॥ ननुकिमित्युत्कृष्टंवस्तुमयादेयमितिचेत्तत्राह हेपितामहस्वसंततिरक्षणार्थंपितामहेनावश्यंदेयमित्यर्थः ॥ १ ॥ उत्तर माह ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अस्तीति ॥ हेविप्रत्वयायत्पृष्टंतादृशंदेव्यास्तुदेव्याएवकवचंपुण्यमेकंनिधिवुद्धयास्थापितमस्तितन्महामुनेशृणुष्व ॥ सर्वभूतोपका रार्थंप्रवृत्तत्वान्महामुनेइतिसंबोधनम् ॥ २॥ परंतुसादेवीनवमूर्त्यात्मिकाध्येयेत्यभिप्रायेणतासांमूर्तीनांनामान्याह ॥ प्रथममिति ॥ नामज्ञानेनतद्वाच्याकार स्यप्रसिद्धत्वादेवज्ञानंभविष्यतीतिभावः ॥ सर्वोत्तरैश्वर्यवत्यपिभगवतीशैलेनभक्तेनातितपश्चर्यया प्रार्थितासतीकारुण्यवशादतिनीचमपिपुत्रीत्वंस्वीकृतवतीत्य

॥ मार्कंडेयउवाच ॥ यद्गुह्यंपरमंलोकेसर्वरक्षाकरंनृणाम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंतन्मेब्रूहिपितामह ॥१॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अस्तिगु ह्यतमंविप्रसर्वभूतोपकारकम् ॥ देव्यास्तुकवचंपुण्यंतच्छृणुष्वमहामुने ॥ २॥ प्रथमंशैलपुत्रीतिद्वितीयंब्रह्मचारिणी ॥ तृतीयंचंद्रघंटेति कूष्मांडेतिचतुर्थकम् ॥ ३ ॥

होभक्तवात्सल्यंकियद्वर्णनीयंभगवत्याइतितत्त्वंकूर्मपुराणेस्पष्टमेतत् ॥ ब्रह्मचारिणीति ॥ ब्रह्मसच्चिदानंदरूपंतच्चारयितुंप्रापयितुशीलंयस्याः साब्रह्मचारिणीब्रह्म रूपप्रदेत्यर्थः ॥ चंद्रघंटेति ॥ चंद्रोहस्तगतायांघंटायांयस्याश्चंद्रवन्निर्मलावाघंटायस्याःसेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ आह्लादकारिणीदेवीचंद्रघंटेतिकीर्तितेतिरहस्यागमोक्ते श्चंद्रंघंटयतिप्रतिवादितयाभाषतेस्वस्याह्लादकारित्वाभिमानेनेतिचंद्रघंटाचंद्रापेक्षयाप्यतिलीलावतीत्यर्थः ॥ घटपुटेतिदंडकपठितस्यचुरादेर्घटिधातोर्भाषा र्थस्यपचाद्यचिरूपं चंद्रस्यघंटाचंद्रघंटा ॥ कूष्मांडेति ॥ कुत्सितःऊष्मासंतापस्तापत्रयरूपोयस्मिन्संसारेससंसारःकूष्मा सोंडेमांसपेश्यामुदररूपायांयस्याः साकूष्मांडातापत्रययुक्तसंसारभक्षणकर्त्रीत्यर्थः ॥ अंडःपेशीचमुष्कंचेतिमेदिनी ॥ ३ ॥

स्कंदेति ॥ सनत्कुमारस्यभगवतीवीर्यादुद्भूतस्यस्कंदइतिसंज्ञाभगवान्सनत्कुमारस्तंस्कंदइत्याचक्षतेइतिछांदोग्यश्रुतेस्तथाचज्ञातिभिर्यदुदरेजन्माभिलषणीयमित्यतिशुद्धेत्यर्थः॥ कात्यायनीति। देवकार्यार्थंकात्यायनाश्रमेआविर्भूतातेनकन्यात्वेनस्वीकृतेतिकात्यायनीतिनामभगवत्याः॥ अस्यानिरंतरंकुमारीत्वेनपत्यनधीनतयास्वतंत्रत्वंबोधितम्॥ कालरात्रीति॥ सर्वमारकस्यकालस्यापिरात्रिनाशिकेत्यर्थः। प्रलयेकालस्यापिनाशात् ॥ कृदिकारादक्तिनइतिङीष् ॥ महागौरीति॥ इयंचमहामानिनीनर्मोक्त्याशिवेनकालीत्युक्तेतपसागौरवर्णस्यसंपादितत्वात्कालीपुराणेस्पष्टमेतत् ॥ ४ ॥ सिद्धिदेति॥ इतीतिशेषः॥ सिद्धिदाइतिनवममित्यन्वयः ॥ मोक्षदेत्यर्थः ॥ नवदुर्गाइति ॥ योगिनःकायव्यूहवदेकस्याएवदुर्गायाएतेतवभेदायेशास्त्रेध्येयत्वेनप्रोक्तास्तेमयाकीर्तिताइत्यर्थः ॥ अतएव

पंचमंस्कंदमातेतिषष्ठंकात्यायनीतिच ॥ सप्तमंकालरात्रीतिमहागौरीतिचाष्टमम् ॥ ४ ॥ नवमंसिद्धिदाप्रोक्तानवदुर्गाःप्रकीर्त्तिताः ॥ उक्तान्येतानिनामानिब्रह्मणैवमहात्मना ॥ ५ ॥ अग्निनादह्यमानस्तुशत्रुमध्येगतोरणे ॥ विषमेदुर्गमेचैवभयार्त्ताःशरणंगताः ॥ ६ ॥ नतेषांजायतेकिंचिदशुभंरणसंकटे ॥ नापदंतस्यपश्यामिशोकदुःखभयंनहि ॥ ७ ॥

देव्यास्तुकवचंपुण्यमित्येकवचनंसंगच्छते ॥ नाम्नांस्वकल्पितत्वशंकाव्युदासार्थमाह ॥ उक्तान्येतानीति ॥ महात्मनासर्वज्ञेनब्रह्मणैववेदेनैवैतान्युक्तानीत्यर्थः ॥ ५ ॥ इत्थंकवचपाठेध्येयदेवतास्वरूपंगुणंचप्रदर्श्यतत्फलेअविश्वासोनैवकर्तव्यइतिकैमुतिकन्यायेनाह ॥ अग्निनेति ॥ योग्निनादह्यमानोरणेशत्रुमध्येचगतः सन्शरणंगतइतिशेषः ॥ अथयेविषमेदुर्गमेचातिसंकटेभयार्त्ताः भयपीडिताः संतःशरणंगताः ॥ ६ ॥ तेषांतस्यचभक्तिरहितेनस्मरणमात्रेणापितज्जन्यंभयादिकंनभवतीत्याह ॥ तत्तेषामिति ॥ ७ ॥

यैस्तुभक्त्यास्मृताभवतितेषांपूर्वोक्तंफलमृद्धिधर्मार्थकाममोक्षाणांचभवतीत्यत्रकिंवक्तव्यमित्याह ॥ यैस्त्विति ॥ इदानींदेव्याअतिवात्सल्यंभक्त्युत्पादनार्थं दर्शयति ॥ प्रेतसंस्थेतिश्लोकद्वयेन ॥ ८ ॥ ९ ॥ ब्राह्मीत्यंतंसप्तमातृणांवर्णनम् ॥ नानेतिवक्ष्यमाणदेवीनांवर्णनम् ॥ १० ॥ दृश्यंतेइति ॥ सप्तमातृभिन्नाःयाश्चदेव्यस्ताअपिभक्तरक्षणार्थंक्रोधसमाकुलाः रथमारूढाः जात्यैकवचनं रथानारूढादृश्यंतेअर्थाद्देवादिभिरितिबोध्यम् ॥ तासामायुधान्याह ॥ शंखमितिसार्धेन ॥ ११ ॥ १२ ॥ दैत्यानामिति ॥ ताः सप्तमातरश्चशंखंचक्रमित्यादिश्लोकोक्तानीत्थमायुधानिधारयंति ॥ किमर्थम् ॥ दैत्यानां

यैस्तुभक्त्यास्मृतानूनंतेषामृद्धिःप्रजायते ॥ प्रेतसंस्थातुचामुंडावाराहीमहिषासना ॥ ८ ॥ ऐंद्रीगजसमारूढावैष्णवीगरुडासना ॥ माहेश्वरीवृषारूढाकौमारीशिखिवाहना ॥ ९ ॥ ब्राह्मीहंससमारूढासर्वाभरणभूषिता ॥ नानाभरणशोभाढ्यानानारत्नोपशोभिताः ॥ १० ॥ दृश्यंतेरथमारूढादेव्यःक्रोधसमाकुलाः ॥ शंखंचक्रंगदांशक्तिंहलंचमुसलायुधम् ॥ ११ ॥ खेटकंतोमरंचैवपरशुंपाशमेवच ॥ कुंतायुधंत्रिशूलंचशार्ङ्गायुधमनुत्तमम् ॥ १२ ॥ दैत्यानांदेहनाशायभक्तानामभयायच ॥ धारयंत्यायुधानीत्थंदेवानांचहितायवै ॥ १३ ॥ महाबलेमहोत्साहेमहाभयविनाशिनि ॥ त्राहिमांदेविदुष्प्रेक्ष्येशत्रूणांभयवर्द्धिनि ॥ १४ ॥

देहनाशार्थंभक्ताभयार्थंदेवहितार्थंचेत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ अप्रार्थिताअपिएतामहत्योदेवताजगद्रक्षणेवत्सलतयैवप्रवृत्तामातृवत्ताः कुतोनमंदभाग्येनस्वरक्षणार्थंप्रार्थ्यंतेइति ॥ १३ ॥ कवचपाठस्यादाविमंप्रार्थनामंत्रंपठित्वापश्चात्कवचंपठनीयमित्यभिप्रायेणाह ॥ महाबलेइति ॥ महद्बलंमायाशक्तिरूपं यस्याः महानुत्साहोजगद्रक्षणेयस्याः महाभयंमृत्युरूपंतस्यज्ञानदानेननाशिनी । दुष्प्रेक्ष्येदुर्दर्शनीयेनसंदृशेतिष्ठतिरूपमस्येतिश्रुतेः । शत्रूणांकामक्रोधादिकानाम् ॥ १४ ॥

प्राच्यामिति ॥ प्राच्यांदिशिस्थितऐंद्रीइंद्रशक्तिर्मारक्षत्वित्यन्वयः ॥ प्राच्यांस्थितंमामितिवाएवमुत्तरत्रापि॥शक्तिशक्तिमतोरभेदादग्निरूपादेवताअग्निशक्तिरित्यर्थः । अत्ररक्षत्वित्यनुवृत्तिः ॥ वरान् श्रेष्ठानप्याहंतिसवराहो यमः आर्षःप्रयोगः तस्यशक्तिर्वाराही अण्णंतान्ङीप्॥यमशक्तिरित्यर्थः ॥ दशादिक्पालप्रकरणात् ॥ सप्तमात्रंतर्गतावावाराहींहेवाराहिदक्षिणेदेशेस्थितात्वंमांरक्षेत्यर्थः ॥ स्थितंमामिति ॥ खड्गधारिणीनिर्ऋतिशक्तिरित्यर्थः ॥ रक्षत्वित्यस्यमध्येमध्येविच्छेदादध्याहारः कर्तव्यः ॥ १५ ॥ मृगवाहिनिवायुदेवतायामृगवाहनत्वाद्वायुशक्तिरित्यर्थः ॥ रक्षेदित्यनुवृत्तिः ॥ कुत्सितः मारःमदःयस्यसः

प्राच्यांरक्षतुमामैंद्रीआग्नेय्यामग्निदेवता ॥ दक्षिणेरक्षवाराहिनैर्ऋत्यांखड्गधारिणी ॥ १५ ॥ प्रतीच्यांवारुणीरक्षेद्वायव्यांमृगवाहिनी ॥
उदीच्यांरक्षकौमारीईशान्यांशूलधारिणी ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वंब्रह्माणिमेरक्षेदधस्ताद्वैष्णवीतथा ॥ एवंदशदिशोरक्षेच्चामुंडाशववाहना॥ १७॥
जयामेचाग्रतःस्थातुविजयास्थातुपृष्ठतः ॥ अजितावामपार्श्वेतुदक्षिणेचापराजिता॥ १८॥

कुमारःकुबेरःतस्येयंशक्तिः कौमारीदिक्पालप्रकरणात् ॥ यद्यपिकौबेर्यारक्षणस्थानमग्रेवक्ष्यमाणमस्तितथाप्येकस्याएवस्थानद्वयरक्षकत्वेबाधकाभावः ॥ सप्तमात्रंतर्गतावा ॥ शूलधारिणीशानशक्तिरित्यर्थः ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वमिति ॥ ब्रह्माणमानयतिजीवयतीतिकर्मण्यण् ॥ हेब्रह्माणिऊर्ध्वंस्थिताभवतीमेमांरक्षेदित्यर्थः ॥ मेऊर्ध्वंभागमितिवा ॥ एवमिति ॥ दिक्पालदेवतावदेवमेमत्संबंधिनीर्दशदिशश्चामुंडारक्षेदित्यर्थः ॥ दशदिक्षुस्थिताचामुंडामांरक्षेदितिपर्यवसितोर्थः ॥ अन्यथाकेवलदिशांरक्षणेप्रयोजनाभावः ॥ १७ ॥ जयाशक्तिःस्थातुतिष्ठतुमत्संरक्षणार्थम् आर्षःप्रयोगः ॥ १८ ॥

शिखामिति ॥ उद्योतिनीनामिकादेवीममशिखायांस्थितासतीमच्छिखांरक्षेदितिसर्वत्रयोज्यम् ॥ उमामूर्ध्निव्यवस्थितासतीमूर्धानंरक्षेदित्यर्थः ॥ एवंसर्वत्रयथायोग्यमध्याहार्यम् ॥ १९॥ नासिकेनासापुटेइत्यर्थः ॥ उत्तरत्रनासिकाशब्देननासिकादंडइति ॥ २० ॥ २१ ॥अधरेअधरोष्ठेइत्यर्थः ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ कंठस्थबहिर्भागोवहिष्कंठः ॥ नलिकांकंठनालम् ॥ २४ ॥ स्कंधमारभ्यकूर्परपर्यंतोभागोबाहुस्तदारभ्यांगुलिपर्यंतोभागोहस्तः ॥ २५ ॥

शिखामुद्योतिनीरक्षेदुमामूर्ध्निव्यवस्थिता ॥ मालाधरीललाटेचभ्रुवौरक्षेद्यशस्विनी ॥ १९ ॥ त्रिनेत्राचभ्रुवोर्मध्येयमघंटाचनासिके ॥ शंखिनीचक्षुषोर्मध्येश्रोत्रयोर्द्वारवासिनी ॥२०॥ कपोलौकालिकारक्षेत्कर्णमूलेतुशांकरी ॥ नासिकायांसुगंधाचउत्तरोष्ठेचचर्चिका॥२१॥ अधरेचामृतकलाजिह्वायांचसरस्वती ॥ दंतान्रक्षतुकौमारीकंठदेशेतुचंडिका ॥२२॥ घंटिकाचित्रघंटाचमहामायाचतालुके ॥ कामाक्षी चिबुकंरक्षेद्वाचंमेसर्वमंगला ॥ २३ ॥ ग्रीवायांभद्रकालीचपृष्ठवंशेधनुर्धरी ॥ नीलग्रीवाबहिःकंठेनलिकांनलकूबरी ॥ २४ ॥ खड्गधारिण्युभौस्कंधौबाहूमेवज्रधारिणी ॥ हस्तयोर्दंडिनीरक्षेदंबिकाचांगुलीषुच ॥ २५ ॥ नखाञ्छूलेश्वरीरक्षेत्कुक्षौरक्षेन्नलेश्वरी ॥ स्तनौरक्षेन्महादेवीमनःशोकविनाशिनी ॥ २६ ॥ हृदयंललितादेवीह्युदरंशूलधारिणी ॥ नाभिंचकामिनीरक्षेद्गुह्यंगुह्येश्वरीतथा ॥२७॥ भूतनाथाचमेढ्रंचऊरूमहिषवाहिनी ॥ कव्यांभगवतीरक्षेज्जानुनीविंध्यवासिनी ॥ २८ ॥

कुक्षावितिसप्तम्यंतःपाठःप्राचीनसंमतः ॥ २६ ॥ २७ ॥ मेढ्रंलिंगम् ॥ मेढ्रोमेहनशेफसीतिकोशः ॥ गुह्यंमहिषवाहिनीत्यपपाठः ॥ ऊरूमहिषवाहिनीतिपाठःसम्यक् ॥ गुह्यंगुह्येश्वरीतिपूर्वोक्तविरोधात् जानुस्थानात्पूर्वम्रुस्थानस्यैवसत्त्वाच्च ॥ २८ ॥

प्रोक्तागमादिशास्त्रेषुयामहाबलासेत्यर्थः ॥ २९ ॥ पादाधः इतिभिन्नंपदम् ॥ तलवासिनीपातालतलवासिनीत्यर्थः ॥ यद्यपिनखाञ्छूलेश्वरीरक्षेदित्यत्रनखरक्षणमुक्तंतथापियथैकस्याअपिदेवतायाःस्थानद्वयरक्षकत्वंनविरुध्यते ॥ तथैवदेवताद्वयस्यैकस्थाननिरूपितरक्षकत्वेबाधकाभावइत्यभिप्रायेण नखान्दंष्ट्राःकरालीचेत्युक्तम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ पद्मकोशेपद्महृदयादिरूपमेवकोशोवासस्थानंयस्यश्वासस्यतस्मिन्वातेस्थितासतीतंरक्षतुइतियावत् इतिकेचित् ॥ अग्रेप्राणानांरक्षणकथनात्पद्मकोशप्रतीकाशंहृदयंचाप्यधोमुखमितिश्रुत्युक्तंहृदयमेवपद्मकोशशब्देनग्राह्यमित्यपरे ॥ अंत्राणिअम्धातोः क्रेऽनुनासिकस्य कीतिदीर्घः॥ चूडामणिनाम्नीदेवतारक्तासुरवधेप्रसिद्धा ॥ ३२ ॥ नखज्वालांनखनिष्ठंतेजः ॥ अभेद्यानाम्नीसर्वसंधिषुस्थितासतीसर्वसंधीन्रक्षेदित्यर्थः ॥ हे

जंघेमहाबलाप्रोक्ताजानुमध्येविनायकी ॥ गुल्फयोर्नारसिंहीचपादपृष्ठेमितौजसी ॥ २९ ॥ पादांगुलीःश्रीधरीचपादाधस्तलवासिनी ॥ नखान्दंष्ट्राकरालीचकेशांश्चैवोर्ध्वकेशिनी ॥ ३० ॥ रोमकूपानिकौवेरीत्वचंवागीश्वरीतथा ॥ रक्तमज्जावसामांसान्यस्थिमेदांसिपार्वती ॥ ॥ ३१ ॥ आंत्राणिकालरात्रिश्चपित्तंचमुकुटेश्वरी ॥ पद्मावतीपद्मकोशेकफेचूडामणिस्तथा ॥ ३२ ॥ ज्वालामुखीनखज्वालामभेद्यासर्वसंधिषु॥शुक्रंब्रह्माणिरक्षेच्छायांछत्रेश्वरीतथा ॥३३॥ अहंकारंमनोबुद्धिंरक्षमेधर्मचारिणि ॥ प्राणापानौतथाव्यानमुदानंचसमानकम् ॥ ॥ ३४ ॥ यशःकीर्तिंचलक्ष्मींचसदारक्षतुचक्रिणी ॥ गोत्रमिंद्राणिमेरक्षेत्पशून्मेरक्षचंडिके ॥ ३५ ॥

ब्रह्माणिभवतीमेशुक्रंरक्षेदित्यर्थः ॥ ३३ ॥ हेधर्मचारिणिअत्रत्वमित्यध्याहारः रक्षेतिमध्यमपुरुषात् ॥ ३४ ॥ यशःकीर्तिमिति ॥ अत्रयद्यपियशः कीर्तिःसमज्ञाचेत्यमरोक्तेर्यशःकीर्तिशब्दौएकार्थप्रतिपादकौ तथापि ॥ सजीवतियशोयस्यकीर्तिर्यस्यसजीवति ॥ यशःकीर्तिपरिभ्रष्टोजीवबद्धोनजीवति ॥ इत्यादिप्रयोगानुरोधात् दानादिप्रभवाकीर्तिः शौर्यादिप्रभवंयशः इतिभेदः ॥ केचित्तुस्वल्पदेशव्याप्तंयशः बहुदेशव्यापिकाकीर्तिरिति ॥ हेइन्द्राणिभवतीत्यध्याहारः ॥ ३५ ॥

॥ ३६ ॥ रक्षेदिति ॥ यत्स्थानंरक्षयाहीनं कुतइतिचेत्कवचेनतुविवर्जितम् ॥ कवचेतस्यस्थानस्योहोनकृतः ॥ तत्सर्वंरक्षमेदेवियतस्त्वंजयंतीसर्वोत्कृष्टापापना
शिनीभवसि ॥ ३७ ॥ अथपितामहः फलस्तुतिंवक्तुमधिकारिणंप्रथममुपदिशति ॥ पदमेकमिति ॥ यदिशुभमात्मनइच्छेत्तर्हिसपुरुषः कवचेनरहि
तः एकंपदमापिनगच्छेदितिक्षणमात्रमपिदेवीस्मरणंविनानक्षपणीयामितितात्पर्यम् ॥ तदुक्तंपुराणेषु ॥ स्वयंस्तिष्ठन्व्रजन्मार्गेप्रलपन् भोजनेरतः ॥ कीर्तये

पुत्रान्रक्षेन्महालक्ष्मीर्भार्यांरक्षतुभैरवी ॥ मार्गंक्षेमकरीरक्षेद्विजयासर्वतःस्थिता ॥ ३६॥ रक्षाहीनंतुयत्स्थानंकवचेनविवर्जितम् ॥ तत्सर्वं
रक्षमेदेवीजयंतीपापनाशिनी ॥ ३७ ॥ पदमेकंनगच्छेत्तुयदीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ कवचेनावृतोनित्यंयत्रयत्राहिगच्छति॥३८॥तत्रतत्रार्थ
लाभश्वविजयःसार्वकामिकः ॥ यंयंकामयतेकामंतंतंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यतेभूतलेपुनः ॥ निर्भयोजायते
मर्त्यःसंग्रामेष्वपराजितः ॥ ४० ॥ त्रैलोक्येतुभवेत्पूज्यःकवचेनावृतःपुमान् ॥ इदंतुदेव्याःकवचंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ४१ ॥ यःपठे
त्प्रयतोनित्यंत्रिसंध्यंश्रद्धयान्वितः ॥ दैवीकलाभवेत्तस्यत्रैलोक्येचापराजितः ॥ ४२ ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रमपमृत्युविवर्जितः ॥ नश्यं
तिव्याधयःसर्वेलूताविस्फोटकादयः ॥ ४३ ॥ स्थावरंजंगमंवापिकृत्रिमंचापियद्विषम् ॥ अभिचाराणिसर्वाणिमंत्रयंत्राणिभूतले ॥ ४४ ॥
भूचराःखेचराश्चैवजलजाश्चौपदेशिकाः ॥ सहजाःकुलजामालाडाकिनीशाकिनीतथा ॥ ४५ ॥

त्सततंदेवींसवैमुच्येतबंधनात् इति ॥ इत्युपदिश्यफलंकथयति ॥ कवचेनेत्यादिना ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ दैवीकलाचित्कला
॥ ४२ ॥ ४३ ॥ स्थावरंवत्सनाभादि ॥ जंगमंसर्पादि ॥ कृत्रिमंपरस्परयोगजन्यम् ॥ यथातुल्यपरिमाणयोर्मधुसर्पिषोर्योगादिजम् ॥ अभिचाराणिपर
कृतानि ॥ ४४ ॥ कुलजादयोदुष्टदेवताजातिभेदाः ॥ औपदेशिकाः उपदेशेनतन्मात्रेणयेसिध्यंतितेक्षुद्रदेवताभेदाः ॥ ४५ ॥

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ राज्ञःसकाशादित्यर्थः ॥ ४८ ॥ अधुनासप्तशत्यंगत्वंकवचस्यविधत्ते ॥ जपेदिति ॥ पुराप्रथमतः ॥ अनंतनागोयावद्भूमंडलंधत्तेधारयतितावदित्यर्थः॥ ४९ ॥ परमंस्थानंमोक्षरूपंज्ञानद्वाराप्राप्नोतिनियमेन ॥ ५० ॥ महामायासर्वकारणंमायाशबलंब्रह्मतस्याः प्रसादतः ॥ यमेवैषवृणुतेतेनलभ्यस्तस्यैषआत्माविवृणुतेतनुंस्वामितिश्रुतेः ॥ यएतांमायाशक्तिंवेदसमृत्युंजयतिसपाप्मानंतरतिसोमृतत्वंचगच्छतीतिश्रुतेः ॥ अहमेवस्वयमिदंवदामिजुष्टंदेवेभिरुतमानुषेभिरितिश्रुतेश्च ॥ पार्वतीपरमाविद्याब्रह्मविद्याप्रदायिनी ॥ विशेषेणैवजंतूनांनात्रसंदेहकारणमितिसूतसंहितोक्तेश्च ॥ कवचेस्मिन्सार्धपंचाशत्संख्याश्लोकसंग्रहःइतिवाराहीतंत्रे ॥ स्पष्टंचेदंगुप्तवत्यांमुपोद्घाते ॥ आधिक्यन्यूनतादोषपरिहारजिहीर्षया ॥ देवीनाम्नांक्रमस्यापिकथनंक्रियतेमया ॥ तेचश्लोकाः

अंतरिक्षचराघोराडाकिन्यश्चमहाबलाः ॥ ग्रहभूतपिशाचाश्चयक्षगंधर्वराक्षसाः ॥ ४६ ॥ ब्रह्मराक्षसवेतालाःकूष्मांडाभैरवादयः ॥ नश्यंतिदर्शनात्तस्यकवचेहृदिसंस्थिते ॥ ४७ ॥ मानोन्नतिर्भवेद्राज्ञस्तेजोवृद्धिकरंपरम् ॥ यशसावर्धतेसोपिकीर्त्तिमंडितभूतले ॥ ४८॥ जपेत्सप्तशतींचंडींकृत्वातुकवचंपुरा ॥ यावद्भूमंडलंधत्तेसशैलवनकाननम् ॥ ४९ ॥ तावत्तिष्ठतिमेदिन्यांसंततिःपुत्रपौत्रिकी॥ देहांतेपरमंस्थानंयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ५० ॥ प्राप्नोतिपुरुषोनित्यंमहामायाप्रसादतः ॥ इतितंत्रोक्तंदेव्याःकवचम् ॥ ॥ ॥ ॥

प्राचीनग्रंथस्थाःसांप्रदायिकाएवलिख्यंते ॥ दशदिक्पालदेव्यश्चचामुंडाचततःपरम्॥ जयाचविजयाचैवाप्यजिताचापराजिता ॥ १ ॥ उद्योतिनीततश्चोमामालाधारीयशस्विनी ॥ त्रिनेत्रायमघंटाचशंखिनीद्वारवासिनी॥ २॥ कालिकाशांकरीपश्चात्सुगंधाचर्चिकातथा ॥ अमृतादिकलापश्चात्ततःस्यात्तुसरस्वती ॥ ३ ॥ कौमारीचंडिकाचित्रघंटामायामहादिका ॥ कामाक्ष्यनंतरंसर्वमंगलाभद्रकालिका ॥ ४ ॥ धनुर्धरीनीलग्रीवाततःस्याद्नलकूबरी ॥ खड्गधारिणिकापूर्वंवज्रधारिण्यनंतरम् ॥ ५ ॥ दंडिनीचांबिकामूलेशानीस्यात्तुबलेश्वरी ॥ मनःशोकविनाशास्याल्ललिताशूलधारिणी ॥ ६ ॥ कामिनीगुह्यपूर्वास्यादीश्वरीचततः

परम् ॥ भूतनाथाततः स्यात्तुमहामहिषवाहिनी ॥ ७ ॥ भगवत्यपिविंध्यस्थामहापूर्वाबलातथा ॥ विनायकीनारसिंहीततःपश्चान्मितौजसी ॥ ८ ॥ श्रीध
यंतेचपातालवासिन्यंतेकरालिनी ॥ ऊर्ध्वकेशीचकौबेरीवागीशीपार्वतीतथा ॥९ ॥ कालरात्रिश्चमुकुटेशानीपद्मावतीतथा ॥ चूडामणिस्तथाज्वालामुख्य
भेद्याततःस्मृता ॥ १० ॥ ब्रह्माणीछत्रपूर्वास्यादीश्वरीधर्मचारिणी ॥ चक्रिणींद्रवधूश्चंडीमहालक्ष्मीश्चभैरवी ॥ ११ ॥ क्षेमंपूर्वाकरीपश्चाद्विजयाचजयंतिका ॥
इत्येताः सम्यगाख्याताः कवचस्थाश्चशक्तयः ॥ १२ ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतंसप्तशत्यंगकवचविवरणंसमाप्तम् ॥ १ ॥
॥ अथार्गलाव्याख्यानम् ॥ तत्रप्रथमतोदेवताया ध्यानोपयोगिगुणानाह ॥ जयंतीति ॥ जयंतीसर्वोत्कृष्टेत्यर्थः ॥ गुणत्रयसाम्यावस्थोपाधिकब्रह्मरूपिण्याभग
वत्याः सर्वकारणत्वात् ॥ मंगलामंगंजननमरणादिरूपंसर्पणंलातिगृह्णातिनाशयतिसामोक्षप्रदामंगलेत्युच्यते नतस्यप्राणाउत्क्रामंति इतिश्रुतेः ॥ कलयति

मार्कंडेयउवाच ॥ जयंतीमंगलाकालीभद्रकालीकपालिनी ॥ दुर्गाक्षमाशिवाधात्रीस्वाहास्वधानमोस्तुते ॥ १ ॥

भक्षयतिसर्वमेतत्प्रलयकालेइतिकाली ॥ ब्रह्मक्षत्रंचोभेभवतओदनोमृत्युर्यस्योपसेचनमितिश्रुतेः ॥ भद्रंमंगलंसुखंकलयतिस्वीकरोतिभक्तेभ्योदातुमितिभद्र
काली ॥ भद्रकालीसुखप्रदेतिरहस्यागमेर्थकथनात्कपालोस्त्रीशिरोस्थिस्याद्घटादेः शकलेंबुजेइतिमेदिनीकोशाद्ब्रह्मादीन्निहत्यतेषांकपालंगृहीत्वाप्रलयकालेअ
टतीतिकपालिनी ॥ प्रपंचरूपांबुजंहस्तेयस्याइतिवा ॥ कपालिनीमत्वर्थीयइनिः ॥ प्रपंचांबुजहस्ताचकपालिन्युच्यतेपरेतिरहस्यागमे ॥ दुःखेनाष्टांगयो
गसर्वकर्मोपासनारूपेणक्लेशेनगम्यतेप्राप्यतेसादुर्गा ॥ तांदुर्गांदुर्गमांदेवींदुराचारविघातिनीमितिदेव्यथर्वशिरसिः ॥ क्षमाभक्तानामन्येषांवासर्वानपराधान्क्ष
मतेसहतेजननीत्वात्सातिशयकारुण्यवतीक्षमेत्युच्यते ॥ शिवाचिद्रूपिणीत्यर्थः ॥ चिन्मात्राश्रयमायायाःशक्त्याकारेद्विजोत्तमाः ॥ अनुप्रविष्टायासंवि
न्निर्विकल्पास्वयंप्रभा ॥ सदाकारासदानंदासंसारोच्छेदकारिणी ॥ साशिवापरमादेवीशिवाभिन्नाशिवंकरीतिसूतसंहितोक्तेः ॥ धात्रीसर्वप्रपंचधारणकर्त्री ॥ ॥ ५६ ॥

अहंरुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुतविश्वदेवैः ॥ अहंमित्रावरुणोभाविभर्म्यहमिंद्राग्नीअहमश्विनोभाइत्यादिश्रुतेः ॥ स्वाहादेवपोषिणी ॥ स्वधापि तृपोषिणी ॥ एतादृशपूर्वोक्तमहागुणवतीयात्वमसिततस्तेतुभ्यंनमोनमस्कारएवास्तुकेवलं ननुतादृश्याःपरिचर्यायाःसामर्थ्यमस्तीतिभावः ॥ १ ॥ मध्विति ॥ मधुकैटभयोर्विद्राविणीनाशिनीचसाविधातुर्वरदाचेत्यर्थः ॥ मधुकैटभनाशार्थंब्रह्मणास्तुतासतीतस्मैवरंददावितिकथादेवीभागवतेप्रथमस्कंधे प्रसिद्धा ॥ रूप्यतेज्ञायतेइतिरूपंपरमात्मवस्तु ॥ रूपंभवेद्विंदुरमंदकांतिरित्यागमात् ॥ तद्देहिमह्यम् ॥ यत्कृतनमस्कारेणैवप्रसन्नासतीतथाजयंजयत्यनेनपर मात्मनःस्वरूपमिति ॥ जयोवेदस्मृतिराशिस्ततोजयमुदीरयेदित्यत्रप्रसिद्धः ॥ तंदेहियशोदेहि ॥ सहनौयशइतिश्रुतिप्रसिद्धं तत्वज्ञानसंपादनजन्यंयशः ॥

मधुकैटभविद्राविविधातृवरदेनमः ॥ रूपंदेहिजयंदेहियशोदेहिद्विषोजहि ॥२॥ महिषासुरनिर्नाशविधात्रिवरदेनमः ॥ रूपंदेहि० ॥ ३ ॥ वंदितांघ्रियुगेदेविदेविसौभाग्यदायिनि ॥ रूपं० ॥ ४ ॥ रक्तबीजवधेदेविचंडमुंडविनाशिनि ॥ रूपं० ॥ ५ ॥ अचिंत्यरूपचरिते सर्वशत्रुविनाशिनि ॥ रूपं० ॥ ६ ॥ नतेभ्यःसर्वदाभक्त्याचंडिकेप्रणतायमे ॥ रूपं० ॥ ७ ॥

तद्देहि ॥ द्विषः कामक्रोधादिशत्रून् जहिनाशय ॥ २ ॥ महिषेति ॥ महिषासुरस्यनिर्नाशस्तस्याविधात्रीकर्त्रीत्यर्थः ॥ वरदेइतिपृथक्पदम् ॥ ३ ॥ वंदितेति ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्वंदितमंघ्रियुगंयस्यास्तेषामेतदपेक्षयान्यूनोपाधिकत्वात् ॥ भक्त्यतिशयेनदेवीत्यस्यपुनरावृत्तिः ॥ ४ ॥ रक्तेति ॥ रक्तबीजस्यवधः कर्तव्यतयाअस्तियस्याः सा ॥ अर्शआद्यजंतम् ॥ रक्तबीजवधकर्त्रीत्यर्थः ॥ रक्तबीजस्यवधोयस्याःसकाशादितिवा ॥ अत्रनिशुंभशुंभेतिश्लोकपाठोऽपपा ठः ॥ प्राचीनैरव्याख्यानात् ॥ प्राचीनपुस्तकेष्वपाठाच्च ॥ ५ ॥ अचिंत्येति ॥ यतोवाचोनिवर्तंतइतिश्रुतेः ॥ योअस्याध्यक्षः परमेव्योमन्त्सोंगवेदयदिवा नवेदेतिश्रुतेः ॥ ६ ॥ नेति ॥ सदासर्वदाभक्त्यानतेभ्यःप्रणतेभ्योमेप्रणतायचरूपंदेहीत्यन्वयः ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ येत्वांमर्चयंतितेभ्यइतिशेषः ॥ ९ ॥ सौभाग्यंदेहि ॥ अर्थान्मह्यम् ॥ १० ॥ विधेहीतिउच्चकैःअतिशयेनोच्चंबलंममविधेहि ॥ ११ ॥ १२ ॥ वियावंतमिति ॥ ब्रह्मवियावंतंजनंस्वभक्तंकुरुअथचरूपंदेहीत्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ कृष्णेनेति ॥ इयंकथादेवीभागवतेप्रसिद्धा ॥ १६ ॥ हिमाचलसुतानाथःशिवस्तेनपूजिते ॥ १७ ॥ सुरेति ॥ अनेनचदेवीस्वरूपदर्शनेननिर्वैरता अद्वैतभावश्चभवतीतिध्वनितम् सुरासुरयोःसामानाधिकरण्यकथ

स्तुवद्भ्योभक्तिपूर्वंत्वांचंडिकेव्याधिनाशिनि ॥ रूपं० ॥ ८ ॥ चंडिकेसततंयेत्वामर्चयंतीहभक्तितः ॥ रूपं० ॥९॥ देहिसौभाग्यमारोग्यं देहिदेविपरंसुखम् ॥ रूपं० ॥ १० ॥ विधेहिद्विषतांनाशंविधेहिबलमुच्चकैः ॥ रूपं० ॥ ११ ॥ विधेहिदेविकल्याणंविधेहिविपुलांश्रियम् ॥ रूपं० ॥ १२ ॥ विद्यावंतंयशस्वंतंलक्ष्मीवंतंजनंकुरु ॥ रूपं० ॥ १३ ॥ प्रचंडदैत्यदर्पघ्नेचंडिकेप्रणतायमे ॥ रूपं० ॥ १४ ॥ चतुर्भुजे चतुर्वक्त्रसंस्तुतेपरमेश्वरि ॥ रूपं० ॥ १५ ॥ कृष्णेनसंस्तुतेदेविशश्वद्भक्त्यात्वमंबिके ॥ रूपं० ॥ १६ ॥ हिमाचलसुतानाथपूजितेपरमेश्वरि ॥ रूपं० ॥ १७ ॥ सुरासुरशिरोरत्ननिघृष्टचरणेंबिके ॥ रूपं० ॥ १८ ॥ इंद्राणीपतिसद्भावपूजितेपरमेश्वरि ॥ रूपं० ॥ १९ ॥ देविप्रचंडदोर्दंडदैत्यदर्पविनाशिनि ॥ रूपं० ॥ २० ॥ देविभक्तजनोद्दामदत्तानंदोदयेंबिके ॥ रूपं ॥२१॥ पत्नींमनोरमांदेहिमनोवृत्तानुसारिणीम् ॥ तारिणींदुर्गसंसारसागरस्यकुलोद्भवाम् ॥ २२ ॥

नात् ॥ १८ ॥इंद्राणीति ॥ इंद्राणीपतिनासद्भावेनपूजिते ॥ १९ ॥ २० ॥ भक्तजनेषुमेउद्दामास्तेभ्योदत्तआनंदोदयोमोक्षोयया ॥ २१ ॥ तारिणीं ॥ मार्कंडेयपुराणप्रसिद्धयामदालसयावासिष्ठरामायणप्रसिद्धयाचूडालयाचतुल्याम् ॥ आद्ययापुत्रस्तारितोद्वितीययापतिरेवतारितइतितत्राख्यानात् ॥ २२ ॥

महास्तोत्रंसप्तशत्याख्यम् अनेनचार्गलास्तुतेरपिसप्तशत्यंगत्वंबोधितम् ॥ यएवमर्गलास्तुतिंपठित्वासप्तशतीस्तोत्रंजपतिसतुसएवसप्तशत्याः संख्यासम्यक्कथनंत यायज्जायमानंवरंफलंतत्प्राप्नोतिनान्यःसंपदश्चप्राप्नोतितस्मादवश्यमर्गलास्तोत्रंपठनीयमितिभावः ॥ सिद्धिप्रतिबंधकंपापमर्गलासदृशत्वादर्गला तन्नाशकस्तो त्रस्यापिलक्षणयार्गलेतिसंज्ञा ॥ २३ ॥ त्रयोविंशतिसंख्यानांश्लोकानामत्रसंग्रहः ॥ अत्रापिमूलंवाराहीतंत्रमेव ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगनाथभट्ट सुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतमर्गलाविवरणंसमाप्तम् ॥ २॥ अथकीलकविवरणम् ॥ तत्रमार्कंडेयऋषिः शिष्यानुपदिदेश ससंवादस्तंत्रेषुकथितइतितंत्रस्थ मेवैतत् ॥ ऋषिरुवाच ॥ मार्कंडेयऋषिःस्वशिष्यान्प्रतीत्यर्थात् ॥ कीलकंवक्तुंमंगलमाचरतिमार्कंडेयः ॥ विशुद्धेति ॥ निर्मलज्ञानरूपायेत्यर्थः ॥ त्रिवे दीवेदत्रयरूपंदिव्यंचक्षुर्यस्यतस्मैश्रेयःप्राप्तेःकल्याणप्राप्तेर्निमितायसोमार्धधारिणेनमोस्त्वित्यर्थः ॥ अत्रकेचिदयंश्लोकस्तर्कचरणमीमांसावार्तिकग्रंथमोत्रापि

इदंस्तोत्रंजपित्वातुमहास्तोत्रंपठेन्नरः ॥ सतुसप्तशतीसंख्यावरमाप्नोतिसंपदः ॥ २३ ॥ इति अर्गलास्तुतिः ॥ २॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥
विशुद्धज्ञानदेहायत्रिवेदीदिव्यचक्षुषे ॥ श्रेयःप्राप्तिनिमित्तायनमःसोमार्धधारिणे ॥ १ ॥ सर्वमेतद्विनायस्तुमंत्राणामभिकीलकम् ॥ सोपि
क्षेममवाप्नोतिसततंजाप्यतत्परः ॥ २ ॥

बहुभिः पठ्यतेपरंतुअनार्षइत्याहुः ॥ वयंतुब्रूमोत्रत्यएवसश्लोकोमंगलार्थंवार्तिककारैर्गृहीतइतिकुतोनस्यात्नहिकुत्रचित्स्थितःश्लोकोमंगलार्थमन्यत्रन गृहीतव्यइतिराजाज्ञास्ति तस्मात्सर्वपुस्तकेषुउपलंभादार्षएवश्लोकइति ॥ १ ॥ किमुवाचतदाह ॥ सर्वमिति ॥ मंत्राणांसर्वेषामभिकीलकंवक्ष्यमाणरीत्या सर्वमंत्रसिद्धिप्रतिबंधकशापरूपकीलकनाशकत्वाल्लक्षणयासप्तशतीस्तोत्रमभिकीलकंतत्सर्वंविजानीयादुपासीतेत्यर्थः ॥ नन्वन्यमंत्रोपासनाभिः किंक्षेमंन भवतिअतोत्रैवाग्रहःक्रियतेइतिचेद्भवत्येवेत्याह ॥ सोपीति ॥ तत्सप्तशतीस्तोत्रंविनासततंजाप्यतत्परः नानामंत्राणांजपरूपेकर्मणिनिरंतरंनिष्ठायस्यसः तत्परो यस्तुपुरुषःसोपिक्षेमंसर्वंकल्याणंप्राप्नोतीत्यर्थः ॥ २ ॥

एवंजपतत्परस्यपुरुषस्योच्चाटनादीन्यपिकर्माणिसिध्यंतितथासकलानिवस्तून्यलभ्यानिसिध्यंति ॥ एवंसप्तशतीपाठरहितानामपिपुरुषाणांकेवलमंत्रजपेन सिद्धिमुक्त्वामंत्रजपरहितानामपिपुरुषाणांकेवलसप्तशतीपाठेनापिसर्वसिद्धिमुपदिशति ॥ एतेनेति॥ एतेनप्रकृतेनस्तोत्रमात्रेणसप्तशत्याख्यस्तोत्रपाठमात्रेणस्तुवतांस्तोतॄणांदेवीभगवतीसच्चिदानंदरूपिणीसिद्धयातिप्रसीदति ॥ ३ ॥ अस्यपुरुषस्यनान्यमंत्राद्युपयोगइत्याह ॥ नमंत्रइति ॥ तत्रतस्यपुरुषस्यकार्यसिद्धौ नमंत्रउपयुक्तोभवतितथानौषधंतथानकिंचिदन्यदपियोगसिध्यादिरूपंसाधनंविद्यतेउपयोगाय किंतुजाप्येनविनातत्तन्मंत्रजपरूपकर्माभावेपिसर्वमुच्चाटनादिकमाभिचारिकंकर्मतथासमग्राण्यप्यभिलषणीयानिकार्याणिसिध्यंति ॥ केवलस्तोत्रमात्रेणेति ॥ एतावत्पर्यंतंसप्तशत्युपासनयाकेवलयासर्वंकल्याणंभवति

सिद्धयंत्युच्चाटनादीनिवस्तूनिसकलान्यपि ॥ एतेनस्तुवतांदेवीस्तोत्रमंत्रेणसिद्धयति ॥ ३ ॥ नमंत्रोनौषधंतत्रनकिंचिदपिविद्यते ॥
विनाजाप्येनसिध्येतसर्वमुच्चाटनादिकम् ॥ ४ ॥ समग्राण्यपिसिद्धयंतिलोकशंकामिमांहरः ॥ कृत्वानिमंत्रयामाससर्वमेवमिदंशुभम् ॥
॥ ५ ॥ स्तोत्रंवैचंडिकायास्तुतच्चगुह्यंचकारसः ॥ समाप्तिर्नचपुण्यस्यतांयथावन्नियंत्रणाम् ॥ ६ ॥

तथासप्तशत्यन्यमन्त्रोपासनयापिसर्वंकल्याणंभवतीतिपक्षद्वयमुपपादितम् ॥ ४ ॥ इत्थंपक्षद्वयमपीदमस्तीतियापक्षद्वयविषयिणीलोकानांशंकातांहरः प्रथमतः कृत्वातच्छंकानिरासार्थंनिमंत्रयामासानिमंत्रितवानर्थाल्लोकांस्तानागतानाह किमिति वक्ष्यमाणप्रकारेणेदंसप्तशत्याख्यमेवशुभमिति ॥ अत्रतानाहेतिशेषः ॥ ५ ॥ अनंतरंचंडिकायास्तुचंडिकायाएवस्तोत्रंसप्तशत्याख्यंतच्चगुह्यमतिरहस्यंचकार ॥ पूर्वोक्तमंत्रजपरूपपक्षापेक्षयाद्वितीयंपक्षमेवसारभूतंचकारेत्यर्थः ॥ इतिमार्कंडेयेनतंत्रोक्तंपूर्ववृत्तंकथितं पुनःशिष्यान्सप्तशतीमाहात्म्यंकथयन् शिवाभिप्रायंकथयति ॥ यस्मादेतत्स्तोत्रपाठजन्यफलस्यनसमाप्तिःकदापिभवतितत्मंत्रजपजन्यपुण्यस्यतुसमाप्तिरस्तितस्मात्तांपूर्वोक्तांशिवेनकृतांनियन्त्रणांप्रथमपक्षस्यसंकोचरूपांयथावद्यथार्थमेवजानीध्वमितिशेषः ॥ ६ ॥

सोपीति ॥ सोपितत्तन्मंत्रजपकर्तापिएतत्स्तोत्रजपसहितश्चेदेवसर्वंक्षेममवाप्नोतितस्मात्तंप्रथमपक्षंविहायसप्तशतीपाठेएवसर्वैरादरःकर्त्तव्यइत्यर्थः एतेनान्ये
मन्त्राअपिसप्तशतीपाठंकृत्वैवजपनीयाः अन्यथातत्तन्मंत्रफलप्राप्तिर्नस्यादितिबोधितम् ॥ यतएतत्सर्वमन्त्रासिद्धिप्रतिबंधकनाशकंभवति॥तस्मादेवमंत्राणाम
भिकीलकमेतदितिपूर्वमुक्तमितिबोध्यम् ॥ अभिकीलकंसिद्धिप्रतिष्टंभकरंदोषरूपंतन्नाशकत्वादस्यापिलक्षणयाअभिकीलकत्वम् ॥ नन्वत्रापिनिर्वाणमन्त्रज
पापेक्षास्त्येवेतिचेत्साशीघ्रफलार्थमितिब्रूमोनतुतद्विनाफलमेतस्यनास्तीति ॥ एतद्विनातुतत्तन्मंत्राणांफलमेवनभवतीतिविशेषः ॥ परंतुहेशिष्याःतत्स्तोत्रंसर्वे
षामप्यचिंत्यफलप्रदंजातमितिसर्वेपिसर्वेश्वराभविष्यंतीतिज्ञात्वामहादेवेनकीलितमस्तीत्याह ॥ कृष्णायामिति ॥ कृष्णचतुर्दश्यामष्टम्यांवाकृष्णायांसमाहि
तः एकाग्रःसन् ॥ ७ ॥ यउपासकोनिजंसर्वंधनंन्यायेनार्जितंदेव्यैददातिसमर्पयति ॥ हेदेविइतआरभ्येदंसर्वंमदीयंधनंतुभ्यंमयादत्तमस्तिइतिसमर्पयतिपश्चा
सोपिक्षेममवाप्नोतिसर्वमेवनसंशयः ॥ कृष्णायांवाचतुर्दश्यामष्टम्यांवासमाहितः ॥ ७ ॥ ददातिप्रतिगृह्णातिनान्यथैषाप्रसीदति ॥ इत्थं
रूपेणकीलेनमहादेवेनकीलितम्॥ ८ ॥ योनिःकीलांविधायैनांनित्यंजपतिसंस्फुटम् ॥ ससिद्धःसगणःसोपिगंधर्वोजायतेवने ॥ ९ ॥
त्संसारयात्रानिर्वाहार्थंगृहाणेदंद्रव्यंमत्प्रसादभूतमितिदेव्याअनुज्ञांमनसागृहीत्वातद्द्रव्यंप्रसादबुद्ध्याप्रतिगृह्णातिगृहीत्वाधर्मशास्त्रोक्तमार्गेणतस्यव्ययंकुर्वन्निरंत
रंदेव्यधीनोभवतितस्यैषासप्तशतीप्रसन्नाभवतिनान्यथा इत्थंरूपेणकीलेनसिद्धिप्रतिष्टंभकरेणरूपेणमहादेवेनकीलितमास्ते ॥ अयंचकीलकस्यार्थोरहस्याम्ना
येगुरुकीलकपटलेप्रदर्शितः ॥ अग्रेस्पष्टीकरिष्यामः ॥ ८ ॥ तर्हिकिंकर्तव्यंतत्राह ॥ यइति ॥ यस्मादेवंतस्माद्योहिपुरुषएतांसप्तशतींपूर्वोक्तदानप्रति
ग्रहकरणेननिकीलांविधायस्फुटंयथास्यात्तथासंजपतिसएवसिद्धोभवतिसएवदेव्यागणोभवतिसोपिसएवावनेसर्वजगद्रक्षणेगंधर्वः ॥ बृहदारण्यके तस्यासीद्दुहि

तागंधर्वगृहीतेतिश्रुत्युक्तोदेवताविशेषोगंधर्वोजायतेसहिसमर्थःसर्वजगद्रक्षणेइति ॥ ९ ॥

दृष्टफलान्याह ॥ नेति ॥ १० ॥ एतादृशंकीलकमज्ञात्वापाठकर्तुर्दोषमाह ॥ ज्ञात्वेति ॥ पूर्वोक्तंकीलकंज्ञात्वातत्परिहारंप्रारभ्यपाठंकुर्वीततत्परिहारमकुर्वाणो विनश्यति ॥ यस्मादेवंतस्मात्कीलकं ज्ञात्वैवसंपन्नंनिर्दुष्टमिदंस्तोत्रंबुधैः प्रारभ्यते ॥ अत्रविनाशकथनंकीलकज्ञानस्यावश्यकत्वार्थमेव ॥ यथाकथंचित्पाठस्यापिवचनांतरैरनुज्ञानात् ॥ ११ ॥ तेनतेनहेतुनाजाप्यमित्यर्थः ॥ १२ ॥ शनैस्त्विति ॥ शनैः स्वकर्णागोचरंयथास्यात्तथापाठेयत्किंचित्संपत्तिरेवभवति ॥ उच्चकैः उच्चैः पाठेतुसमग्रापिभवत्येव ॥ ततउच्चकैरेवैतत्प्रारभ्यमित्यर्थः ॥ १३ ॥ इत्थंमुनिः कीलकविधिंसमाप्यजनानाक्रोशति ॥ ऐश्वर्यमिति ॥ परोमोक्षः कैवल्यमोक्षः अहोमंदभाग्याएतेदृष्टिगोचरं चिंतामणिंकामदुघांभगवतींविहायस्वकल्याणार्थंवराटिकाम

नचैवाप्यटतस्तस्यभयंक्वापीहजायते॥ नाल्पमृत्युवशंयातिमृतोवामोक्षमाप्नुयात् ॥१०॥ ज्ञात्वाप्रारभ्यकुर्वीतह्यकुर्वाणोविनश्यति ॥ ततोज्ञात्वैवसंपन्नमिदंप्रारभ्यतेबुधैः ॥ ११ ॥ सौभाग्यादिचयत्किंचिद्दृश्यतेललनाजने ॥ तत्सर्वंतत्प्रसादेनतेनजाप्यमिदंशुभम् ॥ १२ ॥ शनैस्तुजाप्यमानेस्मिन्स्तोत्रेसंपत्तिरुच्चकैः॥भवत्येवसमग्रापिततःप्रारभ्यमेवतत् ॥१३॥ऐश्वर्यंयत्प्रसादेनसौभाग्यारोग्यसंपदः ॥ शत्रुहानिःपरोमोक्षःस्तूयतेसानकिंजनैः ॥ १४ ॥ ॥ इति कीलकम् ॥३॥

न्यदेवतोपासनारूपांकिमर्थंगृह्णंतीति ॥ १४ ॥ श्लोकाश्चतुर्दशैवात्रकीलकेसंप्रतिष्ठिताः ॥ अत्रापिमूलंवाराहीतंत्रंस्पष्टंचेदंगुप्तवत्याम् ॥ अत्ररहस्यतंत्रस्थोगुरुकीलकपटलोलिख्यते ॥ शिवउवाच ॥ पुरासनत्कुमारायदत्तमेतन्मयानघ ॥ संवर्तायददौतच्चसचान्यस्मैददौचतत् ॥ १ ॥ सर्वत्रचंडीपाठस्यप्राचुर्येणमहीतले ॥ ब्रह्मकांडः कर्मकांडस्तंत्रकांडश्चसर्वथा ॥२॥ अभूत्प्रतिहतोनेनशीघ्रसिद्धिप्रदायिनी ॥ तदातेषांचसार्थक्यंकर्तुकामेनभूतले॥ ३ ॥दानप्रतिग्रहत्वेनमंत्रोयंकीलितोमया ॥ दानप्रतिग्रहाख्यंयत्कीलंकसमुदाहृतम् ॥४॥ तदारभ्यचमंत्रोयंकीलकेनाभिकीलितः ॥ नसर्वेषांभवेत्सिद्ध्यैयेकीलकपरा

ङ्मुखाः ॥ ५ ॥ येनराः कीलनेनेमंजपंतिपरयामुदा ॥ तेषांदेवीप्रसन्नास्याततः सर्वाःसमृद्धयः॥ ६ ॥त्वत्प्रसूतस्त्वदाज्ञप्तस्त्वद्दासस्त्वत्परायणः ॥ त्वन्ना
मचिंतनपरस्त्वदर्थेऽहंनियोजितः ॥ ७ ॥ मयार्जितमिदंसर्वंतवस्वंपरमेश्वरि ॥ राष्ट्रंबलंकोशगृहंसैन्यमन्यच्चसाधनम् ॥ ८ ॥ त्वदधीनंकरिष्यामियत्रार्थेत्वंनि
योक्ष्यसि ॥ तत्रदेविसदावर्तेत्वदाज्ञामेवपालयन् ॥ ९ ॥ इतिसंचिंत्यमनसास्वार्जितानिधनानिच ॥ कृष्णायांवाचतुर्दश्यामष्टम्यांवासमाहितः ॥ १० ॥
समर्पयेन्महादेव्यैस्वार्जितंसकलंधनम् ॥ राष्ट्रंगृहंकोशबलंनवंचयदुपार्जितम् ॥ ११ ॥ अस्मिन्मासिमयादेवितुभ्यमेतत्समर्पितम् ॥ इतिध्यात्वाततोदे
व्याः प्रसादात्प्रतिगृह्यच ॥ १२ ॥ विभज्यपंचधासर्वंत्र्यंशान्स्वार्थंप्रकल्पयेत् ॥ देवपित्रतिथीनांचक्रियार्थंत्वेकमादिशेत् ॥ १३ ॥ एकांशंगुरवेदद्या
त्तेनदेवीप्रसीदति ॥ तस्यराज्यंस्वकंसैन्यंकोशः साधुविवर्धते ॥ १४ ॥ नानारत्नाकरःश्रीमान्यथापर्वणिवारिधिः ॥ ज्ञात्वानवाक्षरंमंत्रंजीवब्रह्मसमाश्रयम्
॥ १५ ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यानांसारंसंसारभेषजम् ॥ सप्तशत्याख्यमंत्रस्ययावज्जीवमहंजपम् ॥ १६ ॥ कुर्वंस्ततोनप्रमादंप्राप्नुयामितिनिश्चितम् ॥
कृत्वाप्रारभ्यकुर्वीतह्यकुर्वाणोविनश्यति ॥ १७ ॥ नाहंब्रह्मनिराकुर्यांमामांब्रह्मनिराकरोत् ॥ अनिराकरणंमेस्तुअनिराकरणंमम ॥ १८ ॥ इतिवेदांतमू
र्धन्येछांदोग्येस्यप्रपंचनात् ॥ प्रारभ्यतत्परित्यागोनतस्यश्रेयसेततः ॥ १९ ॥ नाब्रह्मवित्कुलेतस्यजायतेहिकदाचन ॥ नदारिद्र्यंकुलेतस्ययावत्स्थास्य
तिमेदिनी ॥ २० ॥ प्रतिसंवत्सरंकुर्याच्छारदंवार्षिकंतथा ॥ तेनसर्वमवाप्नोतिसुरासुरसुदुर्लभम् ॥ २१ ॥ अन्यच्चयद्यत्कल्याणंजायेततत्क्षणेक्षणे ॥ स
त्यंसत्यमिदंसत्यंगोपनीयंप्रयत्नतः ॥ २२ ॥ पुत्रायब्रह्मनिष्ठायपित्रादेयंमहात्मना ॥ अन्यथादेवतातस्मैशापंदद्यान्नसंशयः॥ २३ ॥ इति॥अयंभावः ॥ पित्रा
र्जितंविनास्वेनैवमंत्रप्राप्त्युत्तरंयद्यन्नूतनमर्जितंतदर्जनमाससंबंधिकृष्णचतुर्दश्यष्टम्यन्यतरदिवसेदेवीनिकटेस्थित्वादेशकालौसंकीर्त्यदानप्रतिग्रहाख्येनकर्मणा

देवींप्रीणयिष्येइतिसंकल्प्यत्वत्प्रसूतइत्यादिश्लोकत्रयमर्थानुसंधानपूर्वकंपठित्वाराष्ट्रंबलंकोशगृहंइतिश्लोकमंत्रेणदेवीचरणयोर्दत्तमिवानुसंधायप्रसन्नयादेव्या

ज्ञप्तएवपुनः प्रतिग्रहंविभाव्यतन्मध्येपंचमंभागंगुरवेनिवेद्यतत्पुत्रादिभ्योवादत्त्वावशिष्टंचतुर्थांशंस्वेनक्रियमाणपंचयज्ञादिधर्मव्ययार्थंनिष्कास्येतरत्स्वार्थंयथेष्टं नियोजयेत् ॥ अत्रमासश्चांद्रमासोग्राह्यः ॥ अमायामर्जितस्यतूत्तरमासेदानंमंत्रपूर्वमासीदित्यूहोयथान्यायंतंत्रेणदानादावूह्यः ॥ प्रकृतेतदपवादमाह ॥ ज्ञात्वेतिपंचदशश्लोके॥नवार्णमंत्रंस्वीकृत्यमहावाक्यार्थसंवादिनंतदर्थंचगुरोर्लब्ध्वाधिकृतः सन्नद्यावधियावज्जीवंसप्तशतीस्तवपाठंप्रमादेनसकृदपिनत्यक्ष्येइति दृढंसंकल्प्यतथैवानुतिष्ठेत् ॥ अनेनचकीलकपटलेनददातिप्रतिगृह्णातीत्यस्यज्ञात्वाप्रारभ्यकुर्वीतेत्यस्यचप्रागुक्तोर्थःस्पष्टमेवोक्तइति॥इतिश्रीशैवोपनामकरंग नाथभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतंसप्तशतीकीलकविवरणंसमाप्तम्॥ ३ ॥अथरहस्यव्याख्या॥ तत्रसुमेधसंप्रतिसुरथोराजाप्रश्नंकरोति ॥ भगवन्निति ॥ हेभगवन् ॥ यद्भयाद्वातिवातोयंसूर्योभीत्याचगच्छति ॥ इंद्राग्निमृत्यवस्तद्वत्सादेवीचंडिकास्मृतेतिभुवनेश्वरसंहितोक्तेः ॥ चंडभानुः चंडवातइत्यादौ

राजोवाच ॥ भगवन्नवतारामेचंडिकायास्त्वयोदिताः ॥ एतेषांप्रकृतिंब्रह्मन्प्रधानंवक्तुमर्हसि ॥ १ ॥

भयजनकेचंडपदस्यप्रयोगाच्च भयजनककोपार्थकचडिकोपेइतिधातोः पचाद्यचिगौरादिपाठात्ङीषिकृतेचंडीतिरूपंभवति ॥ तद्वशादेवनमस्तेरुद्रमन्यवइत्या दिनाप्रथमंमन्यवेएवनमस्कारदर्शनम् ॥ भीषास्माद्वातःपवते भीषोदेतिसूर्यःभीषास्मादग्निश्चेन्द्रश्चमृत्युर्धावतिपंचमइत्यादिश्रुत्यावाय्वादिभयजनककोपस्या पिपरब्रह्मलिंगत्वमक्षतमेव ॥ अतएवमहद्भयंवज्रमुद्यतमितिश्रुतौवज्रपदेनात्रब्रह्मैवोच्यते नायुधविशेषोभयजनकत्वलिंगादित्युत्तरमीमांसायांकंपनादित्यधि करणे॥तस्मात्सर्वभयजनकंसर्वप्रशास्तृपरंब्रह्मैवचंडीपदवाच्यम् ॥ तस्याश्चिद्रूपायाश्चंडिकायाअवतारास्त्वयामेमह्यंकथिताः ॥ परंतुएतेषामवताराणां ॥६०॥
प्रकृतिंमूलभूतांप्रधानांमुख्यांहेब्रह्मन्वक्तुमर्हसि यन्मुख्यरूपपूजयामूलसेकेनशाखानांसेचनवदवताराणामपिपूजाभविष्यतितन्मुख्यंरूपंकथयेतिभावः ॥ १ ॥

तदेवाह आराध्यमिति ॥ येनचविधिनातद्रूपमाराध्यंतंविधिंतदाराध्यंचरूपंवदेत्यर्थः ॥ किमितिचेत्प्रणतस्यमेसंबंधसामान्येषष्ठी ॥ प्रणतंशिष्यंमांब्रूहीत्यर्थः ॥ भक्तियुक्तायशिष्याययथावद्गुरुणासर्वंवक्तव्यमितिभावः ॥ २ ॥ राजवाक्यंश्रुत्वाऋषिरुवाच ॥ हेराजन्यत्त्वयादृष्टंतदिदंपरममुत्कृष्टंरहस्यमस्ति अतएवैतदनाख्येयंकस्याप्यकथनीयमितिप्रचक्षते ॥ महांतः शिवादयः ॥ तथाचतंत्रेषु ॥ एतत्प्रकाशनंमातुरुद्घाटनमुरोजयोः ॥ तस्मान्नैवप्रकाशोस्यकर्तव्यः परमेश्वरीति ॥ सर्वथाप्रकाशनिषेध उक्तः ॥ तथापि तत्रैवनाभक्तायप्रदातव्यंनाशिष्यायकथंचनेत्युक्तेः ॥ शिष्यस्यानुमतिदर्शनात् ॥ हेनराधिपत्वंभक्तोसिइतितवावाच्यंनैवकिंचिदस्तियत्पृछ्यतेतत्सावधानतः शृणु ॥ ३ ॥ तत्रसर्वदेवतानांरूपद्वयंसूक्ष्मंस्थूलंचेति ॥ सूक्ष्मंतत्तदुपाधिविशिष्टचैतन्यरूपंमंत्रवाच्यम् ॥ स्थूलंतुतत्तत्सूक्ष्मरूपोपासकभक्तानुग्रहार्थंतेनैवसूक्ष्मरूपेणस्वीकृतंकरचरणादिविशिष्टंतंत्रविदांस्पष्टमेतत् ॥ तदुभयंदर्शयति ॥ सर्वस्येति ॥ सर्वस्यकार्यप्रपंचस्यसर्वस्यावतारसमूहस्यचाद्याप्रथमामहालक्ष्मीर्भवति ॥ रूपमाह ॥ त्रिगुणेति ॥ त्रयोगुणाः सत्वरजस्तमोरूपाः साम्यावस्थापन्ना यस्याःसा अतएवप्रपंचस्योद्भूतगुणस्यकारणत्वात्परमेश्वरीपरमेशित्री ॥ किंजडा नेत्याह॥ लक्ष्येति ॥ लक्ष्यंलक्षणीयंमायारूपमलक्ष्यंब्रह्मरूपंतदुभयस्वरूपा त्रिगुणमायाशबलब्रह्मरूपेत्यर्थः ॥ साक्वर्तते ॥ तत्राह॥ व्याप्येति ॥ कृत्स्नंजगद्व्याप्यस्थितास्ति नहिघटादिकार्यंमृत्कारणाननुविद्धंक्वचिद्दृश्यतेतथेदमपिजगत्कार्यंसच्चिदानंदमायाशबलब्रह्माननुविद्धंनक्वचिद्भासते ॥ तदुक्तम् ॥ अस्तिभातिप्रियंरूपंनामचेत्यंशपंचकम् ॥ आद्यंत्रयंब्रह्मरूपंमायारूपंततोद्वयमिति ॥ ४ ॥

आराध्यंयन्मयादेव्याःस्वरूपंयेनचद्विज ॥ विधिनाब्रूहिसकलंयथावत्प्रणतस्यमे ॥२॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इदंरहस्यंपरममनाख्येयंप्रचक्षते ॥ भक्तोसीतिनमेकिंचित्तवावाच्यंनराधिप ॥ ३ ॥ सर्वस्याद्यामहालक्ष्मीस्त्रिगुणापरमेश्वरी ॥ लक्ष्यालक्ष्यस्वरूपासाव्याप्यकृत्स्नंव्यवस्थिता ॥ ४ ॥

॥६१॥
एवंसूक्ष्मंरूपसर्वकारणमुक्त्वावताराणामपिमूलभूतंप्रधानमवतारंस्थूलरूपात्मकंदर्शयति ॥ मातुलिंगमिति ॥ मातुलिंगंबीजपूराख्यंफलं गदाप्रसिद्धा खेटंचर्म
पानपात्रंचप्रसिद्धम् ॥ आयुधक्रमस्तुसह्याद्रिखंडेरेणुकामाहात्म्ये ॥ दक्षिणेधःकरेपात्रमूर्ध्वेकौमोदकींतथा ॥ वामेथखेटकंधत्तेश्रीफलंतदधःकरे ॥ बिभ्रतीम
स्तकेलिंगंपूजनीयाविभूतयेइति ॥ आयुधार्थस्तुभुवनेश्वरीसंहितायामुक्तः ॥ मातुलिंगंकर्मवृंदंक्रियाशक्त्यात्मिकागदा ॥ ज्ञानशक्त्यात्मकंखेटंतुर्यवृत्तिस्तु
पानकम् ॥ लिंगंपुरुषइत्युक्तोयोनिस्तुप्रकृतिःस्मृता ॥ नागःकालः समाख्यातः संबंधस्तुतयोर्द्वयोः ॥ त्रयाणामप्यधिष्ठानंयतः स्यात्परमेश्वरी ॥ नवार्णमं
त्रमध्यस्थमायाबीजस्वरूपिणीति ॥ तथाचमातुलिंगग्रहणेनसर्वकर्मणांफलदात्र्यहमस्मीतिबोध्यते ॥ गदाधारणेनक्रियास्वरूपाविक्षेपशक्तिर्मय्यस्तीतिबोधि
तम् ॥ खेटधारणेनज्ञानशक्तिसद्भावदर्शनेनावरणाभावोबोधितः ॥पानपात्रेणनिरंतरमहंस्वानंदानुभवरसंपिबामीतिबोधितम् ॥ द्वयोः प्रकृतिपुरुषयोः सं

मातुलिंगंगदांखेटंपानपात्रंचबिभ्रती ॥ नागंलिंगंचयोनिंचबिभ्रतीनृपमूर्धनि ॥५॥ तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणा ॥ शून्यंतदखिलं
स्वेनपूरयामासतेजसा ॥ ६ ॥

बंधात्मकोहिकालः तथाचतेषांधारणेनतेषांप्रकृ
तिपुरुषकालानामधिष्ठानब्रह्मरूपिण्यहमस्मीतिदेव्याबोधितम् ॥ नवार्णमंत्रस्यमध्यस्थंयन्मायाबीजंतदस्यामंत्रोस्तीतिपूर्ववचनेनायमर्थोबोधितः ॥ इयमेव
भुवनेश्वरीतितंत्रेषुघंटाघोषः॥भुवनेश्वरीमहालक्ष्म्योः सूक्ष्मरूपैकत्वेपिमायाबीजरूपमंत्रैकत्वेपिस्थूलरूपेणपाशांकुशाभयवरायुधात्मकेनमातुलिंगगदाखेटपान
पात्रायुधात्मकत्वेनभेदात् ॥ ध्यानभेदेनैवभेदव्यवहारोनतत्त्वतोमंतव्यः॥सर्वंचेदंतंत्रविदांस्पष्टम् ॥५॥ अथमहालक्ष्म्यावर्णालंकारानाह॥ तप्तकांचनेति॥ रक्त
वर्णेत्यर्थः॥शून्यमिति॥शून्यंस्वतःसत्ताशून्यंजगत्स्वतेजसास्वसत्तयापूरयामासपूरितवती॥ यद्वा स्वतेजसास्वप्रतिबिंबचिदाभासेनशून्यंजगत्तेनपूरितवतीत्य
र्थः॥अत्रेदंबोध्यम् ॥नियतकालपरिपाकानांहिप्राणिकर्मणामध्यपरिपक्कानामुपभोगेनक्षयादितरेषांचापरिपक्कानांभोगसंभवेनतदर्थायाः सृष्टेरनुपयोगाद्धिरण्यग

॥६१॥

सर्वमेकीकृत्यसुषुप्तावस्थांप्रलयात्मकांगतोभवति ॥ मायोदरेतदागर्भिणीगर्भवत्सर्वप्रपंचरूपमंडंतिष्ठतितदाग्रस्तसमस्तप्रपंचामायास्वनिष्ठेनिर्गुणेब्रह्मणिवि
लीनासतीयावदवशिष्टकर्मपरिपाकंतथैवतिष्ठति ॥ तदुक्तंविष्णुपुराणे ॥ जगत्प्रतिष्ठादेवर्षेपृथिव्यप्सुप्रलीयते ॥ तेजःस्वापःप्रलीयंतेतेजोवायौप्रलीयते ॥
वायुःप्रलीयतेव्योम्नितदव्यक्तेप्रलीयते ॥ अव्यक्तंपुरुषेब्रह्मन्निष्कलेसंप्रलीयते॥इति ॥ अव्यक्तंमाया ॥ अव्यक्तंप्रकृतिर्मायेतिवायुपुराणात् । अवशिष्टैःप्रा
णिकर्मभिश्चतस्यांमायायांविलीयैवक्रमेणप्राप्तपरिपाकैः परमेश्वर्याभगवत्याश्चिदात्मिकायाः सिसृक्षात्मिकामायावृत्तिरुत्पद्यतेसैषामायावस्थाईक्षणकामतपो
विचिकीर्षादिशब्दैरभिधीयते ॥ तदैक्षतबहुस्यांप्रजायेयेतिच्छांदोग्ये ॥ सऐक्षतलोकानुत्सृजाइत्यैतरेयके॥सोकामयतबहुस्यांप्रजायेयेतितैत्तिरीये ॥ तपसा
चीयतेब्रह्मेतिमुंडके॥ विचिकीर्षुर्घनीभूतीक्वचिदभ्येतिबिंदुतामितिप्रपंचसारे॥प्रलयेसृज्यमानप्राणिकर्मणामपरिपाकदशायांतादृशकर्माभिन्नमायावच्छिन्नंब्रह्म
घनीभूतमित्युच्यते ॥ कालवशात्कर्मणांपरिपाकेसतिविश्वदेवस्थः परिपाकप्रागभावोविचिकीर्षेत्युच्यते॥ ततः परिपाकक्षणेमायावृत्तिरुत्पद्यतेतादृशंपरिवक्र
कर्माकारपरिणतमायाविशिष्टब्रह्मबिंदुस्तदिदमविभागावस्थमव्यक्तमव्याकृतमित्युच्यते ॥ अतएवतस्योत्पत्तिःश्रूयते ॥ तस्माद्व्यक्तमुत्पन्नंत्रिगुणंद्विजसत्त
मेति ॥ मायायाअनुत्पन्नत्वेपितादृशाकारेणोत्पन्नत्वादुत्पन्नेतिव्यवहारः ॥ तस्यचव्यक्तस्यब्रह्मणः अव्याकृताव्यक्तमायाशक्तिकारणबीजत्रिगुणापरामहा
प्रकृतिभुवनेश्वरीत्यादयः संज्ञाःतन्मं त्रस्यमायाबीजस्याप्येताएवसंज्ञास्तंत्रेषुप्रसिद्धाः ॥ इतरमंत्रापेक्षयामायाबीजेप्रत्यासत्त्यतिशयान्मायाबीजमेवमुख्यत्वे
नैतत्तस्यवाचकम् ॥ अतएवमायाबीजस्यदेवीप्रणवशक्तिप्रणवशक्तिप्रणवशक्तिबीजपराबीजत्रिगुणामायापराशक्तीत्यादिसामान्यशब्दैर्व्यवहारस्तंत्रेषु ॥
प्रणवोप्यस्यैवतत्त्वस्यवाचकः ॥ तदुक्तमाचार्यैःशंकरभगवत्पादैःप्रपंचसारेप्रथमपटलेमायास्वरूपनिरूपणानंतरम् ॥ तदातांतारमित्याहुरोमात्मेतिबहुश्रुताः ॥
तामेवशक्तिंब्रुवतेहरेरात्मेतिचापरेइति ॥ तदेतदव्याकृतंद्विविधमंतर्मुखंबहिर्मुखचेति ॥ तत्रअंतर्मुखस्यतुरीयमितिसंज्ञा ॥ बहिर्मुखस्यकारणदेहइतिसंज्ञा ॥

एवंसूक्ष्मंरूपसर्वकारणमुक्त्वावताराणामपिमूलभूतंप्रधानमवतारंस्थूलरूपात्मकंदर्शयति ॥ मातुलिंगमिति ॥ मातुलिंगंबीजपूराख्यंफलं मदाप्रसिद्धा खेटंचर्म
पानपात्रंचप्रसिद्धम् ॥ आयुधक्रमस्तुसह्याद्रिखंडेरेणुकामाहात्म्ये ॥ दक्षिणेधःकरेपात्रमूर्ध्वेकौमोदकींतथा ॥ वामेथखेटकंधत्तेश्रीफलंतदधःकरे ॥ बिभ्रतीम
स्तकेलिंगंपूजनीयाविभूतयेइति ॥ आयुधार्थस्तुभुवनेश्वरीसंहितायामुक्तः ॥ मातुलिंगंकर्मवृंदंक्रियाशक्त्यात्मिकागदा ॥ ज्ञानशक्त्यात्मकंखेटंतुर्यवृत्तिस्तु
पानकम् ॥ लिंगंपुरुषइत्युक्तोयोनिस्तुप्रकृतिःस्मृता ॥ नागःकालः समाख्यातः संबंधस्तुतयोर्द्वयोः ॥ त्रयाणामप्यधिष्टानंयतः स्यात्परमेश्वरी ॥ नवार्णमं
त्रमध्यस्थमायाबजिस्वरूपिणीति ॥ तथाचमातुलिंगग्रहणेनसर्वकर्मणांफलदात्र्यहमस्मीतिबोध्यते ॥ गदाधारणेनक्रियास्वरूपाविक्षेपशक्तिर्मय्यस्तीतिबोधि
तम् ॥ खेटधारणेनज्ञानशक्तिसद्भावदर्शनेनावरणाभावोबोधितः ॥पानपात्रेणनिरंतरमहंस्वानंदानुभवरसंपिबामीतिबोधितम् ॥ द्वयोः प्रकृतिपुरुषयोः सं

मातुलिंगंगदांखेटंपानपात्रंचबिभ्रती ॥ नागंलिंगंचयोनिंचबिभ्रतीनृपमूर्धनि ॥५॥ तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणा ॥ शून्यंतदखिलं
स्वेनपूरयामासतेजसा ॥ ६ ॥

बंधात्मकोहिकालः तथाचतेषांधारणेनतेषांप्रकृ
तिपुरुषकालानामधिष्ठानब्रह्मरूपिण्यहमस्मीतिदेव्याबोधितम् ॥ नवार्णमंत्रस्यमध्यस्थंयन्मायाबीजंतदस्यामंत्रोस्तीतिपूर्ववचनेनायमर्थोबोधितः ॥ इयमेव
भुवनेश्वरीतितंत्रेषुघंटाघोषः॥भुवनेश्वरीमहालक्ष्म्योः सूक्ष्मरूपैकत्वेपिमायाबीजरूपमंत्रैकत्वेपिस्थूलरूपेणपाशांकुशाभयवरायुधात्मकेनमातुलिंगगदाखेटपान
पात्रायुधात्मकत्वेनभेदात् ॥ ध्यानभेदेनैवभेदव्यवहारोनतत्त्वतोमंतव्यः॥सर्वंचेदंतंत्रविदांस्पष्टम्॥५॥अथमहालक्ष्म्यावर्णालंकारानाह॥तप्तकांचनेति॥ रक्त
वर्णेत्यर्थः॥शून्यमिति॥शून्यंस्वतःसत्ताशून्यंजगत्स्वतेजसास्वसत्तयापूरयामासपूरितवती॥ यद्वा स्वतेजसास्वप्रतिबिंबचिदाभासेनशून्यंजगत्तेनपूरितवतीत्य
र्थः॥अत्रेदंबोध्यम् ॥नियतकालपरिपाकानांहिप्राणिकर्मणांमध्येपरिपक्वानामुपभोगेनक्षयादितरेषांचापरिपक्वानांभोगसंभवेनतदर्थायाः सृष्टेरनुपयोगाद्धिरण्यग

सर्वमेकीकृत्यसुषुप्तावस्थांप्रलयात्मकांगतोभवति ॥ मायोदरेतदागर्भिणीगर्भवत्सर्वप्रपंचरूपमंडंतिष्ठतितदाग्रस्तसमस्तप्रपंचामायास्वनिष्ठेनिर्गुणेब्रह्मणिवि
लीनासतीयावदवशिष्टकर्मपरिपाकंतथैवतिष्ठति ॥ तदुक्तंविष्णुपुराणे ॥ जगत्प्रतिष्ठादेवर्षेपृथिव्यप्सुप्रलीयते ॥ तेजःस्वापःप्रलीयंतेतेजोवायौप्रलीयते ॥
वायुःप्रलीयतेव्योम्नितदव्यक्तेप्रलीयते ॥ अव्यक्तंपुरुषेब्रह्मन्निष्कलेसंप्रलीयते॥इति ॥ अव्यक्तंमाया ॥ अव्यक्तंप्रकृतिर्मायेतिवायुपुराणात् । अवशिष्टैःप्रा
णिकर्मभिश्चतस्यांमायायांविलीयैवक्रमेणप्राप्तपरिपाकैः परमेश्वर्याभगवत्याश्चिदात्मिकायाः सिसृक्षात्मिकामायावृत्तिरुत्पद्यतेसैषामायावस्थाईक्षणकामतपो
विचिकीर्षादिशब्दैरभिधीयते ॥ तदैक्षतबहुस्यांप्रजायेयेतिच्छांदोग्ये ॥ सऐक्षतलोकानुत्सृजाइत्यैतरेयके॥सोकामयतबहुस्यांप्रजायेयेतितैत्तिरीये ॥ तपसा
चीयतेब्रह्मेतिमुंडके॥ विचिकीर्षुर्घनीभूतीक्वचिदभ्येतिबिंदुतामितिप्रपंचसारे॥प्रलयेसृज्यमानप्राणिकर्मणामपरिपाकदशायांतादृशकर्माभिन्नमायावच्छिन्नंब्रह्म
घनीभूतमित्युच्यते ॥ कालवशात्कर्मणांपरिपाकेसतिविश्वदेवस्थः परिपाकप्रागभावोविचिकीर्षेत्युच्यते॥ ततः परिपाकक्षणेमायावृत्तिरुत्पद्यतेतादृशंपरिवक्र
कर्माकारपरिणतमायाविशिष्टब्रह्मबिंदुस्तदिदमविभागावस्थमव्यक्तमव्याकृतमित्युच्यते ॥ अतएवतस्योत्पत्तिःश्रूयते ॥ तस्मादव्यक्तमुत्पन्नंत्रिगुणंद्विजसत्त
मेति ॥ मायायाअनुत्पन्नत्वेपितादृशाकारेणोत्पन्नत्वादुत्पन्नेतिव्यवहारः ॥ तस्यचव्यक्तस्यब्रह्मणः अव्याकृताव्यक्तमायाशक्तिकारणबीजत्रिगुणापरामहा
प्रकृतिभुवनेश्वरीत्यादयः संज्ञाःतन्मं त्रस्यमायाबीजस्याप्येताएवसंज्ञास्तंत्रेषुप्रसिद्धाः ॥ इतरमंत्रापेक्षयामायाबीजेप्रत्यासत्त्यतिशयान्मायाबीजमेवमुख्यत्वे
नैतत्तस्यवाचकम् ॥ अतएवमायाबीजस्यदेवीप्रणवशक्तिप्रणवशक्तिप्रणवशक्तिबीजपराबीजत्रिगुणामायापराशक्तीत्यादिसामान्यशब्दैर्व्यवहारस्तंत्रेषु ॥
प्रणवोप्यस्यैवतत्त्वस्यवाचकः ॥ तदुक्तमाचार्यैःशंकरभगवत्पादैःप्रपंचसारेप्रथमपटलेमायास्वरूपनिरूपणानंतरम्॥ तदातांतारमित्याहुरोमात्मेतिबहुश्रुताः॥
तामेवशक्तिंब्रुवतेहरेरात्मेतिचापरेइति ॥ तदेतदव्याकृतंद्विविधमंतर्मुखंबहिर्मुखंचेति ॥ तत्रअंतर्मुखस्यतुरीयमितिसंज्ञा ॥ बहिर्मुखस्यकारणदेहइतिसंज्ञा ॥

इमौचद्वौभेदौतापनीयेप्रसिद्धौ ॥ तत्रबाहिर्मुखात्तत्वादात्मनआकाशःसंभूतइत्यादिक्रमेणसूक्ष्मदेहस्थूलदेहयोरुत्पत्तिःसर्ववेदांतप्रसिद्धा तथाचतुरीयाकारेणसूक्ष्मस्थूलमध्येएवसर्वप्रपञ्चस्यांतर्भावः ॥ तत्रथूलदेहस्यसमष्टिव्यष्ट्यात्मकस्यलिंगदेहस्यज्ञानेंद्रियांतःकरणरूपस्यचाधिपतिःसरस्वतीसहितोब्रह्माक्रियाशक्त्यात्मकप्राणात्मलिंगदेहस्याधिपतिर्लक्ष्मीसहितोविष्णुः कारणदेहस्याभिमानीगौरीसहितोरुद्रस्तुरीयदेहस्यभुवनेश्वरीमहालक्ष्मीअभिमानिन्यौदेवते इतिवस्तुस्थितिःसकलवेदतंत्रपुराणसिद्धा ॥ इदंसर्वमत्कृतदेवीभागवतटीकायांस्पष्टम् ॥ ६ ॥ तत्रतुरीयरूपाधिष्ठात्र्यामहालक्ष्म्याः सर्वावतारमूलभूताया: स्वरूपमभिहितं संप्रत्यवतारांतरस्यस्वरूपमाह ॥ शून्यमिति ॥ अधिष्ठातृभिःशून्यंसकलंलोकंविलोक्य केवलेनतमसागुणेनोपाधिनापरंरूपंरूपांतरंबभा

शून्यंतदखिलंलोकंविलोक्यपरमेश्वरी ॥ बभाररूपंपरमंतमसाकेवलेनहि ॥ ७ ॥ साभिन्नांजनसंकाशादंष्ट्रांकितवरानना ॥ विशाललोचनानारीबभूवतनुमध्यमा ॥ ८ ॥

रधारितवतीत्यर्थः॥अयंभावः॥मायाशबलब्रह्मणः सद्रूपत्वंचिद्रूपत्वमानंदरूपत्वंचास्तिगुणत्रयसाम्यावस्थात्मकत्वंच तत्रप्राणिकर्मवशादद्धागुणद्वयापेक्षया तमोगुणः किंचित्स्वस्थानाचलितइवजातस्तदातेनकेवलेनचलिततमोगुणेनविशिष्टंयत्तदेवाव्यक्तंतत्तमोगुणाभिमानत्वेनमहाकाल्याख्यंरूपंधारितवदित्यर्थः॥ महालक्ष्मीतुसाम्यावस्थाभिमानिनीतिपूर्वमेवस्थितम् ॥ ७ ॥ तस्याध्यानमाह ॥ सेति ॥ साकालीभिन्नामूलदेवीतःपृथग्भूता ॥ अभिन्नेतिवाछेदः तयोरभेदात् ॥ यद्वा ॥ भिन्नंस्फुटितंयदंजनमतिनीलंतत्संकाशाउपरिगतमलापगमेमध्यभागस्यनीलत्वात् ॥ ८ ॥

पात्रंपानपात्रंपूर्वोक्तार्थकंशिरोमुंडंदक्षिणाकालिकाध्यानेतस्यैवसत्त्वात् ॥ केचित्तु ॥ शिरःशब्देनदंडारोपितग्रीवाभागंखट्वांगनामकमाहुः ॥ कबंधाःशिरोहीनदेहास्तेषांहारंमालामुरसेतिशेषः ॥ हीतिनिश्चयेनशिरसाशिरःस्रजंशिरोमालांदधती ॥ उरसिकबंधमालांशिरसिशिरोमालांदधतीत्यर्थः ॥ केचित्तुकबंधहारशब्देनमुंडमालामहिशिरस्स्रजमित्यनेनसर्पमस्तकमालामित्यर्थः ॥ मूर्ध्नि सर्पसहस्राणांस्रजंवैसुन्दरीतदेतियामलोक्तेरित्याहुः॥ कबंधहारमुरसेत्यपिपाठःक्वचित् ॥ तदाशिरसेत्यध्याहारः ॥ ९ ॥ सेतिसैवमुत्पन्नामहाकालीतामसीतमोगुणेननिर्वृत्तापिप्रमदोत्तमासर्वस्त्रीसमुदायेउत्तमालज्जावती तमःकार्येणांतरस्पृष्टे

खड्गपात्रशिरःखेटैरलंकृतचतुर्भुजा ॥ कबंधहारंशिरसाबिभ्राणाहिशिरःस्रजम् ॥९॥ साप्रोवाचमहालक्ष्मींतामसीप्रमदोत्तमा ॥ नामकर्मचमेमातर्देहितुभ्यंनमोनमः ॥१०॥ तांप्रोवाचमहालक्ष्मीस्तामसींप्रमदोत्तमाम्॥ ददामितवनामानियानिकर्माणितानिते॥११॥ महामायामहाकालीमहामारीक्षुधातृषा ॥ निद्रातृष्णाचैकवीराकालरात्रिर्दुरत्यया ॥ १२ ॥ वास्तीतिध्वनितम् ॥ महालक्ष्मींप्रोवाचेत्यनेनापि

स्वामिमर्यादापरिपालनप्रकटीकरणेनास्पृष्टतमोगुणदोषेतिध्वनितम्॥ इच्छयास्वीकृततमोगुणवत्त्वेनतदधीनत्वात् ॥१०॥ यानीति ॥ यानियादृशानित्वयाकर्तव्यानिकर्माणिममाभिलषितानितादृशार्थवंतीनिनामानितेतुभ्यंददामि॥नामार्थानुरूपमेवकर्मकुर्वित्यर्थः॥अनेनैवकर्मोपदेशकरणेनकर्मदेहीतिप्रश्नस्योत्तरमपिदत्तमेवभवतीतिबोध्यम् ॥ यथाश्रुतेतुकर्मदेहीतिप्रार्थनोत्तरंकर्मस्वरूपाकथनेनतस्याअद्यापिकर्माभावाद्यानिकर्माणिइतिअनुपपन्नमेवस्यादितिबोध्यम् ११ महामायेति॥ब्रह्मादीनामपिमोहकत्वात्तेषामेवकलनात्संहारणाच्चमहामायादिनामत्रयम् ॥ क्षुधातृषेत्यत्रार्षआयजंताट्टाप्॥सर्वाविद्यादिभक्षणेच्छावतीत्यर्थः ॥ तथासर्वाविद्यादिपानेच्छावतीत्यर्थः ॥ निद्रायोगनिद्रासमाधिस्तद्रूपातदधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ योगनिद्राहरेरुक्तेतिवक्ष्यमाणत्वाच्चतदधिष्ठातृत्वादेवतद्रूपत्वमिति

तुदेवीभागवतेप्रसिद्धम् ॥ तृष्णाभक्तकृतभक्तीच्छावतीत्यर्थः ॥ अर्शआद्यजंतम् ॥ एकवीराबाहुलकादेतद्रूपंसिध्यति ॥ एकैववीरापराक्रमाविशिष्टा
प्रपंचमध्येइत्येकवीरा ॥ कालनाशकत्वात् कालरात्रिः ॥ यस्याध्वंसाभावः सादुरत्यया ॥ इदंसर्वंतमोगुणकार्यकारित्वस्योपलक्षणं तमोगुणवत्त्वादेवकृष्ण
वर्णत्वमेवमुत्तरत्रापि ॥१२॥ ईदृशार्थज्ञानपुरःसरंनामसंकीर्तनंफलायविधत्ते ॥ १३॥१४॥१५॥ महाविद्येति ॥ महाविद्यादिवागंतानामधिष्ठातृत्वादेवत
त्तन्नामत्वम् ॥ अन्यानिनामानिप्रसिद्धार्थकत्वान्येव ॥ अत्रापिनामानुरूपमेवकर्मापिसरस्वत्याज्ञेयमनुक्तमपिपूर्ववत् ॥ ननुयथागुणत्रयोपाधिकस्यत्र
लक्ष्णेभिमानिरूपद्वयमुक्तं तथारजोगुणोपाधिकस्याभिमानीरूपांतरंवक्तव्यमितिचेन्न ॥ गुणत्रयसाम्यावस्थाभिमानिमहालक्ष्मीरूपस्यैवरजोगुणाभिमानित्व

इमानितवनामानिप्रतिपाद्यानिकर्मभिः ॥ एभिःकर्माणितेज्ञात्वायोधीतेसोश्नुतेसुखम् ॥१३॥ तामित्युक्त्वामहालक्ष्मीस्वरूपमपरंनृप॥
सत्त्वाख्येनातिशुद्धेनगुणेनेंदुप्रभंददौ ॥१४॥ अक्षमालांकुशधरावीणापुस्तकधारिणी ॥ साबभूववरानारीनामान्यस्यैवसाददौ ॥ १५ ॥
महाविद्यामहावाणीभारतीवाक्सरस्वती ॥ आर्याब्राह्मीकामधेनुर्वेदगर्भाचधीश्वरी ॥ १६ ॥

स्यापिसंभवेनतद्वक्तव्यत्वानुपयोगात् ॥ नह्येकंरूपमेकस्यैवाभिमानीतिनियमेनप्रमाणमस्तिनियमेवाभगवतीच्छायाः सर्वतोबलवत्त्वान्नरूपांतरेच्छाभगवत्या
इतिनरूपांतरंस्वीकृतं किंतुगुणत्रयसाम्यावस्थाभिमानिस्वस्वरूपस्यैव रजोगुणाभिमानित्वमपिस्वीकृतमिति ॥ अतएवमहालक्ष्म्यामूलभूतायारजोगुणाभिमा
नित्वेनरक्तवर्णत्वम् ॥ अतएवदेवीभागवतेप्रथमस्कंधे ॥ तस्यास्तुसात्विकीशक्तीराजसीतामसीतथा ॥ महाकालीमहालक्ष्मीर्महासरस्वतीतिताःस्त्रियः ॥
इतिमूर्तित्रयमध्येमहालक्ष्म्यागणनंकृत्वायस्याएतास्त्रिविधाःशक्तयस्तस्यामहालक्ष्म्याएवमहताप्रबंधेनवर्णनंकृतम् ॥ तृतीयस्कंधेतच्चोभयोरैक्यएवसंगच्छ
ते ॥ एताश्चतस्रःशक्तयःपतिरहिताः स्वतंत्राविषयवासनारहिताःकेवलस्वानंदानुभवेनवानंदिताःसंतीतिभुवनेश्वरीसंहितायाम् ॥ १६ ॥

अनंतरकृत्यमाह ॥ अथेति ॥ हेदेव्यौस्वानुरूपतःस्वस्वगुणानुरूपेणमिथुनेयुवांजनयतमुत्पादयतमित्यर्थः ॥ जनयतामित्यपिपाठः ॥ १७ ॥ महालक्ष्मीस्तेदे व्यावुक्त्वाप्रथमतः स्वयमेवमिथुनंससर्जउत्पादितवती पूर्ववत्स्वस्यापिगुणत्रयमूर्तिमध्यस्थत्वाद्धिरण्यगर्भौहिरण्यवन्निर्मलंज्ञानंहिरण्यंतद्गर्भेययोः एकः पुरुषः अन्यास्त्रीउभावपिकमलासनौ ॥ १८ ॥ अनंतरंदेवीतयोःनामकरणमकरोदित्याह ॥ ब्रह्मन्निति ॥ १९ ॥ मातुराज्ञयातदनंतरंमहाकालीमहासरस्वतीदेव्या वपिमिथुनद्वयमुत्पादितवत्यावित्याह ॥ महाकालीति ॥ २० ॥ सितांश्वेताम् ॥ अतएवमहाकाल्यामंतर्हितसत्त्वगुणोप्यस्तीतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ तत्सृष्टपुरुषना

अथोवाचमहालक्ष्मीर्महाकालींसरस्वतीम् ॥ युवांजनयतंदेव्यौमिथुनेस्वानुरूपतः ॥१७॥ इत्युक्त्वातेमहालक्ष्मीःससर्जमिथुनंस्वयम् ॥ हिरण्यगर्भौरुचिरौस्त्रीपुंसौकमलासनौ ॥ १८ ॥ ब्रह्मन्विधेविरिंचेतिधातरित्याहतंनरम् ॥ श्रीःपद्मेकमलेलक्ष्मीत्याहमातास्त्रियंचताम् ॥१९॥ महाकालीभारतीचमिथुनेसृजतःसह॥एतयोरपिरूपाणिनामानिचवदामिते॥२०॥ नीलकंठंरक्तबाहुंश्वेतांगंचंद्रशेखरम् ॥ जनया मासपुरुषं महाकालीसितांस्त्रियम् ॥२१॥ सरुद्रःशंकरःस्थाणुःकपर्दीचत्रिलोचनः ॥ त्रयीविद्याकामधेनुःसास्त्रीभाषास्वराक्षरा ॥२२॥ सरस्वतीस्त्रियंगौरींकृष्णंचपुरुषंनृप ॥ जनयामासनामानितयोरपिवदामिते ॥२३॥ विष्णुःकृष्णोहृषीकेशोवासुदेवोजनार्दनः ॥ उमागौ रीसतीचंडीसुंदरीसुभगाशिवा ॥ २४ ॥ एवंयुवतयःसद्यःपुरुषत्वंप्रपेदिरे ॥ चक्षुष्मंतोनुपश्यंतिनेतरेतद्विदोजनाः ॥ २५ ॥

मान्याह॥सइति ॥ त्रयीविद्यास्त्रीभाषाइत्येकैकमभिन्नमेववानामद्वयम् ॥ द्वितीयपक्षेस्त्रीभाषाबालभाषेत्यर्थः॥ अक्षरानित्यास्फोटरूपाव्यंजनरूपावास्वराषो डशस्वररूपाउदात्तादिस्वररूपावा ॥ २२ ॥ सरस्वतीजन्यमिथुनमाह॥सरस्वतीति ॥ अत्राप्यंतर्हितस्तमोगुणोस्त्येव ॥ २३ ॥ २४ ॥ एवमिति ॥ पूर्वंपुरुषाभावेपि स्वयमेवपुरुषरूपाअपितिस्रःशक्त्योजाताइत्यर्थः॥ तदिदंचर्मचक्षुषामदृश्यमित्याह॥ चक्षुष्मंतइति ॥ ज्ञानस्यैवमुख्यचक्षुष्ट्वंनचर्मणइतिचक्षुष्मतोज्ञानिनोनुपश्यं

तीतिनतद्भिन्नाइतरेअतद्विदइतिच्छेदः॥अयंभावः॥कथंस्त्रियःपुरुषत्वंप्रपेदिरेनैतद्बुद्धिगम्यंभवतीतियेवंदतितान्प्रतिकटाक्षेणमुनिराह ॥ सत्यंभवद्बुद्धिगम्यंन भवतीति॥ज्ञानिनांतुमायाशक्तिसामर्थ्यविदांनैतदाश्चर्यभूतमिति॥ २५॥अनंतरंकृत्यमाह ॥ ब्रह्मणइति॥त्रयींसरस्वतीम्॥ २६॥ इत्थंपरस्परविवाहेजातेनंत रंसृष्टिमाह स्वरयेति ॥ इदंचमिथुनत्रयंकारणदेहसूक्ष्मदेहस्थूलदेहानामभिमानीतितापनीयादौस्पष्टम् ॥ तत्रपूर्वकल्पेयोविरिंचिः ॥ सस्वरयाशक्त्यायुक्तः सन्प्रलयकालेसर्वप्राणिकर्मवृंदंस्वाधिष्ठितमेकत्रांडरूपंकृत्वासुषुप्तौसंस्थाप्यस्वयंलीयतइतिपूर्वमवादिष्म तदभिप्रायेणाह ॥ स्वरयेत्यनेनअजीजनत्पूर्वकल्पेइ त्यर्थः ॥ तत्रसुषुप्तेरभिमानीगौरीसहितोरुद्रःसोस्मिन्कल्पेप्रलयचरमकालेतद्धेदंतर्ह्यव्याकृतमासीत्तन्नामरूपाभ्यामेवव्याक्रियतेइतिश्रुत्युक्तरीत्यानामरू

ब्रह्मणेप्रददौपत्नींमहालक्ष्मींनृपत्रयीम् ॥ रुद्रायगौरींवरदांवासुदेवायचश्रियम् ॥२६॥ स्वरयासहसंभूयविरिंचोंडमजीजनत् ॥ विभेदभ गवान्रुद्रस्तद्गौर्यासहवीर्यवान् ॥२७॥ अंडमध्येप्रधानादिकार्यजातमभून्नृप ॥ महाभूतात्मकंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥२८॥ पुपोषपाल यामासतल्लक्ष्म्यासहकेशवः ॥ संजहारजगत्सर्वंसहगौर्यामहेश्वरः ॥ २९ ॥ महालक्ष्मीर्महाराजसर्वसत्त्वमयीश्वरी ॥ निराकाराचसाकारा सैवनानाभिधानभृत् ॥ ३० ॥

पविवेचनरूपभेदनेनसुषुप्तौलीनंतदंडंविभेदेत्यमुमर्थमाह ॥ विभेदेति ॥ २७ ॥ अंडमध्येकिमासीत्तदाह ॥ अंडेति ॥ सुषुप्तौकस्यापिभानाभावेनलीनांड मध्येप्रधानादिस्थितिरुक्तायुक्तैवेति ॥ २८ ॥ तदेवनामरूपाभ्यांव्याकृतंजगल्लक्ष्म्या सहितः केशवः सूक्ष्मेदेहाभिमानीपुपोष तदेवपालयामासेत्यर्थः ॥ य थावापुपोपतथैवपालयामासेत्यर्थः तदेवपुनः संहारकालेगौर्यासहमहेश्वरः स्वसृष्टमेवजगत्संजहारनाशितवान् ॥ २९ ॥ तथाचपूर्वोक्तरीत्याश्रुत्युक्तसृष्ट्या दिविषयेएवास्यग्रंथस्यतात्पर्यम्॥नसगुणपरिच्छिन्नरूपेभ्योब्रह्मादिदेहेभ्यः सृष्टिरित्यत्रउक्तसृष्ट्यादिश्रुतिविरोधात् ॥ अत्रब्रह्मादिशब्देनचतदधिष्ठितंश्रुत्युक्तं

सूक्ष्मंतत्त्वमुच्यतेइतिनकोपिदोषः ॥ इत्थंयस्याःप्रभावःसर्वप्रपंचसर्जनरूपस्तदधिष्ठातृब्रह्मादिसर्जनरूपश्चसामहालक्ष्मीः कियत्पर्यंतंवर्णनीयेत्यभिप्रायेणा ह ॥ महालक्ष्मीरिति ॥ निराकारानिर्गुणापिसैवमहालक्ष्मीःसाकारासगुणापिसैवनानाभिधानभृत्इति ॥ तथाचश्रुतिःदेव्यथर्वशिरसि ॥ एकैवसर्वत्रवर्तते तस्मादुच्यतेएकाएकैवविश्वरूपिणीतस्मादुच्यतेअनेकेति ॥ ३० ॥ इत्थमध्यारोपमुक्त्वापवादमाह ॥ नामांतरैरिति ॥ सगुणवाचकैःसत्यज्ञानचिन्महा मायादिशब्दरूपैर्नामांतरैरेषानिरूप्यालक्षणीयानतुस्वनाम्नाअन्येनवाकेनचित्प्रत्यक्षादिनाप्रमाणेनबोध्येतिशेषः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ ज्ञानानांचिन्मयातीताशू न्यानांशून्यसाक्षिणी ॥ यस्याःपरतरंनास्तिसैषादुर्गाप्रकीर्तिता ॥ यतोवाचोनिवर्तंते अप्राप्यमनसासहेति ॥ सार्धत्रिंशत्समाख्याताःश्लोकास्त्वत्रसुसंस्कृ

नामांतरैर्निरूप्यैषानाम्नानान्येनकेनचित्॥इतिप्राधानिकंरहस्यम् ॥ ४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ त्रिगुणातामसीदेवीसात्त्विकीयात्रिधोदिता ॥ साशर्वाचंडिकादुर्गाभद्राभगवतीर्यते ॥ १ ॥ योगनिद्राहरेरुक्तामहाकालीतमोगुणा ॥ मधुकैटभनाशार्थंयांतुष्टावांबुजासनः ॥ २ ॥ दशवक्त्रादशभुजादशपादांजनप्रभा ॥ विशालयाराजमानात्रिंशल्लोचनमालया ॥ ३ ॥ स्फुरद्दशनदंष्ट्रासाभीमरूपापिभूमिप ॥ रूपसौ भाग्यकांतीनांसाप्रतिष्ठामहाश्रियः ॥ ४ ॥ खड्गबाणगदाशूलचक्रशंखभुशुंडिभृत् ॥ परिघंकार्मुकंशीर्षंनिश्च्योतद्रुधिरंदधौ ॥५॥

ताः ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगनाथभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतं प्राधानिकरहस्यविवरणं समाप्तम् ॥ ४ ॥ इदानीमेतासामेवमूर्तीनांध्यानांतराण्याह ॥ ऋषिरुवाच ॥ त्रिगुणेति ॥ पूर्वोक्तरीत्यारजोगुणविशिष्टायामूललक्ष्म्यास्त्रिगुणात्मिकायाभेदाभावेनोभयोरपिग्रहणंत्रिगुणापदेनोच्यते ॥ शर्वाणीतिवक्तव्ये शर्वेत्युक्त्यापुंसंबंधाभावबोधनेनस्वातंत्र्यमासांबोधितम् ॥ त्रिविधापिसावस्तुतएकैवेतिसैवैतैर्नामभिरीर्यते ॥ १ ॥ याहरेर्योगनिद्राधिष्ठातृत्वेनोक्तासेत्यर्थः ॥ तस्याध्यानांतरंशृणुवित्यर्थः ॥ २ ॥ दशभुजापंचदक्षिणहस्ताः पंचवामहस्ता एवंपादा अपि प्रतिवक्त्रंनेत्रत्रयम् ॥ ३ ॥ शत्रूणांभीमरूपापिभक्तानांरूपसौभाग्य दात्र्यस्त्येवेत्यर्थः ॥ ४ ॥ दक्षिणाधःकरमारभ्यवामाधःकरपर्यंतमायुधान्याह ॥ खड्गेति ॥ निश्च्योतद्रुधिरंशीर्षंमुंडमित्यर्थः ॥ केचित्तुखट्वांगमाहुः ॥५॥

॥ ६ ॥ सर्वेति समहालक्ष्म्याअवतारइत्यर्थः ॥७॥ आननस्यशिवांशजन्यत्वाच्छ्वेतत्वमित्यादिकंमध्यमचरित्रानुरोधेनोह्यम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ अत्रसहस्रश
ब्दोनंतवाची ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ सरस्वतीध्यानमाह ॥ गौरीति ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रथमप्रश्नसमाधानमुपसंहरन्नेवद्वितीयप्रश्न

एषासावैष्णवीमायामहाकालीदुरत्यया ॥ आराधितावशीकुर्यात्पूजाकर्तुश्चराचरम् ॥ ६ ॥ सर्वदेवशरीरेभ्योयाविर्भूतामितप्रभा ॥ त्रिगुणासामहालक्ष्मीःसाक्षान्महिषमर्दिनी ॥ ७ ॥ श्वेताननानीलभुजासुश्वेतस्तनमंडला ॥ रक्तमध्यारक्तपादानीलजंघोरुरुन्मदा ॥८॥ सुचित्रजघनाचित्रमाल्यांबरविभूषणा ॥ चित्रानुलेपनाकांतिरूपसौभाग्यशालिनी ॥ ९ ॥ अष्टादशभुजापूज्यासासहस्रभुजासती ॥ आयुधान्यत्रवक्ष्यंतेदक्षिणाधःकरक्रमात् ॥१०॥ अक्षमालाचकमलंबाणोसिःकुलिशंगदा ॥ चक्रंत्रिशूलंपरशुःशंखोघंटाचपाशकः ॥११॥ शक्तिर्दंडश्चर्मचापंपानपात्रंकमंडलुः ॥ अलंकृतभुजामेभिरायुधैःकमलासनाम् ॥ १२ ॥ सर्वदेवमयीमीशांमहालक्ष्मीमिमांनृप ॥ पूजयेत्सर्वलोकानांसदेवानांप्रभुर्भवेत् ॥१३॥ गौरीदेहात्समुद्भूतायासत्वैकगुणाश्रया ॥ साक्षात्सरस्वतीप्रोक्ताशुंभासुरनिबर्हिणी ॥ १४ ॥ दधौचाष्टभुजाबाणमुसलेशूलचक्रभृत् ॥ शंखंघंटांलांगलंचकार्मुकंवसुधाधिप ॥ १५ ॥ एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति ॥ निशुंभमथिनीदेवीशुंभासुरनिबर्हिणी ॥ १६ ॥ इत्युक्तानिस्वरूपाणिमूर्तीनांतवपार्थिव ॥ उपासनंजगन्मातुःपृथगासांनिशामय ॥ १७ ॥

स्योत्तरंप्रतिजानीते ॥ इत्युक्तेति ॥ जगन्मातुस्तप्तकांचनवर्णाभेत्यनेनोक्तायामहालक्ष्म्याउपासनम् ॥ आसांचमहाकाल्यादीनांतिसृणांचपृथग्भिन्नंभिन्नमु
पासनंनिशामयेत्यर्थः ॥ १७ ॥

यदामहालक्ष्मीश्चतुर्भुजातमकांचनेतिध्यानोक्तापूज्यातदातांमध्येस्थानेसंपूज्यतस्याएवप्रत्यासत्त्यादक्षिणोतरभागयोर्दक्षिणभागेचतुर्भुजांमहाकालीमुत्तरेवामभागेमहासरस्वतींचतुर्भुजांपूजयेत् ॥ देवतात्रयमपिचतुर्भुजंपूर्वोक्तायुधचतुष्टयविशिष्टमेवपूज्यम् ॥ पृष्ठतःएतासांपृष्ठभागेमिथुनत्रयंपूजयेदित्यर्थः ॥ १८ ॥ तत्रापिस्थानान्याह ॥ विरिंचिरिति ॥ महालक्ष्म्याःपृष्ठभागेदक्षिणे ॥ विरिंचेर्दक्षिणेमहाकाल्याःपृष्ठभागेवामे ॥ विरिंचेर्वामेसरस्वत्याःपृष्ठभागेइत्यर्थः ॥ मध्यस्थदेवीत्रयस्यपुरतोवक्ष्यमाणंदेवतात्रयंपूजयेत् ॥ १९ ॥ तदेवदेवतात्रयमाह ॥ अष्टेति ॥ महालक्ष्म्याःसंमुखंमध्येअष्टादशभुजामहालक्ष्मीःपूज्या ॥ अस्याअष्टादशभुजायावामभागेचतुर्भुजमहाकालीसंमुखंदशाननाकालीपूज्या ॥ अस्याएवाष्टादशभुजायादक्षिणेभागेअष्टभुजांसरस्वतींचतुर्भुजसरस्वत्याअग्रे

महालक्ष्मीर्यदापूज्यामहाकालीसरस्वती ॥ दक्षिणोत्तरयोःपूज्येपृष्ठतोमिथुनत्रयम् ॥ १८ ॥ विरिंचिःस्वरयामध्येरुद्रोगौर्याश्चदक्षिणे ॥ वामेलक्ष्म्याहृषीकेशःपुरतोदेवतात्रयम् ॥१९॥ अष्टादशभुजामध्येवामेचास्यादशानना ॥ दक्षिणेष्टभुजालक्ष्मीर्महतीतिसमर्चयेत् ॥२०॥

पूजयेत् ॥ लक्ष्मीर्महतीत्यत्रद्वितीयाभावः ॥ इतिशब्देनकर्मत्वस्याभिधानात् ॥ इत्थंचतुर्भुजमहालक्ष्म्याःपूजेत्यर्थः ॥ अत्रचतुर्भुजमहाकाल्याश्चतुर्भुजमहासरस्वत्याश्चस्वातंत्र्येणपूजानास्ति ॥ चतुर्भुजमहालक्ष्म्यपेक्षयातयोःस्वातंत्र्याभावात्तयोरस्यांपूजायांस्थितत्वादेवंप्रकारपूजयैवतयोरपिपूजासिध्यतीतितयोरुपासकेनापितथैवपूजाकर्तव्या ॥ तदुक्तंलक्ष्मीतंत्रे ॥ इत्थमेवार्चनाप्रोक्तातयोःशक्त्योर्नराधिपेति ॥ तदयंनिर्गलितोर्थः ॥ भूर्जपत्रेस्वर्णादिपट्टेवास्थंडिलेवानवकोष्ठंयंत्रंकृत्वातत्रप्रथमपंक्तावीशानकोणादग्निकोणपर्यंतंरुद्रगौर्यौविरिंचिसरस्वत्यौविष्णुलक्ष्म्यौपूजयेत् ॥ मध्यमपंक्तौक्रमेणोत्तरकोष्ठादिदक्षिणांतंमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीत्रयंतृतीयपंक्तौवायुकोणान्निर्ऋतिकोणपर्यंतंदशाननाष्टादशभुजाष्टभुजाःपूजयेदिति ॥ २० ॥

अधुनाकेवलाष्टादशभुजादशाननाष्टभुजानामवताराणांपृथक्पूजामाह ॥ अष्टेति ॥ अष्टादशभुजाचैषावादशाननाचवाष्टभुजायदापूज्यातदाएतासांदेवतानांद
क्षिणेभागेकालमुत्तरेमृत्युंचपूजयेदित्युत्तरेणान्वयः ॥ २१ ॥ तत्राष्टभुजापूजायांविशेषमाह ॥ यदेत्युत्तरेणान्वयः ॥ २२ ॥ नवशक्तयःशै
लपुत्र्याद्याः ॥ तथादक्षिणोत्तरयोरुद्रविनायकौचसंपूज्यौ ॥ अयमपिद्वितीयपक्षःसरस्वतीपूजायामस्तिनत्वनेनपूर्वपक्षस्यवाबाधस्तस्यवैयर्थ्यापत्तेः ॥ तथा
चसरस्वतीपूजायांविकल्पःफलितः ॥ प्रसंगात्पूजाचतुष्टयेपिस्तोत्रमंत्रानाह ॥ नमइति ॥ स्तोत्रैरितिबहुवचनेनचरित्रत्रयांतर्गतस्तोत्रैरपिप्रथमपूजायां

अष्टादशभुजाचैषायदापूज्यानराधिप ॥ दशाननाचाष्टभुजादक्षिणोत्तरयोस्तदा ॥ २१ ॥ कालमृत्यूचसंपूज्यौसर्वारिष्टप्रशांतये ॥ यदा
चाष्टभुजापूज्याशुंभासुरनिबर्हिणी॥२२॥ नवास्याःशक्तयःपूज्यास्तथारुद्रविनायकौ ॥ नमोदेव्याइतिस्तोत्रैर्महालक्ष्मींसमर्चयेत्॥२३॥
अवतारत्रयार्चायांस्तोत्रमंत्रास्तदाश्रयाः ॥ अष्टादशभुजाचैषापूज्यामहिषमर्दिनी ॥ २४ ॥ महालक्ष्मीर्महाकालीसैवप्रोक्तासरस्वती ॥
ईश्वरीपुण्यपापानांसर्वलोकमहेश्वरी ॥ २५ ॥ महिषांतकरीयेनपूजितासजगत्प्रभुः ॥ पूजयेज्जगतांधात्रींचंडिकांभक्तवत्सलाम्॥ २६ ॥
अर्घ्यादिभिरलंकारैर्गंधपुष्पैस्तथाक्षतैः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैर्नानाभक्ष्यसमन्वितैः ॥ २७ ॥

स्तुतिःकर्तव्येत्यर्थः ॥ २३ ॥ अवतारेति ॥ पृथगवतारत्रयेतुतत्तद्देवताचरित्रांतर्गततत्तत्स्तोत्रेणैवस्तुतिःकर्तव्येत्यर्थः ॥ अवतारत्रयेपिमहालक्ष्मीपूजयैवे
तरयोःपूजयोर्गतार्थत्वमाह ॥ अष्टेति ॥ २४ ॥ तत्रहेतुमाह ॥ महालक्ष्मीरिति ॥ यतोमहालक्ष्म्येवेतरस्वरूपातस्मात्सैवपूज्येत्यर्थः ॥ तयोरपेक्षयामहाल
क्ष्म्याः पूर्वोक्तरीत्यामूलप्रकृत्यासहग्रत्यासत्त्याधिक्यात् ॥ अन्यत्स्पष्टार्थमेव ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

रुधिराक्तेनेति ॥ इदंचब्राह्मणातिरिक्तविषयम् ॥ तथाचश्रुतिरुत्तरतंत्रेवार्तिककारैर्मीमांसकाचार्यैरुक्ता ॥ यन्माल्यमासीत्तत्पश्चात्पर्यौहत्सुरावैमाल्यंततो राजन्यमसृजततस्माज्जायांश्वकनीयांश्वश्वशुरश्वस्नुषा चश्वश्रूश्वसुरांपीत्वाविलपंतआसतेपाप्मावैमाल्यंतस्माद्ब्राह्मणःसुरांनपिबेत्पाप्मनासंसृज्यतइति ॥ तत्रैव ॥ गौडीपैष्टीतथामाध्वीविज्ञेयात्रिविधासुरा ॥ यथैवैकातथासर्वानपेयाब्रह्मवादिभिरिति ॥ नसुरांपिबेदितितैत्तिरीयश्रुतिरपि ॥ तथाकूर्मपुराणादिसर्वपुराणेषु । कूर्मपुराणेद्वादशाध्याये ॥ नचवेदादृतेकिंचिच्छास्त्रंधर्माभिधायकम् ॥ योयथारमतेविप्रोनसंभाष्योद्विजातिभिः ॥ यानिशास्त्राणिदृश्यंतेलोकेस्मिन्विविधानितु ॥ श्रुतिस्मृतिविरुद्धानिनिष्ठातेषांहितामसी ॥ कापालंभैरवंचैवयामलंवाममार्हतम् ॥ एवंविधानिचान्यानिमोहनार्थानितानितु ॥ येकुशास्त्राभियोगेनमोहयंतीहमानवान् ॥ मयासृष्टानिशास्त्राणिमोहायैषांभवांतरे ॥ एवंसर्वपुराणेषु ॥ तथाकालिकापुराणे ॥ अवश्यंविहितंयत्रमद्यंतत्रद्विजःपुनः ॥ नारिकेलजलंकांस्येपात्रेवाविसृ

रुधिराक्तेनवलिनामांसेनसुरयानृप ॥ प्रणामाचमनीयेन चंदनेनसुगंधिना ॥ २८ ॥
सकर्पूरैश्चतांबूलैर्भक्तिभावसमान्वितैः ॥ वामभागेग्रतोदेव्याश्छिन्नशीर्षंमहासुरम् ॥ २९ ॥

जेन्मधु ॥ सिंहव्याघ्रादिकंदत्त्वाचात्मवध्यामवाप्नुयात् ॥ मद्यंदत्त्वाब्राह्मणस्तुब्राह्मण्यादेवहीयतेइति ॥ पशुहिंसानकर्तव्याब्राह्मणेनकदाचन ॥ बलिदानेयदोक्तास्यात्तत्रपैष्टंनियोजयेदिति ॥ पैष्टंपिष्टनिर्मितंपशुंकृत्वातस्यबलिंनियोजयेदित्यर्थः ।तथाचिद्वल्लीतंत्रमेरुतंत्रमहाकालसंहितादक्षिणाचारतंत्रराजादिसर्वतंत्रेषु ॥ मद्यंदत्त्वाब्राह्मणस्तुब्राह्मण्यादेवहीयते ॥ नकर्तव्यंनकर्तव्यंनकर्तव्यंकदाचन ॥ इदंतुसाहसंदेविनकर्तव्यंकदाचनेत्यादि ॥ ननुतंत्रेषुब्राह्मणस्यापिवामाचारप्रतिपादकानिवचनानिदृश्यंतेतेषांकागतिरितिचेत् ॥ भ्रष्टब्राह्मणविषयाणितानीतिब्रूमः ।तदप्युक्तंचिद्वल्लीतंत्रे ॥ तंत्राणिविविधानीहमयाप्रोक्तानिपार्वति ॥ श्रुतिस्मृत्याविरुद्धानितद्विरुद्धानिचैवहि ॥ वेदेनाधिकृतानांतुब्राह्मणानांगतेर्वशात् ॥ तद्विरुद्धानिचोक्तानिनैवग्राह्याणिवैदिकैरित्यादि ॥ स्कांदेवायुसंहितायाम् ।शैवागमोपिद्विविधः

श्रौताश्रौतश्चतद्विधः॥श्रुतिसारमयःश्रौतःस्वतंत्रइतरोमतइत्यादिश्रौतोग्राह्यस्तुवैदिकैरिति ॥ ननुतंत्रस्मृतिविरोधात्सुरामांसनिषेधश्रुतिरसंस्कृतसुरामांसभक्षण परास्त्विवतिचेन्न॥दुर्बलस्मृतिविरोधेनप्रबलश्रुतेःसंकोचस्यशास्त्रकारैरनंगीकारात्॥मीमांसाप्रथमपादेस्पष्टमेतत्॥ ननुकालिकात्रिपुरोपनिषदादिश्रुतिप्रामाण्या त्तन्निषेधकश्रुतेःसंकोचोस्त्विवतिचेन्न ॥ कालिकाद्युपनिषद्धटितशाखानामुच्छिन्नत्वात्कालिकाद्युपनिषत्सुकल्पितत्वसंदेहादिदमपिमीमांसाप्रथमपादेस्पष्टम् ॥ एवंसतिसर्वतंत्राणांप्रामाण्यमधिकारिभेदेनैवाव्याहतम् ॥ अतएवस्कांदेसूतसंहितायांपुराणांतरेचतंत्रप्रामाण्यप्रस्तावे॥मृषावादीकथंशिवइत्यादिवचनैरधिका रिभेदेनैवतंत्रप्रामाण्यंसमर्थितंविस्तरेणचैतन्मत्कृततंत्रप्रामाण्यविमर्शिन्यांद्रष्टव्यम् ॥ एतेनकैश्चित्सप्तशतीटीकायांतंत्राणामप्रामाण्यंसमर्थितंतत्किंचिज्ज्ञत्व

पूजयेन्महिषंयेनप्राप्तंसायुज्यमीशया ॥ दक्षिणेपुरतः सिंहंसमग्रंधर्ममीश्वरम् ॥ ३० ॥
वाहनंपूजयेद्देव्याधृतंयेनचराचरम् ॥ यःकुर्यात्प्रयतोधीमांस्तस्याएकाग्रमानसः ॥ ३१ ॥

मूलकंनास्तिकत्वमूलकंचेतिसुधीभिराकलनीयम् ॥तंत्रनिषेधकवचनानांतदुदाहृतानांवेदविरुद्धतंत्रविषयत्वादित्यादिकंसर्वमत्कृततंत्रप्रामाण्यविमर्शिन्यांद्रष्ट व्यम् ॥ अत्रापिराजानंप्रत्येवमुनिनाकथितत्वाद्रुधिराक्तेनेत्यादिकंब्राह्मणातिरिक्तविषयकमेवेतिबोध्यम् ॥ २८ ॥ २९ ॥ प्राप्तंसायुज्यमीशया ॥ एते न वैरिष्वपिभगवत्याजगन्मातुर्वात्सल्यंदर्शितम्॥अतएववैरिष्वपिप्रकटितैवदयात्वयेत्थमित्युक्तम् ॥ योधीमानेकाग्रमानसःप्रयतस्तस्याःपरमेश्वर्याःपूजांकुर्या त्ससिंहंधर्मात्मकंपूजयेदित्यग्रिमेणान्वयः ॥ अनेनचसिंहस्यवासनात्मकरूपमुक्तंवेदितव्यम् ॥ धर्मवाहनत्वकथनेनानेकजन्मपुण्यवंतःसर्वेधर्मात्मानएवपुरुषा एतांदेवतांप्रानुवंतिनान्येइत्युक्तंभवति॥तदुक्तंब्रह्मांडपुराणे॥यस्यनोपश्चिमंजन्मयदिवाशंकरःस्वयम्॥तेनैवलभ्यतेविद्याश्रीमत्पंचदशाक्षरीति ॥३०॥३१॥

प्रथमतःकवचंततोर्गलांततःकीलकंततोरात्रिसूक्तंततोनवार्णमंत्रजपः मध्येचरित्रत्रयंपुनर्नवार्णंततोदेवीसूक्तंततोरहस्यत्रयमित्येवंक्रमेणस्तुवीतेत्यर्थः ॥ विस्तरेणचएतदग्रेवक्ष्यामः ॥ यदिसमग्रंपाठंकर्तुंनशक्नोतितिंप्रत्याह ॥ एकेनेति ॥ एकेनचेत्स्तुवीततदामध्यमेनैवस्तुवीतेत्यर्थः ॥ महालक्ष्म्यामूलप्रकृत्यभेदेनसर्वदेवतात्मकत्वात्तच्चरित्रपाठेनसर्वदेवतास्तृप्यंतीतिभावः ॥ पूर्वोक्तपूजाचतुष्टयेप्येषविधिर्बोध्यः ॥ इतरयोश्चरितयोर्मध्येएकेननस्तुवीतेत्यर्थः॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ प्रतिश्लोकंप्रतिमंत्रमित्यर्थः ॥ तेचमंत्राःसप्तशतीस्तोत्रसंबंधिनः कात्यायनीतंत्रप्रदर्शिताः सप्तशतसंख्याकाः मार्कंडेयउवाचस्वाहाइत्यादिकाः ॥ अत्रकेचित्कवचादित्रयस्यरहस्यत्रयस्यचप्रतिश्लोकंहोममनुतिष्ठंति ॥ तत्रकवचांशेहोमोनयुक्तस्तंत्रांतरेनिषेधात् ॥ चंडीस्तवेप्रतिश्लोकमेकाहुति

ततःकृतांजलिर्भूत्वास्तुवीतचरितैरिमैः ॥ एकेनवामध्यमेननैकेनेतरयोरिह ॥ ३२ ॥ चरितार्धंतुनजपेज्जपञ्छिद्रमवाप्नुयात् ॥ प्रदक्षिणांनमस्कारान्कृत्वामूर्ध्निकृतांजलिः ॥ ३३ ॥ क्षमापयेज्जगद्धात्रींमुहुर्मुहुरतंद्रितः ॥ प्रतिश्लोकंतुजुहुयात्पायसंतिलसर्पिषा ॥ ३४ ॥ जुहुयात्स्तोत्रमंत्रैर्वाचंडिकायैशुभंहविः ॥ भूयोनामपदैर्देवींपूजयेत्सुसमाहितः ॥ ३५ ॥ प्रयतःप्रांजलिःप्रह्वःप्रणम्यारोप्यचात्मनि ॥ सुचिरंभावयेदीशांचंडिकांतन्मयोभवेत् ॥ ३६ ॥

रिहेष्यते ॥ रक्षाकवचगैर्मंत्रैर्होमंतत्रनकारयेत् ॥ मौर्ख्यात्कवचगैर्मंत्रैःप्रतिश्लोकंजुहोतियः ॥ स्याद्देहपतनंतस्यनरकंचप्रपद्यते ॥ अंधकाख्योमहादैत्योदुर्गाभक्तिपरायणः ॥ कवचाहुतिजात्पापान्महेशेननिपातितइति ॥ ३४ ॥ एतावदशक्तस्यपक्षांतरमाह ॥ जुहुयादिति ॥ स्तोत्रमंत्रैः रात्रिसूक्तादिस्तोत्रस्थमंत्रैरित्यर्थः ॥ केचित्तुस्तोत्रमंत्रशब्देननवार्णमंत्रमित्याहुः ॥ तन्मंदम् ॥ प्रमाणाभावात् ॥ बहुत्वानुपपन्नंस्याच्च ॥ अयंचहोमः प्रकरणान्नित्यपूजांगभूतः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

अस्याःपूजायाः काम्यत्वंनित्यत्वंक्रमेणाह ॥ एवंयइतिद्वाभ्याम् ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ उपसंहरति ॥ तस्मादिति ॥ ३९ ॥ श्लोकाश्चैको
नचत्वारिंशत्संख्यास्त्वत्रकीर्तिताः ॥ इतिश्रीशैवोपनामकरंगनाथभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठकृतंवैकृतिकरहस्यविवरणंसमाप्तम् ॥ ५ ॥ एकादशाध्यायां
तेसप्तशत्यांलोकरक्षार्थंभविष्यमाणायेनंदजादयोवताराः कथितास्तेषांध्यानमुपास्तिंचाह ॥ नंदेति विंध्यवासिनीयम् ॥ १ ॥ कनकेहिरण्येउत्त

एवंयःपूजयेद्भक्त्याप्रत्यहंपरमेश्वरीम् ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंदेवीसायुज्यमाप्नुयात् ॥३७॥ योनपूजयतेनित्यंचंडिकांभक्तवत्सलाम्॥
भस्मीकृत्यास्यपुण्यानिनिर्दहेत्परमेश्वरी॥३८॥तस्मात्पूजयभूपालसर्वलोकमहेश्वरीम्॥यथोक्तेनविधानेनचंडिकांसुखमाप्स्यसि ॥३९॥
इति वैकृतिकरहस्यम् ॥ ५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ नंदाभगवतीनामयाभविष्यतिनंदजा॥ सास्तुतापूजिताभक्त्यावशीकुर्याज्जगत्रयम्॥
॥ १ ॥ कनकोत्तमकांतिःसासुकांतिकनकांबरा ॥ देवीकनकवर्णाभाकनकोत्तमभूषणा ॥ २ ॥ कमलांकुशपाशाब्जैरलंकृतचतुर्भुजा ॥
इंदिराकमलालक्ष्मीःसाश्रीरुक्मांबुजासना ॥ ३ ॥ यारक्तदंतिकानामदेवीप्रोक्तामयानघ ॥ तस्याःस्वरूपंवक्ष्यामिशृणुसर्वभयाप
हम् ॥ ४ ॥ रक्तांबरारक्तवर्णारक्तसर्वांगभूषणा ॥ रक्तायुधारक्तनेत्रारक्तकेशातिभीषणा ॥ ५ ॥ रक्ततीक्ष्णनखारक्तदशनारक्तदंतिका ॥
पतिंनारीवानुरक्तादेवीभक्तंभजेज्जनम् ॥ ६ ॥ वसुधेवविशालासासुमेरुयुगुलस्तनी ॥ दीर्घौलंबावतिस्थूलौतावतीवमनोहरौ ॥ ७ ॥

माकांतिरिच्छायस्याःसा ॥ २ ॥ पाशाब्जैरित्यत्रअब्जःशंखः ॥ चक्रंशंखवराभयानिदधतीतिशारदायांविंध्यवासनीध्यानेउक्तत्वात् ॥ कमलस्यैकवारं
ग्रहणाच ॥ ३ ॥ अथरक्तदन्तिकामाह ॥ येति ॥ ४ ॥ ५ ॥ रक्तदंतिकानामिकादेवीत्यर्थः ॥ पतिंनारीवेतिदृष्टांतोऽनुरागमात्रांशेज्ञेयः ॥६॥ दीर्घलंबा
वित्यत्रतिर्यगुलंबायमानतैवगृह्यतेनत्वधःपतनमतिस्थूलौककशावितिविशेषणात् ॥ दीर्घालंबेतिपुनरुक्त्यातुअतिदीर्घावित्यर्थः ॥ ७ ॥

किमित्यतिस्थूलौजातावित्यतआह ॥ सर्वेति ॥ सर्वानंदरसभरितत्वादतिस्थूलावित्यर्थः ॥ तदपिकिमर्थमितिचेद्भक्तपानार्थमित्याह ॥ भक्तानिति ॥ तेनातिशयदयावतीयमितिफलितम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ शिलीमुखापूर्णंबाणपूर्णमित्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥ धनुर्बाणपद्मशाका

कर्कशावतिकांतौतौसर्वानंदपयोनिधी ॥ भक्तान्संपाययेद्देवीसर्वकामदुघौस्तनौ ॥ ८ ॥ खड्गपात्रंचमुसलंलांगलंचविभर्तिसा ॥ आख्यातारक्तचामुंडादेवीयोगेश्वरीतिच ॥ ९ ॥ अनयाव्याप्तमखिलंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ इमांयःपूजयेद्भक्त्यासव्याप्नोतिचराचरम् ॥ १० ॥ अधीतेयइमंनित्यंरक्तदंत्यावपुस्तवम् ॥ तंसापरिचरेद्देवीपतिंप्रियमिवांगना ॥ ११ ॥ शाकंभरीनीलवर्णानीलोत्पलविलोचना ॥ गंभीरनाभिस्त्रिवलीविभूषिततनूदरी ॥ १२ ॥ सुकर्कशसमोत्तुंगवृत्तपीनघनस्तनी ॥ मुष्टिंशिलीमुखापूर्णंकमलंकमलालया ॥ १३ ॥ पुष्पपल्लवमूलादिफलाढ्यंशाकसंचयम् ॥ काम्यानंतरसैर्युक्तंक्षुत्तृण्मृत्युभयापहम् ॥ १४ ॥ कार्मुकंचस्फुरत्कांतिविभ्रतीपरमेश्वरी ॥ शाकंभरीशताक्षीसासैवदुर्गाप्रकीर्तिता ॥ १५ ॥ विशोकादुष्टदमनीशमनीदुरितापदाम् ॥ उमागौरीसतीचंडीकालिकासाचपार्वती ॥ १६ ॥ शाकंभरींस्तुवन्ध्यायञ्जपन्संपूजयन्नमन् ॥ अक्षय्यमश्नुतेशीघ्रमन्नपानामृतंफलम् ॥ १७ ॥ भीमापिनीलवर्णासादंष्ट्रादशनभासुरा ॥ विशाललोचनानारीवृत्तपीनपयोधरा ॥ १८ ॥ चंद्रहासंचडमरुंशिरःपात्रंचविभ्रती ॥ एकवीराकालरात्रिःसैवोक्ताकामदास्तुता ॥ १९ ॥ तेजोमंडलदुर्धर्षाभ्रामरीचित्रकांतिभृत् ॥ चित्रानुलेपनादेवीचित्राभरणभूषिता ॥ २० ॥

न्विभ्रतीचतुर्भिर्भुजैरित्यर्थः ॥ देवीभागवतोक्तशताक्षीमूर्त्युपाख्यानरीत्याशताक्षीमूर्तिदुर्गामूर्त्योरवतारांतरत्वाभावेनशाकंभरीपूजयैवदुर्गापूजामुपदिशति ॥ सैवेति ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ चंद्रहासंखड्गम् ॥ १९ ॥ सप्तमीमूर्तिमाह ॥ तेजइति ॥ चित्रकांतिरनेकवर्णकांतिः ॥ २० ॥

चित्रभ्रमरपाणिः हस्तेअनेकवर्णविशिष्टोभ्रमरोययाधृतः ॥ सचभ्रमरोजीवरूपस्तेनचसर्वेजीवामदधीनाः संतीतिबोधितम् ॥ तदुक्तंभुवनेश्वरीसंहितायाम् ॥ द्विरेफाजीवरूपास्युर्ययाहस्तेधृताःसदा ॥ जीवाधीशाततःप्रोक्ताभ्रामरीलोकसुंदरीति ॥ एतासांदेवतानामुपाख्यानंदेवीभागवतेस्पष्टम् ॥ २१ ॥ २२ ॥ रहस्यत्रयस्याध्ययनंविधत्ते ॥ तस्मादिति ॥ २३ ॥ फलंकथयति ॥ सप्तेति ॥ २४ ॥ उपसंहरति देव्याइति ॥ सर्वकामफलप्रदंधर्मार्थकाममोक्षप्रदमित्यर्थः ॥ २५ ॥ पंचविंशतिसंख्यास्तुश्लोकाअत्रप्रकीर्तिताः ॥ रक्तांबरादरुणबिंबफलाधरौष्ठाचंद्रार्धबद्धमुकुटात्करुणासमुद्रात् ॥ पाशांकुशाभयवराढ्यकरा

चित्रभ्रमरपाणिःसामहामारीतिगीयते ॥ इत्येतामूर्तयोदेव्याव्याख्यातावसुधाधिप ॥२१॥ जगन्मातुश्चंडिकायाःकीर्तिताःकामधेनवः ॥ इदंरहस्यंपरमंनवाच्यंकस्यचित्त्वया ॥ २२ ॥ आख्यानंदिव्यमूर्तीनामभीष्टफलदायकम्॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवींजपनिरंतरम् ॥ २३ ॥ सप्तजन्मार्जितैर्घोरैर्ब्रह्महत्यासमैरपि ॥ पाठमात्रेणमंत्राणांमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ २४ ॥ देव्याध्यानंतवाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसर्वकामफलप्रदम् ॥ २५ ॥ इतिमूर्तिरहस्यम् ॥ ६ ॥

त्रिनेत्रादंतःपुरात्पुररिपोरपरंसविघ्नः ॥ १ ॥ श्रीमच्छैवकुलोत्पन्नोरंगनाथात्मजःसुधीः ॥ श्रीलक्ष्मीगर्भसंभूतोनीलकंठाभिधानतः ॥ २ ॥ सप्तशत्यंगषट्कस्यव्याख्यांयःकृतवाञ्छुभाम् ॥ तयातुष्यतुसालक्ष्मीस्तथाश्रीभुवनेश्वरी ॥ ३ ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगनाथसुतलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठभट्टकृतंसप्तशत्यंगषट्कविवरणं समाप्तम् ॥ ६ ॥ मूलम् ॥ १८१ ॥ टीका ॥ ८२० ॥

अहमित्यष्टर्चंत्रयोदशंसूक्तंवागांभृणस्यमहर्षेर्दुहितावाङ्नाम्नीब्रह्मविदूषीस्वात्मानमस्तौत् ॥ अतः साऋषिः ॥ सच्चित्सुखात्मकः सर्वगतः परमात्मादेवता ॥
तेनहितादात्म्यमनुभवंतीसर्वजगद्रूपेणसर्वस्याधिष्ठानत्वेनचअहमेवभवामीतिस्वात्मानंस्तौति ॥ द्वितीयाजगती ॥ शिष्टाः सप्तत्रैष्टुभः ॥ तथाचानुक्रांतम् ॥
अहमष्टौवागांभृणीतुष्टावात्मानं द्वितीयाजगतीतिगतोविनियोगः ॥ अहमिति ॥ अहंसूत्रस्यद्रष्ट्रीवागांभृणीवागांभृणंयद्ब्रह्मजगत्कारणंतद्रूपाभवंतीरुद्रेभिः रुद्रैः
एकादशभिः इत्थंभावेतृतीया ॥ तदात्मनाचरामि ॥ एवंवसुभिरित्येतत्तदात्मनाचरामीतियोज्यम् ॥ उतापिचआदित्यैः समंचरामि ॥ उतापिचविश्वदेवैश्च ॥
तथामित्रावरुणौ मित्रंचवरुणंच ॥ सुपांसुलुगितिद्वितीयायाआकारः ॥ उभाउभौअहमेवब्रह्मीभूताबिभर्मिधारयामि ॥ इंद्राग्नीअप्यहमेवधारयामि ॥
उभाउभौअश्विनाअश्विनावपिअहमेवधारयामि ॥ मयिहिसर्वंजगत्शुक्तौरजतमिवाध्यस्तंसत्दृश्यते ॥ मायाचजगदाकारेणविवर्त्तते ॥ तादृश्यामायाया

ॐअहंरुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुतविश्वदेवैः ॥ अहंमित्रावरुणोभाबिभर्म्यहमिंद्राग्नीअहमश्विनोभा ॥१॥ अहंसोममाहनसंबिभर्म्यहं
त्वष्टारमुतपूषणंभगम् ॥ अहंददामिद्रविणंहविष्मतेसुप्राव्येऽयजमानायसुन्वते ॥२॥ अहंराष्ट्रीसंगमनीवसूनांचिकितुषीप्रथमायज्ञिया
नाम् ॥ तांमादेवाव्यदधुःपुरुत्राभूरिस्थात्रांभूर्यावेशयंताम् ॥ ३ ॥ आधारत्वेनासंगस्यापिब्रह्मणः उक्तस्यसर्वस्योपपत्तिः ॥ १ ॥अहमिति ॥

अहमाहनसंहंतव्यमभिषोतव्यंसोमम् ॥ यद्वा शत्रूणामाहंतारंदिविवर्तमानंदेवतात्मानंसोममहमेवबिभर्मितथात्वष्टारम् ॥ उतअपिचपूषणंभगमहमेवबिभर्मि ॥
तथाहविष्मतेहविर्युक्तायसुप्राव्येशोभनंहविर्देवानांप्रापयित्रेतर्पयित्रे ॥ अवतेस्तर्पणार्थात् अवितॄस्तृतंत्रिभ्यईरितिईकारप्रत्ययः ॥ चतुर्थ्येकवचनेयणिउदा
त्तस्वरितयोर्यणःस्वरितोनुदात्तस्येत्यनुदात्तस्यसुपःस्वरितत्वम् ॥ सुन्वतेसोमाभिषवंकुर्वते ॥ शतुरनुमइतिचतुर्थ्याउदात्तत्वम् ॥ ईदृशाययजमानायद्र
विणंधनंयागफलरूपम् ॥ अहमेवददामिप्रयच्छामि ॥ एतच्चब्राह्मणः फलदातृत्वंफलमतउपपत्तेरित्यधिकरणेभगवताभाष्यकारेणसमर्थितम् ॥ २ ॥ अहमि
ति ॥ अहंराष्ट्रीईश्वरनामैतत् ॥ सर्वस्यजगतः ईश्वरी ॥ तथावसूनांधनानांसंगमनीसंगमयित्रीउपासकानांप्रापयित्री ॥ चिकितुषीयत्साक्षात्कर्त्तव्यंपरंब्रह्मतज्ज्ञा

ति ॥ परोदिवेति ॥ परइतिसकारांतंपरस्तादित्यर्थेवर्तते ॥ यथाअधइत्यधस्तादर्थेतद्योगेचतृतीयासर्वत्रदृश्यते ॥ दिवःआकाशस्यपरस्तात् ॥
एनापृथिव्याद्वितीयाटौस्स्वेनइतिइदमएनादेशः । सुपांसुलुगितितृतीयाआजादेशः ॥ अस्याःपृथिव्याःपरःपरस्तात् ॥ द्यावापृथिव्योरुपादानमुपलक्ष
णम् ॥ एतत्उपलक्षितात्सर्वस्माद्भूतजातात्परस्ताद्वर्तमानाअसंगोदासीनकूटस्थब्रह्मचैतन्यरूपाहंमहिनामहिम्नाएतावतीसंबभूव ॥ एतच्छब्देनउक्तंसर्वंपरामृ
श्यते ॥ एतावत्परिमाणमस्याःयत्तदेतेभ्यःपरिमाणइतिवतुप् ॥ आसर्वनाम्नइत्यात्वम् ॥ सर्वजगदात्मनाअहंसंभूतास्मि ॥ महच्छब्दादिमनिचिटेरि
तिटिलोपः ॥ ततस्तृतीयायामुदात्तनिवृत्तिस्वरेणतस्याउदात्तत्वम् ॥ छांदसोमलोपः ॥ अष्टमस्यसप्तमेद्वादशोवर्गः ॥ इतिदेवीसूक्तभाष्यम् ॥ ॥
श्रीगणेशायनमः॥ अथैतद्रात्रिसूक्तंरात्रिदेवताप्रतिपादकं सारात्रिदेवताद्वेधाजीवरात्रिरीश्वररात्रिश्चतत्राद्याप्रसिद्धायस्यामस्मदादीनांजीवानांप्रतिदिनंव्यवहारो
लुप्यते द्वितीयातुयस्यामीश्वरव्यवहारलोपोभवतिमहाप्रलयकालेतदानीमन्यवस्त्वभावात्केवलंब्रह्ममायात्मकमेववस्तुसर्वकारणमव्यक्तपदवाच्यंतिष्ठतिसाद्वि

ॐरात्रीव्यख्यदायतीपुरुत्रादेव्य१क्षभिः ॥ विश्वाअधिश्रियोधित ॥ १ ॥

तीयारात्रिः ॥ तदुक्तंदेवीपुराणे ॥ ब्रह्ममायात्मिकारात्रिः परमेशलयात्मिका ॥ तदधिष्ठातृदेवीतुभुवनेशीप्रकीर्तितेति ॥ तदेवंसर्वोत्तमदेवताप्रतिपादकस्यरात्रिसू
क्तस्यभाष्यकारादिभिः कृतव्याख्यानस्यापिविस्पष्टंव्याख्यानंयथामतिक्रियते ॥ रात्रीति ॥ यादेवीसर्ववस्तुद्योतनशीलापुरुत्राबहुषुदेशेषुसर्वदेशेषुअक्षभिः प्रका
शमानैरिंद्रियैरुपलक्षणविधयामहदादिभिस्तत्वैर्देवीसर्ववस्तुद्योतनशीलाआयतीआगच्छंतीविद्यमानारात्रीब्रह्ममायात्मिकाव्यख्यत्स्वोत्पादितजगज्जालसदस
त्कर्मादिकंप्रथमतोविशेषेणपश्यति ॥ अनंतरंतत्तत्कर्मानुरूपफलरूपाः विश्वाःसर्वाः श्रियः साअध्यधितआदिधारयतिददातीत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ सर्वकारणभू
ताचिच्छक्तिः पूर्वकल्पीयानंतजीवानांसदसत्कर्माण्यपरिपक्वान्यवलोक्यतत्फलप्रदानसमयाभावात्तेश्वरंप्रपंचंस्वस्मिन्विलापयतियावत्फलप्रदानसमयम् ॥ सा
रात्रिरूपाचिच्छक्तिः फलप्रदानसमयेप्राप्तेमहदादिद्वाराप्रपंचंनिर्मायतत्तत्प्राणिनांतत्तत्कर्माण्यसंकरमवलोकयतिपश्चात्तत्तत्कर्मफलंददातीत्यहोसर्वज्ञताभगवत्या

रात्रेर्भुवनेश्वर्याः कियद्वर्णनीयेति ॥ अस्मिन्नर्थेसर्वोप्युपनिषद्भागः प्रमाणमितिस्पष्टमेवतद्विदाम् ॥ १ ॥ इत्थंप्रथमकृत्यंवर्णयित्वाद्वितीयंकृत्यंवर्णयति ॥ ओर्वप्राइति ॥ अमर्त्यामरणरहितासादेवीदेवनशीलाचिच्छक्तिर्भुवनेश्वरीरात्रिः उरुविस्तीर्णमंतरिक्षमुपलक्षणविधयासर्वप्रपंचमाप्राः स्वस्वरूपेणापूरय तिस्वाधिष्ठानरूपेस्वाभेदेनविद्यमानंकल्पयति ॥ तथाप्रपंचगतान्निवतोनीचान्लतागुल्मादीनुद्वतउच्छ्रितान्वृक्षादींश्चस्वकीयेनतेजसाधिष्ठानचैतन्येनाप्राःपूर यति ॥ यारात्रिर्भुवनेश्वरीसाप्रपंचगतानांप्राणिनांवेदोक्तानुष्ठानपराणांचित्तशुद्धिमवलोक्यतेषांतमोमूलाज्ञानंज्योतिषास्वाकारवृत्तिप्रतिबिंबितस्वस्वरूपचैतन्य ज्योतिषाबाधतेनाशयति॥ अनेनपूर्वोक्ताध्यारोपस्यापवादउक्तः॥ २ ॥ केनप्रकारेणनाशयति तत्राह॥ निरुस्वसारमिति॥ आयतीआगच्छंतीदेवनशीलारात्रिश्चि च्छक्तिर्भुवनेश्वरीस्वस्यस्वसारंभगिनीमुषसंप्रकाशरूपामाविद्यायाआवरणशक्तिरूपांनिरस्कृतनिष्करोतिदग्धबीजभावमापादयतीत्यर्थः॥ तस्यामुषसितथाजाता

ओर्वप्राअमर्त्यानिवतोदेव्यु१द्वतः ॥ ज्योतिषाबाधतेतमः॥२॥ निरुस्वसारमस्कृतोषसंदेव्यायती ॥ अपेदुहासतेतमः ॥ ३ ॥ सानोअद्य यस्यावयंनितेयामन्नविक्ष्महि ॥ वृक्षेनवसतिंवयः ॥ ४ ॥ निग्रामासोअविक्षतनिपद्वंतोनिपक्षिणः ॥ निश्येनासश्चिदर्थिनः ॥ ५ ॥

यांप्रारब्धकर्मक्षयेविक्षेपशक्तेर्नाशान्मूलाज्ञानरूपंतमः अपेदुहासतेअपैवगच्छतिशक्तिद्वयाति रिक्तस्वरूपावस्थानोपयोगाभावादर्थान्नष्टंभवतीत्यर्थः ॥ ३ ॥ अथास्यारात्रेःप्रार्थनामंत्रमाह ॥ सानोइति॥ अद्यास्मिन्कालेनोस्माकंसारात्रिदेवताचिच्छक्तिर्भुवनेश्वरीप्रसीदतुयस्यायामन्यामनिप्राप्तौसत्यांयत्प्रसादप्राप्तौस त्यांवयंन्यविक्ष्महिनिविशामहेसुखेनस्वस्वरूपेआस्महे॥ तत्रदृष्टांतः॥ वयःपक्षिणःवृक्षेनयथावृक्षेनीडाश्रयेवसतिंरात्रिनिवासंकुर्वंतितथानिवसामइत्यर्थः ॥ ४ ॥ निग्रामासोइति ॥ ग्रामासः ग्रामाः तस्थाः सर्वेजनाः पामराअपामराआंगोपांगंन्यविक्षततस्यांचिच्छक्तिरूपायांरात्र्यांविद्यमानायांनिविशंतेसुखेनशेरते तथा पद्वंतः पादयुतागवाश्वादयश्चनिविशंतेत थापक्षिणःपक्षयुताश्चनिविशंतेतथाअर्थिनः कामार्थिनः पांथस्थाः तथाश्येनासः श्येनाअपिनिविशंते ॥ अयंभावः ॥ येप्राणिनः परमेश्वरीनामानभिज्ञाअपिकेवलंकरुणासागरायारात्रेश्चिच्छक्तेर्भुवनेश्वर्याः करुणयासर्वेजनाः सुखेनशेरतेस्वस्थाभवंति॥ यथातिमूढाबालाःमातुः

करुणावशाच्छेरतेएतादृशीयमतिकरुणावतीरात्रिरस्तीति ॥५॥ यावयेति ॥ हेऊर्म्यैरात्रिनामैतत् चिच्छक्तिरात्रिरूपिणीभुवनेश्वरीयस्मात्त्वमतिदयावतीत स्मादस्माकमपिपामराणांकिंचिदपिकृतमनवेक्ष्यवृक्यंवृकस्यस्त्रियंनानावासनारूपांवृकंचवृकवन्मारकंपापंचास्मान्हिंसंतंयावयअस्मत्तः पृथक्कुरु ॥ तथास्ते नंतस्करंचित्तापहारकंकामादिकंचयावयास्मत्तोवियोजय ॥ अथानंतरंनोस्माकंसुतरासुखेनतरणीयाक्षेमकरीमोक्षदात्रीभव ॥६॥ हेरात्रिचिच्छक्तेभुवनेश्वरि पेपिशत्भृशंपिंशत्सर्ववस्तुषुआश्लिष्टंतमोज्ञानंकृष्णंकृष्णवर्णंतमः प्राधान्येनव्यक्तंविशेषेणस्वभासासर्वस्यांजकमीदृशंज्ञानंमाउपास्थितउपागच्छत् ॥ हेउषः रात्रिदेवतेत्वंमृणेवऋणानीवतत्त्वंयातयापगमय यथास्तोतॄणामृणानिधनप्रदानेनापाकरोषितथाममाज्ञानमपि अपसारयेत्यर्थः ॥ ७ ॥ उपतेगाइति ॥ हेरा त्रिचिच्छक्तेभुवनेश्वरितेत्वांगाइवपयसोदोग्ध्रीर्धेनूरिवउपेत्याकरंस्तुतिजपादिभिरभिमुखीकरोमि ॥ हेदिवः परमाकाशरूपपरमात्मनोदुहितःपुत्रि परमात्मप्र

यावयावृक्यं१वृकंयवयस्तेनमूर्म्यें ॥ अथानःसुतराभवः ॥ ६ ॥ उपमापेपिशत्तमःकृष्णंव्यक्तमस्थित ॥ उषऋणेवयातय ॥ ७ ॥
उपतेगाइवाकरंवृणीष्वदुहितर्दिवः॥रात्रिस्तोमंनजिग्युषे ॥ ८॥ इति रात्रिसूक्तम् ॥

काशेनचिच्छक्तेरभिव्यज्यमानत्वाद्युक्तंपरमात्मपुत्रीत्वंत्वत्प्रसादात्कामादीन्शत्रून्जिग्युषेममस्तोत्रंनस्तोत्रमिवहविरपियथाशक्तिदत्तंवृणीष्वभजेति ॥ ८ ॥ इतिरात्रिसूक्तभाष्यंसमाप्तिमगमत् ॥ ग्रीवायांमधुसूदनोस्यशिरसिश्रीनीलकंठःस्थितः श्रीदेवीगिरिजाललाटफलकेवक्षःस्थलेशारदा ॥ षड्वक्त्रोमणिबंधसं धिषुतथानागास्तुपार्श्वस्थिताः कर्णौयस्यतुचाश्विनौसभगवान्सिंहोममास्तिवष्टदः ॥ १ ॥ यन्नेत्रेशशिभास्करौवसुकुलंदंतेषुयस्यस्थितंजिह्वायांवरुणस्तुहुंकृ तिरियंश्रीचर्चिकाचंडिका ॥ गंडौयक्षयमौतथोष्ठयुगुलंसंध्याद्वयंपृष्ठकेवज्रीयस्यविराजतेसभगवान्सिंहोममास्तिवष्टदः ॥ २ ॥ श्रीवासंधिषुसप्तविंशतिमतान्यृ क्षाणिसाध्याहृदिप्रौढानिर्घृणतातमोस्यतुमहाक्रौर्यैःसमाःपूतनाः ॥ प्राणेयस्यतुमातरःपितृकुलंयस्यास्त्यपानात्मकंरूपेश्रीकमलाकचेषुविमलास्तेस्यूरवे रश्मयः ॥ ३ ॥ इतिदेवीपुराणेदेवीवाहनसिंहध्यानम् ॥

इयं नागोजीभट्टकृतव्याख्यासमेता नीलकण्ठकृतटीका-
सहिताङ्गषट्कसहिता सभाष्यदेवीसूक्तरात्रिसूक्तसहिता
च दुर्गासप्तशती मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजेन खेम-
राजेन स्वकीये 'श्रीवेङ्कटेश्वर' यन्त्रालयेऽङ्कित्वा प्रका-
शिता. संवत् १९५२, शके १८१७, सन् १८९५.

॥ इति श्रीनागोजीभट्टकृतव्याख्यासहिता दुर्गासप्तशती समाप्ता ॥

अत्र च सटीकांगषट्कं सभाष्यं देवीसूक्तं रात्रिसूक्तं च निवेशितमस्माभिः ।